

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

БАЛЕТСКА ШКОЛА
„Лујо Давичо“
Београд

Адреса: Кнез Милетина 8
Тел 011-3226670; 011-3221815
E-mail: ldavico @ ldavico.edu.rs
Web site www.ldavico.edu.rs

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ЗА СРЕДЊЕ
БАЛЕТСКО ОБРАЗОВАЊЕ

Београд, 13.09.2023.

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ГРАД БЕОГРАД
БАЛЕТСКА ШКОЛА «ЛУЈО ДАВИЧО»
Бр. 342
Датум 13. IX 2023. год.

На основу члана 61. став 2. Закона о основама система образовања и васпитања
Школски одбор Балетске школе «Лујо Давичо» је на седници дана 13.09.2023. донео:

ОДЛУКУ

о доношењу
ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА
за средње балетско образовање

Београд, 13.09.2023.
Дел. бр. 342 од 13.09.2023.

Заменик председника Школског одбора

Marija Cvetkovic Kostic
Марија Цветковић Костић

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ЗА СРЕДЊЕ БАЛЕТСКО ОБРАЗОВАЊЕ

УВОД

Документи на којима се заснива програм:

- Закон о основама система образовања и васпитања („Сл.гласник РС,, бр,88/17, 27/18, 10/19, 6/20, 129/2021)
- Закон о средњем образовању и васпитању („Сл. гласник РС,, бр 55/13, 101/17, 27/18, 129/2021)
- Правилник о изменама и допунама правилника о наставном плану и програму за стицање образовања у четворогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада култура, уметност и јавно информисање („Сл. гласник РС –Просветни гласник“ бр. 9/93, 2/94, 4/96, 19/97, 15/02, 10/03, 7/05, 4/06, 4/07, 4/09, 8/09, 11/10, 10/13, 11/13, 14/13 и 10/16 и 8/2020)
- Правилник о наставном плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама: 6/1990-1, 4/1991-1, 7/1993-1 (др. правилник), 17/1993-106, 1/1994-5, 2/1994-61, 2/1995-17, 3/1995-1, 8/1995-10, 5/1996-5, 2/2002-1, 5/2003-22, 10/2003-2, 24/2004-3, 3/2005-2, 6/2005-1, 11/2005-162, 6/2006-131, 12/2006-4, 8/2008-15, 1/2009-3, 3/2009-25, 10/2009-77, 5/2010-3, 8/2010-163 (исправка), 11/2013-1, 14/2013-2, 5/2014-9, 5/2014-85, 3/2015-3, 11/2016-552, 13/2018-6, РС 30/2019-50 (др. правилник), 15/2019-1, 15/2020-103, 5/2022-1, 10/2022-1
- Правилник о плану и програму наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу балетску школу, 11/2023

ЦИЉЕВИ СРЕДЊЕГ БАЛЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

- развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
- развијање балетских и играчких способности и сазревање у техничком и интерпретативном смислу;
- развијање стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења и оспособљавање за решавање играчких проблема;
- стицање искуства јавног наступања – самосталног и у ансамблу;
- развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима;
- развијање личног и националног идентитета кроз очување играчке традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
- развијање позитивних људских вредности;
- свест о важности здравља и безбедности;
- поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавања различитости;
- развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике.

ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

I. Програми оријентисани на процес и исходе учења

Структура програма наставе и учења свих обавезних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за сва четири разреда општег средњег образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони наведени су исходи за крај разреда, у другој се налазе теме/области а у трећој садржаји.

Након табеле следе препоруке за остваривање наставе и учења предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, а у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма* налазе се препоруке за праћење и вредновање постигнућа ученика у односу на специфичности датог предмета.

Сви програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама ученика. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних. Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних компетенција које желимо да ученици имају на крају средњег балетског, односно играчког образовања.

На путу остваривања циља и исхода, улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора литературе и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења, наставницима су полазна основа и педагошко полазиште за развијање наставе и учења, за планирање годишњих и оперативних планова, као и непосредну припрему за рад.

II. Препоруке за планирање наставе и учења

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, класе, групе и индивидуалне наставе конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планирају и остварују настава и учење који одговарају конкретним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих исхода учења и садржаја, од наставника се очекује да дати програм контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења, класе, групе или појединачно ученика имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневног живота;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода, наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика. У том смислу на наставнику је да осмишљава разноврсне активности, како своје, тако и активности ученика. Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз самостално проналажење информација, критичко разматрање, обраду података на различите начине, презентацију, аргументовану дискусију, показивање иницијативе и спремности на акцију.

Од наставника се очекује да континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби изврши корекције у свом даљем планирању. Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које когнитивне процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III. Препоруке за праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање је део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује да континуирано прати и вреднује:

- процес наставе и учења,
- исходе учења и
- себе и свој рад.

Оријентисаност нових програма наставе и учења на исходе и процес учења омогућава:

- објективније вредновање постигнућа ученика,
- осмишљавање различитих начина праћења и оцењивања,

- диференцирање задатака за праћење и вредновање ученичких постигнућа и
- боље праћење процеса учења.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*. У настави оријентисаној на остваривање исхода учења вреднују се и процес учења и резултати учења. Зависно од природе предмета и начини праћења и оцењивања ученика у балетској школи су специфични и међусобно различити.

Смер наставе је такав да се увек креће од представе балета, игре и покрета ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање играчких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе. Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и играчким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима (уколико се ради о извођачким предметима).

Веома важни показатељи у праћењу ученичких постигнућа су начин на који ученик учествује у активностима, како аргументује и доноси закључке. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Повратна информација треба да буде увременејена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

У оквиру свих играчких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА У БАЛЕТСКОЈ ШКОЛИ

ОДСЕЦИ:

1. Одсек класичног балета
2. Одсек савремене игре
3. Одсек народне игре

ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛИ:

1. Играч класичног балета
1. Играч савремене игре

2. Играч народне игре

ГЛАВНИ ПРЕДМЕТИ ПО ОДСЕЦИМА:

3. Одсек класичног балета: Класичан балет
4. Одсек савремене игре: Савремена игра
5. Одсек народне игре: Народна игра

ИСПИТИ

У балетској школи полажу се следећи испити:

1. испит за проверу знања
2. пријемни
3. годишњи
4. матурски
5. разредни
6. поправни

ПРИЈЕМНИ ИСПИТ

Пријемни испит полаже се пре уписа у први разред средње балетске школе и могу му приступити кандидати који имају завршену основну балетску школу и кандидати који немају основну балетску школу ако претходно положе испит за проверу нивоа знања основног балетског образовања.

Кандидати који нису завршили редовно основно школовање, а завршили су основну балетску школу, могу да се упишу у средњу балетску школу где похађају наставу из стручних предмета.

Пријемни испит полаже се у роковима које дефинише Министарство просвете у складу са Конкурсом о упису у средње школе и са Правилником о плану и програму наставе и учења за средње балетске школе.

ПРОГРАМ ПРИЈЕМНИХ ИСПИТА ЗА СРЕДЊУ БАЛЕТСКУ ШКОЛУ

ОДСЕК КЛАСИЧОГ БАЛЕТА

Exercises код штапа
Exercises на средини сале
Allegro 2/4 и 3/4
Exercises на прстима
– све наведене вежбе постављају се на лицу места
Обавезна варијација за IV разред основне школе

ОДСЕК САВРЕМЕНЕ ИГРЕ

Класичан балет - једноставан склоп комбинација за:
Exercises код штапа

Exercises на средини сале

Allegro 2/4 и 3/4

– све наведене вежбе постављају се на лицу места

Савремена игра:

Вежбе на поду

Вежбе на средини сале

Кретању у простору

– све наведене вежбе постављају се на лицу места

ОДСЕК НАРОДНЕ ИГРЕ

Типски представници игара Централне Србије

Примери игара Западне Србије

Примери игара Југоисточне Србије

Примери игара Североисточна Србија

Слук – певање традиционалне песме по слободном избору

Ритам – репродуковање куцањем краћих ритмичких мотива

Меморија – репродуковање певањем тонова и краћих мелодијских мотива које наставник свира на клавиру

ГОДИШЊИ ИСПИТ

ГОДИШЊИ ИСПИТИ се полажу на крају наставног периода текуће школске године.

Најмање три недеље у балетској школи се користе за друге облике васпитно-образовног рада и припрему ученика за полагање годишњих испита, као и за њихово одржавање.

ОДСЕК КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА

I разред: КЛАСИЧАН БАЛЕТ – главни предмет
САВРЕМЕНА ИГРА
КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ

II разред: КЛАСИЧАН БАЛЕТ – главни предмет
САВРЕМЕНА ИГРА
КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ

III разред: КЛАСИЧАН БАЛЕТ – главни предмет,
ДУЕТНА ИГРА
САВРЕМЕНА ИГРА
КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ

IV разред: ДУЕТНА ИГРА
САВРЕМЕНА ИГРА
КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ
ГЛУМА И ВОКАЛ

Матурски испит: КЛАСИЧАН БАЛЕТ – главни предмет

ОДСЕК САВРЕМЕНЕ ИГРЕ

- I разред: САВРЕМЕНА ИГРА – главни предмет
КЛАСИЧАН БАЛЕТ
- II разред: САВРЕМЕНА ИГРА – главни предмет
КЛАСИЧАН БАЛЕТ
ИГРЕ XX ВЕКА
- III разред: САВРЕМЕНА ИГРА – главни предмет,
ИМПРОВИЗАЦИЈЕ
КЛАСИЧАН БАЛЕТ
- IV разред: ИМПРОВИЗАЦИЈЕ
КЛАСИЧАН БАЛЕТ
ГЛУМА И ВОКАЛ

Матурски испит: САВРЕМЕНА ИГРА – главни предмет

ОДСЕК НАРОДНЕ ИГРЕ

- I разред: НАРОДНА ИГРА– главни предмет,
ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ
- II разред: НАРОДНА ИГРА – главни предмет,
ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ
- III разред: НАРОДНА ИГРА – главни предмет,
ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ
КЛАСИЧАН БАЛЕТ
- IV разред: ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ
КЛАСИЧАН БАЛЕТ
КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ
ГЛУМА И ВОКАЛ

Матурски испит: НАРОДНА ИГРА – главни предмет

МАТУРСКИ ИСПИТ

Матурски испит у средњој балетској школи се састоји из испита из главног предмета и писменог задатака из Српског језика и књижевности.

I ИГРАЧ КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА

Класичан балет

II ИГРАЧ САВРЕМЕНЕ ИГРЕ

Савремена игра

III ИГРАЧ НАРОДНЕ ИГРЕ

Народна игра

Разредни испит се полаже у складу са одредбама Закона о основама система образовања и васпитања и Закона о средњем образовању и васпитању.

Поправни испит се полаже у складу са одредбама Закона о основама система образовања и васпитања и Закона о средњем образовању и васпитању.

Ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из главног предмета не могу да полажу поправни испит. Ученик који има до две недовољне закључене оцене полаже поправни испит у августовском року, а ученик завршног разреда у јунском и августовском року.

Наставничко веће може ученика који је освојио награду на републичком или међународном такмичењу ослободити полагања годишњег испита из кога је те школске године освојио награду.

Припремна настава се организује за ученике који полажу разредне и поправне испите.

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ

У средњој балетској школи настава се изводи као групна, разредна и индивидуална. Час траје 45 минута, док су главни играчки предмети организовани увек као двочас.

На часовима играчких предмета настава се одвија уз музичку пратњу и то на часовима предмета: Класичан балет, Репертоар класичног балета, Дуетна игра, Карактерне игре, Савремена игра, Импровизације, Народна игра и Репертоар народне игре.

На Одсецима класичног балета и савремене игре корепетиција се изводи на клавиру, а на Одсеку народне игре на хармоници.

ПОДЕЛА ОДЕЉЕЊА НА ГРУПЕ

ОДСЕК КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА

- У групама од 8 до 15 ученика: Рачунарство и информатика
 - У групама од 4 до 9 ученика: Класичан балет, Репертоар класичног балета, Дуетна игра, Савремена игра, Глума и вокал, Карактерне игре
 - У групама од 10 до 30 ученика: Историја игре*
- *Група може комбиновати ученике различитих одсека

ОДСЕК САВРЕМЕНЕ ИГРЕ

- У групама од 8 до 15 ученика: Рачунарство и информатика
 - У групама од 5 до 7 ученика: Савремена игра, Репертоар савремене игре, Класичан балет, Импровизације, Игре 20.века, Глума и вокал
 - У групама од 10 до 30 ученика: Историја игре*
- *Група може комбиновати ученике различитих одсека

ОДСЕК НАРОДНЕ ИГРЕ

- У групама од 8 до 15 ученика: Рачунарство и информатика
- У групама од 8 до 16 ученика: Народна игра, Репертоар народне игре, Етнологија, Етномузикологија,
- У групама од 5 до 8 ученика: Класичан балет, Савремена игра, Традиционално певање, Солфеђо, Глума и вокал, Карактерне игре

НАСТАВНИ ПЛАН ЗА СРЕДЊЕ БАЛЕТСКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ У СРЕДЊОЈ БАЛЕТСКОЈ ШКОЛИ *																					
I ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ		I РАЗРЕД				II РАЗРЕД				III РАЗРЕД				IV РАЗРЕД				УКУПНО			
		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње	
		Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В
I УКУПНО		15	0	525	0	13	2	455	70	13	1	455	35	13	1	416	32	54	4	1851	137
1	Српски језик и књижевност	3		105		3		105		3		105		3		96		12	0	411	0
2	Страни језик	2		70		2		70		2		70		2		64		8	0	274	0
3	Други страни језик	2		70		2		70		2		70		2		64		8	0	274	0
4	Филозофија													2		64		2	0	64	0
5	Психологија					2		70										2	0	70	0
6	Социологија									2		70						2	0	70	0
7	Историја	2		70		2		70		2		70		2		64		8	0	274	0
8	Математика	2		70		2		70		2		70		2		64		8	0	274	0
9	Биологија	2		70														2	0	70	0
10	Рачунарство и информатика **	2		70			2		70		1		35		1		32	2	4	70	137
II ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		1		35		1		35		1		35		1		32		4	0	137	0
1	Грађанско васпитање - верска	1		35		1		35		1		35		1		32		4	0	137	0
УКУПНО I + II		16	0	560	0	14	2	490	70	14	1	490	35	14	1	448	32	58	4	1988	137
* Општеобразовне програме наставе и учења похађају ученици који нису уписали неку другу средњу школу паралелно																					
** Настава предмета Рачунарство и информатика се изводи у рачунарском кабинету у групама до 15 ученика																					

ОДСЕК КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА

Образовни профил: Играч класичног балета																					
III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		I РАЗРЕД				II РАЗРЕД				III РАЗРЕД				IV РАЗРЕД				УКУПНО			
		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње	
		Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В
III УКУПНО		22		770		23		770		24		840		24		768		93		3148	
1	Класичан балет - главни предмет	12		420		12		420		12		420		12		384		48		1644	
2	Репертоар класичног балета	3		105		3		105		4		140		4		128		14		478	
3	Дуетна игра					2		70		2		70		2		64		6		204	
4	Савремена игра	2		70		3		105		4		140		2		64		11		379	
5	Карактерне игре (Сценско народне)	3		105		3		70		2		70		2		64		10		309	
6	Историја игре	2		70														2		70	
7	Глума и вокал													2		64		2		64	
УКУПНО (I + II) + III		16 + 22 = 38				16 + 23 = 39				15 + 24 = 39				15 + 24 = 39				62 + 93 = 155			

ОДСЕК САВРЕМЕНЕ ИГРЕ

Образовни профил: Играч савремене игре																						
III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		I РАЗРЕД				II РАЗРЕД				III РАЗРЕД				IV РАЗРЕД				УКУПНО				
		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		
		Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	
III УКУПНО		22		770		22		770		24		840		24		768		92		3148		
1	Савремена игра - главни предмет	10		350		10		350		10		350		10		320		40		1370		
2	Репертоар савремене игре	2		70		2		70		4		140		4		128		12		408		
3	Класичан балет	8		280		8		280		6		210		6		192		28		962		
4	Импровизације									4		140		2		64		6		204		
5	Историја игре	2		70														2		70		
6	Глума и вокал													2		64		2		64		
7	Игре XX века					2		70										2		70		
УКУПНО (I + II) + III		16 + 22 = 38				16 + 22 = 38				15 + 24 = 39				15 + 24 = 39				62 + 92 = 154				

ОДСЕК НАРОДНЕ ИГРЕ

Образовни профил: Играч народне игре																						
III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		I РАЗРЕД				II РАЗРЕД				III РАЗРЕД				IV РАЗРЕД				УКУПНО				
		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		
		Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	
III УКУПНО		22		770		23		805		23		805		23		748		91		3128		
1	Народна игра - главни предмет	10		350		10		350		10		350		10		320		40		1370		
2	Репертоар народне игре	2		70		2		70		2		70		2		64		8		274		
3	Традиционално певање	2		70		3		105		3		105		3		96		11		376		
4	Етнологија	2		70		2		70										4		140		
5	Етномузикологија									2		70		2		70		4		140		
6	Класичан балет	4		140		3		105		2		70		2		70		11		385		
7	Карактерне игре (Сценско народне)					3		105		2		70		2		64		7		239		
8	Глума и вокал													2		64		2		64		
9	Савремена игра									2		70						2		70		
10	Солфеђо	2		70														2		70		
УКУПНО (I + II) + III		16 + 22 = 38				16 + 23 = 39				15 + 23 = 38				15 + 23 = 38				62 + 91 = 153				

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	35	35	35	32	137
Додатна настава *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунска настава *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремна настава *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Час одељењског старешине	35	35	35	32
Испити	2 – 10	2 – 10	2 – 10	2 – 10
Екскурзија/ путовање студијско	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Концертна активност (интерни и јавни часови, смотре, наступи, концерти, фестивали, такмичења)	до 30 часова годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	10 – 20 часова годишње			

С обзиром на јавну и културну делатност школе Наставничко веће може донети одлуку о повећању фонда часова за одређени предмет у коме се врше припреме за концерт и друге јавне наступе школе.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА СРЕДЊЕ БАЛЕТСКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљ учења српског језика и књижевности је унапређивање језичке и функционалне писмености; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Језик

Основни ниво

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирилици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

Средњи ниво

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некњижевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

Напредни ниво

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматички српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижевнојезичку норму.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Књижевност

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста

и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

Напредни ниво

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поуздано позиционира књижевни текст у књижевнотеоријски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевном делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

Општи стандарди постигнућа – образовни стандарди за крај општег средњег образовања за предмет Српски језик и књижевност садрже стандарде постигнућа за области: Језик, Књижевност и Језичка култура.

У оквиру сваке области описани су захтеви на три нивоа.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **основном нивоу** у свакој области.

1. Област ЈЕЗИК

2. СЈК. 1. 1. 1. Има основна знања о језику уопште (шта је језик, које функције има); поштује свој језик и поштује друге језике; препознаје стереотипне ставове према језику. Разуме појам текста; разликује делове текста (увод, главни део, завршетак); препознаје врсте текстова (облике дискурса); има основна знања из социолингвистике: познаје појмове једнојезичности и вишејезичности (и зна одговарајуће језичке прилике у Србији); разуме појам језичке варијативности и препознаје основне варијетете.

2. СЈК. 1. 1. 2. Разликује књижевни (стандардни) језик од дијалекта; зна основне податке о дијалектима српског језика; има правилан став према свом дијалекту и другим дијалектима српског језика и према оба изговора српског књижевног језика (поштује свој и друге дијалекте српског језика и има потребу да чува свој дијалекат; подједнако цени оба изговора српског књижевног језика – екавски и (и)јекавски); има потребу да учи, чува и негује књижевни језик; познаје најважније граматике и нормативне приручнике и уме да се њима користи; зна основне податке о месту српског језика међу другим индоевропским и словенским језицима; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба.

2. СЈК. 1. 1. 3. Разликује правилан од неправилног изговора гласа; зна основну поделу гласова; има основна знања у вези са слогом и примењује их у растављању речи на крају реда; зна основна правила акценатске норме и уочава евентуалне разлике између свог и књижевног акцента.

2. СЈК. 1. 1. 4. Познаје врсте и подврсте речи; примењује норму у вези с облицима речи у фреквентним случајевима (укључујући и гласовне промене у вези с облицима речи); издваја делове речи у вези с облицима речи (граматичка основа и наставак за облик) у једноставнијим случајевима; издваја делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбена основа, суфикс) у једноставнијим случајевима; препознаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с грађењем речи (укључујући и гласовне промене у вези с грађењем речи); примењује постојеће modele при грађењу нових речи.

2. СЈК. 1. 1. 5. Правилно склапа реченицу; разликује синтаксичке јединице; разликује активне и пасивне реченице; уме да анализира једноставније реченице грађене по основним моделима и проширене прилошким одредбама.

2. СЈК. 1. 1. 6. Има лексички фонд који је у складу са средњим нивоом образовања; прави разлику између формалне и неформалне лексике и употребљава их у складу са приликом; има основна знања о значењу речи; познаје основне лексичке односе (синонимију, антонимију, хомонимију); познаје метафору као лексички механизам; нема одбојност према речима страног порекла, али их не прихвата некритички и аутоматски; познаје појам термина и фразеологизма; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи.

2. Област КЊИЖЕВНОСТ

2. СЈК. 1. 2. 1. Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и књижевноисторијски контекст.

2. СЈК. 1. 2. 2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и доводи је у функционалну везу са примерима из књижевних и неуметничких текстова предвиђених програмом.

2. СЈК. 1. 2. 3. У тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа.

2. СЈК. 1. 2. 4. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире.

2. СЈК. 1. 2. 5. Уочава основне особине књижевности као дискурса и разликује га у односу на остале друштвене дискурсе.

2. СЈК. 1. 2. 6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма.

2. СЈК. 1. 2. 7. Анализира издвојене проблеме у књижевном делу и уме да их аргументује примарним текстом.

2. СЈК. 1. 2. 8. Користи препоручену секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) и доводи је у везу са књижевним текстовима предвиђеним програмом.

2. СЈК. 1. 2. 9. На основу дела српске и светске књижевности формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета.

3. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2. СЈК. 1. 3. 1. Говори разговетно, поштујући ортоепска правила књижевног језика; примењује књижевнојезичку акцентуацију или упоређује свој акценат са књижевним и труди се да је с њим усклади; течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; изражајно чита и казује лакше књижевноуметничке текстове; у званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из области језика, књижевности и културе користећи се коректним језичким изразом (тј. говори течно, без замуцкивања, поштапалица, превеликих пауза и лажних почетака, осмишљавајући реченицу унапред) и

одговарајућом основном терминологијом науке о језику и науке о књижевности, прилагођавајући приликама, ситуацији, саговорнику и теми вербална и невербална језичка средства (држање, мимику, гестикулацију); говори уз презентацију; има културу слушања туђег излагања; у стању је да с пажњом и разумевањем слуша излагање средње тежине (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; приликом слушања неког излагања уме да хвата белешке.

2. СЈК. 1. 3. 2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.

2. СЈК. 1. 3. 3. У расправи или размени мишљења на теме из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на теме из књижевности, језика и културе.

2. СЈК. 1. 3. 4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и обрасце.

2. СЈК. 1. 3. 5. Има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита текстове средње тежине (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија); примењује предложене стратегије читања.

2. СЈК. 1. 3. 6. Разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености: препознаје њихову сврху, проналази експлицитне и имплицитне информације, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; пореди основне информације и идеје из двају или више текстова.

2. СЈК. 1. 3. 7. Критички промишља књижевни и неуметнички текст средње сложености: разликује објективну/веродостојну чињеницу од ауторове интерпретације; процењује (и то образлаже) да ли аутор неуметничког текста износи све потребне информације и да ли даје довољне и веродостојне доказе за то што тврди; процењује да ли је аутор текста неутралан или ангажован односно пристрастан, и образлаже своју процену; препознаје говор мржње, дискриминације, бирократски језик, и има изграђен негативан став према њима; уме у једноставним примерима да понуди алтернативу бирократском језику.

2. СЈК. 1. 3. 8. Препознаје структуру, различите елементе, стилске одлике (експресивност, сликовитост, метафоричност) књижевног и неуметничког текста; препознаје конотативно значење речи у датом контексту и разуме сврху конотативног значења у књижевном и неуметничком тексту; одређује значење непознате речи на основу контекста и творбеног модела; разуме значај читања за богаћење лексичког фонда.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **средњем нивоу** у свакој области.

1. Област ЈЕЗИК

2. СЈК. 2. 1. 1. Има шира знања о језику уопште (која су битна својства језика); препознаје јединице и појаве које припадају различитим језичким нивоима/подсистемима; има основна знања о писму уопште; има основна знања о правопису уопште (етимолошки – фонолошки правопис; граматичка – логичка интерпункција; графема – слово); има основна знања о језицима у свету (језичка сродност, језички типови, језичке универзалије). Разуме основне принципе вођења дијалога; разуме појам говорног чина; разуме појам деиксе. Познаје одлике варијетета српског језика насталих на основу медијума и оних који су условљени социјално и функционално.

2. СЈК. 2. 1. 2. Зна основне особине дијалеката српског језика; зна основна правила екавског и (и)јекавског изговора; у једноставнијим случајевима пребацује (и)јекавску реч у екавски лик и обрнуто. Смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст.

2. СЈК. 2. 1. 3. Познаје говорне органе и начин на који се гласови производе; зна да дели гласове по свим критеријумима; разуме појам фонеме; зна сва правила акценатске норме и уме да прочита правилно акценатовану реч; зна механизме фонолошки условљених гласовних промена (једначења сугласника по звучности и по месту творбе, сажимање и асимилацију вокала и губљење сугласника).

2. СЈК. 2. 1. 4. Има шира знања о врстама и подврстама речи; уме да одреди облик променљиве речи и да употреби реч у задатом облику; познаје појам морфеме; дели реч на творбене морфеме у једноставнијим случајевима и именује те морфеме; познаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с облицима речи у мање фреквентним случајевима.

2. СЈК. 2. 1. 5. Користи се свим синтаксичким могућностима српског језика; разликује безличне и личне реченице; анализира реченице грађене по различитим моделима; има шира знања о синтагми; препознаје основне врсте зависних предикатских реченица (типични случајеви); зна основно о напоредним односима, конгруенцији и негацији; разликује врсте независних предикатских реченица; разуме појам елипсе; има основна знања о употреби падежа и глаголских облика.

2СЈК. 2. 1. 6. Има богат и уразноличен лексички фонд (укључујући и интелектуалну и интернационалну лексику и познавање најфреквентнијих интернационалних префикса и суфикса).

Тај фонд употребљава у складу с приликом; види језик као низ могућности које му служе да изрази индивидуално искуство и усмерен је ка богаћењу сопственог речника; познаје хиперонимију/хипонимију, паронимију; разликује лексичке слојеве; познаје метонимију као лексички механизам.

2. Област КЊИЖЕВНОСТ

2. СЈК. 2. 2. 1. Интерпретира књижевни текст увидом у његове интеграционе чиниоце (доживљајни контекст, тематско-мотивски слој, композиција, ликови, форме приповедања, идејни слој, језичко-стилски аспекти...).

2. СЈК. 2. 2. 2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и књижевнотеоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

2. СЈК. 2. 2. 3. Разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа у интерпретацији књижевноуметничког и књижевнонаучног дела и адекватно их примењује приликом разумевања и тумачења ових врста дела.

2. СЈК. 2. 2. 4. Уочава и образлаже поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних дела у оквиру школске лектире; процењује да ли је сложенији књижевнонаучни текст (аутобиографија, биографија, мемоари, дневник, писмо, путопис...) добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у књижевноуметничком и књижевнонаучном тексту; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање и доприносе тумачењу значења текста.

2. СЈК. 2. 2. 5. Образлаже основне елементе књижевности као дискурса у односу на остале друштвене дискурсе (нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.).

2. СЈК. 2. 2. 6. Приликом тумачења књижевноуметничких и књижевнонаучних дела из школског програма примењује знања о основним књижевноисторијским и поетичким одликама стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.

2СЈК. 2. 2. 7. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста.

2. СЈК. 2. 2. 8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела предвиђених програмом.

2. СЈК. 2. 2. 9. На основу дела српске и светске књижевности развија читалачке вештине, способности и знања од значаја за тумачење и вредновање различитих књижевноуметничких и књижевнонаучних дела и за развијање језичког, литерарног, културног и националног идентитета; има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку.

3. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2. СЈК. 2. 3. 1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са више учесника; процењује слушаоца односно аудиторијум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр.

предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорникову аргументацију и објективност.

2. СЈК. 2. 3. 2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на теме непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђеним програмом.

2. СЈК. 2. 3. 3. Има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита теже текстове (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија); има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку; примењује сложене стратегије читања; бира стратегију читања која одговара сврси читања.

2. СЈК. 2. 3. 4. Разуме сложенији књижевни и неуметнички текст: препознаје његову сврху; проналази експлицитне и имплицитне информације; издваја информације према задатом критеријуму; издваја главне идеје; прати развој одређене идеје; пореди информације и идеје из двају или више текстова да би разумео одговарајући значењски или стилски аспект према задатом критеријуму; анализира и тумачи оне системе мотивације који се у књижевном делу јављају при обликовању (карактеризацији) ликова

и изградњи догађаја (због бољег и потпунијег разумевања значења књижевног дела); тумачи (на нивоу разумевања) текстове ослањајући се на други текст/текстове.

2. СЈК. 2. 3. 5. Критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст: раздваја објективну чињеницу од ауторове интерпретације; процењује да ли је аутор текста неутралан или ангажован односно пристрастан, и образлаже своју процену; разликује експлицитне и имплицитне ауторове ставове; аргументовано вреднује да ли аутор сложенијег експозитивног или аргументативног текста погодан за обраду градива из језика и књижевности износи све потребне информације и да ли даје довољне и веродостојне доказе за то што тврди.

2. СЈК. 2. 3. 6. Процењује да ли је сложенији неуметнички текст погодан за обраду градива из језика и књижевности добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у овим текстовима; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **напредном нивоу** у свакој области.

1. Област ЈЕЗИК

2. СЈК. 3. 1. 1. Разуме да постоји тесна веза између језика и мишљења; јасан му је појам категоризације; познаје конверзационе максиме (квалитета, квантитета, релевантности и начина); разуме појам информативне актуализације реченице и зна како се она постиже; јасан му је појам текстуалне кохезије.

2. СЈК. 3. 1. 2. При подели речи на слоге позива се на правила; акцентује једноставније примере.

2. СЈК. 3. 1. 3. Има детаљнија знања о морфологији у ужем смислу и творби речи у српском језику (дели реч на творбене морфеме у сложенијим случајевима и именује те морфеме).

2. СЈК. 3. 1. 4. Има детаљнија знања о употреби падежа и глаголских облика; уме да анализира компликованије реченице грађене по различитим моделима; познаје специјалне независне реченице; познаје различита решења у вези с конгруенцијом.

2. СЈК. 3. 1. 5. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

2. Област КЊИЖЕВНОСТ

2. СЈК. 3. 2. 1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевна научна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижевна научне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту.

2. СЈК. 3. 2. 2. Влада књижевнотеоријском терминологијом и теоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевноуметничких и књижевна научних дела која су предвиђена школским програмом и других дела ове врсте различитих жанрова, изван школског програма.

2. СЈК. 3. 2. 3. У процесу тумачења књижевноуметничког и књижевна научног дела, одабира, примењује и комбинује адекватне методе унутрашњег и спољашњег приступа.

2. СЈК. 3. 2. 4. Уочава и тумачи поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевна научних текстова у оквиру школске лектире и изван школског програма; процењује и пореди стилске поступке у наведеним врстама текстова.

2. СЈК. 3. 2. 5. Разуме основне елементе књижевности као дискурса (пореди нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.) у односу на остале друштвене дискурсе и та сазнања употребљава у тумачењу књижевних дела.

2. СЈК. 3. 2. 6. Приликом тумачења и вредновања књижевноуметничких и књижевна научних дела примењује и упоређује књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.

2. СЈК. 3. 2. 7. Самостално уочава и тумачи проблеме и идеје у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарнофилолошког контекста.

2. СЈК. 3. 2. 8. У тумачењу књижевног дела критички користи препоручену и самостално изабрану секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску).

2. СЈК. 3. 2. 9. На основу дела српске и светске књижевности (у обавезном и сопственом избору) и секундарне литературе шири читалачка знања, примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво); развија језички, литерарни, културни и национални идентитет.

3. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2. СЈК. 3. 3. 1. Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе; дискутује о смислу и вредностима књижевних текстова и о сврси и вредностима неуметничких текстова користећи стручну терминологију.

2. СЈК. 3. 3. 2. Излаже (у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом) и пише о темама из области језика, књижевности и културе; има развијене говорничке (ораторске) вештине; претпоставља различите ставове аудиторијума и у складу с тим проблематизује поједине садржаје;

препознаје и анализира вербалну и невербалну реакцију саговорника односно аудиторијума и томе прилагођава свој говор; слушајући говорника, процењује садржину и форму његовог говора и начин говорења.

2. СЈК. 3. 3. 3. Композиционо и логички складно пише стручни текст на теме из књижевности и језика, као и новински чланак.

2. СЈК. 3. 3. 4. Организује, класификује, уопштава и на сличан начин обрађује информације из књижевних и неуметничких текстова на основу задатог и/или самостално постављеног критеријума.

2. СЈК. 3. 3. 5. Продубљено критички промишља сложенији текст: процењује колико сложенији експозиторни текст успешно преноси информације публици којој је намењен, уочавајући које информације недостају; издваја доказну грађу на којој аутор аргументативног текста заснива своје ставове и одређује средства којима их износи; запажа ауторове грешке у закључивању и сл.

2. СЈК. 3. 3. 6. Процењује стилске поступке у књижевном и неуметничком тексту; пореди стилске поступке у два сложена текста (или више њих); тумачи њихову улогу у остваривању естетских и значењских одлика наведених врста текстова.

2. СЈК. 3. 3. 7. Изграђује свест о себи као читаоцу – развија читалачку ауторефлексију (разуме улогу читања у сопственом развоју; има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима...).

Разред	Први
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	105 часова
ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА/ОБЛАСТ икључни појмови садржаја
– разуме језик као систем и разликује основне науке о језику; – препозна особине књижевних језика пре реформе Вука Караџића; – разликује књижевни (стандардни) језик од дијалекта; – разликује дијалекте српског језика и екавски и ијекавски изговор; – разликује глас, фонему и графему; – класификује гласове према основним критеријумима; – одреди границу слога у типичним случајевима; – препозна гласовне алтернације и примени нормативна решења у вези с њима; – примени основна правила акценатске норме;	ЈЕЗИК Општи појмови о језику. Историја књижевног језика код Срба. Дијалекти српског језика екавског и ијекавског изговора. Фонетика (са фонологијом и морфофонологијом). Прозодија.

- објасни појам и значај књижевности као уметности речи и утврди њене сличности/разлике у односу на друге уметности и области културе;
- тумачи књижевно дело са разумевањем његових жанровских карактеристика и књижевноисторијског контекста, користећи у анализи структурне и стилистичке елементе дела и употребљавајући секундарне изворе;
- истражи и објасни стваралачку улогу мита у књижевности;
- вреднује одлике античког епа, библијског стила и представе света;
- повеже знања из историје и историје уметности старог века (сумерско-вавилонске, хебрејске, хеленске) са књижевним стваралаштвом тог раздобља;
- поткрепљује примерима основне одлике народне књижевности (класификација, варијантност, формулативност);
- анализира композиционе и стилистичке одлике народне бајке и вреднује поруке у односу на властито читалачко и интермедијално искуство;
- препозна одлике средњовековне књижевности и испита њен значај за српску културу;
- образложи на примерима важност свеукупног културног заокрета који се догодио у епохи хуманизма и ренесансе;
- наведе главне мотиве, тематику и стилске одлике репрезентативних књижевних дела хуманизма и ренесансе и покаже разлике и сличности у односу на античку и средњовековну књижевност/културу;
- издвоји мотиве везане за музику у анализи књижевног дела;
- објасни улогу музике у тематском или формалном уобличавању књижевног дела;
- примени одговарајућа правописна правила;
- правилно распореди грађу при писању састава;
- препозна некњижевни акценат и облик речи у свакодневној комуникацији и у говору јунака у драмским уметничким формама, а потом га исправља у сопственом говору;

– чита с разумевањем књижевне и остале типове текстова.	
---	--

II разред
(3 час недељно, 105 часова годишње)

КЊИЖЕВНОСТ

ПРОСВЕТИТЕЉСТВО

РОМАНТИЗАМ

РЕАЛИЗАМ

ЛЕКТИРА

КЊИЖЕВНОТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

ЈЕЗИК

КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

МОРФОЛОГИЈА (У УЖЕМ СМISЛУ)

ПРАВОПИС

КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

III разред
(3 час недељно, 105 часова годишње)

КЊИЖЕВНОСТ

МОДЕРНА

МЕЂУРАТНА И РАТНА КЊИЖЕВНОСТ

ЛЕКТИРА

КЊИЖЕВНОТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

ЈЕЗИК

ГРАЂЕЊЕ РЕЧИ

ЛЕКСИКОЛОГИЈА (СА ЕЛЕМЕНТИМА ТЕРМИНОЛОГИЈЕ И ФРАЗЕОЛОГИЈЕ)

СИНТАКСА

ПРАВОПИС

КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

IV разред
(3 час недељно, 96 часова годишње)

КЊИЖЕВНОСТ

ПРОУЧАВАЊЕ КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА

САВРЕМЕНА КЊИЖЕВНОСТ

ЛЕКТИРА
КЊИЖЕВНОТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ
ЈЕЗИК
СИНТАКСА
ПРАВОПИС
КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА
УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ
ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ВЕЗА ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА И ИСХОДА ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, сваки пут уз другу наставну јединицу. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују.

С обзиром на сложеност предмета Српски језик и књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика и књижевности треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, важним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава српског језика и књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика и књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење Српског језика и књижевности изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави Српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање

ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Дистрибуција часова по разредима. Области Језик, Књижевност и Језичка култура треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквиран. Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода за све три области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

Први разред: за област Језик 21, за Књижевност 69, а за Језичку културу 25.

Други разред: за област Језик 28, за Књижевност 58, а за Језичку културу 19.

Трећи разред: за област Језик 23, за Књижевност 60, а за Језичку културу 22.

Четврти разред: за област Језик 19, за Књижевност 66, а за Језичку културу 14.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРВИ РАЗРЕД

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за први разред средњих музичких школа у области *Језик* организован је у пет области и усклађен са исходима учења за овај разред, а према описима стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине *Језик* су: *Општи појмови о језику, Историја књижевног језика код Срба, Дијалекти српског језика екавског и ијекавског изговора, Фонетика (са фонологијом и морфофонологијом) и Прозодија*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Општи појмови о језику.

У оквиру ове теме ученици треба да стекну основна знања о језику као друштвеној појави и језику као систему знакова. Ова општа знања, поред своје општеобразовне вредности и значаја за олакшавање и побољшавање наставе српског језика, треба да послуже и лакшем савладавању градива из страних језика. Ученике треба упознати са основним наукама које се баве језиком (лингвистика, фонетика, фонологија, морфологија, творба речи, синтакса, лексикологија, стилистика).

Историја књижевног језика код Срба.

У оквиру ове теме ученици упознају почетке словенске писмености и стварање старословенског језика, као и књижевне језике код Срба до 19. века: српкословенски језик, рускословенски језик, славеносрпски језик. У оквиру ове теме наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности, пре свега са текстовима средњовековне књижевности, указујући на језичке особине у њима.

Дијалекти српског језика екавског и ијекавског изговора.

Ученике треба упознати са основним одликама српских дијалеката: шумадијско-војвођанског, источнохерцеговачког, косовско-ресавског, призренско-тимочког и зетско-рашког. Основне одлике дијалеката треба повезати са одговарајућим књижевним делима и/или филмским остварењима (нпр. за илустрацију призренско-тимочког дијалекта могу се узети одломци из одговарајућег књижевног дела, инсерти из филма и сл.). Такође је потребно нагласити разлику између књижевног (стандардног) језика и дијалеката. Ученике треба упознати са основним разликама између екавског и ијекавског изговора и како да у једноставнијим случајевима пребаце екавску реч у ијекавски лик и обрнуто. Нарочито је потребно нагласити да су екавски и ијекавски изговор равноправни изговори српског књижевног језика. И у овом случају је потребно упутити на књижевна дела која су писана екавским/ијекавским изговором (нпр. у *Диоби Јакшића* некада се јавља облик *бијела*, а некад *б'јела*, а такви примери се могу повезати и са питањима слога/стиха, и са питањима рефлекса *јата*).

Фонетика (са фонологијом и морфофонологијом).

Ученике треба упознати са улогом говорних органа при изговору гласова (направити корелацију са наставним садржајима биологије). Поновити поделу гласова српског језика по месту изговора и

обрадити поделу по начину изговора. Указати на основне одлике фонолошког система српског књижевног језика. Поновити одлике слога и правила о подели речи на слоге проширити фонетском и семантичком границом слога. Опис артикулације гласова у српском језику треба поредити са изговором гласова у страном језику познатом ученицима (нпр. назални гласови у српском и француском, лабијализовани вокали у српском и немачком и сл.). Такође, ученицима треба скренути пажњу на важност правилне артикулације гласова у говору.

Поновити све гласовне алтернације обрађене у основној школи и обрадити асимилацију и сажимање самогласника, покретне вокале, промену о у е и превој вокала. С обзиром на то да су ученици основна знања о већини гласовних алтернација већ стекли на основношколском нивоу, нарочиту пажњу треба посветити нормативним решењима, и то у оним случајевима где се најчешће греша. На пример: *предшколски, прет час, одељење, изузеци, тачки, гледалаца* и сл.

Прозодија.

Са ученицима обновити и проширити знања о акценатском систему српског књижевног језика и основним правилима о распореду акцента и поста акценатских дужина. Знања о акценатском систему српског језика треба да буду применљива, тј. треба да допринесу да ученици боље и потпуније усвоје књижевнојезичку норму и да побољшају своје изражајне способности. У срединама где се не говори књижевним језиком треба оспособљавати ученике за примену правила о контрастирању акценатског система. На пример, у косовско-ресавској зони краткосилазни акценти се преносе на претходни слог и мењају квалитет (*ливада, мотика, субота* и сл.); на месту где је у дијалекту дугосилазни акценат, у књижевном језику се акценат помера на претходни слог мењајући и квантитет и квалитет, а на месту где је у дијалекту био дугосилазни акценат, у књижевном језику остаје неакцентована дужина (*девојка, војник, кромпир* и сл.). У вези са распоредом акцената и акценатским целинама ученике упознати са проклитикама и енклитикама.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Програм за први разред средњих музичких школа у сегменту *Књижевност* организован је у седам области/тема и усклађен с исходима учења за овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа) и садржи обавезни и изборни део.

Књижевност као уметност речи.

Обавезни садржаји. У оквиру ове теме ученици ће се упознати са појмом и врстама уметности, спознаће књижевност као уметности речи и моћи ће да је упореде са другим уметностима. Препорука је да се упореде различита средства изражавања (реч, тон, звук, облик...). Ову област ученици ће моћи да разумеју читањем одломка из **Андрићеве беседе** приликом доделе Нобелове награде за књижевност.

Изборни садржаји. По избору, могу да читају и текст **Горана Петровића „О причи и причању“**. Као пример за псеудохронику и запис – прелазни жанр између документарног/научног и уметничког казивања, може послужити књига *Записи са дунавског песка* **Светлане Велмар Јанковић**. По избору може се обрадити и **Кишово дело Рани јади**, из аспекта теме о одрастању.

Читање и проучавање књижевности.

Обавезни садржаји. Ова тема треба да повеже ученицима познати приступ књижевном делу са наукама о књижевности. Уводе се и појам и врсте науке о књижевности (књижевност као предмет теорије књижевности, историје књижевности и књижевне критике). Ученици се упознају са примарним и секундарним изворима за проучавање књижевног дела.

Књижевни родови и врсте.

Обавезни садржаји. Систематизују се и, на примерима, обнављају и проширују знања стечена у основној школи: лирска песма, епска песма, уметничка приповетка, новела, роман. Одлике сваког књижевног рода и књижевне врсте ученици ће савладати обрадом следећих дела на часу: **лирска поезија XX и XXI века** (једна песма по избору наставника и ученика); **Бановић Страхиња, народна**

епска песма; **Лаза Лазаревић**: *Први пут с оцем на јутрење*; **Антон Павлович Чехов**: *Туга*; **Добрило Ненадић**: *Доротеј*.

Књижевност старог века.

Обавезни садржаји. Ученици се упознају са значајем и вредностима књижевности старог века, њеним одликама и доприносу културној баштини. Важно је повезати знања из историје и историје уметности са књижевним стваралаштвом старог века. Предвиђено је да читањем одломка епа *Еп о Гилгамешу* разумеју етичке и религијске принципе сумерско-вавилонске културе и универзалну вредност тема које се овим епом покрећу – потрага за вечним животом, борба добра и зла, искушење, храброст, пријатељство, а које важе и данас.

Ученици треба да се упознају са књижевним аспектима Библије, читањем „**Легенде о потопу**“ из „Прве књиге Мојсијеве“ у *Старом завету* и одломка из „**Јеванђеља по Матеју**“ из *Новог завета*. Анализом ових текстова постиже се разумевање улоге мита као основе за уметничко обликовање приче и, с друге стране, као основе за изградњу вере и религијског система веровања. Иронијско сагледавање савремених тоталитарних образаца разобличавањем библијских текстова ученици ће савладати читањем одломка „**Чудо у Јабнелу**“ из романа *Време чуда Борислава Пекића*. Истовремено ученици се упознају са карактеристикама легенде и јеванђеља као облика књижевног текста.

Одломци грчког античког епа *Илијада* (одломци из првог и шестог певања: инвокација, сусрет Хектора и Андромаче, и други по избору) треба да покажу ученицима улогу мита у стварању књижевног дела и формирања моралних обележја заједнице, као и механизме формирања епске ратничке слике света и љубавног заплета као мотивацијског полазишта за изградњу целе епске структуре. Разумевање мита и његово гранање у уметничкој књижевности треба да се покаже на примеру античке трагедије *Антигона*. Ова трагедија је и основ на којем ученици треба да науче одлике ове драмске врсте (структура трагедије – 5 етапа трагичке радње, узвишени, херојски ликови као носиоци највишег моралног идеала, значење трагичке кривице као високе морале дилеме).

Народна књижевност.

Обавезни садржаји. Ученици се упознају са одликама и својствима народне књижевности и упућују се у класификацију и структуру књижевних врста народне књижевности. Приликом обраде **лирске митолошке народне песме по избору**, ставити акценат при анализи на филозофску и антрополошку димензију стихова. Обрадом епских народних песама – *Комади од различнијех косовскијех пјесама*, *Диоба Јакшића* и *Ропство Јанковић Стојана* ученици треба да стекну сазнања о историјским кретањима на овим просторима и начину на који су вредности сваке од тих епоха изражене епским десетерачким стихом. Културолошки, морални, емоционални и обичајни аспекти треба да буду тежиште при анализи народне баладе *Хасанагиница*. Приликом обраде **српске народне бајке по избору** и **народне бајке словенских или других народа** могуће је поредити мит и бајку.

Изборни садржаји. Веза народне књижевности и музике може се успоставити обрадом **Мокрањчевих записа** народних напева и песама из Вукове прве књиге *Српских народних пјесама* чиме је Мокрањац настојао да у *Руковетима* овековечи најизузетније изданке народног стваралаштва: у 5. руковети „Преча љуба него сеја“ (са почетним стихом „Ој за гором“) и „Стидно момче и милостива девојка“ (са почетним стихом „Вишњичица род родила“); у 12. руковети са Косова, „Гајтан и девојка“ (са почетним стихом „Седи мома на пенџеру“); у 13. руковети из „Моје домовине“ – „Несрећна девојка“ (са почетним стихом „Девојка јунаку прстен повраћала“) – љубавне песме; у 2. руковети митолошка песма „Изједен овчар“ (са почетним стихом „Осу се небо звездама“). Треба имати у виду да је Мокрањац врло слободно користио Вукове стихове, скраћивао, сажимао строфе, мењао поједине речи и изразе прилагођавајући их својој замисли. Наведене песме налазе се у првим штампаним Вуковим збиркама – *Малој прстонародној*

славеносербској пјеснарици из 1814. (5. руковет) и Народной српској пјеснарици из 1814. године (2, 12. и 13. руковет).

Средњовековна књижевност.

Обавезни садржаји. Потребно је на почетку ученике упознати са историјским и културним контекстом у којем настаје српска књижевност у средњем веку. Обрадом дела предвиђених програмом указати ученицима на уметничке/литерарне вредности српске средњовековне књижевности и упознати их са особинама и књижевним врстама средњовековне књижевности: житије као књижевну врсту треба да разумеју обрадом одломка из *Житија Светог Симеона Светог Саве* као и из одломка из *Теодосијевог Житија Светог Саве „Бег у Свету Гору“*. Обрадом ових одломака ученици ће се упознати са историјским и биографским околностима ових великих личности наше културе, али и са приповедачким потенцијалом житија као праузора за настанак српског романа у каснијим епохама. Специфичне облике поезије настајале у средњем веку ученици ће разумети обрадом *Похвале кнезу Лазару монахиње Јефимије* и *Слово љубве Деспота Стефана Лазаревића*

Изборни садржаји. Пожељно је показати утицаје средњовековне књижевности на двадесетовековну као и везе историје, културе, мотива и тематских кругова упоредном обрадом романа *Доротеј* и дела средњовековне књижевности. Дијалог књижевних епоха се лако може успоставити читањем песме „Јефимија“ **Милана Ракића** и збирке песама *Усправна земља Васка Попе*. За боље разумевање читавог контекста средњовековне књижевности ученицима може да буде корисна књига *Културна историја Срба Јована Деретића*, односно њени одломци о владарима из породице Немањића.

Хуманизам и ренесанса.

Обавезни садржаји. Потребно је упознати ученике са епохом хуманизма и ренесансе и њеним значајем за развој европске културе и цивилизације. Ученицима треба да буду јасне основне филозофске и естетске идеје ове епохе, па би поред најзначајнијих представника књижевности требало да се упознају и са најзначајнијим представницима ликовне и музичке уметности. Обрадом одломака из „Пакла“ **Дантеа Алигијерија** ученици треба да разумеју принцип хришћанског, религијског концепта односа добра, зла, награде и казне и његове обраде у књижевности. Ренесансни мотив идеалне женске лепоте и идеалне љубави ученици ће разумети кроз обраду избора песама из *Канцонијера Франческа Петрарке*. Читањем одломака из *Дон Кихота* (предговор, прво, седмо и осмо поглавље) ученици ће моћи да уоче критички однос према традицији средњовековног витешког романа која му претходи, моделе авантуристичког романа, низања епизода, облике хумора и пародије, што све представља основу за развој потоњег модерног европског романа (у каснијим епохама). Приликом тумачења направити везу са музичким уобличињем овог дела кроз истоимени балет Маријуса Петипа по музици Лудвига Минкуса. **Шекспирова трагедија Ромео и Јулија** треба да покаже како се мотив трагичне љубави обрађује кроз драму и да упознају ученике са специфичностима ренесансног живота у италијанским градовима. Такође, приликом тумачења и овог дела треба успоставити везу са истоименим балетом Сергеја Прокофјева. Одјек италијанске ренесансне књижевности у књижевности старог Дубровника може да се прати обрадом комедије *Новела од Станца Марина Држића*. Потребно је да ученици разумеју да је књижевност старог Дубровника настајала на народном језику који су говорили словенски становници ове историјски независне територије, који су били и католичке и православне вероисповести.

Изборни садржаји. За шире разумевање ренесансне културе и књижевности ученици могу изборно обрадити приче из *Декамерона Ђованија Бокача* (оквирна прича и друге по избору). Ученици заинтересовани за дубровачку књижевност могу читати **избор из поезије дубровачких песника** (Џоре Држић, Шишко Менчетић) или **комедију Марина Држића Дундо Мароје** (у целини

или у одломцима).

Изборни садржаји: Књижевност и уметност

Веза књижевности и музике може се обрадити читањем одломака о музици и уметности из романа *Прољеће* Ивана Галеба **Владана Деснице**, романа *Чајковски* **Нине Берберове** и *Неми пијаниста* **Паоле Каприоло**, и у приповеци **Џона Апдајка** „Музичка школа”, као и **Моцартових Писама**, чиме се уједно ученици упознају са псеудокњижевним жанром писма. Размишљање о феномену Битлса у књизи *Битлси – револуција у глави* Јана Макдоналда пружа могућност разумевања другачијег приступа музици и њеном односу са поп културом. Дело **Фридриха Ничеа** *Рођење трагедије из духа музике* пружа могућност за сагледавање корелативног односа уметности и мита. Плес као тематска и композициона инспирација у књижевности може се препознати у причи аргентинског писца **Хулија Кортасара** „**Танго повратка**”. Области/теме из књижевности прате одговарајући садржаји: књижевна дела за обраду и изборни садржаји.

Све што се чита и обрађује у настави књижевности, сматра се лектиром. Дела за која је потребно више времена ученицима да их прочитају, посматрају се као домаћа лектира. За њено читање потребно је оставити више времена да би се ученици активно укључили у наставну интерпретацију на часовима српског језика и књижевности. Уз помоћ задатака за истраживачко читање и дугорочнијих пројеката читања, ученици ће се поузданије припремати за рад на часу, што ће погодovati и остваривању наставног принципа економичности.

Проширују се знања о књижевнотеоријским појмовима који су обрађивани у основној школи и уводе се нови појмови. Обрађивани појмови добијају нови историјски контекст, а нови појмови уводе се како би се оснажила рецептивна способност. Програм наставе и учења српског језика и књижевности предвиђа обраду или утврђивање књижевнотеоријских појмова током читавог четворогодишњег школовања, у складу са Стандардима.

Од 105 часова на којима се током године реализује настава, предлаже се да се на 69 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. Поред обавезног дела програма, у складу са динамиком рада, наставник бира 6–8 дела из изборног садржаја.

Потребно је вршити повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика (нпр., кад је реч о историји језика, повезано ће се читати и тумачити следећи текстови: **Црноризац Храбар**, *Слово о писменима* и *Запис Глигорија дијака у Мирослављевом јеванђељу*, са текстовима средњовековне књижевности). Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира (нпр. поређење овдашње епске традиције са сумерско-вавилонском, хеленском, словенским, итд; поређење структурних и мотивских конституената епских песама, епова, народних бајки и библијских предања, итд.). Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности веза које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и наглашених савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.).

Тумачење књижевног дела може се остварити и планирати за обраду на различитим нивоима (осврт, приказ, интерпретација).

Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују

читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Изборни садржаји допуњавају обавезни део програма – нека предложена дела представљају допуну за разумевање одређене епохе, нека дела чине симболички дијалог књижевних епоха, а посебан избор представљају дела која указују на везу музике и књижевности.

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање. У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Програм за први разред средње музичке школе у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 12 часова, по три за сваки писмени.

Правопис.

Ученике треба упознати са основним принципима правописа српског књижевног језика. Подсетити ученике на начине коришћења Правописа и правописних приручника и практично показати њихову употребу. Поновити и проширити знања о писању великог слова (писање устаљених атрибута и титула као делова имена, писање назива разних манифестација, грађевина, споменика, докумената, закона, уметничких дела и сл.).

Указати на правила о преношењу речи у нови ред и поставити разлику у односу на поделу речи на слоге. У вези са овом лекцијом обрадити и писање цртице. У вези са градивом везаним за проклитике и енклитике, упутити ученике на правило одвојеног писања спојева предлог + заменица (са мнош; преда мнош и сл.) и на правило да се енклитика не пише иза паузе. Указати на правописна решења у вези са гласовним променама и писањем сугласника *ј* и *х*.

Усмено и писано изражавање.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова (публицистичких, различитих типова енциклопедија и сл.) уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Са ученицима вежбати систематично усмено излагање на задате теме. Водити рачуна о правилном говору (правилан изговор гласова, правилно акцентовање).

У расправи и размени мишљења на задате теме упућивати ученике да се ослањају на аргументе, али и да буду у стању да чују туђе мишљење и да га узму у обзир приликом своје аргументације.

Реализација наставе и учења језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са

наставом књижевности.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

- уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
- примена граматичких правила;
- увежбавање;
- коришћење табела;
- израђивање цртежа, схема, графикана;
- навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење ћириличног писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

ДРУГИ РАЗРЕД

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за други разред средњих музичких школа у делу *Језик* организован је у три области и усклађен са исходима за овај разред, а према описима Стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине *Језик* су: *Историја српског књижевног језика*, *Функционални стилови српског књижевног језика* и *Морфологија у ужем смислу*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Историја српског књижевног језика. У оквиру ове теме ученици треба да стекну основна знања о почацима стандардизације српског књижевног језика и правописа у првој половини XIX века. То значи да треба да буду упознати са Вуковом реформом језика, писма и правописа. Потом ученике треба упутити на развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку, само у основним цртама. Потребно је поменути да од 1991. године Срби напуштају термин српскохрватски језик и враћају се термину српски језик. У оквиру назива за друге језике настале распадом српскохрватске језичке заједнице, треба употребљавати термин бошњачки, а не босански језик (према препоруци Одбора за стандардизацију српског језика).

У оквиру ове теме ученике треба упознати са основним подацима о два писма: ћирилици, као првом и основном српском писму и латиници. Потребно је ученицима скренути пажњу на честе грешке у писању на оба писма, било да се текст пише руком или се уноси електронски.

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме проучавају се основне одлике административног и публицистичког стила. У овом случају наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе.

Морфологија у ужем смислу. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из морфологије стечена у основној школи.

Потребно је објаснити разлику између морфологије у ужем смислу и творбе речи, тј. разлику између граматичке и творбене основе, граматичких наставака и творбених суфикса. Поделити речи на променљиве и непроменљиве, а у оквиру променљивих указати на именске речи (и њихову граматичку основу) и глаголе са два типа граматичке основе.

Сваку врсту речи обрадити посебно: именице (подела по значењу; граматичке категорије); придеве (подела по значењу; граматичке категорије); заменице (подела по значењу); бројеве (подела по значењу); глаголе (глаголски вид, глаголски род, морфолошке глаголске категорије); прилоге, предлоге, везнике, речце и узвике.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Програм за други разред средње музичке школе у сегменту Књижевност организован је у четири области/тема и усклађен с исходима учења за овај разред (а према описима Стандарда ученичких

постигнућа).

Барок у европској књижевности и барокне тенденције у српској књижевности.

Обавезни садржаји. У оквиру ове теме ученици ће се упознати са бароком, као стилем у европској и српској књижевности. С обзиром на то да се о бароку као уобличеном књижевном правцу не може говорити у оквиру српске књижевности, наставници ће имати задатак да ученицима објасне културно-уметнички контекст у којем барок настаје и развија се у европској књижевности, као и шта су његове кључне одлике у погледу стила, форме и погледа на свет. На основу тога треба уочити посебности развоја српске књижевности у Угарској у том периоду (18. век) – оријентисаност на националне теме и обраду која је у погледу језика (српско-словенски са примесама славеносерпског) усмерена на сложеност израза и покретљивост у ритму и говору, што је у складу са основним одликама барока као уметничког стила. Наставни садржај помоћу којег ће се проучавати барок као књижевна епоха и стил је: **Гаврил Стефановић Венцловић: Црни биво у срцу.**

Изборни садржаји. Садржаји се могу проширити још неким делима са типичним барокним религијским темама попут: *Плач Јеремијин Захарије Орфелина; Молитва заспалом гисподу Арсенија Чарнојевића* која је пример старе, молитвене лирике инспирисане националноисторијским усудом а проткана типичним барокним сликама и фигурама (живот као лађа на океану...); или *Беседе шајкашима Гаврила Стефановића Венцловића* из којих се могу наслутити и просветитељске идеје и изразита оријентисаност на национална и локална образовна питања; *Осман Ивана Гундулића* (одломци).

Са циљем потпунијег разумевања ове области, у рад се може укључити и драма **Калдерона де ла Барке – Живот је сан** у којем се испољавају скоро све особености барока као уметничког правца: морализаторске теме, преплитање сна и јаве, игра судбине, раскошност и покретљивост сценског израза.

Да би се разумео барок као епоха и успоставила веза са савременим доживљавањем света, наставници могу понудити ученицима упознавање са делима савремене књижевности која одражавају барокни дух времена или поглед на свет, као што је поезија **Милосава Тешића** (*Прелест севера – „Круг Рачански Дунавом”/„Као лађа на пучини”*); или роман **Радослава Петковића** *Судбина и коментари* чија радња је смештена у 18. век на просторима где живе угарски Срби и који тематизује лажирање словенске историје, тежњу ка слободи српског народа, однос европских моћника и српске елите тог доба, уводећи као књижевне ликове многе историјске личности које носе печат те епохе – Доситеј Обрадовић, гроф Ђорђе Бранковић или Арсеније Чарнојевић, али и стрип јунака Кортаа Малтезеа. Потпуније разумевање барока и његово својеврсно „оживљавање” нашој савремености може се постићи читањем прича **Милорада Павића** „*Силазак у лимб*” и „*Извртута рукавица*”.

Просветитељство и класицизам у српској књижевности

Обавезни садржаји. У оквиру ове теме ученицима је потребно предочити временско неподударање просветитељства у европској књижевности и култури и у српској и истакнути да поред заједничких идеја које су обележиле тај век у Европи, у српској култури и књижевности оне имају снажну усмереност на образовање националног бића, развијање националног језика и писмености на њему. Следствено томе, треба их упознати са улогом коју је **Доситеј Обрадовић** одиграо у нашој култури. Читање одломака његовог аутобиографског дела *Живот и прикљученија* треба усмерити на уочавање жеље за самообразовањем, за путовањем као могућношћу просвећивања; песма *Востани Србије* се треба читати као сублимација свих просветитељских идеја дубоко прожетих националном самосвешћу и традицијом.

Кроз дело *Тврдица* ученици треба да се упознају са нашим најзначајнијим писцем епохе класицизма и једним од наших највећих комедиографа уопште, **Јованом Стеријом Поповићем**.

Изборни садржаји. Мотив тврдице може се сагледати упоредно са **Молијеровим** истоименим

делом, али тежиште у тумачењу треба ставити на издвајање специфичности нашег менталитета и наших нарави и уочити на који начин се то повезује са овим интернационалним мотивом. Пожељно је такође да кроз ову комедију ученик стекне закључке о начину грађанског живота у српској средини на прелазу из 18. у 19. век.

Романтизам у европској и српској књижевности

Обавезни садржаји. Књижевно уобличавање романтичарске теме светског бола (велтшмерц) ученици ће схватити читањем одломака *Чајлд Харолда Џорџа Гордона Бајрона* и романа у стиху *Евгеније Оњегин Александра Сергејевича Пушкина*. Аспект романтизма који се односи на тематизовање мрачних понора човекове душе, страшног, језовитог и фантастичног ученици ће савладати читањем поеме *Гавран Едгара Алана Поа*. Романтичарска тема љубави према мртвој драгој и елегичан однос према животу и умирању обрађиваће се кроз поезију **Бранка Радичевића**, *Кад милидија умрети, Јована Јовановића Змаја*, *Ђулићи увеоци (избор)*, **Лазе Костића**, *Међу јавом и мед сном* и *Santa Maria della Salute*. Специфичности романтизма у српској књижевности односно усмереност на национално буђење и почетак стварања на народном језику обрађиваће се у контексту реформе језика **Вука Стефановића Караџића** – читањем његовог дела *Писмо кнезу Милошу* (одломци), драмског спева **П. П. Његоша** *Горски вијенац* и песме **Ђуре Јакшића** *Орао*.

Изборни садржаји. Ученици могу у договору са наставником бирати да читају и **Пушкинову** поему *Цигани* у којој се такође обрађује тема слободе, неспутаног живота, трагања за даљинама и луталаштва. Уколико постоји потреба или интересовање за продубљивањем теме о мрачним понорима човекове душе, страшном, језовитом и фантастичном, наставници могу дати прилику ученицима да прочитају и поему **Лазе Костића** *Спомен на Руварца* која се атмосфером, ритмом а донекле и темом надовезује на Поову поему, као и песму **Вилински краљ Јохана Вофганга Гетеа** (која осликавајући сусрет са смрћу поставља антропоморфну фигуру Смрти). Ова тема се у прози може обрађивати на примерима приповедака **Едгара Алана Поа** *Пад куће Ашер* или *Маска Црвене смрти* или тумачењем романа *Франкенштајн Мери Шели*; у савременој књижевности на примеру романа *Страх и његов слуга Мирјане Новаковић*, који поред теме оностраних, страшног, вампирског, евоцира и национални романтичарски мизансцен (аустријска власт и племство на просторима Србије у 18. и 19. веку и њихов сусрет са српским фолклором и легендама). Заинтересованим ученицима треба омогућити да романтичарску тему љубави према мртвој драгој и елегичан однос према животу и умирању сагледају из перспективе европске књижевности, на примеру песама *Лорелај* или *Азра Хајнриха Хајнеа* или ремек-дела наше лирике, *Ноћ скупља вијека П. П. Његоша*.

Реализам у европској и српској књижевности

Обавезни садржаји. Карактеристике и вредности књижевности реализма уочавају се и разумеју на програмском тексту: **Оноре де Балзак**: „Предговор *Људској комедији*” (одломак) – поетичке и тематске особености реализма. Европски реализам ће се сагледати кроз дела три највећа представника: **Оноре де Балзак**: *Чича Горио* – социјалне разлике унутар француског друштва и раслојавање унутар породице; **Николај Васиљевич Гогољ**: *Шинел* – сатирична критика друштва, слика малог човека, хумор и гротеска; **Лав Николајевич Толстој**: *Ана Карењина* – ригидност руског аристократског друштва, трагичке последице које настају у сукобу емоционалног и друштвено прихватљивог модела живота, прекорачење конвенција о родној улози жене у друштвеној и приватној сфери, одступање од родних стереотипа мушких ликова (Љевин)...

Посебност реализма у српској књижевности посматраће се кроз неколико доминантних струја и њихових представника: **Милован Глишић**, *Глава шећера* – тематске специфичности српске сеоске приповетке, капиталистичко-зеленашко израбљивање сељака, психолошка мотивација (црни снови, привиђења, фантастика); **Стеван Сремац**: *приповетке Ибиш-ага или Кир Герас* – чување

традиције народног живота на југу Србије, мешање култура, језика, складност живота унутар мултиетничких друштава (српско, турско, грчко-цинцарско...); **Лаза Лазаревић**, *Ветар* или *Швабица* – развој српске реалистичке приповетке у правцу осликавања градског живота интелектуалца на прелазу између два века, дубока психолошка и емоционална проживљавања јунака; **Радоје Домановић**, *Данга* и **Бранислав Нушић**, *Госпођа министарка* – друштвена и политичка критика на прелазу између 19. и 20. века, сатира (Домановић), хумор, комичко (Нушић).

Сублимација уметничких тенденција из обрађиваних књижевних праваца и модернистичког израза сагледаће се на делу **Иве Андрића** *Аникина времена* – реалистичка нарација са сложеном композицијом, аспект веродостојности (преношење познате приче), романтичарска мотивација (мрачне силе у човеку, убиство, језовитост, ђаволски аспект личности, злокобно, онострано...), преиспитивање родних стереотипа (женска слобода, потчињеност мушкараца жени...).

Изборни садржаји. Уз обавезне садржаје, ученици могу прочитати дело **Стевана Сремца** *Зона Замфирова*, при чему се роман може повезати са филмом и/или позоришном представом. Заинтересованим ученицима се може понудити да прочитају дело из савремене књижевности у којем се препознају одјеци односно елементи реализма – **Драгослав Михајловић**, *Кад су цветале тикве* у ком су представљени живот у нижим социјалним слојевима, бруталност и окрутност живота на маргини, улични кодекс морала и правичности, снажна емоционалност и нарушавање родних стереотипа унутар задатих маскулиних модела.

Изборни садржаји: Књижевност и музика. Ученици могу да читају дела која припадају књижевној епохи која се обрађује а која на посебан начин обрађују тему музике или повезаност књижевних и музичких остварења. Током обраде епохе класицизма ученици могу читати **Молијерову** драму *Дон Жуан* повезано са истоименом опером за коју је музику писао Глук. У оквиру романтизма и обраде **Пушкиновог** дела ученици могу да читају и *Пикову даму* која је послужила великом композитору Петру Иљичу Чајковском као либрето за истоимену оперу. Приче немачког романтичарског књижевника **Е. Т. А. Хофмана** могу се читати у вези са опером *Хофманове приче* по музици Офенбаха и драмском тексту Мишела Кареа насталом по Хофмановим причама. Приликом обраде **Толстојевог** стваралаштва ученици могу читати и његове приповетке – **„Кројцерову сонату“** (која је инспирисана Бетовеновом 9. сонатом за виолину и клавир и у којој је музика доминантна тема) и **„После бала“** у којој је музика везивна нит између психолошких проживљавања јунака и оцртавања друштвене климе и класних карактеристика тог времена. Упознавање с **Гогољевим** стваралаштвом ученици могу употпунити читањем приповетке **„Виј“** која је послужила композитору Мусоргском за компоновање симфонијске поеме *„Ноћ на голом брду“* (која је постала популарна тек када ју је Николај Римски-Корсаков обрадио у форми истоимене оркестарске фантазије).

Све што се чита и обрађује у настави књижевности, сматра се лектиром. Дела за која је потребно више времена ученицима да их прочитају, посматрају се као домаћа лектира. За њено читање потребно је оставити више времена да би се ученици активно укључили у наставну интерпретацију на часовима Српског језика и књижевности. Ово треба имати у виду при планирању редоследа и начина остваривања наставе, јер домаћу лектуру прате обимни и детаљни истраживачки пројекти. Уз помоћ задатака за истраживачко читање и дугорочнијих пројеката читања, ученици ће се поузданије припремати за рад на часу, што ће погодovati и остваривању наставног принципа економичности.

Проширују се знања о књижевнотеоријским појмовима који су обрађивани у претходним разредима и уводе се нови појмови. Обрађивани појмови добијају нови историјски контекст, а нови појмови уводе се како би се оснажила рецептивна способност.

Од 105 часова на којима се током године реализује настава у музичким средњим школама,

предлаже се да се на 58 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. Поред укупног броја обавезних књижевних дела наставници и ученици бирају 6–8 дела из изборних садржаја (у односу на интересовања и могућности ученика). Укупан број пружа могућност успостављања динамике обраде сваког појединог садржаја на једном или на два (па и три) школска часа. Нека књижевна дела изискиваће један час, а нека два или три, те је наставник тај који предвиђа и планира динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива, укључујући у то и различите нивое обраде (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика. Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира. Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности веза које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, опера, соната, симфонијска поема, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.).

Ученици се упознају са планом, садржајима предмета и начинима рада. Ученицима се указује на важност планског и благовременог припремања за часове обраде књижевног дела (читање и тумачење књижевних дела, коришћење уџбеника, примарних и секундарних извора за тумачење књижевних дела).

Књижевно дело уводи се у наставу доживљајним и истраживачким читањем, припремним задацима, истраживачким и радним пројектима.

Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Правопис.

У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи. Посебно обрадити: спојено и одвојено писање речи (сложенице, полусложенице, синтагме); правописне знаке; скраћенице и правописна решења у куцаном тексту (белине/размаци, штампарски типови слога).

Усмено и писано изражавање.

Унапређивање и оплемењивање културе говора и писања спада у темељне вредности изучавања Српског језика и књижевности. Развијање ове кључне компетенције уграђено је у све области и даје могућност наставнику да, користећи различите методе и технике, увежбава говор и писање. Препоручује се увођење есеја и упознавање ученика са основним одликама овог жанра.

Писмени задаци (4 писмена задатка, 2 у првом и 2 у другом полугодишту), по правилу треба да трају два школска часа, иако је могуће да наставник планира и другачије (1 школски час, у зависности од захтевности задатка). За квалитетан исправак писменог задатка потребно је планирати два часа (иако су и овде могући изузеци, односно планирање једног часа).

Програм за други разред средњих музичких школа у области Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да

се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Реализација наставе и учења језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

- уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
- примена граматичких правила;
- увежбавање;
- коришћење табела;
- израђивање цртежа, схема, графикана;
- навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за трећи разред средњих музичких школа, у структуралној целини *Језик* организован је у четири области и усклађен са исходима, према описима стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине *Језик* су: *Творба речи*, *Лексикологија*, *Синтакса* и *Стилистика*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Приликом обраде садржаја из језика препоручују се активности подстицајне за критичко мишљење ученика:

- проблематизација знања – отварање когнитивног конфликта;
- различите стратегије читања и слушања текстова са усмеравањем пажње на одређену језичку појаву;
- стратегије организовања предзнања и новог знања из одређене области;
- представљање граматичке појаве у различитим симболичким модалитетима (табелама, цртежима, схемама, графиконима итд.);
- продукција према задатом циљу/критеријуму, уз препознавање других језичких питања која се са датом језичком појавом доводе у везу, као и најава могућности њиховог истраживања кроз наставу.

Творба речи. У оквиру ове теме ученици треба да понове и прошире знања о творби речи, стечена у ранијим разредима. Потребно је обрадити и поновити основне начине творбе речи у српском језику: извођење, слагање, префиксацију, комбиновану творбу, творбу претварањем.

Проширити знање о полусложеницама (разлике у значењу придевских полусложеница у односу на сложенице, у примерима типа *наранџасто-жут* и *наранџастожут*), двојака решења у спојевима чији је први део *ауто-/аеро-/мото-/фото-/видео-/аудио-* и сл., у примерима типа – *ауто-пут* и *аутострада*, *аеродром* и *аеро-загађење*, *мотоцикл* и *мото-клуб*, *фотографија* и *фото-монтажа*, *видеотека* и *видео- сигнал* итд.), као и правописним решењима у вези са њима.

Лексикологија. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из лексикологије стечена у основној школи.

Потребно је проширити знања стечена у претходним разредима о полисемији, синонимији, антонимији и хомонимији.

Наставник треба да упозна ученике са класификацијом лексике с обзиром на порекло (народне речи, позајмљенице, црквенословенске речи) и сферу употребе (историзми, архаизми, неологизми, термини), као и да подстакне проширивање ученичких знања о некњижевној лексици српског језика

(дијалектизми, регионализми, жаргон и вулгаризми).

Препоручује се усмеравање ученика на истраживачки рад и пројектну наставу, чији би циљ био анализа лексике у непосредном окружењу, истраживање разговорног стила и извођење закључака.

Синтакса. У оквиру ове теме ученици проширују и продубљују знања о синтаксичким јединицама (реч, синтагма и реченица). Потребно је продубити и проширити ученичка знања о свим типовима реченичних чланова и могућностима за њихово изражавање речју и синтагмом.

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме проучавају се основне одлике разговорног стила. У овом случају наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Обавезни садржаји

Модерна у европској и српској књижевности.

У оквиру ове теме ученици треба да се упознају са друштвено-историјским кретањима у свету на прелазу из 19. у 20. век који су одлучујуће утицали на стварање покрета модерне и њених стилских праваца. Постепене промене друштвеног система, технолошки успон, убрзани развој капитализма, грађанске слободе и права утицали су на обликовање посебног односа према животу и друштву и специфичних животних стилова који утичу на уметничко стварање. Да би се разумела поезија која је у то време настајала, богата синестезијама, симболима, затим мотивима и сликама модерног, урбаног живота, од пресудног је значаја да се ученици упознају са дендизмом као стилем живота и погледом на свет који изражава тежњу за лепотом и отменошћу. Посебно се то огледа код уметника који не припадају аристократији, али се својим денди-елитизмом противе наступајућем егалитаризму новог времена. У таквом миљеу је стварао и **Шарл Бодлер**, са чијом поезијом ће се ученици упознати кроз програмску песму „**Везе**” у којој се објашњава идеја симболизма

Иако формално спада у корпус писаца реализма, **Антон Павлович Чехов** у својим драмама, крајем 19. века, поставља облик модерне драме, која се ослобађа строге форме (трагедија или комедија) и предочава унутрашњи, психолошки и социолошки сукоб у јунацима и њиховој средини а чији исход нема нужно срећан или трагичан завршетак. Драма *Ујка Вања* треба да покаже осипање и одумирање аристократског друштва, несналажење у новим друштвеним токовима али и подмуклост и бездушност новог, капиталистичког система који је заменио стари спахијски и једнако разара породицу, идеале и рањиве генерацијске групе – старе који не могу да се уклопе у ново лицемерје и младе којима су сасечена крила на почетку. Драма такође указује на човекову немоћ и на проблем жртвовања за другог, при чему се заборавља начело сопственог живота.

Почетак модерне у српској књижевности, пре свега у поезији, обрађује се читањем „**Предговора**” **Богдана Поповића** *Антологији новије српске лирике* у којем су јасно назначене смернице новог поетског кретања на почетку века, односно захтев за естетском лепотом песме, углађеношћу и музикалношћу, што посебно одговара поезији Дучића, Ракића и Шантића и елементима ларпурлартизма који се код њих могу препознати. Песништво **Војислава Илића**, као песника који је стварао на прелазу два века биће представљено песмом „**У позну јесен**” у којој се поред традиционалних слика из сеоског живота наслућује симболистички потенцијал многих мотива и језичких тонова. Традиционалност у погледу форме и романтичарски мотиви заступљени су у песништву **Алексе Шантића**. Песме „**Претпразничко вече**” и „**Вече на шкољу**” показују како је код овог великог песника дошло до сливања традиционалних песничких слика које евоцирају прошлост са модерним осећањем носталгије, усамљености и туге („Претпразничко вече”) или продора модернистичких језичких и ритмичких елемената који се спајају са социјалном тематиком („Вече на шкољу”). Песма **Јована Дучића** „**Јабланови**” треба да покаже начин на који су елементи симболизма ушли у нашу поезију, и на њихову прочишћеност од бодлеровског сплина декаденције и усмереност на уметничко-естетички доживљај. Симболистички регистар присутан је и у

поезији **Милана Ракића**, посебно у песми „**Искрена песма**” где симболистички значењски слој кореспондира са новијим импулсима модернизма у којима се посматрају тамни аспекти живота и његове појаве и осећања проживљавају са цинизмом и иронијом.

Својеврсни отклон од уметности ради уметности и дезинтеграција елемената симболизма присутни су већ у поезији **Владислава Петковића Диса**. У песми „**Можда спава**” могу се уочити елементи снова, подсвести, музике која потиче из слоја ирационалног, што одговара духу времена и психолошких теорија које га одређују, као и помирљив однос према смрти и саживљеност са њом. Тај процес је код песника **Симе Пандуровића** отишао много даље и у његовој песми „**Светковина**” може се пратити инверзни, декадентни поглед на свет, прослављање и повезивање лудила као модерног стања свести са осећањем љубави, што су песнички импулси који на одређени начин наговештавају општу друштвену и психолошку климу у освит Првог светског рата. Сам рат, трагична судбина народа и војске која је прешла Албанију и стигла на Крф, и оних који су на том путу настрадали. химнично је опевана у песми **Милутина Бојића** „**Плава гробница**”.

Проза која је у српској књижевности настајала у доба модерне одређена је такође прожимањем традиционалних тема и мотива са изразито модерним поступцима обраде. **Нечиста крв Борисава Станковића** представља први модерни роман у српској књижевности, у којем су традиционалне карактеристике локалног живота уздигнуте на висок степен психолошког промишљања.

Задирање у психологију доминантно је и у причи **Мрачајски прота Петра Кочића**, која, иако у великој мери одише традиционалним концептом приповедања, уводи у српску прозу поприлично нов и модеран лик особењака који наговештава многе интроверте и чудаке, из сличног поднебља који ће своје место касније наћи у прози Иве Андрића.

Збирка прича **Сапутници Исидоре Секулић**, и пре свега прича „**Круг**”, означавају почетак једног другачијег израза и осећања света, у којем се напушта традиционална форма приповетке и њен језик и садржај постају расути, означавајући тако сложен однос модерног приповедача или јунака према свету који га окружује а који такође више није једнозначан. Ова прича (као и остале из ове збирке) директни су путоказ на који ће се надовезати коју годину касније нова, авангардна проза између два светска рата.

Међуратна књижевност.

Промењена слика света након Првог светског рата, велике трауме које су се десиле на националном и индивидуалном плану, као и галопирајући индустријски и технолошки напредак, утицали су на видно другачије концепте у свим гранама уметности, па тако и у књижевности. Како је то време у којем није постојао јединствен стилски правац већ су се различите уметничке и стилске тенденције груписале у оквиру мањих или већих покрета, њихови представници су своје програме, уметничке поруке и мисије изражавали у манифестима, који сагледани заједно дају печат почетку авангардне књижевности у Европи (и свету), па и у нашој земљи. Један од бољих примера, у размерама и наше и европске књижевности, где манифест прераста у књижевни текст јесте „**Манифест експресионистичке школе**” **Станислава Винавера**. Оно што посебно треба имати у виду јесте да тада друштвена ангажованост утиче на уметничко испољавање па ово постаје време када први пут настаје ангажована уметност и књижевност, што је у то време као појам пласирао и дефинисао Сартр. Такав вид ангажованости се може пратити у поеми **Владимира Мајаковског** „**Облак у панталонама**”. Имплицитна ангажованост садржана је и у **Кафкином** стваралаштву, пре свега у **Процесу** где се исцртавају облици тоталитаризма и облици апсурда и немоћи појединца пред системом који се на њега обрушава.

Проблематизовање грађанске културе, однос високе класе која нестаје и модерне буржоазије као и положај уметника у друштву, теме су које се могу издвојити приликом обраде приповедака **Томаса Мана** „**Смрт у Венецији**” или „**Тонио Крегер**”.

Дистанцираност од новог света насталог на крхотинама Великог рата изражава збирка

песама *Лирика Итаке* **Милоша Црњанског**. Негаторски однос према традицији који је у њој заступљен и формом (зачетак слободног стиха) и иронично-гротескним сликама националних вредности и митова, пример је новог, експресионистичког промишљања света у којем елементи ониричног, мистичног и поетског преовладавају над традиционалним национално-патетичним изражавањем.

Тема рата, (бес)смисленост давања живота за велику, општу ствар, тематизована је и романом *Сеобе*, где поред тога **Црњански** рехабилитује неке заборављене слојеве српске историје покушавајући да у њима пронађе узрок или макар везу са злокобном судбином народа у целини. Подстичући већ испробан експресионистички манир мешања стилско-жанровских особености дела, он у овом роману успева да лирским средствима издигне на универзалну, космичку раван националну тематику.

Отклон од чврстог жанровског одређења присутан је и у ремек-делу авангардне књижевности, *Људи говоре* **Растка Петровића** које поред неодређености форме одражава дух нових времена.

Дослух традиционалних модела живљења са изразито модерним психолошким теоријама које тај живот објашњавају присутан је у комплетном књижевном опусу **Момчила Настасијевића**. Његова приповетка „**Запис о даровима моје рођаке Марије**” пример је продора јунговских претпоставки о архетипу у књижевности али исто тако и евоцирање фолклорних слојева у бићу нашег народа и њихово преплитање са модерним, градским.

Читање романа *На Дрини ћуприја* **Иве Андрића** треба да покаже главну путању међуратне књижевности, јединствен уметнички начин на који је писац, зашавши у дубоку прошлост, показао кључ и узрок проблема који узнемиравају и потресају земљу у његовој савремености – Босну и Србију пре рата и између два рата.

Изборни садржаји

Изборни садржаји подељени су у три дела: а) дела која припадају књижевној епохи која се обрађује, б) дела којима се може успоставити корелација између књижевних епоха и в) дела која представљају спону између књижевности и музике. Из корпуса изборних садржаја бира се 6–8 дела.

А) Епоха

Ученици заинтересовани за добијање потпуније слике о симболистичкој поезији, дендизму, могу читати поезију **Рембоа, Малармеа и Верлена**.

Наставак развоја модерне европске драме након Чехова, може се пратити упознавањем са стваралаштвом **Хенрика Ибсена**. Постављање статичне радње која се постепено развија тако да у неком тренутку потиснути догађаји и тајне из прошлости граде драму у садашњем тренутку, најбоље се уочава у његовом најважнијем делу *Луткина кућа*.

Заинтересовани ученици могу читати и драму **Боре Станковић** *Коштана*, уочавајући везу овог дела и истоимене опере Петра Коњовића.

Путописи **Јована Дучића** *Градови и химере* могу показати начин на који се путопис у време модернизма развија и како су националне теме промишљане контрастним посматрањем неког другог, спољног света.

Различите авангардне тенденције у европској књижевности могу се упознати читањем **избора** из европске поезије тог времена (**Федерико Гарсија Лорка, Р. М. Рилке, Готфрид Бен, Георг Тракл, Александар Блок, Гијом Аполинер, Марина Цветајева, В. Б. Јејтс**). Револуционарно-социјална тематика у поезији тог времена и антиратни импулси (према Шпанском грађанском рату) могу се пратити у поезији чилеанског песника **Пабла Неруде**. Дух епохе може се пратити и кроз поезију индијског песника **Рабиндранта Тагореа**. Његов *Градинар*, иако састављен од љубавних песама у прози, сагледан заједно са укупним деловањем овог аутора, одражава историјско кретање Индије

тог времена, борбу за независност и све остале видове еманципације.

Ученици заинтересовани за **Кафкино** стваралаштво могу читати и његову причу „**Преображај**” где је питање људског идентитета и достојанства иронизовано и такође доведено до апсурда.

Како у овом периоду, између два светска рата, настају и нови прозни изрази и концепти приповедања, зачеци поступка тока свести, ученици се могу упознати са стваралаштвом **Џејмса Џојса** његовим романом *Портрет уметника у младости*, са стваралаштвом **Вирџиније Вулф** где се у њеном роману *Госпођа Даловеј* поред тока свести у центар поставља савремена јунакиња и проблематизује устајали (мало)грађански стил живота или са стваралаштвом **Хермана Хесеа**, код кога се у роману *Демјан* у традицији романа одрастања (билдунгс роман) поставља питање проналажења себе и самоостварења у отуђеном модерном свету.

Отворено критички став према рату, и конкретно, Првом светском рату који је оставио за собом пустош и огромне жртве и трагедије доноси један од најбољих антиратних романа свих времена – *Путовање на крај ноћи* **Л. Ф. Селина**.

Критички однос према рату у српској књижевност и морална и психолошка деформисаност младих генерација које су у њему учествовале уметнички је најуспелије представљена у роману *Дневник о Чаронојевићу* **Милоша Црњанског** који опет и својом формом (помешаност жанрова, роман као дневник о другоме који постаје лирски дневник о себи) изражава авангардне тежње свог доба. Најбољи увид и у ову тему и надовезивање на „Плаву гробницу” Милутина Бојића ученици могу да стекну читањем путописа **Милоша Црњанског**, „**Хаџилук на Крф, до Паве гробнице**”, „**Видо, острво смрти**” и „**Гробља Србије на Крфу**”.

У српској књижевности тема Првог светског рата и разочараности и губљења идеала и општег посрнућа друштва након рата, може се пратити и обрађивањем приповедака **Драгише Васића** „**Ресимић Добошар**” и „**Реконвалесценти**”.

Дубље залажење у **Настасијевићев** концепт матерње мелодије која из јунговског колективног несвесног извлачи музику и речи песме, може се постићи обрадом целине збирке песама *Седам лирских кругова*.

Б) Дијалог књижевних епоха

У збирци прича *Продавница тајни* **Дина Буцатија**, а посебно у причи „**7 спратова**” која је настајала шездесетих година 20. века, уочљиве су апсурдне ситуације, немир, стрепња, прелази из реалности у фантастику, што све кореспондира са тескобом и страхом присутним у **Кафкиној** прози.

Као савремени одјек **Бојићеве** „**Паве гробнице**”, може се читати „**Плава гробница**” **Ивана В. Лалића** у којој песник задржава исти тон Бојићеве песме, позива се на његове стихове али са још даље временске удаљености упозорава на лако заборављање великих националних трагедија.

Роман *Зовем се Црвено*, нобеловца **Орхана Памука**, причом о Цариграду у 16. веку, сатканом од низа гласова који се укрштају и граде слику оријента тог доба и карактеристика исламске културе и њеног укрштања са европском, може се читати у дијалогу са **Андрићевим** ремек-делом *На Дрини ћуприја* где се на сличан начин кроз више прича формира слика оријента на Балкану у време Отоманске империје.

Ученици и наставници током обраде дела и из обавезног и из изборног садржаја могу да се одреде за анализу специфичних питања у њима: национални идентитет, традиција, националне вредности (афирмација и критичко преиспитивање): „Претпразничко вече”, „Плава гробница”, *Лирика Итаке*, *Дневник о Чарнојевићу*, *Сеобе*, „Хаџилук на Крф, до Паве гробнице”, „Видо, острво смрти” и „Гробља Србије на Крфу”, *На Дрини ћуприја*, „Ресимић добошар”, „Реконвалесценти”; родна осетљивост: *Нечиста крв* (лик Софке), *Сеобе* (лик Дафине), „Запис о даровима моје рођаке Марије” (лик Марије), *На Дрини ћуприја* (различити женски ликови, нпр. Фата из Велог Луга), *Луткина кућа* (лик Норе), *Госпођа Даловеј* (насловни лик), поезија Марине

Цветајеве, фигура Исидоре Секулић у предратном друштву и књижевном и уметничком свету...

В) Књижевност и музика

Нове тенденције у уметности у првој половини 20. века, које су обрађене у књижевним делима предвиђеним овим програмом, препознају се и у музици која је настајала у том периоду. Џез као јединствени музички авангардни правац који је обележио епоху обрађен је у роману нобеловке **Тони Морисон Џез**. Ученицима овај роман може бити интересантан за обраду не само због своје теме већ и посебног ритма приповедања који је замишљен као језичко уобличење и дочаравање ове музике. Џез је као тема обрађен и у причи **Хулија Кортастара „Прогонитељ”** у којој је јунак саксофониста Чарли Паркер. Аутобиографија џез музичара, контрабасисте **Чарлса Мингуса, Беднију од шугавоглса**, може бити још један увид у џез музику и културу џеза. Књига **Џефа Дајера But Beautiful** такође је посвећена овој музици и њеним ствараоцима.

Роман савременог књижевника **Џулијана Барнса Шум времена** може бити интересантан ученицима као прича о руском композитору Шостаковичу који је стварао управо у то време. О француском композитору Клоду Дебисију који је обележио епоху импресионизма ученици могу читати у биографији о њему **Месечина** коју је написао **Пјер Ла Мир**. Током обраде стваралаштва **Томаса Мана** предвиђеног програмом, ученици могу читати и **одломке** из његовог романа **Доктор Фасутус** у којем је обрађена тема музике, компоновања, генијалности у музичком стваралаштву (продаја душе ђаволу).

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да обнове и прошире знања из правописа стечена у основној школи.

Потребно је посебно нагласити разлику у писању цртице и црте приликом куцања на рачунару, као и на дистинктивну функцију белине уз црту (одмакнута црта/примакнута црта).

Усмено изражавање: Јавна дебата. Посебно обрадити: припрему за дебату (прикупљање чињеница, састављање плана излагања), аргументовано излагање, извођење закључака и уважавање културе дијалога.

Писано изражавање. У оквиру ове теме планирана је израда четири писмена задатка и писање унапређене верзије писменог задатка (исправка писменог задатка). Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за четврти разред средњих музичких школа у структуралној целини *Језик* организован је у три области, усклађен са исходима за овај разред, а према описима Стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине *Језик* су: *Синтакса*, *Стилистика* и *Општа лингвистика*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи и претходним разредима, али и увођење нових појмова.

Синтакса. У оквиру ове теме ученици проширују и продубљују знања о падежним и глаголским облицима, зависним и независним реченицама, напоредним конструкцијама. Приликом обраде значења падежа, важно је указати на то да се једним падежом могу обележити различите функције и исказати различита значења (падежна поливалентност). С друге стране, потребно је навести примере који показују да два или више падежа могу имати исту функцију и значење у реченици (падежна синонимија).

Од наставника се очекује да са ученицима обнови и прошири знања о врстама зависних реченица. Овде је важно успоставити корелацију са наставним садржајем из језичке културе који се односи на

правилно писање запете.

Потребно је обновити и проширити знања о напоредним конструкцијама и напоредним односима у којима оне могу стајати: саставном, раставном, супротном, закључном, искључном и градационом.

Потребно је упознати ученике са различитим значењима личних глаголских облика (времена и начина).

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме понављају се и допуњују раније стечена знања о књижевно-уметничком и научном стилу. После обраде обе наставне јединице, препоручује се систематизација диференцијалних особина свих функционалних стилова и графички приказ њихових карактеристика помоћу табеле.

Наставу би требало функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе. За препознавање функционалног стила и утврђивање његових обележја, пожељно је за помоћне текстове изабрати дела из програма наставе књижевности и језичке културе за четврти разред.

Приликом понављања обележја научног стила, значајно је обухватити дигиталну компетенцију и компетенцију за рад са подацима. Од наставника се очекује да ученике упуте на исправне и безбедне начине претраге на интернету, чији је циљ писање научног рада.

Општа лингвистика. Потребно је са ученицима обрадити појам *индоевропска језичка породица* и у краћим цртама обухватити њене главне гране – балто-словенску, италску, германску, келтску, индо-иранску, грчку, албанску и јерменску. Због територијалне блискости и присуства мађарског језика као језика националне мањине у Србији, значајно је ученицима поменути да је, поред индоевропске језичке породице, у Европи присутна и угро-финска језичка породица, којој припадају мађарски, фински и естонски језик.

Препоручује се повезивање са садржајима наставе страних језика и географије – израда језичких карти на којима би биле представљене језичке групе. Пожељан облик рада је групни – рад на истраживачким задацима, израда презентација и излагање ученика на одабрану тему из ове области.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Обавезни садржаји

Програм наставе и учења за област Књижевност у 4. разреду средњих музичких школа конципиран је тако да ученици обраде корпус дела послератне српске и светске књижевности, а са усвојеним теоријским апаратом савладају и нека од највећих дела ранијих епоха која се тематски везују са двадесетовековном књижевношћу. У изборном делу програма предвиђено је и упознавање са савременом српском књижевношћу (дела настала након 1990. године), као и са делима која представљају спону књижевности и музике.

Упознавање са послератним модернизмом у српском песништву, ученици ће отпочети обрађивањем збирке песама *Кора Васка Попе*, где ће комбиновањем спољашњег и унутрашњег приступа у анализи књижевног дела бити могуће да се разуме на који начин су текла идеолошко-поетичка струјања у српској књижевности тог времена и какве је револуционарне промене Васко Попа унео у српско песништво. Обраћање пажње на Попин сведен језички израз, преузимање кратких фолклорних језичких форми и спајање са сложеним симболичким сликама које сугеришу човекову тежњу за досезањем смисла у десакрализованом и често застрашујућем савременом свету, пружиће ученицима јасне увиде у облике, могућности и правце развоја модернистичког песништва. Сличантематски круг и раскидање са естетичком и идеолошком догмом ученици треба да препознају и у песништву **Миодрага Павловића**. Песма „**Научите пјесан**” подстиче неку врсту потребе за побуном и сугерише штетност сваког трпљења и успаваности. Сложене метафоре и готово херметичне песничке слике као и посезање за историјским уметничким слојевима, што одликује поезију Миодрага Павловића, присутне су и овој песми и добар су пример модерног,

интелектуалистичког песништва које се ослања на традицију, а које ће свој другачији и још развијенији вид добити у поезији **Бранка Миљковића**. Миљковићева збирка из 1960. године *Ватра и ништа*, треба да покаже ученицима модел својеврсног филозофског песништва, песникову тежњу да филозофске категорије, односно појмове космичке филозофије преточи у поезију. Истовремена усмереност на националне митове и легенде, те чести песнички симболи (ватра, птица...) одређују овог песника као зачетника неосимболизма у нашој поезији. Неосимболистички тонови и својеврсни артизам одређују и поезију **Ивана В. Лалића**. Збирка песама *Писмо*, која се сматра врхунцем Лалићевог песништва а и српске поезије друге половине 20. века отвара многе националне, историјске и филозофске теме, а насловном песмом, „Писмо” успостављају се везе између древног и савременог, између исконског и модерности, а појам речи и писма стављају се у центар свеколиког цивилизацијског кретања.

Кретања у светској модерној лирици и широк распон тема и мотива, могу се пратити избором из песништва **Ж. Превера** – критика послератног градског живота у Паризу, љубавни тонови; **А. Ахматове** – пролазност живота, живот под диктатуром;

Непосредно после Другог светског рата у српској књижевности настаје неколико великих романа, од којих најзначајније место припада *Проклетој авлији* **Иве Андрића**. Како ово дело уноси прве модернистичке импулсе у нашој књижевности, ученици његовим читањем треба да разумеју нове облике приповедања – прстенасти оквир, смена приповедача и тачки гледишта, прича у причи, али исто тако и тему прожимања политичких и верских интрига на живот појединца, психолошко удвајање личности, ликови чудака и особењака, питање идентитета. Роман који је објављен у исто време (1954. година) *Корени Добрице Ћосића*, на другачији начин је читавао модернистичке импулсе у српској књижевности, успелим спајањем традиционалне реалистичке нарације и модерне структуре романа с вишеструким субјективним перспективама и сложеним психолошким заснованостима ликова, ситуација и атмосфере. Активирањем тема политике, власти, патријархалности, овај роман се допуњава како са Андрићевим делом тако и са великим романом **Меше Селимовића** *Дервиш и смрт*, у којем преиспитивање религијских истина, догматског мишљења, идеја патње и страха води ка запитаности над смислом постојања. Модернистичке особености у овом роману видљиве су у самом мисаоном концепту дела и исповедном, монолошком тону који је све време у имплицитном дијалогу са спољним светом и његовим истинама.

Како четрдесетих и педесетих година 20. века егзистенцијализам као филозофски правац доживљава свој узлет, његове поставке добијају свој корелат и у књижевности, па се тако *Странац* **Албера Камија** издваја као ремек-дело настало на овој основи. При обради овог дела треба узети у обзир да се основне поставке егзистенцијалистичке филозофије код Камија развијају у правцу филозофије апсурда. Филозофија апсурда је свој израз добила и у драми, обликујући се као драмски поджанр (драма апсурда), а најважнији представник је свакако **Семјуел Бекет** с драмом *Чекајући Годоа*.

Елементи филозофије апсурда могу се пронаћи и у роману *Мајстор и Маргарита* **Михаила Булгакова**, али тако што је апсурд у служби изражавања критике тоталитаризма. Читањем овог романа ученици треба да разумеју везу између јудеохришћанских митова и стварања идеологија њиховим злоупотребама, а исто тако да разумеју нове облике приповедања који отварају пут постмодерни, као и функцију смеха, комичког и фантастичног у роману. Најава постмодерне може се препознати у **Борхесовим** причама „Чекање” или „Вавилонска кула” или „Врт са стазама које се рачвају” где је њен концепт представљен како имплицитно, самом структуром прича (свет као бесконачни низ шестоугаоних библиотека, човек као библиотекар, живот као књига), тако и експлицитно, уметком у нарацији који објашњава идеју недовршеног романа са више могућности рачвања приче у чему читалац има активну улогу заокруживања смисла приповедања. Борхесова

проза треба ученику да покаже и промењену улогу традиционалног крими-заплета који је сада у постмодерни добио функцију исказивања метафоричких животних улога и детективског модела долажења до животне истине.

Постмодерна у српској књижевности може да се прати у делима *Енциклопедија мртвих* **Данила Киша**, *Хазарски речник* **Милорада Павића** и *Нови Јерусалим* **Борислава Пекића**. Потребно је да ученици уоче различите моделе приповедања у причама (по избору) *Енциклопедије мртвих*, који се крећу од енциклопедијског приповедања, преко извештаја, легендарног казивања до модерног онеобиченог језичко-стилског израза – који су сви у функцији преиспитивања, иронизовања и деконструисања различитих видова идеолошких, културних, сазнајних хоризоната стварности а из којих се сагледава метафизички појам смрти. Читањем *Хазарског речника* ученику се отвара могућност да разуме поступак отвореног дела, што води концепту саопштавања више истина о истој ствари и реконструисања идеолошких, религијских, историјских наслага у саопштавању приче. Приче *Новог Јерусалима* (избор), које су писане псеудодокументарним стилем, такође су пример варирања једне истине о апсурдности и неуспеху човека и цивилизације, од античких времена до антиутопијске будућности, да сагради ново царство божје на земљи. Ученици треба да разумеју иронију овог приповедања, присутну најпре у самом наслову иза којег се сугерише антрополошки песимистично виђење да ни у уметности, ни у историји, ни у науци нема разрешења суштинских егзистенцијалних питања. Сва три дела, могу се читати као удаљени одјек филозофије егзистенцијализма, у постмодерни.

Постављањем дијалога књижевних епоха може се препознати да се егзистенцијалистичка питања постављају већ у *Хамлету* **Вилијама Шекспира**. Филозофија егзистенцијализма се може читати и у делу **Ф. М. Достојевског** *Злочин и казна* или *Браћа Карамазови*, али ту она мора бити сагледана заједно са питањима религије, православља, морала, правичности... Дијалог књижевних епоха се у овом делу програма остварује и обрадом **Гетеовог** *Фауста*, који се може читати с претекстом у фолклорним легендама и космолошким метафизичким системима, а свакако је потребно направити додир са Булгаковљевим *Мајстором и Маргаритом* и препознати еволуцију фигуре ђавола од првих космогонија, преко средњовековне уметности и осамнаестовековне обраде до постмодерне.

Изборни садржаји.

Различити видови постмодернистичког прозног израза у светској и домаћој прози, примери романа тока свести, теме везане за Други светски рат, модернистичка поезија, као и специфичности прозе настајале деведесетих година прошлог века, могу се пратити понуђеним избором писаца и дела према договору ученика и наставника. Из изборних садржаја бира се 4–8 дела.

У годинама непосредно након Другог светског рата настаје антиутопијски роман *Животињска фарма* **Џорџа Орвела** који је, поред тога што је алегоријски приказ Стаљинове личности и његове совјетске државе, усмерен на критику тоталитаризма уопште. Читањем овог романа ученици треба да се упознају са жанром утопије и антиутопије и правећи интертекстуалну везу са Булгаковљевим *Мајстором и Маргаритом* развијају критичку свест. С мањом оштрином и с више поетичности критика тоталитаризма приказана је и у роману **Милана Кундере** *Шала*. Ученици читањем овог дела могу да промишљају о односу власти и приватног живота, идеје шале и смеха као одбрамбеног и као критичког механизма код човека лишеног духовне слободе у строгим системима. Исцељујућа улога смеха у превазилажењу притисака живота у тоталитарној држави и карневалски доживљај социјалистичке револуције, из перспективе детета и његовог породичног микросвета уочава се у роману *Улога моје породице у светској револуцији* **Боре Ћосића**.

Један од најзначајнијих праваца у светској књижевности овог периода – магијски реализам може се пратити како кроз Борхесова дела тако и кроз стваралаштво **Габријела Гарсије Маркеса**, посебно у роману *О љубави и другим демонима*. Поетичко преклапање с Борхесовом прозом може се

уочити у делу *Ако једне зимске ноћи неки путник Итала Калвина* које кроз причу о трагању Читаоца и Читатељке за исправним завршетком романа услед забуне око помешаних страница у издавачкој кући, такође изражава постмодернистичку идеју о отвореном завршетку дела у којем читалац сам надограђује смисао. Поступак отвореног дела који је **Умберто Еко** описао у свом истоименом есеју, може се пратити и у његовом роману *Име руже*. Овде ученик треба да разуме улогу крими заплета у развијању филозофске идеје дела и ангажовану позицију читаоца који може да се упуту у спољне референце које нуди приповедач да би могао да досегне пуноћу смисла дела које чита. Развој или последња фаза постмодерног приповедања у српској књижевности може се пратити у романима с краја деведесетих година 20. века – *Опсада цркве Светог Спаса* или *Ситничарница код Срећне руке Горана Петровића*. Надовезујући се на прозу Милорада Павића **Горан Петровић** у *Ситничарници код Срећне руке* поставља ситуацију укрштања различитих временских токова, сусретања читалаца у различитим временима и деловима романа који настаје док га читаоци читају и постају његови јунаци. Ученици треба да крећући се кроз ову прозу разумеју и њену идеју о временском понављању историјских трагедија на овим просторима и начину кројења и конструисања сукоба и несрећа као у роману слагалици. Онеобичавање у нарацији, преплитање различитих временских слојева и додавање фантастичних елемената историјском догађају везаном за опсаду манастира Жиче у средњем веку, у *Опсади цркве Светог Спаса* Горану Петровићу служи да би исказао универзалност и метафизичку димензију сукоба добра и зла.

Теме о Другом светском рату у домаћој прози представљене су из различитих визура и на различите начине у периоду од педесетих година. Критика непотребног страдања и виђење рата као злоупотребе човека видљиво је већ у роману *Употреба човека* **Александра Тишме**. Критика рата са идејом рехабилитације грађанске класе и предратног друштва читају се најпре у роману *Очеви и оци* **Слободана Селенића**, а потом и у *Лагуму* **Светлане Велмар Јанковић**. Коначно, у *Мамцу Давида Албахарија* ратне трагедије преломљене су кроз дубоко интимистичку повест и, као и код Тишме, сагледане су из перспективе јеврејске нације на овим просторима и у прогонима у нацистичке логоре.

Упоредо са делима која глорификују циљеве и херојска страдања у Другом светском рату, шездесетих година у српској књижевности се јавља и низ писаца који се окрећу такозваној стварносној прози, у којој се јунак дехероизује а његов свет се осликава у реалности која је често веома црна. У тој линији стваралаца ученици могу да се упознају са **Бранимиром Шћепановићем** и његовим романом *Уста пуна земље*, где је дубоким понирањем у сопствену унутрашњост заступљена тема смрти и самоубиства. Смрт као злочин, бруталност, односно убиство силовањем и успостављање личне правде у микросвету социјалне маргине уметнички је приказана и у антологијској причи **Драгослава Михајловића** „*Лилика*”.

Изразито модеран поглед на свет у овом периоду (седамдесете године 20. века) препознаје се у песништву **Стевана Раичковића**, али средишње место у њој заузима запитаност над суштином живота и суштином поезије, који се у једном нивоу код њега изједначају. Такво прожимање је најочигледније и најзаокруженије у циклусу песама *Записи о црном Владимиру*. Савремена модерна поезија може се упознати и кроз стваралаштво **Бранислава Петровића**.

Поглед на друштвену стварност на прелазу два века и последице нових грађанских ратова у виду емиграције на Запад и губљење породичних веза и националног упоришта и идентитета ученици могу да стекну читањем романа *Опроштајни дар Владимира Тасића* и *Миленијум у Београду* **Владимира Пиштала**.

Ученици и наставници током обраде дела и из обавезног и из изборног садржаја могу да се одреде за анализу специфичних питања у њима: национални идентитет, традиција, националне вредности (афирмација и критичко преиспитивање) – *Кора*, *Ватра и ништа*, *Корени*, *Хазарски речник*, *Употреба човека*, *Очеви и оци*, *Лагум*, *Опсада цркве Светог Спаса*, *Ситничарница код*

Срећне руке, Миленијум у Београду; родна осетљивост – Злочин и казна (лик Соње Мармеладове), *Хамлет* (лик Офелије), *Мајстор и Маргарита* (лик Маргарите, служавке Наташе, Фриде), *Корени* (лик Симке), *Лилика, Мамац* (лик мајке), *Употреба човека* (лик Вере Кронер)...

Изборни садржаји. Књижевност и музика

Са једним од важних стваралаца друге половине 20. века **Алесандром Бариком** ученици се могу упознати читањем његовог позоришног комада *Пијаниста* у којем је обрађена тема споја музике и путовања као емиграције. Роман *Пијанисткиња* нобеловке **Елфриде Јелинек** може такође бити интересантан због обраде специфичне теме о вези музике и сексуалности.

Спој музике и књижевности може се пратити и читањем поезије музичара **Боба Дилана** у књизи *Песме*. О Бобу Дилану и Леонарду Коену ученици могу читати у књизи **Ричарда Баучера** *Дилан и Коен*.

Са кретањима у домаћој поп музици после Другог светског рата ученици се могу упознати кроз дела *Сентиментално путовање* **Војислава Симића**, *Ђорђе Марјановић* **Маријане Дујовић** и *Бити рокенрол* **Михаила Пантића** и **Петра Пеце Поповића**.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Програм за четврти разред средњих музичких школа у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Реализација наставе и учења језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да обнове и прошире знања из правописа стечена у основној школи и претходним разредима средње школе.

Посебно поновити и увежбати правилну употребу знакова интерпункције (тачке, запете, тачке са запетом, упитника, узвичника, две тачке, три тачке, црте, заграде, наводника) у писаном и куцаном тексту. Очекује се да наставник ученицима укаже и на могућности и ограничења приликом комбиновања интерпункцијских знакова (нпр.: дозвољено писање запете иза тачке на крају скраћенице, али и немогућност писања тачке на крају реченице која се завршава скраћеницом са тачком).

Препоручује се корелација са наставним садржајем из језика – правилно писање запете може се увежбати при обради зависних реченица и напоредних односа.

Препоручује се корелација и са наставним садржајем из стилистике – пожељно је приликом обраде научног функционалног стила обрадити функцију заграде, ознаке за фусноту, обновити разлику у писању црте у односу на цртицу и сл.

Поновити са ученицима правила употребе размака (белине) у куцаном тексту приликом куцања знакова интерпункције. Потребно је ученицима указати на разлику у куцању наводника на енглеској и српској тастатури, могућности куцања текста у курсиву (*Italic*), уместо куцања наводника.

Усмено изражавање: Препоручује се континуирано подстицање ученика да на редовној настави и ван ње говоре на теме из језика, књижевности и културе, као и редовно указивање на смисао и значај неговања говорне културе.

Писано изражавање. У оквиру ове теме планирана је израда четири писмена задатка и писање унапређене верзије писменог задатка (исправка писменог задатка). Као и у претходним разредима, припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим

мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има нередовно учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказана и сумативно-бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владане страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Рецепција (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Продукција (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл. Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

ВЕЗА ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА И ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, сваки пут уз другу наставну јединицу. Такво поступање осигурава досезање све вишег

и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују. С обзиром на сложеност предмета **Страни језик** и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

Разред		Први
Недељни фонд часова		2 часа
Годишњи фонд часова		70 часова
СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују	– разуме и реагује на одговарајући начин усмене на поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о релативно познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао информативних радијских и телевизијских емисија о блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе радње у краћим видео-записима у којима се обрађују релативно блиске теме, ослањајући се и на визуелне елементе; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања непознатог текста у вези са врстом	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ;

фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.	и текста, бројем саговорника, њиховим међусобним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем; – ослањајући се на општа знања, искуства и контекст поруке, увиђа значење њених непознатих елемената; – памти и контекстуализује битне елементе поруке; – разликује најучесталије врсте текстова, познајући њихове основне карактеристике, сврху и улогу; – разуме краће текстове о конкретним темама из свакодневног живота, као и језички прилагођене и адаптиране текстове утемељене на чињеницама, везане за домене општих интересовања; – разуме осећања, жеље, потребе исказане у краћим текстовима; – разуме једноставна упутства и саветодавне текстове, обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеве, стрипови); – проналази, издваја и разуме у информативном тексту о познатој теми основну поруку и суштинске информације; – идентификује и разуме релевантне информације у мејловима, проспектима, новинским вестима, репортажама, огласима, реду вожње, блогovima; – препознаје основну аргументацију у једноставнијим текстовима (нпр. новинским чланцима или писмима)	РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; непознате речи; – ИКТ
---	--	--

4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).	читалаца, као и другим врстама коментара); – наслућује значење непознатих речи на основу контекста;	
2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава. 2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – на једноставан начин/укратко изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења;	УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална сарадња; – интервјуисање; – интонација; – дијалог;
5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које могу омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи уговору.	– укратко препричава краћи текст или видео-запис; – излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом; – пише на разложен и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 80-100 речи);	ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – писмено изражавање – врсте текста;

2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.	– описује утиске, мишљења и осећања (обима 70 90 речи);	– описивање;
2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.	– пише белешке, поруке и лична писма/мејлове да би тражио или пренео релевантне информације;	– стандардне формуле писаног изражавања;
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.	– једноставним језичким средствима резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему;	– лексика и комуникативне функције;
1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ		
2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама	– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену;	– ИКТ;
из свакодневног живота и делатности.		
2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или	– пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове);	
више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.	– пише електронске поруке, СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, слика, графикона, детаљних упутстава;	
2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи;	СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА
2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.	– препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи;	– интеркултурност;
2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ		
2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.	– препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава;	– правила понашања;
2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.	– препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и паравербална	– стереотипи;
2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.		– стилови у комуникацији на страном језику;
2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним	– ИКТ;	

документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.	средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи;	
3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.	– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено; – резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.	МЕДИЈАЦИЈА – преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;

4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.		
5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор. 2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.		

Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области. 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложенom аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложенom аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања. 2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и		
--	--	--

текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушаца. 2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2. СТ. 3. 3. 5. Упореджује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно		
---	--	--

исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.). 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.		
---	--	--

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

РЕЧЕНИЦА
ИМЕНИЧКА ГРУПА
ГЛАГОЛСКА ГРУПА
ЛЕКСИКОЛОГИЈА И ЛЕКСИКОГРАФИЈА

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

РЕЧЕНИЦА
ИМЕНИЧКА ГРУПА

ГЛАГОЛСКА ГРУПА
ЛЕКСИКОЛОГИЈА И ЛЕКСИКОГРАФИЈА
ФОНОЛОГИЈА

IV разред
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

РЕЧЕНИЦА
ИМЕНИЧКА ГРУПА
ГЛАГОЛСКА ГРУПА
ЛЕКСИКОЛОГИЈА И ЛЕКСИКОГРАФИЈА

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Бројиве и небројиве именице.
Множина именица (правилна и неправилна).
Саксонски генитив

Члан

Употреба одређеног и неодређеног члана.
Изостављање члана.

Заменице

Личне, показне, присвојне, релативне, одричне и узајамно повратне.

Детерминатори

Присвојни, показни, неодређени, квантификатори.

Придеви и прилози

Грађење и употреба придева и прилога.
Место придева и прилога у реченици.

Предлози

Најчешћи предлози за оријентацију у простору и времену.
Предлози после придева (нпр. *good at, interested in*) и после глагола (нпр. *work for, speak to*).

Бројеви

Прости, редни и децимални бројеви; разломци; основне рачунске операције.

Везници

Повезивање елемената исте важности: *for, and, nor, but, or, yet, so*.

Глаголи

Глаголска времена (активне и пасивне конструкције)

Употреба садашњих времена (*Present Simple Tense, Present Continuous Tense, Present Perfect Tense*).
Употреба прошлих времена (*Past Simple Tense, Past Continuous Tense, Past Perfect Tense*).
Начини изражавања будућности (*Future Simple Tense, be going to, Present Continuous Tense, Present Simple Tense*).

Глаголи и фразе праћени инфинитивом или *-ing* обликом.

Модални глаголи (*can, can't, could, should, must, have to, needn't, mustn't, may*).

Фразални глаголи са *across, back, down...* (нпр. *come across, come back, cut down*).

Творба речи

Сложенице.

Најчешћи суфикси и префикси.

Реченица

Ред речи у реченици.

Потврдне, упитне и одричне реченице.

Погодбене реченице (реалне, потенцијалне).

Неуправни говор (без слагања времена).

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА У БАЛЕТСКОЈ ШКОЛИ

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда музичке школе – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Свет рада (перспективе и образовни системи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет уметности

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света)

Потрошачко друштво

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Европа и заједнички живот народа

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки
Исказивање препоруке
Изражавање хитности и обавезности
Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учење у заједници и целоживотно учење.

Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима профила школе.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;

– Планира се израда два писмена задатка.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесиурају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);

- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);

- брзина говора;

- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;

- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл. , који се могу преслушавати више пута;

- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушалац декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа

аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи“ (као што се чита „између редова“) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Могуће комуникативне ситуације и интенције за проверу разумевања говора:

- Разумевање и извршавање упутстава и налога за различите активности

Комуникативна ситуација: спортске активности, инструкције везане за употребу апарата, преузимање докумената или апликација на крајњи/персонални уређај, једноставније техничке информације, припремање хране, састављање предмета сачињених из делова, нпр. намештај, проналажење информација потребних за усвајање школских и других знања, сналажење у простору, проналажење траженог објекта, праћење инструкција добијених у јавном простору, путем разгласа на станицама, аеродромима, у тржним центрима итд.

– Разумевање садржаја монолошких излагања на познате теме, узрасно примерених и у складу са личним интересовањима ученика

Комуникативна ситуација: краћа излагања, изводи из предавања или саопштења, извештаји, кратке „исповедне“ форме персонализованог карактера на основу личних искустава итд.

– Разумевање општег смисла и најважнијих појединости информативних прилога из различитих медија (радио, телевизија, интернет) о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама

Комуникативна ситуација: аудио и аудио визуелни прилози радијског, телевизијског и мултимедијалног карактера – вести, репортаже, извештаји.

– Разумевање битних елемената аудио и аудио-визуелних форми, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме

Комуникативна ситуација: исечци аудио-књига дијалошког карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд.

– Разумевање општег садржаја и идентификовање важнијих појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника

Комуникативна ситуација: кратке дискусије, размена информација између двоје и више говорника, укључујући и једноставним језичким средствима изведено преговарање, договарање, убеђивање)

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепом.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, грађени су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексику и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);

- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се

размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем;
- увежбавање изговора аутентичних песама ради извођења.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком. Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална комуникација;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање

радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полупоформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Часови посвећени музичкој терминологији

Први разред – најмање 5% од укупног годишњег фонда часова

- 1) Основне поделе у музици; класична и забавна музика; основне поделе у оквиру класичне музике;
- 2) Основне ознаке динамике и темпа с освртом на значења;
- 3) Музички инструменти.

Други разред – најмање 10% од укупног годишњег фонда часова

- 1) Понављање и проширивање знања везаних за ознаке динамике и темпа с освртом на значења;
- 2) Музички инструменти – општа подела;
- 3) Биографије познатих композитора и извођача.

Трећи разред – најмање 15% од укупног годишњег фонда часова

- 1) Анегдоте и краће биографије познатих композитора и извођача;
- 2) Музички инструменти – систематизација;
- 3) Пропозиције такмичења и фестивала – актуелне пропозиције преузете са Интернета; упознавање ученика са административним стилем.

Четврти разред – најмање 15% од укупног годишњег фонда часова

- 1) Пропозиције такмичења и фестивала – актуелне пропозиције преузете са Интернета; упознавање ученика са административним стилем;
- 2) Анегдоте и биографије познатих композитора и извођача;
- 3) Израда портфолија.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичких структура код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне modele, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2 до нивоа Б2) који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*. Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); налази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Рецепција (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Продукција (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл. Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, сваки пут уз другу наставну јединицу. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују.

С обзиром на сложеност предмета **Страни језик** и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

Разред		Први
Недељни фонд часова		2
Годишњи фонд часова		70
СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.	– реагује на одговарајући начин на усмене поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме, уз евентуалну претходну припрему, основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао прилагођеног аудио и видео материјала; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања текста о познатим темама у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусобним односима и	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање – говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ

2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).	намерама, као и у вези са општим садржајем текста; – доводи у везу, ослањајући се на општа знања и искуства, непознате елементе поруке, на основу контекста, и памти, репродукује и контекстуализује њене битне елементе.	
2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ	– разуме краће текстове (дужине око 120 речи) о конкретним, блиским темама из свакодневног живота, ослањајући се и на претходно стечена знања; – препознаје најучесталије врсте текстова на основу њихових карактеристика; – разуме обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краћу личну поруку упућену у сврху кореспонденције; – разуме општи садржај и основну поруку из краћег информативног текста у циљу глобалног разумевања; – проналази, издваја и разуме одређену релевантну информацију унутар препознатљиве врсте текста у циљу селективног разумевања; – разуме кратке и једноставне текстове који садрже упутства и савете у циљу детаљног разумевања (уз визуелну подршку); – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке	РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; непознате речи; – ИКТ

2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).	приче, анегдоте, скичеви, стрипови).	
2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).	– учествује у кратким дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о познатим темама и интересовања;	УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ
2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл.	– користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу; – изражава своје утиске, мишљења и осећања у вези са блиским темама; – излаже основни садржај писаних, илустрованих и усмених текстова о познатим темама; – излаже унапред припремљену кратку презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања).	– усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална сарадња; – интервјуисање – интонација – дијалог
2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава.	– пише на једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;	ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ писмено изражавање
2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.	– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (70-90 речи) користећи фреквентне речи и изразе;	– врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања
5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ		
2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и изрази које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.	– описује утиске, мишљења и осећања (70-90 речи) – пише белешке, једноставне поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације користећи	– лексика – и комуникативне функције – ИКТ;

2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.	стандардне формуле писаног изражавања;	
2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.	– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену.	
2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи уговору.	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи;	
2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.	– препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи;	СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА
2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.	– препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.);	
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.	– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже);	
1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ	– користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи;	
2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.		
2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.		– интеркултурност – правила понашања; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – ИКТ;
2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.		
2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.		
2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ		
2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.	– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби објашњења и обавештења, писмено и усмено;	МЕДИЈАЦИЈА
2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.	– резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;	

2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом,	– преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.; – преводи на матерњи језик садржај краћег текста о познатим темама.
---	---

традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.		
5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор. 2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.		

Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области. 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложенom аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложенom аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања. 2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.		
--	--	--

3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушаца. 2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2. СТ. 3. 3. 5. Упореджује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и		
---	--	--

сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.). 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.		
--	--	--

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

СЛОЖЕНА РЕЧЕНИЦА

ГЛАГОЛ

УПРАВНИ И НЕУПРАВНИ ГОВОР

ИМПЕРАТИВ – ИНФИНИТИВ

СЛАГАЊЕ ВРЕМЕНА

СЛАГАЊЕ ПАРТИЦИПА ПЕРФЕКТА СА ОБЈЕКТОМ

ЛЕКСИКОЛОГИЈА

ЛЕКСИКОГРАФИЈА

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ПАСИВНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ

ИНВЕРЗИЈА

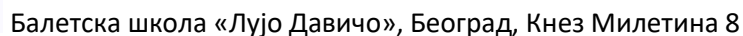
ИНФИНИТИВ

ПАРТИЦИП ПРЕЗЕНТА

ГЕРУНДИВ

БЕЗЛИЧНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ

СУБЈУНКТИВ

КОНДИЦИОНАЛНЕ РЕЧЕНИЦЕ
 БРОЈЕВИ
 ФОНЕТИКА
 ЛЕКСИКОГРАФИЈА

I V р а з р е д
(2 часа недељно, 64 часова годишње)

СЛОЖЕНА РЕЧЕНИЦА
ТВОРБА РЕЧИ
ЛЕКСИКОЛОГИЈА
ЛЕКСИКОГРАФИЈА

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

Употреба детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних и редних бројева; неодређених речи; одсуство детерминаната (на пример: код етикетирања производа – *fromage de brebis*, натписа на продавницама и установама – *boulangerie, banque*, назива рубрика у штампаним медијима – *faits divers*, на знаковима упозорења – *entrée interdite*; испред именици у позицији атрибута: *il est boulanger* и слично). Род и број именица и придева; место придева *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais*; промена значења неких придева у зависности од места: *un grand homme/un homme grand; un brave homme/un homme brave*; поређење придева.

Заменице: личне ненаглашене (укључујући и заменицу on) и наглашене; заменице за директни и за индиректни објекат.

Глаголска група

Глаголски начини и времена: презент, сложени перфект, имперфект, футур први индикатива, као и перифрастичне конструкције: блиски футур, прогресивни презент, блиска прошлост; *il faut que, je veux que, j'aimerais que* праћени презентом субјунктива глагола прве групе (*il faut que tu racontes ça à ton frère*), као и рецептивно: *il faut que tu fasses/ que tu ailles/ que tu sois/ que tu lises/ que tu saches/ que tu écrives*; презент кондиционала: *Ses parents melaissaient partir, je viendrais avec toi!* императив (рецептивно): *aie un peu de patience, n'ayez pas peur*;

Најфреквентнији униперсонални глаголи.

Предлози

Најчешћи предлози.

Контраховање члана и предлога.

Прилози

За место, за време, за начин, за количину.

Место прилога.

Прилошке заменице *en* и *y*.

Модалитети и форме реченице

Декларативни, интерогативни, екскламативни и императивни модалитет.

Афирмација и негација.

Реченице са презентативима *c'est mon copain, voici / voilà mes parents, il y a beaucoup de bruit ce soir.*

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА У БАЛЕТСКОЈ ШКОЛИ

Тематске области за оба језика се прожимају и исте су у сва четири разреда балетске школе – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Свет рада (перспективе и образовни системи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет уметности

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света)

Потрошачко друштво

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Европа и заједнички живот народа

Комуникативне функције:

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима профила школе.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;

– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);

– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);

– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);

– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;

– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;

– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;

– Планира се израда два писмена задатка.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешно живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне

компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесиурају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);

- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);

- брзина говора;

- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;

- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл. , који се могу преслушавати више пута;

- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушалац декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

7. коришћење раније усвојених знања;
8. дедуктивно/индуктивно закључивање;
9. употреба контекста;
10. предвиђање;
11. анализа и критичко расуђивање;
12. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи“ (као што се чита „између редова“) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Могуће комуникативне ситуације и интенције за проверу разумевања говора:

- Разумевање и извршавање упутстава и налога за различите активности
Комуникативна ситуација: спортске активности, инструкције везане за употребу апарата, преузимање докумената или апликација на крајњи/персонални уређај, једноставније техничке информације, припремање хране, састављање предмета сачињених из делова, нпр. намештај, проналажење информација потребних за усвајање школских и других знања, сналажење у простору, проналажење траженог објекта, праћење инструкција добијених у јавном простору, путем разгласа на станицама, аеродромима, у тржним центрима итд.
- Разумевање садржаја монолошких излагања на познате теме, узрасно примерених и у складу са личним интересовањима ученика
Комуникативна ситуација: краћа излагања, изводи из предавања или саопштења, извештаји, кратке „исповедне“ форме персонализованог карактера на основу личних искустава итд.
- Разумевање општег смисла и најважнијих појединости информативних прилога из различитих медија (радио, телевизија, интернет) о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама
Комуникативна ситуација: аудио и аудио визуелни прилози радијског, телевизијског и мултимедијалног карактера – вести, репортаже, извештаји.
- Разумевање битних елемената аудио и аудио-визуелних форми, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме
Комуникативна ситуација: исечци аудио-књига дијалошког карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд.
- Разумевање општег садржаја и идентификовање важнијих појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника
Комуникативна ситуација: кратке дискусије, размена информација између двоје и више говорника, укључујући и једноставним језичким средствима изведено преговарање, договарање, убеђивање)

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	

Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепо.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;

- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем;
- увежбавање изговора аутентичних песама ради извођења.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком. Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална комуникација;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно

споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Часови посвећени музичкој терминологији

Први разред – најмање 5% од укупног годишњег фонда часова

4) Основне поделе у музици; класична и забавна музика; основне поделе у оквиру класичне музике;

5) Основне ознаке динамике и темпа с освртом на значења;

6) Музички инструменти.

Други разред – најмање 10% од укупног годишњег фонда часова

4) Понављање и проширивање знања везаних за ознаке динамике и темпа с освртом на значења;

5) Музички инструменти – општа подела;

6) Биографије познатих композитора и извођача.

Трећи разред – најмање 15% од укупног годишњег фонда часова

4) Анегдоте и краће биографије познатих композитора и извођача;

5) Музички инструменти – систематизација;

6) Пропозиције такмичења и фестивала – актуелне пропозиције преузете са Интернета; упознавање ученика са административним стилом.

Четврти разред – најмање 15% од укупног годишњег фонда часова

4) Пропозиције такмичења и фестивала – актуелне пропозиције преузете са Интернета; упознавање ученика са административним стилом;

5) Анегдоте и биографије познатих композитора и извођача;

6) Израда портфолија.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичких структура код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2 до нивоа Б2) који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*. Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.

- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем математике ученик је оспособљен да мисли математички, овладао је математичким знањима и концептима и критички анализира мисаоне процесе, унапређује их и разуме како они доводе до решења проблема. Развио је истраживачки дух, способност критичког, формалног и апстрактног мишљења, као и дедуктивно и индуктивно мишљење и размишљање по аналогiji. Развио је способност математичке комуникације и позитивне ставове према математици и науци уопште. Ученик примењује математичка знања и вештине за решавање проблема из природних и друштвених наука и свакодневног живота, као и у професионалној сфери. Оспособљен је да стечена знања и вештине користи у даљем школовању.

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту.

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогiju, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких

проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резонување, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникација.

Основни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Уочава правилности у низу података и догађаја. Уочава и тумачи међусобне односе (повезаност, зависност, узрочност) података, појава и догађаја. Разуме основне статистичке појмове и препознаје их у свакодневном животу.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Примењује једноставне математичке процедуре када су сви подаци непосредно дати. Израчунава и процењује растојања, обиме, површине и запремине објеката у равни и простору. Израчунава вероватноћу одигравања догађаја у једноставним ситуацијама. Доноси финансијске одлуке на основу израчунавања прихода, расхода и добити.

Домен 3. Математичка комуникација

Комуницира математичким језиком који се састоји од појмова, ознака, фигура и графичких репрезентација и разуме захтеве једноставнијих математичких задатака. Саопштава решења проблема користећи математички језик на разне начине (у усменом, писаном или другом облику) и разуме изјаве изражене на исти начин. Тумачи изјаве саопштене математичким језиком у реалном контексту.

Средњи ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Формулише математичка питања и претпоставке на основу доступних информација. Бира критеријуме за селекцију и трансформацију података у односу на модел који се примењује. Бира математичке концепте за описивање природних и друштвених појава. Представља сликом геометријске објекте, упоређује карактеристике и уочава њихове међусобне односе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи природних и друштвених појава. Бира оптималне опције у животним и професионалним ситуацијама користећи алгебарске, геометријске и аналитичке методе. Уме да примени математичка знања у финансијским проблемима. Анализира податке користећи статистичке методе.

Домен 3. Математичка комуникација

Разуме захтеве сложенијих математичких задатака. Бира информације из различитих извора и одговарајуће математичке појмове и симболе како би саопштио своје ставове. Дискутује о резултатима добијеним применом математичких модела. Преводи математичке формулације на свакодневни језик и обратно.

Напредни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Користи индукцију, аналогију и дедукцију у доказивању математичких тврђења и у анализирању математичких проблема. Користи законе математичке логике и одговарајуће математичке теорије за доказивање и вредновање ставова и тврдњи формулисаних математичким језиком. На основу података добијених личним истраживањем или на други начин формулише питања и хипотезе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи комплексних природних и друштвених појава. Бира и развија оптималне стратегије за решавање проблема.

Домен 3. Математичка комуникација

Користи математички језик при изношењу и аргументацији својих ставова и разуме захтеве сложених математичких проблема. Може да дискутује о озбиљним математичким проблемима.

Разред	Први	
Недељни фонд часова	2 часа	
Годишњи фонд часова	70 часова	
СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
2. МА. 1. 1. 1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други. 2. МА. 1. 1. 2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер. 2. МА. 1. 1. 3. Примењује правила заокруљивања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама. 2. МА. 1. 1. 4. Трансформише једноставне алгебарске изразе. 2. МА. 1. 1. 5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине. 2. МА. 1. 1. 6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.	– користи логичке и скуповне операције; – користи функције и њихова својства; – примени једноставна правила комбинаторике за пребројавање коначних скупова; – користи, приказује на бројевној правој и пореди природне, целе, рационалне и реалне бројеве; – преведе рационалне бројеве из једног записа у други; – на основу реалног проблема састави и израчуна вредност бројевног израза (са или без калкулатора), процени вредност једноставнијих израза и тумачи резултат; – примени пропорцију и процентни рачун у реалном контексту; – примени својства троуглова, четвороуглова и кругова,	ЛОГИКА И СКУПОВИ Основне логичке и скуповне операције. Важнији закони закључивања. Функције. Елементи комбинаторике (пребројавање коначних скупова: правило збира и правило производа). РЕАЛНИ БРОЈЕВИ Преглед различитих врста бројева (природни, цели, рационални, реални), операције и њихова својства. Апсолутна вредност. Степен броја са целобројним изложиоцем. ПРОПОРЦИОНАЛНОСТ Размера и пропорција, пропорционалност величина (директна и обрнута), примене (сразмерни рачун и рачун поделе). Процентни рачун. ПОДУДАРНОСТ Ставови подударности троуглова. Односи страница и углова троугла. Кружница и круг.

2. МА. 1. 1. 7. Решава једноставне проблеме који се свode на систем две линеарне једначине са две непознате.	укључујући и примену у реалном контексту; – примени подударност у равни (симетрије, транслација, ротација);	Значајне тачке троугла. Четвороугао. Симетрије, ротација и транслација равни.
2. МА. 1. 1. 8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.	– примени ставове подударности у једноставнијим доказима;	РАЦИОНАЛНИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ Полиноми и операције са њима, дељивост полинома. Растављање полинома на чиниоце. НЗС и НЗД полинома.
2. МА. 1. 2. 1. Разуме концепте подударности и сличности геометријских објеката, симетрије, транслације и ротације у равни.	– трансформише целе и рационалне алгебарске изразе; – реши линеарне једначине и неједначине;	Операције са рационалним алгебарским изразима (алгебарски разломци).
2. МА. 1. 2. 4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.	– графички представи линеарну функцију и анализира њен график;	
2. МА. 1. 2. 7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама.	– реши проблем који се свodi на линеарну једначину или систем линеарних једначина; – примени сличност у равни;	
2. МА. 1. 2. 8. Уме да реализује и примени једноставне геометријске конструкције.	– одреди вредности тригонометријских функција углова од 30°, 45° и 60°;	ЛИНЕАРНЕ ЈЕДНАЧИНЕ, НЕЈЕДНАЧИНЕ И СИСТЕМИ Линеарне једначине и неједначине.
2. МА. 1. 3. 2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.	– примени тригонометрију правоуглог троугла у реалним ситуацијама уз коришћење калкулатора.	Линеарна функција и њен график. Системи линеарних једначина са две непознате.
2. МА. 1. 3. 3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).		Примене у реалним ситуацијама.
2. МА. 1. 4. 1. Пребројава могућности (различитих избора или начина) у једноставним реалним ситуацијама.		

2. МА. 1. 4. 2. Примењује рачун са пропорцијама и процентни рачун при решавању једноставних практичних проблема. 2. МА. 2. 1. 3. Израчунава вредност израза у коме се појављују и елементарне функције и притоме по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер. 2. МА. 2. 1. 5. Трансформише алгебарске изразе. 2. МА. 2. 1. 9. Зна и користи логичке и скуповне операције, исказни рачун и појам релације (посебно поретка и еквиваленције). 2. МА. 2. 4. 1. Примењује правила комбинаторике за пребројавање могућности (различитих избора или начина). 2. МА. 2. 4. 2. Решава проблеме користећи пропорцију и процентни рачун.		СЛИЧНОСТ Мерење дужи и углова. Пропорционалност дужи. Талесова теорема. Сличност. Питагорина теорема. ТРИГОНОМЕТРИЈА ПРАВОУГЛОГ ТРОУГЛА Тригонометријске функције оштрог угла, основне тригонометријске идентичности. Решавање правоуглог троугла.
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основа за писање исхода и избор садржаја били су програми Математике за основну школу, стандарди постигнућа ученика за крај обавезног основног и општег средњег образовања, међупредметне компетенције, циљ учења Математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичких језиком, математичко резонување и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине

теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

ПРВИ РАЗРЕД

Логика и скупови (8)

Реални бројеви (5)

Пропорционалност (5)

Подударност (10)

Рационални алгебарски изрази (12)

Линеарне једначине, неједначине и системи (10)

Сличност (6)

Тригонометрија правоуглог троугла (6)

Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

ДРУГИ РАЗРЕД

Степеновање и кореновање (16)

Квадратна једначина и квадратна функција (22)

Тригонометријске функције (24)

Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Стереометрија (18)

Експоненцијална и логаритамска функција (10)

Системи линеарних једначина (6)

Аналитичка геометрија у равни (20)

Низови (8)

Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

Функције (18)

Извод функције (18)

Комбинаторика (10)

Вероватноћа и статистика (12)

Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања наставе треба имати у виду да се ниједан исход не може остварити за један час: за неке исходе ће бити потребно мање часова, за неке више, постоје и исходи који се остварују током целе године или чак и током целог школовања. Наставник, приликом планирања часова, треба сваки исход да разложи на мање исходе, помоћу којих се остварује почетни исход, нпр. *исход по завршетку разреда ученик ће бити у стању да трансформише алгебарске изразе* се може разложити на следеће исходе:

1. ученик ће бити у стању да растави полином на чиниоце;
2. ученик ће бити у стању да одреди НЗС и НЗД за дате полиноме;
3. ученик ће бити у стању да сабере и одузме дате рационалне алгебарске изразе;
4. ученик ће бити у стању да помножи и подели дате рационалне алгебарске изразе.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусије, дебате и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Први разред

Логика и скупови

Логичко-скуповни садржаји (исказ, формула, логичке и скуповне операције, основни математички појмови, пресликавања, закључивање и доказивање тврђења) основа су за реализацију осталих садржаја програма математике, а нагласак треба да буде на овладавању математичко-логичким језиком и разјашњавању суштине значајних математичких појмова и чињеница, без превеликих формализација.

Симболика треба да се користи у оној мери у којој олакшава изражавање и записе, штеди време (а не да захтева додатна објашњења) и помаже да се градиво што боље разјасни. Указати на значај таутологија у закључивању и доказима теорема.

Посебну пажњу већ на овом ступњу посветити појму пресликавања (функције). Увести операцију композиције пресликавања. Истаћи својства „1–1” и „на” пресликавања као и појам инверзног пресликавања.

Елементе комбинаторике дати на најједноставнијим примерима и задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова (правило збира и правило производа). Треба имати у виду да обрадом ових садржаја није завршена и изградња појединих појмова и да ће се пермутације, варијације и комбинације обрађивати у наредним разредима.

Реални бројеви

На почетку теме подсетити ученике на скупове природних, целих, рационалних, ирационалних и реалних бројева, као и на њихове међусобне односе. Проширити знања о рационалним и ирационалним бројевима, користећи доказивања и бројевну праву (представљање коначног и бесконачног периодичног децималног записа броја у виду разломка, конструкција неких дужи чија је дужина ирационалан број). Посебну пажњу обратити на својства рачунских операција, као основу за рационализацију рачунања и трансформације израза у оквиру других тема. Увести појам степена броја са целобројним изложоцем и експоненцијални запис броја ($a \cdot 10^m$, $1 \leq a < 10$, $m \in \mathbb{Z}$), као потребу за рачунање са веома малим и великим бројевним вредностима у математици, али и другим наукама.

Пропорционалност

У оквиру ове теме погодно је најпре градиво вертикално повезати са већ стеченим знањима из другог циклуса образовања. Кроз практичне примере из свакодневног живота и других наставних предмета неопходно је обновити појмове размере и пропорције, а затим увести и појам проширене пропорције као једнакости три или више размера. Посебну пажњу потребно је посветити примени директне и обрнуте пропорционалности. Решавати проблеме који се односе на сразмерни рачун и рачун поделе кроз практичне примере.

Подударност

Треба подсетити ученике на ставове о подударности троуглова које су научили у основној школи. Пажњу треба посветити примени ставова подударности троуглова за тврђења која се односе на троуглове (неједнакост троугла, однос страница и углова троугла, значајне тачке).

Очекује се да ученици науче потребне и довољне услове да четвороугао буде паралелограм и да кроз задатке овладају техником примене ставова подударности.

У вези са применом подударности на круг, користити теореме о централном и периферијском углу и основне особине тангентних и тетивних четвороуглова (детаљни докази нису неопходни).

Обрадити основне изометријске трансформације у равни: симетрије, ротацију и транслацију. Доказати њихова основна својства применом подударности.

Рационални алгебарски изрази

Циљ је да ученици, полазећи од познатих својстава операција с реалним бројевима, утврде и прошире знања о идентичним трансформацијама целих алгебарских израза, користећи између осталог правила о трансформацији разлике квадрата, разлике и збира кубова, квадрата и куба збира и разлике. Такође, ученици треба да савладају одређивање НЗД и НЗС за два полинома.

Ученици треба да овладају трансформацијама рационалних алгебарских израза (одређивање области дефинисаности алгебарског разломака, сабирање, множење и дељење разломака).

Линеарне једначине, неједначине и системи

У овој теми треба, уз примену знања из претходне, извршити проширивање знања о линеарним једначинама и функцијама која су ученици стекли у основној школи. Треба разматрати једначине у којима се непозната налази и у имениоцу, као и једноставне једначине са апсолутном вредношћу. Нису предвиђене једначине са параметром. Треба обрађивати само најједноставније линеарне неједначине. Системи линеарних једначина који се решавају могу имати две непознате. Ученици треба да науче да нацртају график линеарне функције, као и да „прочитају” њена својства са графика.

У овој теми тежиште треба да буде у примени једначина и њихових система на решавање разних проблема.

Сличност

Увод у тему чине садржаји везани за мерење дужи и углова, са посебним освртом на пропорционалност дужи. Указати на потребу одређивања четврте пропорционале и тиме мотивисати најважније примене Талесове теореме.

Појам сличности увести кроз примере, при чему треба подсетити ученике на ставове сличности троуглова и приказати примене сличности троуглова уз извођење Питагорине теореме.

Тригонометрија правоуглог троугла

По увођењу дефиниција тригонометријских функција у правоуглом троуглу које уређују односе између његових страница и углова, доказати најједноставније тригонометријске идентитете и једноставније примере примене.

Поред стандардних вредности тригонометријских функција (за углове од 30° , 45° и 60°) код решавања правоуглог троугла користити и друге оштре углове и уз помоћ калкулатора или рачунара решавати разноврсне примере примене тригонометријских функција у реалним ситуацијама.

Други разред

Степеновање и кореновање

На почетним часовима требало би обновити појам степена са природним изложоцем и квадратног корена које су ученици изучавали у основној школи. Проширити стечена знања о степенима увођењем операција са степенима као и рационалних изложилаца. Од посебног је значаја релација $\sqrt{a^2} = |a|$, а такође и децимални запис броја у тзв. стандардном облику $a \cdot 10^n$, где је $1 \leq a < 10$ ($n \in \mathbb{Z}$). Ученике треба оспособити да рационалишу имениоце облика $\sqrt{a}, \sqrt{a} \pm \sqrt{b}$.

Функцију $y = x^n$ ($n \in \mathbb{N}$) скицирати само за $n = 2$ и $n = 3$.

Квадратна једначина и квадратна функција

Обраду ове теме започети извођењем формуле за решења квадратне једначине са реалним коефицијентима. Решавати само квадратне једначине које имају реална решења. Решавати и једначине са непознатом у имениоцу, које се свде на квадратне при чему треба истаћи важност услова дефинисаности.

Везу између коефицијената и решења квадратне једначине успоставити и кроз Вијетове формуле и растављање квадратног тринома на чиниоце.

Пажњу посветити разноврсним проблемима из свакодневног живота који се решавају свођењем на квадратну једначину.

При испитивању квадратне функције прво скицирати њен график, а потом тумачити њене особине. Квадратне неједначине треба решавати „читањем са графика”.

Тригонометријске функције

На почетним часовима требало би обновити тригонометријске функције оштрог угла (тригонометрију правоуглог троугла) као и релације између тригонометријских функција које су ученици упознали у првом разреду.

Успоставити везу између угла израженог у степенима и угла израженог у радијанима.

На тригонометријском кругу најпре одређивати вредности тригонометријских функција у првом квадранту, а затим и за остале вредности углова „свођењем на први квадрант”. Осим помоћу тригонометријског круга потребно је да ученици у потпуности савладају одређивање вредности тригонометријских функција помоћу калкулатора.

Скицирати и тумачити графике основних тригонометријских функција ($y = \sin x$, $y = \cos x$, $y = \operatorname{tg} x$, $y = \operatorname{ctg} x$).

Приликом трансформација тригонометријских израза користити адиционе формуле и тригонометријске формуле двоструког угла. Решавати задатке у којима се тргонометријски идентитети директно примењују.

Трећи разред

Стереометрија

Ученици већ поседују знања о основним геометријским телима, те би их на почетку области требало подсетити на површине и запремине најједноставнијих тела – коцке и квадра. Довољно је извести опште формуле за површину и запремину праве призме и пирамиде. При увежбавању треба бирати најједноставније примере и задатке (првенствено правилне призме и пирамиде).

Када су у питању обртна тела, треба обрадити прав ваљак и праву купу и извести формуле за њихове површине и запремине.

Такође, треба увести појам сфере и лопте и навести формуле за површину сфере и запремину лопте. Код обраде обртних тела такође се треба ограничити само на најједноставније примере и задатке. Пажњу треба посветити и развијању просторних представа, чему у извесној мери може допринети позивање на очигледност, коришћење динамичких софтвера и правилно скицирање просторних фигура.

Експоненцијална и логаритамска функција

При увођењу појма експоненцијалне и логаритамске функције на овом нивоу не може се дати прецизна дефиниција, па самим тим се и не могу строго доказати њихове особине, већ се о тим особинама закључује по аналогији са особинама степена. Ученике треба оспособити да одреде вредност експоненцијалне и логаритамске функције у датој тачки (при чему ученици могу да користе калкулатор када је то неопходно).

Ученици треба да упознају и примењују само једноставна својства логаритама (логаритам производа, количника, степена).

Експоненцијалне и логаритамске једначине треба обрађивати у мери у којој је то наведено у исходима, што значи у најједноставнијим примерима и задацима.

Системи линеарних једначина

Код решавања система подсетити се прво система 2×2 , методе замене и методе елиминације. Исте методе размотрити код система 3×3 и надовезати на то Гаусов алгоритам.

Решавати само примере и задатке у којима се не појављују параметри.

Аналитичка геометрија у равни

Основни циљ увођења аналитичке геометрије је повезивање алгебарских и геометријских садржаја. Ученици првенствено треба да упознају Декартов правоугли координатни систем у равни и приступ геометрији помоћу координата. При извођењу формула за одређивање растојања тачака и поделу дужи у датом односу искористити одговарајуће, већ познате чињенице.

Ученици треба да повежу линеарну једначину са две непознате са једначином праве у координатном систему и да упознају општи (имплицитни) и експлицитни једначине праве. Кроз задатке ученици треба да увежбају и формуле за једначину праве која садржи две дате тачке. При извођењу формула за одређивање величине угла између две праве, специјално услова за паралелност, односно нормалност правих, искористити знања из тригонометрије.

Једначину кружнице извести применом познате формуле за растојање тачака у координатном систему. Код одређивања међусобног односа праве и кружнице, користити знања из теорије квадратних једначина. Обратити пажњу на случај када права додирује кружницу (услов додира), као и једначине тангенти. У неким ситуацијама може се дати геометријска интерпретација (на пример код решавања система квадратних једначина).

Приликом увежбавања градива аналитичке геометрије треба бирати што једноставније задатке и илустровати решења цртежима у координатном систему.

Низови

Појам бесконачног низа реалних бројева увести кроз конкретне примере. Показати да се низови могу дефинисати и рекурентним релацијама. Посебно увести аритметички низ и геометријски низ указујући на специфичности разлике, односно количника. Сврху увођења аритметичког и геометријског низа приказати једноставнијим примерима примене.

Четврти разред

Функције

На почетку ове теме подсетити ученике на основне опште појмове у вези с функцијама (домен, кодомен, $1-1$, NA). Затим размотрити својства карактеристична за реалне функције једне реалне променљиве (ограниченост, парност и непарност, периодичност, нуле и знак, монотоност, график) и илустровати их на примерима функција које су ученицима познате. Навести својства и графике основних елементарних функција (константе, степене функције, експоненцијалне и логаритамске функције, основне тригонометријске функције).

Граничну вредност (лимес) функције најпре илустровати примерима. Затим дати дефиниције у различитим случајевима. Илустровати графички примере који доводе до асимптота (вертикалних и хоризонталних). Навести аритметичка својства лимеса и увежбати њихово коришћење. Размотрити

неке карактеристичне случајеве тзв. неодређених израза и увежбати њихово решавање (само најједноставнији примери).

Извод функције

На самом почетку теме, користећи историјске изворе као мотивацију, осврнути се на чињеницу да је појам извода настао из потребе да се одреди општа метода за одређивање тангенте неке криве, као и брзине кретања. Навести таблицу извода основних елементарних функцијама (с доказима у два до три случаја).

Обрадити правила за налажење извода збира, разлике, производа и количника, и илустровати их на једноставним примерима. Упознати ученике са појмом извода вишег реда.

Пажњу посветити испитивању функција и цртању њихових графика, користећи изводе, при чему се ограничити на рационалне функције. Обратити пажњу на појам максимума и минимума, конвексности и конкавности функције, трудећи се да се сва стечена знања о функцијама повежу у логичку целину (домен, парност, нуле, знак, монотоност, локални максимум и минимум, конкавност, конвексност, превојне тачке, асимптоте).

Комбинаторика

Са ученицима обновити основне елементе комбинаторике (правило збира и правило производа) на једноставнијим примерима и задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова. Увести појам факторијела и користити га у различитим примерима. Поштовањем принципа поступности увести пермутације, варијације, као и комбинације без понављања. При решавању проблема у којима ученици користе те појмове користити реалне примере, у којима постоје различита ограничења, односно понављања. Увести Паскалов троугао и биномни образац (без доказа) и приказати примере њихове примене.

Вероватноћа и статистика

Увод у елементарну теорију вероватноће подразумева класичну дефиницију вероватноће и припадајућих појмова (скуп елементарних догађаја, сигуран догађај, немогућ догађај, супротни догађај...) и њихову илустрацију на примерима разних експеримената (бацање новчића и коцкица, извлачење куглица и други примери). У току увежбавања, брзим експериментом у коме учествују сви ученици (на пример, окретањем једног новчића по 10 пута од стране сваког ученика) и акумулацијом добијених резултата (фреквенција) указати на суштински однос класичне и статистичке дефиниције вероватноће.

Обраду теме наставити увођењем појма случајне величине дискретног типа и указивањем на неке примере. Указати на појмове популације, обележја и узорка и потребу дескриптивне обраде података посматрањем одређеног обележја. На конкретним примерима (сопствених истраживања или база података које је могуће наћи на интернету) показати поступке прикупљања, уређивања података, табличног и графичког приказивања изабраног обележја, дефинисати и демонстрирати израчунавање математичког очекивања и дисперзије. Дати тумачење шта ти параметри суштински значе.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

БИОЛОГИЈА

Циљ учења Биологије је да ученик развије биолошку, општу научну и језичку писменост, способности, вештине и ставове корисне у свакодневном животу, да развије мотивацију за учење и интересовања за биологију као науку, уз примену концепта одрживог развоја, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова
ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
– упореди научну хипотезу са научном теоријом; – повеже хемијску структуру биолошки важних макромолекула са њиховим својствима; – закључује о биохемијском јединству живота и заједничком пореклу живих бића на основу њихових заједничких особина; – упореди прокариотску и еукариотску – ћелију на основу биохемијских, – анатомских и морфолошких – карактеристика; – доведе у везу утицај чинилаца из спољашње и унутрашње средине са динамиком ћелијских процеса – повеже разлике у грађи ћелије и организацији генетичког материјала са разликама у репродукцији прокариотске и еукариотске ћелије;	НАУЧНА ТЕОРИЈА И МЕТОДОЛОГИЈА Теорија спонтане генерације и експерименти који су довели до њеног напуштања и усвајања теорије биогенезе (Реди, Спаланцани, Пастер). Научна теорија и научна методологија.
	БИОХЕМИЈСКО ЈЕДИНСТВО ЖИВОГ СВЕТА И ОСНОВНЕ ОСОБИНЕ ЖИВИХ БИЋА Хемијски састав живих бића. Значај воде за одвијање животних функција. Структура и функција биомолекула: угљени хидрати, липиди, протеини и нуклеинске киселине. Особине које произлазе из ћелијске организације органске материје: метаболизам, надражљивост, покретљивост, хомеостаза, репродукција и еволуција.
	БИОЛОГИЈА ЋЕЛИЈЕ Теорија ендосимбиозе. Разлике и сличности између прокариотске и еукариотске ћелије. Органеле у функцији ћелијског метаболизма и АТП. Фотоаутотрофија и хетеротрофија. Ћелијско дисање. Репликација ДНК као предуслов деобе сваке ћелије. Ћелијска деоба код прокариота и еукариота. Ћелијски циклус код еукариотских ћелија. Појава вишећелијности и улога митозе у повећању броја

– тумачи шеме ћелијског циклуса и деоба еукариотских ћелија у контексту раста, развића и размножавања; – повеже Менделова правила наслеђивања са карактеристикама мејотичке поделе хромозома, посебно на примерима генетике човека; – тумачи филогенетске односе живог света на Земљи ослањајући се на модел „дрво живота“; – повеже деловање природне селекције са настанком нових врста на примеру људске врсте; – илуструје примерима утицај срединских, генетичких и културних чинилаца на еволуцију људи; – доведе у везу промене начина живота људи током историје са динамиком људске популације данас и принципима одрживог развоја;	ћелија (растењу) и обнављању вишећелијских организама. Мејотичке деобе: значај мејозе као извора генетичке варијабилности организама. ОСНОВИ ГЕНЕТИКЕ Особина и варијанта особине. Наследни фактор и ген. Менделова (партикуларна) теорија наслеђивања. Алел и генотип. Фенотип – генетички и средински узроци варијабилности особина. Хромозомска теорија наслеђивања и хромозомске мутације. Примери наследних образаца код особина човека.
– повеже глобалне последице нарушавања животне средине са међусобним утицајима екосистема преко биогеохемијских циклуса; – повеже сопствене обрасце понашања са одрживим коришћењем природних ресурса и могућом улогом у нарушавању биодиверзитета; – учествује у заштити природе и биодиверзитета контролисаним коришћењем ресурса и правилним одлагањем отпада; – идентификује фазе развића човека на слици или моделу; – анализира функционалну повезаност органских система човека и њен значај за одржавање хомеостазе; – дискутује о важности одговорног односа према свом и здрављу других особа.	ПРИНЦИПИ САВРЕМЕНЕ КЛАСИФИКАЦИЈЕ И ФИЛОГЕНИЈА Основне поставке Дарвинове теорије еволуције, концепт порекла од заједничког претка и филогенија. Главне систематске категорије (врста, род, фамилија, ред, класа, тип, царство, домен). Примена модела „Дрво живота“, у реконструкцији филогеније највиших систематских категорија.
	ЕВОЛУЦИЈА ЉУДСКЕ ВРСТЕ Специјација и биолошки концепт врсте. Предачке и изведене особине Примата. Адаптације Примата на живот у крошњи дрвећа и сложеним друштвеним заједницама. Филогенија Примата и Хоминоида. Фосили аустралопитецина и рода Хомо. Фосилне врсте људи. Еволуција величине лобање и мозга код бипедалних хоминина и у роду Хомо.
	ДИНАМИКА ЉУДСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ Популациона динамика и параметри раста популације. Динамика хумане популације кроз историју. Начини нарушавања животне средине и

	угрожавања биодиверзитета. Концепт и принципи одрживог развоја.
	ОРГАНИЗАЦИЈА ТЕЛА И ФИЗОЛОГИЈА ЧОВЕКА Регулација активности гена и ћелијска специјализација у развојном процесу. Организација људског тела током развића. Гаметогенеза и оплођење. Фазе развића до неонаталног периода. Интегративни органски системи (циркулаторни, имунски, нервни, ендокрини и полни). Органски системи чија је улога у кретању (мишићни, скелетни). Органски системи чија је улога размена материје са спољашњом средином (респираторни, дигестивни, екскреторни). Болести човека везане за дисфункцију органских система изазваних начином живота. Заразне болести и превенција.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм Биологије приступа изучавању живих бића са филогенетског аспекта и оријентисан је на достизање образовних исхода. Достизање исхода води развоју свих кључних и општих међупредметних компетенција као што су дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, комуникација, предузимљивост, сарадња, компетенција за целоживотно учење, одговоран однос према здрављу, одговоран однос према околини и одговорно учешће у демократском друштву. Исходи представљају описе интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика и груписани су у осам наставних тема: *научна теорија и методологија; биохемијско јединство живог света и основне особине живих бића; биологија ћелије; основи генетике; принципи савремене класификације и филогенија; еволуција људске врсте; динамика људске популације и одрживи развој; организација тела и физиологија човека.*

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у

сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pworks, платформа Moodle, сарадња у „облаку“, као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова – Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације као нпр. <https://phet.colorado.edu/sr/и> апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали, нпр. www.cpn.rs, www.scientix.eu, www.go-labproject.eu, www.scienceinschool.org, www.science-on-stage.eu и други).

У активностима за достизање исхода ученик ће бити у стању да *упоређи научну хипотезу са научном теоријом*, важно је да ученици разумеју да биолошка писменост постаје предуслов опстанка човека као појединца и човечанства у целини, како би закључке о важним питањима доносили искључиво на основу доказа и аргумената (нпр. проблеми исцрпљивања ресурса, неодржива/одржива производња хране, употреба и злоупотреба биотехнологије и власништво над њом, здраве и нездраве животне навике, заштита здравља вакцинацијом итд.). Развој ставова који проистичу из приступа биологији као науци омогућиће ученицима да праве разлику између научних и ненаучних теорија и препознају ситуације када су биолошке чињенице селективно употребљене ради постизања ненаучних циљева, што може имати етичке, друштвене, економске и политичке последице.

У циљу разумевања разлике између научних теорија и свих осталих објашњења природних појава и процеса, ученици би требало да разумеју да свака научна теорија, или модел, важи у датом тренутку и да је подложна ревизији. У науци, уколико се захваљујући сталном увећавању знања и напретку технологије дође до нових сазнања и чињеница које теорија не може да објасни, чак и у случајевима када је теорија у прошлости давала задовољавајућа објашњења и била у складу са тада доступним подацима, она се мења, тј. замењује новом теоријом која је боље објашњење. Препорука је да се ова начела приближе ученицима у комбинацији објашњења на уопштеном нивоу и на конкретним примерима, као што је смена теорије спонтане генерације теоријом биогенезе. У том контексту треба детаљно обрадити ток расправе заступника обе теорије и експерименте Редија, Спалацанија и Пастера, а погодан и доступан материјал на интернету је прва епизода ВВС серијала „The Cell“ („The Hidden Kingdom“).

Кроз активности за достизање исхода ученик ће бити у стању да *повеже хемијску структуру биолошки важних макромолекула са њиховим својствима и закључује о биохемијском јединству живота и заједничком пореклу живих бића на основу њихових заједничких особина*, ученици би требало да разумеју зашто је баш вода супстрат за одигравање животних процеса, а не нека друга супстанца. Односно, требало би да разумеју како из структурних особености молекула воде, произилазе њене биолошке функције. Илустрације структуре молекула воде и њених својстава су свима доступне на интернету у облику видео клипова и кратких филмова (youtube), због чега је могуће да наставник води и надгледа процес учења код ученика који би сами прикупљали и приказивали занимљиве појаве у вези структуре и својстава воде.

У реализацији теме требало би подстицати ученике да примењују знања која су стекли на настави хемије, а тежиште треба да буде на чињеници да је сва специфичност материје која чини живи свет директна последица специфичних структурних својстава угљениковог атома која га чине способним да гради велики број разноврсних великих молекула, тзв. органске (биолошке) молекуле. Требало би обрадити хемијски састав ћелије на елементарном нивоу: микро и макроеlemente. Присуство биомacroмолекула у приближно истим пропорцијама у свим ћелијама, биохемијско јединство

живог света, ученици треба да повежу, како са основним својствима која произлазе из ћелијске организације органске материје (метаболизам, хомеостаза, надражљивост, покретљивост, репродукција, еволуција), тако и са заједничким пореклом свих живих бића на Земљи.

Основне улоге липида и угљених хидрата треба истаћи уз показивање илустрација њихове грађе (нпр. липиди су погодни за изградњу мембрана зато што су, због своје хемијске структуре, нерастворљиви у води; угљени хидрати, који настају од угљен-диоксида и воде и на њих се и разлажу, су својом хемијском структуром погодни за магационирање и ослобађање хемијске енергије када је потребна за хемијске реакције, тј. метаболизам свих ћелија). Појмове мономер и полимер треба увести у контексту чињенице да су сва жива бића грађена од истих градивних блокова (мономера) који се комбинују у полимере на различите начине, а при том се могу користити анимације, илустрације, лево коцкице и слично. Све полимере, протеине, РНК и ДНК, треба приказати као чешаљ са окосницом из које штрче зупци (бочне групе аминокиселина, односно, азотне базе). Обиље илустрација и анимација доступних на интернету може да се употреби за вођено учење о директној вези између величине, еластичности и специфичности протеина, које проистичу из њихове примарне структуре и спонтане просторне организације, и њихових улога у ћелији. Структура различитих РНК из које проистиче њихова способност да декодирају/кодирају примарну структуру себи сличних молекула – ДНК, и од себе различитих молекула – протеина, може се илустровати принципом комплементарности азотних база у два ланца нуклеотида, било РНК-РНК или РНК-ДНК. Комплементарност нуклеотида треба да се представи као просторно уклапање А са У (Т) и Г са Ц које обезбеђује стабилност, тј. паралелност, окосница током везивања ланца преко слабих водоничних веза између база. Илустрације структуре и анимације процеса у којима учествују различити РНК молекули у синтези протеина су доступне на интернету, тако да и о структури и функцији РНК ученици могу да сазнају кроз процес вођеног, релативно самосталног учења. Такође, просторна структура ДНК, репликација и транскрипција ДНК, као и транслација информације о структури протеина (наследна информација), могу се обрадити коришћењем доступних илустрација, модела и анимација на интернету. Појам мутација требало би увести као могућу грешку током репликације ДНК која се понекад испољава као информација о промењеној структури протеина. Достижање исхода је могуће проверити тражењем објашњења чињенице да гени (дефинисани као делови ДНК молекула који кодирају РНК потребну за синтезу једног полипептида) могу да се селе из једног организма у други, техникама генетичког инжењерства, и да у другом организму учествују у производњи протеина оног организма из кога су узети. Такође, изузетно је важно метаболизам (процес у коме хетеротрофи од полимера другог организма разлагањем могу добити мономере за изградњу сопствених полимера) ставити у контекст постојања живих бића искључиво у оквиру животних заједница, тј. екосистема, у којима су повезани у ланце и мреже исхране.

У реализацији исхода ученик ће бити у стању да *упоређује прокариотску и еукариотску ћелију на основу биохемијских, анатомских и морфолошких карактеристика и доведе у везу утицај чинилаца из спољашње и унутрашње средине са динамиком ћелијских процеса*, с обзиром да су се ученици у основној школи упознали са елементима грађе, потребно је више пажње посветити различитим структурама ћелија у контексту њихове функције и разноврсности која потиче од разлика у протеинима који се у ћелијама производе. Другим речима, потребно је повезати функције делова еукариотске ћелије са ћелијским метаболизмом и истаћи филогенетско порекло појединих делова ћелије, као што су митохондије и хлоропласти (теорија ендосимбиозе). Важно је да ученици разумеју да је појава органела са мембранама омогућила већу разноврсност протеина, и тиме већу разноврсност особина еукариотских ћелија која се огледа у разноврсности грађе, величина, облика, начина међусобног повезивања и сл.

У активностима за реализацију исхода ученик ће бити у стању да *повеже разлике у грађи ћелије и*

организацији генетичког материјала са разликама у репродукцији прокариотске и еукариотске ћелије, важно је да ученици проуче организацију генетичког материјала у прокариотској и еукариотској ћелији: један прстенасти хромозом везан за ћелијску мембрану, односно, више штапићастих хромозома у једру. У том контексту, потребно је подсетити ученике на појмове у вези организације еукариотског генома: хроматин, хроматиде, хаплоидан и диплоидан број хромозома. Требало би да ученици разумеју да је биолошки смисао репродукције код свих ћелија исти (равномерна расподела репликоване ДНК), а да разлике у начину деобе прокариотских и еукариотских ћелија проистичу из разлика у њиховој грађи и организацији генетичког материјала. У достизању исхода ученик ће бити у стању да *тумачи шеме ћелијског циклуса и ћелијских деоба еукариота у контексту раста/развића и размножавања*, важно је навести ученике на закључак да су својства еукариотских ћелија (да сигнале за деобу добијају споља, да после митотичке репродукције остају међусобно повезане и да сигналним молекулима утичу на испољавање одређених гена у другим ћелијама са истим геномом) омогућила настанак правих вишећелијских организама који расту и усложњавају се током процеса развића. Другим речима, нагласак треба да буде на томе да су молекуларно биолошки механизми (репликација, транскрипција, транслација и регулације активности гена) у основи одвијања свих животних процеса, не само у једноћелијским организмима, него су и у основи одвијања процеса развића и свих животних функција сложених вишећелијских организама.

Митозу би требало обрадити путем модела и анимација, а у функцији раста и регенерације ткива код вишећелијског организма. Мејозу би требало обрадити у функцији настанка хаплоидних ћелија (гамета, односно гаметофита) са нагласком на: рекомбинацијама, случајном распоређивању хомологих хромозома између ћелија и редукцији броја хромозома у мејози 1. Нарочито је важно истаћи да је мејоза у контексту праве вишећелијности (где постоје органи специјализовани за производњу хаплоидних ћелија) била предуслов за временску синхронизацију процеса репродукције са процесом размене генетичког материјала са другим јединкама, тј. полну репродукцију. Ослањајући се на предзнања ученика из основне школе, треба их подстаћи да повежу додатну наследну варијабилност особина, која настаје због начина на који се хромозоми понашају током мејозе 1, са великом разноврсношћу вишећелијских царстава која је настала убрзаном еволуцијом у домену Еукарија.

У активностима за достизање исхода ученик ће бити у стању да *повеже Менделове законе наслеђивања са карактеристикама мејотичке поделе хромозома, посебно на примерима генетике човека*, треба повезати ученичка знања о ћелијским деобама и Менделова правила наслеђивања (правило раздвајања са одвајањем хомологих хромозома у мејози 1 и правило слободног комбиновања алела за различите особине са генским рекомбинацијама у мејози 1). На појмове: алел, генотип, фенотип, генски локус, хомозигот, хетерозигот, кариотип, кариограм (и геном ако претходно није уведен), који су уведени у основној школи, ученике треба подсетити у контексту примера и једноставних задатака за примену Менделових правила у анализи наслеђивања особина код људи. Међу примерима и задацима треба да се употреби пример обрасца наслеђивања облика скалпа, обзиром да је рецесивна варијанта ове особине (раван скалп) чешћа. Тако би се појаснило да су доминантност и рецесивност појмови везани за интеракције између алела у генотипу, а не за учесталост варијанте особине у популацији. Путем интернета ученици могу самостално да истраже и онда презентују резултате претраге у вези најчешћих синдрома код човека који су последица промене у броју или структури хромозома (клиничка слика, учесталост, пренатална дијагностика).

У достизању исхода ученик ће бити у стању да *тумачи филогенетске односе и разноврсност живог света на Земљи ослањајући се на модел „Дрво живота“* Потребно је подсетити ученике да је први научник, који је на основу: заједничких својстава свих живих бића, сличности у развојним

стадијумима сложених организама, географског распореда врста, фосилних налаза и чињенице да се особине наслеђују закључио да у једном спором природном процесу (еволуцији) локални услови у екосистемима (еколошке нише) временом из постојеће варијабилности унутар врста могу да обликују мноштво различитих животних форми почев од једног заједничког претка, био Чарлс Дарвин. Од како су у биолошкој науци прихваћени Дарвинови концепти заједничког порекла свих живих бића и специјације као начина настанка нових врста од постојећих у процесу еволуције, сличност спољашње и унутрашње грађе, или образаца развића, се разуме као последица сродности. Због тога се за сваку врсту у оквиру систематике покушава конструисати непрекидна предачко-потомачка линија – филогенетска линија, при чему се, као критеријум за повезивање и одвајање систематских категорија, користи њихова генетичка, а не морфолошка или анатомска сличност (која може, и често јесте, последица живота у сличним еколошким условима филогенетски удаљених група организама).

Другим речима, савремена систематика сав живи свет групише у домене, царства, филуме и ниже систематске категорије (домен Bacteria, домен Archaea и домен Eukarya – са групом организама под називом протиста, биљака, гљивама и животињама) са идејом да се прикаже порекло и еволуција свих главних група живих бића.

Активности у достизању исхода ученик ће бити у стању да *повеже деловање природне селекције са настанком нових врста и илуструје примерима утицај срединских, генетичких и културних чинилаца на еволуцију људи* повезано је са појмовима специјација и биолошки концепт врсте. Специјацију треба представити ученицима као кључни догађај у настанку биодиверзитета, при чему је важно на примеру објаснити заједнички ефекат адаптивне еволуције различитих особина унутар различитих станишта и смањења протока гена између њих на настанак механизма репродуктивне изолације (презиготних и постзиготних). Изузетно је важно да се пример настанка људске врсте илуструје богатством фосилних налаза на местима на којима су бипедални преци људи живели. Као добра илустрација може да послужи кратак јутјуб видео „Seven Million Years of Human Evolution”.

Ученике би требало упознати са налазима који показују да је преко 98% структуре ДНК код шимпанзи и људи исто. Било би добро да ученици дођу до закључка да се већина генских промена, укупног обима мањег од 2%, морала налазити у геномским доменима који утичу на развиће промењених скелетних особина које подржавају усправни ход, те да изузетно мали број мутација објашњавају генетички аспект еволуције лобање и мозга (нпр. мутација која је утицала на регулацију броја ћелијских деоба током развића мозга).

Веома је важно повезати ефекат ове мутације и са развојним и са еволуционим срединским контекстом, ван којих она не би имала никакав ефекат (мутација не би имала ефекат на развиће већег мозга да исхрана предака није била богата омега 3 и омега 6 киселинама, које чине око 60% масе мозга). Исто тако, много већа запремина мозга, специјализација појединих делова за говор и, у вези са тим, огромна интелигенција, не би еволуирали да нису пружали адаптивну предност (предност у преживљавању и репродукцији) јединкама код којих су се развиле. Окружење у коме су се путем природне и сексуалне селекције могле фаворизовати језичка способност и висока интелигенција, је живот у великим друштвеним заједницама. Добра илустрација ове чињенице налази се у оквиру девете епизоде BBC серијала „Life of Mammals” („Social climbers”).

У достизању исхода ученик ће бити у стању да *доведе у везу промене начина живота људи током историје са динамиком људске популације и одрживим развојем, повеже сопствене обрасце понашања са одрживим коришћењем природних ресурса и могућом улогом у нарушавању биодиверзитета и учествује у заштити природе и биодиверзитета контролисаним коришћењем ресурса и правилним одлагањем отпада*, требало би почети подсећањем ученика на основне еколошке појмове и концепте. Затим, би требало обрадити: узроке пораста бројности људске популације у претходних 200 година у контексту индустријске револуције, побољшања

квалитета живота и повећања животног века; однос наталитета и морталитета у развијеним земљама и земљама у развоју кроз бројчане податке (табеле) и графиконе; демографски транзициони модел; популационе пирамиде у растућим и опадајућим популацијама. Анализом демографског транзиционог модела требало би обрадити карактеристике свих фаза у историји људске цивилизације, кроз однос три демографска параметра – наталитета, морталитета и стопе раста популације. Посебну пажњу треба поклонити повезивању високе стопе морталитета у првој фази са честим пандемијама и њиховим узроцима (лоши животни услови, контаминирана вода и храна и непознавање здравствених мера), односно, повезивању пада стопе морталитета у каснијим фазама са порастом богатства и развојем модерне медицине.

Развој пољопривреде, занатства, трговине и транспорта требало би повезати са утицајем на животну средину (крчење шума, исушивање мочвара и други видови уништавања станишта, претерана испаша, ерозија и дезертификација, наводњавање, грађење брана, салинизација, преношење биљака на друге континенте и замена природних биљних заједница монокултурама). Посебну пажњу би требало посветити феномену тзв. „великог убрзавања„ (енгл. „The Great Acceleration“, може се употребити као појам за претрагу). При томе треба подстаћи ученике да уоче тренд све већег убрзавања утицаја животног стила људи у различитим људским заједницама на природне екосистеме и животну средину, које је нарочито уочљиво од доба Великих открића, па потом индустријализације током 19. и 20. века. Нагласак треба ставити на изразито убрзавање свих компоненти, како технолошко-економског развоја, тако и притисака на животну средину и природне екосистеме, које се дешава током последњих 70 година.

Активности за достизање исхода ученик ће бити у стању да *повеже глобалне последице нарушавања животне средине са међусобним утицајима екосистема преко биогеохемијских циклуса*, треба да се усмере на објашњавање и дискусију бар неких од актуелних проблема у вези са борбом за заштиту животне средине. Могуће теме би биле утицај емисије угљен диоксида сагоревањем фосилних горива на глобално загревање, утицај крчења великих делова тропских кишних шума на подручјима Амазона и других на глобално кружење воде, ерозију земљишта и, с тим у вези, угрожавање диверзитета организама (подземних гљива и бактерија) који учествују у кружењу азота, фосфора и других важних елемената за продукцију биомасе, итд. Примери су бројни и кад су у питању водени екосистеми (нпр., избељивање коралних гребена у вези са већом концентрацијом угљен диоксида у атмосфери и води која доводи до закишељавања океана и пратећих последица).

За достизање свих исхода ове области је важно подстицати ученике на дискутовање и дебату на тему да ли је тренутни развој одржив и праведан, или штети и угрожава начин живота будућих генерација људи. У том контексту ученике треба темељно упознати са концептом одрживог развоја. У достизању исхода ученик ће бити у стању да *идентификује фазе развића човека на слици или моделу* изузетно је важно да се процес развића човека предочи ученицима као каскада догађаја у којој се растући број ћелија диференцира, организује и специјализује за обављање само дела физиолошких процеса неопходних за преживљавање/репродукцију сваке ћелије понаособ и тела као целине. Укратко би требало обрадити пренатално и постнатално развиће човека: сперматогенеза; овогенеза; оплођење; рани ступњеви ембриогенезе (браздање зигота, бластулација, имплантација, гаструлација); органогенеза, рађање; неонатални период. Препорука је да ученици користе моделе или схеме за препознавање стадијума моруле, бластуле и гастреле, и да, на основу конвенционалног бојења клициних листова, умеју да препознају ембрионално порекло појединих органа и органских система.

У достизању исхода ученик ће бити у стању да *анализира функционалну повезаност органских система човека и њен значај за одржавање хомеостазе*, требало би се ослонити на раније стечена знања и највише пажње, на одговарајућим примерима, посветити органским системима који

повезују, интегришу и регулишу парцијалне функције других система (циркулаторном, нервном, ендокрином и полном). Такође, требало би подстицати ученичку дискусију на тему поремећаја рада органских система изазваних штетним навикама које се понекад развијају у доба адолесценције повезано са стресом (нпр. конзумирање дрога, алкохола, неадекватна исхрана, спортски додаци, поремећаји дневно-ноћног ритма итд.).

Активности ученика би требало посебно усмерити на проучавање имунског система, тј. начина на које људско тело успева да, упркос сталном присуству изазивача заразних болести у његовој околини, остане здраво. Требало би обрадити три линије одбране од патогена: 1) баријере продору патогена (кожа, слузокожа, мукус, хлороводонична киселина у желуцу, симбиотске бактерије, тзв. микробиом), 2) неспецифичну одбрану (инфламација, гранулоцити, лимфоцити природне убице, интерферон, комплементарни протеини, повишена температура) и 3) специфичну одбрану или трајни имуни одговор на стране изазиваче болести и ширење канцерозних ћелија (коштана срж, тимус, слезина, лимфоток, Т и Б лимфоцити).

У том смислу потребно је да ученици разликују примарни од секундарног одговора на напад истим патогеном или канцерозном ћелијом. Односно, да знају како се препознају патогени и канцерозне ћелије у интеракцији неспецифичних и специфичних леукоцита у лимфним жлездама, како се активирају лимфоцити за њихово уништење (примарни одговор) и да се део активираних лимфоцита дистрибуира у све лимфне жлезде после успешно савладаног напада, да „памте“ нападача и брзо реагују у поновљеном сусрету (секундарни одговор).

У достизању исхода ученик ће бити у стању да *дискутује о важности одговорног односа према свом и здрављу других особа* требало би обрадити заразне болести и поремећаје у оквиру одговарајућег система органа. У одабиру заразних болести требало би се руководити учесталošћу и опасностима у контексту постојања/непостојања вакцина против ње, као нпр: грип, SARS-CoV-2, хепатитис, АИДС, паразитска обољења (нпр. говеђа/свињска пантљичара) и слично. Ученици треба да дискутују на тему значаја одговорног понашања у очувању сопственог здравља и здравља других људи у њиховом окружењу. У овом контексту је значајно упознати ученике са чињеницом да постоје здравствена стања за која не постоје вакцине, али и случајеви у којима људи због других здравствених проблема не могу да се вакцинишу иако постоји вакцина, те да је вакцинација здравих особа начин да се заштите од болести не само оне саме, већ и друге осетљиве особе у њиховој заједници.

Након упознавања са свим интегративним органским системима, ученици би требало да разумеју важност хигијене и неге коже и слузокоже, очувања микробиома, важност вакцинације за заштиту сопственог и здравља других, правилно третирају повишену температуру, заштите се од стреса, болести зависности, нежељене трудноће и полно преносивих болести, разумеју значај спавања за здравље, као и значај дојења за здравље детета. Додатне информације се могу добити на: <https://www.scienceinschool.org/sr/content/evolucija-na-delu-patogeni>, <https://www.scienceinschool.org/content/manipulating-gut-microbiome-potential-poo>, <https://www.scienceinschool.org/sr/content/safari-u-va%C5%A1im-ustima-mikrobiolo%C5%A1kad%C5%BEungla>).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд. Да би вредновање било објективно и у функцији

учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања,

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти

као и оцењивање са његовом сврхом:

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање научног (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници рада ученика, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе

За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и интерпретацијом задатих података. У вредновању научног, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical), могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада, а избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад

(тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика. У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити.

РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА

Циљ учења предмета Рачунарство и информатика је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, развијање критичког мишљења и способности ефективног коришћења технологије на рационалан, етичан и безбедан начин.

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– објасни улогу ИКТ у свакодневном животу; – користи савремене технологије на одговоран и безбедан начин; – илуструје на примерима основне појмове информатике и рачунарства (појам информација и податак); – наведе основне области информатике и рачунарства; – опише најважније догађаје у развоју ИКТ; – направи паралелу између развоја људског друштва и развоја информационо-комуникационих технологија;	ОСНОВИ ИНФОРМАТИКЕ	Информације и информатика. Кодирање информација помоћу бинарног бројевног система. Презентација различитих врста информација (текстуалних, графичких и аудио). Кодирање знакова, кодне схеме. Јединице за мерење количине информација. Развој информационих технологија (прикупљање, чување, обрада, приказ и пренос података). Значај и примена рачунара. Карактеристике информационог друштва. Утицај рачунара на здравље.

– безбедно користи дигиталне уређаје; – разликује и користи сервисе Интернета; – приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај;	АРХИТЕКТУРА РАЧУНАРСКОГ СИСТЕМА И НАЧИНИ ПРЕДСТАВЉАЊА ПОДАТАКА НА РАЧУНАРУ	Структура и принцип рада рачунара. Врсте рачунарске меморије. Процесор. Матична плоча. Магистрала. Улазно-излазни уређаји. Утицај компонената на перформансе рачунара.
– класификује информације са интернета и процењује њихов квалитет и поузданост; – спроводи поступке за заштиту личних података и приватности на Интернету, – познаје карактеристике различитих бројевних система; – преводи број из једног у други бројевни систем; – изводи основне рачунске операције у различитим бројевним системима;	РАЧУНАРСКИ СОФТВЕР	Оперативни систем. Системски софтвер. Апликативни софтвер. Верзије и модификације програма. Дистрибуција програмских производа (комерцијална, дељена (енгл. <i>shareware</i>), јавно доступна (енгл. <i>freeware</i>), пробна (енгл. <i>trial</i>)). Заштита права интелектуалне својине.
– користи јединице за мерење количине података; – објасни начин дигиталног записа података и бинарног записа природних бројева; – уочава разлику између хардвера и софтвера; – наводи основне карактеристике компонената дигиталног уређаја и њихову улогу; – разликује системски од апликативног софтвера; – објасни шта је оперативни систем и која је његова улога; – познаје основне типове апликативног софтвера; – разликује појмове и типове лиценци софтвера и садржаја који се деле; – разликује основе елементе графичког корисничког интерфејса; – прилагоди радно окружење кроз основна подешавања;	ОСНОВЕ РАДА У ОПЕРАТИВНОМ СИСТЕМУ СА ГРАФИЧКИМ ИНТЕРФЕЈСОМ	Основни елементи графичког интерфејса оперативног система (радна површина, прозор, икона, дугме, панел, мени, каталог). Покретање програма. Датотека (атрибути датотеке, путања датотеке, назив датотеке групе) и основне операције датотека. Каталог. Архивирање датотека и алати за архивирање датотека. Основна подешавања оперативног система: – подешавање датума и времена; – радна површина (позадина, чувар екрана; – резолуција екрана), регионална подешавања; – промена корисничких налога. Инсталирање корисничких програма. Деинсталирање програма. Инсталирање периферних управљачких програма. Мултимедијалне могућности оперативног система.

– инсталира и деинсталира корисничке програме; – сачува, модификује и организује податке; – разликује најчешће коришћене типове датотека; – подеси радно окружење текст процесора; – промени језик тастатуре; – примени правила слепог куцања; – врши премештање садржаја између више отворених докумената; – ефикасно и тачно уноси и уређује неформатиран текст; – примењује основне елементе форматирања и структурирања текста; – уређује на елементарном нивоу текст применом нотација за обележавање; – постави напредне текстуалне и нетекстуалне елементе у креирани документ; – познаје основне параметре стилизовања текста на нивоу карактера, параграфа и страница; – користи и креира именоване стилове и модификује их; – користи елементе у тексту који се аутоматски ажурирају; – структурира текст и аутоматски генерише садржај; – познаје структуру, правила и формат која се примењују у форматирању докумената; – припрема документ за штампу и одштапа га; – уређује и приказује слајд презентације; – примењује правила за израду добре презентације; – уређује дизајн позадине и „мастер„ слајда у презентацији; – додаје елементе анимације и интерактивности у презентацију;	РАД СА ПРОГРАМИМА ЗА ОБРАДУ ТЕКСТА	Средства и методе рачунарске и информационе заштите. Оперативно окружење програма за обраду текста. Једноставнија подешавања радног окружења. Правила слепог куцања. Подешавање и промена језика тастатуре („слова,,). Операције са документима (креирање, отварање, премештање из једног отвореног документа у други, чување, затварање). Уређивање текста. Коришћење симбола за форматирање. Премештање садржаја између више отворених докумената. Уметање у текст: посебни симболи, датуми и време, слике, текстуални ефекти. Проналажење и замена датог текста. Уметање и позиционирање објеката који нису текст. Убацавање табеле у текст. Форматирање текста (страница, ред, маргине, проред). Корекција грешке. Нумерисање страница. Израда стилова. Коришћење готових шаблона и стварање сопствених шаблона. Писање математичких формула. Стварање садржаја и индекса појмова. Штампање докумената.
--	---	--

– користи функционалности намењене сарадничком раду; – припрема документ за штампу и одштампа га.		
	УВОД У МРЕЖНЕ ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ	Појам рачунарске мреже. Рачунари – сервери и рачунари – клијенти. Глобална мрежа (Интернет). Интернет провајдери и њихове мреже. Технологије приступа Интернету.
	ИНТЕРНЕТ – ИНТЕРНЕТ СЕРВИСИ	Сервиси Интернета: World Wide Web, FTP, електронска пошта, веб-форуми. Веб-читачи. Претраживачи, претраживање и коришћење информација са Интернета. Интернет мапе. Виртуелни телефон. Друштвене мреже и њихово коришћење. Електронска трговина, електронско пословање и банкарство. Електронски подржано учење. Право и етика на Интернету.
	РАД СА ПРОГРАМИМА ЗА ИЗРАДУ СЛАЈД ПРЕЗЕНТАЦИЈА	Презентације и њихова примена. Основне етапе при развоју слајд-презентације. Правила дизајна презентације. Радно окружење програма за израду слајд-презентација. Подешавања радног окружења. Креирање фото-албум презентације. Типови „погледа“ на презентацију. Основне операције са слајдом. Додавање и форматирање текстуалних објеката. Додавање нетекстуалних објеката (графички, звучни, видео, ...). Анимација објеката слајда.

		Анимација прелаза између слајдова. Дизајн позадине и „мастер„ слајда. Интерактивна презентација (хипервезе, акциона дугмад). Подешавање параметара приказа презентације. Штампање презентације.
--	--	---

Кључне речи: дигитални уређаји (ИКТ уређаји), информатика, информација, информационо-комуникационе технологије (ИКТ), податак, рачунарство, текст процесор, програм за израду презентација, слајд, интернет технологије, мрежне информационе технологије, друштвене мреже.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОБРАДА ТЕКСТА НА РАЧУНАРУ
ОД ИДЕЈЕ ДО ПРОГРАМА
ПРВИ КОРАК У ПРОГРАМИРАЊУ
ТИПОВИ ПОДАТАКА, ПРОМЕНЉИВЕ И СТРУКТУРЕ
СТРУКТУРЕ ПОДАТАКА, ГРАФИКА И ЗВУК

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ПРОГРАМИ ЗА РАД У МУЗИЦИ
ПРОГРАМИ ЗА ЦРТАЊЕ
МУЛТИМЕДИЈСКЕ АПЛИКАЦИЈЕ

IV разред

(2 часа недељно, 64 часова годишње)

ЕКСПЕРИМЕНТИ СА ЗВУКОМ
РАЧУНАРСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава се изводи у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика. На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, проблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридном моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе.

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног

школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба пућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Први разред

Основи информатике

Потребно је нагласити значај ИКТ, али и да коришћење доноси различите ризике и одговорност. Кроз ученицима познате примере навести примере одговорног и безбедног коришћења ИКТ (иако ће се ова тема провлачити током целог школовања, како ученици овладавају алатима и применом ИКТ у свом животу, наглашавати безбедност и одговорност при коришћењу истих). Истаћи опасности и последице неправилног и прекомерног коришћења рачунара, као и начине да се они избегну.

Ученике укратко упознати са историјатом развоја ИКТ, рачунских справа и рачунара, не инсистирајући на детаљима (тачним годинама, прецизним карактеристикама уређаја и слично). Ученици треба да буду свесни када се јавиле идеја о рачунарима који се могу програмирати, када су настали први електронски рачунар, када су настали персонални рачунари и како изгледају савремени рачунари у односу на почетке („од рачунара који заузима целу зграду до уређаја у џепу

сакоа”). Са ученицима дискутовати и могуће правце развоја ИКТ у будућности.

Ученицима нагласити да су модерни уређаји данас нераскидиви део Интернета и обрнуто. Потребно је да ученици имају представу о рачунарским мрежама и да јасно разликују локалну мрежу и Интернет. Потребно је направити паралелу између кућне мреже и мреже у школи и скренути пажњу да су за формирање и функционисање мреже потребни и посебни уређаји и програми, без уласка у детаљну анализу њихове улоге и технолошких карактеристикама. Са ученицима дискутовати о сервисима на Интернету и веб-апликацијама које користе и подстакнути их да једни другима укажу на корисне и интересантне сервисе и апликације. Посебну пажњу посветити претраживању информација на интернету и процени њихове поузданости и релевантности. Ова тема треба да буде практично демонстрирана и прожета током читавог наставног процеса.

Такође у овој фази треба да остваре прву комуникацију са наставником користећи мејл (упутити их, уколико не знају, како се пише мејл, елементе поруке, проверити како су активирали налоге на друштвеним мрежама – безбедност и приватност мејла, контаката и садржаја сандучета). Посебну пажњу скренути на прилоге мејлова (шта се може, а шта не може слати мејлом). И у случају мејл-комуникације инсистирати на безбедно и одговорно коришћење уз поштовање правила лепог понашања (нетикеција). Указати ученицима на предности коришћења рачунара током процеса учења: прикупљање, обрада, складиштење, дистрибуција и приказивање података. Указати ученицима на могућности и предности заједничког рада на дељеном документу.

При реализацији ове тематске целине потребно је да ученици стекну знања о томе како се у дигиталним уређајима информације представљају помоћу бројева. Треба да знају да се кодирањем представљају текст, графика и звук. Приказати ученицима како се природни бројеви представљају у бинарном систему (нулама и јединицама). На информативном нивоу показати хексадекадни систем као скраћење записа бинарних бројева и приказати бинарни запис неких података (на пример, текста записаног ASCII кодом).

Ученици треба да познају јединице за мерење количине података (бит, бајт, килобајт, ...) и да умеју да процене колико уобичајени подаци заузимају меморије (нпр. колико отприлике заузима страница текста, фотографија ниске и високе резолуције, филм и слично).

При реализацији ове тематске целине потребно је увести појам бројевних основа (пре свега бинарне, декадне, хексадекадне и окталне) и приказати како се број записује у некој различитим бројевним системима (уз помоћ дигитрона, али и без њега). Упознати ученике како се изводе рачунске операције над бројевима у различитим бројевним системима.

Увести појам дигитализације (дискретизације), објаснити како се у дигиталним уређајима све информације представљају (кодирају) помоћу бројева и продискутовати предности дигиталног у односу на аналогни запис. Ученици треба да усвоје појмове бит, бајт, и остале величине за мерење количине информација. Ученици би требало да стекну представу о томе како се кодирају текстуалне, графичке, звучне и видео информације.

Потребно је да осмислити речи, реченице које ће ученици кодирати или декодирати. Позвати ученике да једни другима пошаљу кодиране поруке. Поставити пред ученике задатак да процене колико би меморије заузела видео порука одређене дужине, квалитета слике и звука.

Архитектура рачунарског система, начини представљања података у рачунару

Ученици треба да знају основну структуру рачунара (процесор, меморије и улазно-излазни уређаји, као и комуникацију између њих). Ученици би требало да умеју да објасне чему нека компонента служи и које су њене главне особине, при чему треба да знају: улогу процесора у функционисању рачунарског система (да познају особине процесора, да објасне врсте и улогу различитих меморија у рачунарима (меморије које трајно и привремено памте податке) и да разликују унутрашње меморије (кеш, RAM) од спољашњих, складишних меморија (хард-дискова, флеш-меморија, SSD

уређаја, оптичких дискова).

Инсистирати на хијерархијској организацији меморија и објаснити разлику у брзини, капацитету и цени различитих облика меморија (особине меморија); основне врсте улазно-излазних уређаја и начине комуникације са њима; врсте магистрала и њихову улогу у остваривању комуникације између различитих компонената унутар рачунара. Ученик компоненте треба да зна на нивоу препознавања, без улажења у детаље њихове архитектуре и начина функционисања.

Са ученицима заједно продискутовати карактеристике у том тренутку актуелне хардверске технологије (на пример, анализирати детаље хардверских конфигурација које се описују у огласима за продају рачунара). Ученици могу анализирати конфигурације школских рачунара (уз помоћ података доступних из оперативног система) и за домаћи им је могуће задати да анализирају конфигурације својих кућних рачунара. Ученицима је могуће приказати и поступак расклапања и склапања рачунара и указати им на једноставне кварове које могу сами препознати и отклонити.

Ученицима је могуће приказати и архитектуру и хардверске компоненте савремених мобилних уређаја (таблета, паметних телефона).

Искусствено ученици могу описати улогу оперативних система, и уочити разлику између хардвера и софтвера. Ученици треба да знају разлику између апликативних и системских програма, као и различиту примену апликативних програма у свакодневном животу (на пример, програме за приступ интернету и вебу, рачунарске игре, програме за обраду звука,).

Ученицима скренути пажњу на појам власништва над софтвером, софтверских лиценци и заштите ауторских права. Описати разлику између власничког и слободног софтвера и софтвера отвореног кода. Описати и различите облике дистрибуције софтвера (пробне верзије, делимичне верзије). Ученицима (и на личном примеру) развијати правну и етичку свест о ауторским правима над софтвером, али и над подацима који се дистрибуирају путем мреже. Посебну пажњу посветити потреби коришћења лиценцираних програма, заштити програма и података, вирусима и заштити од њих. Део тематске целине чији је фокус на заштити ауторских права и коришћењу туђег садржаја треба да се прожима кроз све тематске целине кроз сва четири разреда.

Инсистирати на разумевању начина на који рачунар прима, обрађује, складишти и приказује податке и улоге сваког од делова система током тог процеса.

Рачунарски софтвер

Извршити систематизацију основних концепата како би се увела заједничка терминологија и како би се обезбедило да ученици мало дубље разумеју основне концепте графичких радних окружења тј. њихових корисничких интерфејса. Истовремено дискутовати графичко окружење стоних и преносних рачунара и мобилних уређаја, набројати сличности, али и нагласити разлике.

Са ученицима систематизовати знање о елементима графичког корисничког окружења: радној површини, прозорима, менијима, дугмадима, пољима за унос текста и слично. Обезбедити да ученици ефикасно баратају основним улазним уређајима тј. да умеју да изведу акције мишем, екраном осетљивим на додир, али и пречицама на тастатури. Обезбедити да ученици разумеју концепте селекције, концепт клиборда и њихову примену на копирање и премештање података. Ученици треба разумеју и да знају да одреагују на разне поруке које добијају од система током рада (на пример, при брисању података, затварању програма, чувању документа...).

Систематизовати са ученицима и основна системска подешавања (датума и времена, радне површине, регионална подешавања, подешавања језика и тастатуре, коришћење и подешавање корисничких налога).

Објаснити, кроз неколико примера инсталацију и уклањање програма (опет направити паралелу стоних и преносивих рачунара са мобилним уређајима).

Паралелно са радом на организацији података на систему датотека оперативног система демонстрирати манипулисање подацима на „облаку,..“. Дискутовати о предностима и недостацима

манипулације података оба начина. Потребно је да ученици знају када податке чувају на диску, на некој преносивој спољној меморији, на телефону, „у облаку“,... Потребно је појаснити терминологију (фајл-датотека, фолдер – фасцикла – директоријум – каталог, партиција, диск), и обезбедити да ученици разумеју концепт датотека и фасцикли и њихову примену на хијерархијско организовање података. Ученици треба да познају најпознатије типове датотека, да знају да искључе/укључе приказ типа датотеке и скривених датотека, да знају да су одређени типови датотека повезани са подразумеваним програмима који их отварају, као и да та повезивања подесе. Кроз рад на документима и фасциклама инсистирати на начинима како се дели и приступа фасциклама и датотекама на „облаку“ (сарадња, само да прегледају документе....). Потребно је да ученици разумеју хијерархијску организацију система датотека и путање које одређују позицију (тј. адресу) датотеке у систему. Ученике упознати и са „пречицама“, тј. симболичким линковима ка датотекама. Упознати ученике са неким програмима за архивирање података и потребом за таквим програмима (вежба слање мејла али са архивираним подацима).

Упознати ученике са методама и значајем заштите података, подешавањем антивирусног програма, заштитног зида.

Рад са програмима за обраду текста

При реализацији ове тематске целине инсистирати да ученици науче да вешто и ефикасно врше уношење текста строго придржавајући се дигиталног правописа (у латиничком тексту на српском језику користећи дијакритичке карактере ч, ć, ž, š, и сва граматичка правила говорног језика). Објаснити разлику између чистих текстуалних докумената креираних у текст-едиторима (.txt документи, обележени текстови, изворни кодови програма) и форматираних текстуалних докумената креираних у текст-процесорима.

Показати како да подеси радно окружење текст процесора, унесе текст. Скренути пажњу ученицима на вештину слепог куцања и мотивисати их да у самосталном раду савладају ту вештину. Инсистирати на употреби писма матерњег језика и поштовању правила куцањог текста.

Нагласити да су основни кораци у раду са текстом (уношење текста, кретање кроз текст, копирање, исецање и премештање делова текста, претрага и замена) заједнички за широку класу програма који раде са текстом (текст-едиторе, текст-процесоре, разне апликативне програме, уобичајене контроле за унос текста). Инсистирати да ученици умеју вешто и ефикасно врше основне операције са текстом, коришћењем само тастатуре (да се крећу кроз текст карактер по карактер, реч по реч, пасус по пасус, да користе тастере Home и End, да селекују текст помоћу тастера Shift и кретања кроз текст, користе пречице за копирање, исецање и лепљење и слично).

Показати операције са документима: креирање, отварање, премештање од једног до другог отвореног документа, чување, затварање.

Указати на начине премештања садржаја између више отворених докумената.

Уређивање текста почети од подешавања страница, маргина, прореда. Показати да постоје симболи за форматирање и објаснити њихову примену. Показати како се примењују операције за форматирање текста: фонта, параграфа, прелом текста, секције.

Указати на намену листа, врсте листа и могућност креирања листа са више нивоа.

Показати ученицима како се проналази задати текст, како се врши његова замена другим текстом и како се исправљају грешке у тексту.

Препорука је да се контролном вежбом провери колико су ученици овладали вештином форматирање текста. Ученик добија папир са инструкцијама и захтевима како одређени текст треба да буде формиран.

Показати ученику да постоји могућност уметање у текст специјалних симбола, датума и времена, текстуалних ефеката, као и уметање и позиционирање нетекстуалних објеката (слика, дијаграма, и

сл.).

Осмислити вежбу којом ће ученици провежбати рад са табелама у програму за рад са текстом.

Препорука је да се контролном вежбом провери колико су ученици овладали вештином уноса објеката у текст. Ученик добија папир са инструкцијама и захтевима које објекте треба да унесе и како треба да буде изгледа.

Пре преласка на рад са дужим и комплекснијим документима, потребно је објаснити разлику између логичке структуре докумената и њиховог визуелног и стилског обликовања и форматирања и увести стилове као основну технику логичког структурирања докумената. Инсистирати на томе да у свим дужим документима морају бити коришћени стилови (постојећи и кориснички дефинисани). У сложеније документе ученик треба да уме да уметне аутоматску нумерацију страница, да подеси подножја и заглавља страница, да аутоматски генерише садржај, индекс појмова, списак библиографских референци и слично. Ученике треба упознати са логичком структуром типичних докумената (биографија, молби, обавештења, итд.), школских реферата, семинарских и матурских радова и у свим вежбањима потребно је користити документе какви се срећу у реалном животу и инсистирати на њиховој униформности и прегледности, а не на усиљеним естетским подешавањима (избегавати документе који немају смислен садржај и који служе само да прикажу што више различитих могућности текст-процесора). За вежбу се може од ученика тражити да неформатирани дужи текст форматирају на основу датог узора (на пример, на основу датог документа у PDF формату).

Ученик треба да уме да прегледа текстуални документ пре штампе, подешава параметре за штампу и штампа. Показати како рад сачувати у PDF формату.

На крају, ученицима је могуће приказати и рад у неколико различитих програма за обраду текста. Ученици могу да покажу како примењују усвојена знања и вештине рада у програму за обраду текста на реферату, семинарском раду који раде на тему неког другог наставног предмета.

Мрежне информационе технологије

Ученик треба да разуме појам рачунарске мреже. зна разлику између рачунара- сервера и рачунара – клијента. Разликује серверске мреже од мреже равноправних корисника и зна када се која користи. Зна шта је – Глобална мрежа (Интернет). Ко су Интернет провајдери и њихове мреже. Распознаје технологије приступа Интернету.

Интернет – интернет сервис

Ученик треба да зна шта је Ворлд Виде Веб, шта су ФТП сервери, е-пошта, веб форуми, веб читачи, претраживачи, претрага и коришћење информација са интернета. и интернет мапе. Шта су виртуелни телефони, друштвене мреже и њихова употреба. Шта је електронска трговина, електронско пословање и банкарство, електронски подржано учење. Шта су право и етика на Интернету.

Рад са програмима за израду слајд презентација

Коришћењем програма за креирање слајд презентација ученици треба да примене већ овладане технике форматирања и стилизовања текста и креирају добру и ефективну презентацију. Потребно је да ученици схвате предности коришћења слајд-презентација у различитим ситуацијама, препознају ситуације у којима се може користити слајд-презентација, планирају и израђују адекватне презентације. При томе је потребно да знају основне етапе при развоју слајд-презентације, основне принципе доброг дизајна презентације (број информација по слајду, естетика, анимација у служби садржаја).

Ученике треба обучити коришћењу бар једног програма за креирање слајд презентација. Ученик треба да уме да подеси радно окружење, бира одговарајући поглед на презентацију, креира слајдове, поставља на њих текст и нетекстуалне објекте (слике, табеле, графиконе) доследно их форматира (користи мастер слајд). Ученик треба да уме да креира и интерактивне презентације које

садрже линкове и акциону дугмад, да подешава анимације објеката на слајдовима и анимације преласка између слајдова, али те анимације треба да буду једино у функцији садржаја (избегавати анимације „по сваку цену” које оптерећују презентацију).

Примери презентација треба да буду смислени, из реалног живота (најбоље је да се користе слајд-презентације у којима се обрађују теме из наставе, како информатике и рачунарства, тако и других предмета). Ученици неке презентације могу да креирају и у склопу домаћих задатака, а на часу је могуће анализирати презентације направљене код куће.

На крају, ученицима је могуће приказати још неколико програма за креирање слајд-презентација (нарочито, оне „у облаку”) и подвући сличности са програмом који је коришћен током наставе.

Други разред

Програми за табеларна израчунавања

Упознати ученике са програмима за табеларна израчунавања, њиховим могућностима и основним сценаријима употребе. Објаснити основне појмове у програмима за рад са табелама (табела, врста, колона, ћелија,...) и указати на њихову општост у раду са подацима.

При уношењу података у табелу, објаснити разлику између различитих типова података (нумерички формати, датум и време), као и грешке које могу из тога да настану. У том смислу представити алате за валидацију података, увођењем ограничења која се тичу врсте података или вредности које корисници уносе у ћелију, као и додавања могућности избора из падајуће листе.

Приликом баратања са подацима (означавања ћелија, кретање кроз табелу, премештање, копирање,...), указати на општост ових команди и упоредити их са сличним командама у програмима за обраду текста.

Код трансформација табеле указати на различите могућности додавања или одузимања редова, или колона у табели. Објаснити појам опсега тј. распона ћелија.

Код форматирања приказа податка у ћелији, приказати на примерима могућност различитог тумачења истог нумеричког податка (број, датум, време). Указати на предности условног форматирања које омогућава означавање ћелије одређеном бојом у зависности од вредности ћелије, коришћењем већ уграђених правила као и дефинисање нових правила коришћењем формула.

Такође, нагласити важност доброг приказа података (висине и ширине ћелија, фонта, поравнања) и истицања појединих података или група података раздвајањем различитим типовима линија и бојењем или сенчењем. Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Указати на повезаност података у табели и могућност добијања изведених података применом формула. Објаснити појам адресе и различите могућности референцирања ћелија. Указати на различите могућности додељивања имена подацима или групама података и предности коришћења имена. Приказати функције уграђене у програм и обратити пажњу на најосновније функције, посебно за сумирање, сортирање, филтрирање, а затим показати многобројност и применљивост осталих уграђених функција. Показати математичке, статистичке функције, функције за текст и време, референцирање итд. Примери могу бити статистика одељења, и статистика свих одељења на нивоу школе (или разреда) укључујући просек, успех, успех по предметима, издвајање датума рођења из ЈМБГ, одређивање дана у недељи кад је ученик рођен, ко је најстарији, најмлађи, раздвајање имена и презимена из табеле са уклањањем вишкова знакова (празнине), спајање имена и презимена уз кориговање великих слова тамо где треба, сортирање, филтрирање по различитим захтевима, итд.

Указати на различите могућности аутоматског уношења података у серији.

Посебну пажњу посветити различитим могућностима графичког представљања података. Указати

на промене података дефинисаних у табели формулама, и графикону у случају измене појединих података у табели. Указати на могућност накнадних промена у графикону, како у тексту, тако и у размери и бојама (позадине слова, скале, боја, промена величине, лабеле...).

Показати анализу података кроз креирање и примену изведених (пивот) табела. Указати на потребу да подаци морају бити добро припремљени, и како се накнадно pivot табела мења и анализира, чиме се добијају различити погледи на почетни скуп података.

Указати на важност претходног прегледа података и графикона пре штампања, као и на основне опције при штампању. Све појмове уводити кроз демонстрацију на реалним примерима. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

Рачунарска графика

Увод у рачунарску графику

Објаснити разлику између векторског и растерског представљања слике, предности и недостатке једног и другог начина.

Подсетити ученике на постојање *RGB* и *CMYK* палета боја и на везу избора палете у односу на намену: *RGB* за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно *CMYK* палете боја за припрему за штампање. Размотрити питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке у контексту конкретне потребе, штампање или коришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет. Код помињања резолуције слике, још једном подсетити ученике на појам пиксел, однос квалитета слике и резолуције. Коментарисати количину меморијског простора који заузима иста дигитална слика припремљена за штампу и припремљена за приказивање на вебу или слање електронском поштом. Повезати са претрагом слика у оквиру интернет прегледача (претрага по „величини„ слике). Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресије података (компресија редуковањем величине, компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике), без уласка у техничке детаље самих алгоритама компресије.

Пример програма за креирање и обраду растерске графике

Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у претходним разредима. Разматрати јединице за опис квалитета слике, *PPI (pixel per inch)* и *DPI (dot per inch)* и различите формате записа фотографије (bmp, gif, mpeg, png, tiff).

Подсетити ученике на појам и сврху слојева. Урадити пример са сликом која садржи више слојева, од којих је један слој текст дат као векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Провежбати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева.

На више основних примера поновити основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и превртање слике у целини...), провежбати рад са алатима за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Провежбати коришћење филтера као што су *Blur* (замућеност) и *Sharpen* (оштрина) и тражити од ученика да сами изаберу различите околности када користе различите филтере (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...). Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталног фото-апарата).

Припремити за часове дигитални фото-апарат или мобилни телефон са камером и на часу правити фотографије. На претходном часу дати ученицима задатак да донесу фотографије које ће на часу скенирати.

Пример програма за креирање векторске графике

Објаснити објекат као основни графички елемент у векторској графици и његове најважније

атрибуте: боју, границу, место и величину.

Посебну пажњу посветити пројектовању цртежа (подели на нивое, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом других објеката итд.), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже, привлачења, углова, итд.).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења алатки и указати на сличности са командама у различитим програмима. Слично је и са радом са графичким елементима и њиховим означавањем, брисањем, копирањем, груписањем и разлагањем, премештањем, ротирањем, симетричним пресликавањем и осталим манипулацијама. Указати на важност поделе по нивоима и основне особине нивоа (видљивост, могућност штампања, закључавање).

Код трансформација објеката обратити пажњу на тачно одређивање величине, промену величине (по једној или обе димензије), промену атрибута линија и њихово евентуално везивање за ниво. Посебно указати на разлику отворене и затворене линије и могућност попуњавања (бојом, узорком, итд.).

Указати на важност промене величине приказа слике на екрану (увећавање и умањивање цртежа), и на разлоге и начине освежавања цртежа. Код коришћења текста указати на различите врсте текста у овим програмима, објаснити њихову намену и приказати ефекте који се тиме постижу.

Код штампања указати на различите могућности штампања цртежа и детаљно објаснити само најосновније.

За увежбавање дати ученицима конкретан задатак да нацртају грб школе, свог града или спортског друштва, насловну страну школског часописа, рекламни пано и сл.

Мултимедија

Ученик треба да зна начине представљања звука у рачунару, основне аудио формате (ВАВ, МПЗ, МИДИ, ...), програме за репродукцију звука, програме за снимање звука, начине презентације видео записа на рачунару. Основне видео формате, програме за репродукцију видео записа. Да увезу видео записе са дигиталне камере и примере програма за обраду видео записа (комбинација слике, видео и звука), а затим и начине отпремања видео записа на веб.

Трећи разред

Уношење нове и едитовање постојеће кореографије

Циљ ове тематске целине је упознавање ученика са могућностима примене рачунара у раду са кореографијом.

У реализацији ове теме упознати ученике са програмом (DanceForms) и подешавањем његове радне површине. Објаснити основе компјутерске анимације. Појам фрејма и број фрејмова у временској јединици. Упознати их са избором позадине и заменом позадине. Затим избором играча и коришћењем различитих опција за играче. Упознати их са различитим врстама балета или игре, и врстама графичких решења за играче).

Научити их да користе и измене постојеће библиотеке кореографија. Упознати их са анимацијом играча, едитовањем и уносом нових корака кореографије, као и са уносом и изменом музике за кореографију. Ученици треба да савладају коришћење метронома, и одређивање броја битова по секунди.

Важно је да савладају и штампање кореографије и конвертовање у одговарајући видео формат.

Едитовање звука

Циљ тематске целине *Едитовање звука* је упознавање ученика са могућностима примене рачунара у раду са звуком.

У реализацији ове теме објаснити поделу формата звучних записа на: компримовани без губитака (WMA, WV, APE) и са губицима (MP3) и некомпримоване (WAV, AU, AIFF) и дати примере програма

за конверзију аудио формата (Free Sound Recorder).

Ученицима представити различите програме за обраду звука. Објаснити концепт DAW (Digital audio workstation) програма и представити њихове могућности и примену. Приказати инсталацију и подешавање изабраног DAW програма. Упознати ученике са радним окружењем као и различитим секцијама програма. Кроз практичан рад и вежбе, демонстрирати процес креирања новог пројекта, креирања канала, снимања и обраде звука као и експортовања финалног аудио фајла. Демонстрирати могућност снимања звука употребом микрофона као и путем линијског улаза. Објаснити примену скеције миксете. У изабраном програму за обраду звука урадити примере едитовања звучног записа (Cut, Copy, Fade in, Fade out, Crossfade, Normalise, Insert silence...). Кроз примере, објаснити примену различитих врста ефеката који се користе у процесу обраде звука (Reverb, Equalizer, Delay, Compressor, Limiter, Chorus, Phaser...). У зависности од ресурса које школа поседује демонстрирати снимање различитих инструмената применом једног или више канала. Приказати могућност инсталације и примене виртуелних инструмената као и употребе пакета звукова (Sample racks) у циљу креирања оригиналних композиција.

Четврти разред

Рад са видео записом

Урадити основне манипулације са видео записом у одабраном програму: пребацивање видео материјала са екстерног уређаја на рачунар, креирање видео фајла као засебног пројекта, импортовање говора и музике и чување видео записа на рачунару. Дати листу најчешће коришћених видео формата (AVI, MPEG2, MPEG4, WMV, FLV) и урадити у одабраном програму више примера конверзије видео формата.

У изабраном програму за креирање видео записа потребно је објаснити: увоз мултимедијског материјала, повезивање појединачних секвенци, додавање видео ефеката и звука, додавање текста, снимање и експортовање видео материјала.

Креирање видео клипова за веб странице и постављање видео клипова на веб страницу (YouTube) урадити у складу са садржајима које ученици усвајају из осталих општеобразовних и стручних предмета.

Потребно је дефинисати појмове мулти, медиј и мултимедија, као и њихов значај. Објаснити улогу пет елемената мултимедије – аудио и видео запис, текст, графика и анимација.

Направити упоредни преглед неколико програма за репродукцију видео-записа.

Рад са видео-записима засновати на видео радовима ученика направљених на часу или припремљених унапред (у виду домаћих задатака). Потребно је да ученици савладају основне технике монтаже видео материјала, звука, ефеката и натписа.

Радни задатак: Ученици треба да направе видео туторијал који би покрио одређену тему или део градива са циљем да исти може касније да се користи у едукативне сврхе. Идеја је да се приликом израде пројекта искористе вештине које су ученици стекли у оквиру предмета Рачунарство и информатика.

У програму за снимање екрана, ученик треба да одређује подручје екрана, прозор који треба бити снимљен, или цео екран. Потребно је снимити кратак туторијал на слободно изабрану тему, уз наративну наративу.

Посебну пажњу обратити на проблематику ауторских права и етичких норми при коришћењу туђих звучних и видео записа, као и на поштовање права на приватност особа које су биле актери снимљених материјала и тражње њихових дозвола за објављивање.

Готова веб дизајн решења

Потребно је објаснити ученицима појам Веб-а (WWW) и теорију веб дизајна (шта је веб дизајн, аспекти веб дизајна, технологије веб дизајна, развој веб сајта). Упознати ученике са појмом Динамички системи за управљање садржајем веба (CMS- *content management sistem*) и представити

неколико примера тренутно најкоришћенијих система као што су: WordPress, Weebly, Wix, ... Објаснити потребу за увођење ових система и набројати основне карактеристике које их чине лаким за рад:

- садржај странице може да мења било која особа којој су од стране власника дата администраторска права приступа на портал;
- промене на веб странама могу бити направљене било када са било ког рачунара повезаног на интернет.

Указати на основне заједничке особине свих *CMS* система:

- раздвојеност садржаја од дизајна;
- измена садржаја се најчешће врши преко WYSIWYG текст едитора;
- кориснички интерфејс за приказ садржаја је заснован на систему темплејта (веб-шаблони);
- веб интерфејсу за управљање садржајем и администрацију се приступа директно преко веб-прегледача;
- садржај се чува у бази података, скривено од корисника;
- управљање сликама и свим осталим документима се врши преко корисничког интерфејса;
- могућност да више корисника управља садржајима, кориснички налози и контрола приступа.

Приказати ученицима конкретне примере блога, викија, и електронског портфолија, размотрити могућности примене, ученицима пружити прилику да креирају садржаје и коментаре на вебсајтовима и порталима са слободним приступом или у саставу школског веб-сајта или платформе за електронски подржано учење. Активности осмислити тако да подстичу тимски рад, сарадњу, критичко мишљење, процену и самопроцену кроз рад на часу, примену у другим наставним областима и домаће задатке. Неки од додатних модула које би требало да има сајт (блог, вики или електронски портфолио) који ученици креирају коришћењем изабраног *CMS*-а су:

- вишејезичност;
- претрага садржаја;
- контакт страница;
- коментарисање и оцењивање чланака;
- галерија;
- статистика посете;
- могућност дељења на друштвеним мрежама.

На крају ове наставне целине пожељно је да ученик креира низ веб-страница на изабрану тему, које садрже горе наведене елементе. Посебну пажњу обратити на проблематику ауторских права, етичких норми, поштовање права на приватност, правилно писање и изражавање и правила лепог понашања у комуникацији.

Веб дизајн

Објаснити ученицима појам веб-а (енгл. world wide web, WWW), поделу на статички и динамички веб, поделу на клијентске и серверске технологије и теорију веб дизајна (шта је веб дизајн, аспекти веб дизајна, технологије веб дизајна, развој веб сајта). Ученицима треба објаснити разлику између статичке веб стране, динамичке веб стране која може да садржи формуларе за спрегу са неком базом података и веб портала (дати примере конкретних портала са којима се ученици срећу, попут школског електронског дневника, портала за електронско пословање или портала који се користи у забавне сврхе). При налажењу примера на интернету пожељно је поделити ученике у тимове ради лакшег и бржег проналажења ових примера у складу са интересовањима ученика. Код поделе на статички и динамички веб подстаћи ученике да сами пронађу примере претраживањем на интернету. Продискутовати евентуалне предности и мане оба приступа.

Потребно је поменути, без улажења у детаљнији опис програмских језика, најчешће клијентске технологије (HTML, CSS, Java Script) и најчешће серверске технологије (PHP, Python, Ruby,

ASP.Net/C#, NodeJS...).

Представити језик HTML (Hypertext Markup Language) који служи за означавање хипертекста и хипермедија (текста, слике, звука, видео...), међусобно повезаних објеката помоћу линкова. Истаћи постојање различитих верзија стандарда језика и приликом излагања се држати искључиво најновијег стандарда.

На примеру готове стране приказати могућност приказа HTML кода унутар прегледача веба. Приказати могућности које савремени прегледачи веба нуде креаторима веб-страница (обично је то опција F12, web developer tools) и приказати како те алатке помажу да се идентификују појединачни елементи веб-страница и њихов опис у језику HTML.

Кроз примере увести општу синтаксу језика HTML. Објаснити појам елемента у HTML-у, тагове (етикете), и њихову особину да могу бити „упарени“ или „неупарени“ тј. „затварајући“ и „самозатварајући“. Објаснити да се елемент у HTML-у састоји од отварајућег тага, садржаја и затварајућег тага. Објаснити појам атрибута, запис атрибута у оквиру тага као и то да атрибути увек описују неки елемент и не могу се писати самостално. Нагласити да атрибути најчешће прецизније дефинишу начин на који се елементи приказују у прегледачу. Објаснити да неки атрибути нису обавезни, али су некада врло битни и пожељни. Нагласити да су имена атрибута, њихове вредности, тип и интервали унапред дефинисани језиком и да различити елементи могу бити описани различитим атрибутима.

Представити елементе који описују основну структуру HTML документа (<html>, <head>, <title>, <body>). Објаснити елемент мета којим се задају основне мета-информације о документу. Истаћи употребу атрибута charset и његову везу са кодирањем карактера приликом чувања документа. Приказати примере HTML документа чији је садржај записан на ћирилици и на латиници и показати како се обезбеђује њихов исправан приказ.

Представити основне елементе за организацију текста унутар веб-странице: елементе за обележавање наслова (<h1>, <h2>, ...), елементе за обележавање пасуса (<p>) и елементе за обележавање листа са нумерацијом и без нумерације (, ,) и инсистирати на томе да ученици добро овладају коришћењем ових основних елемената. Поменути и семантичке елементе за организацију садржаја странице (<header>, <footer>, <nav>, <main>, <section>, <article>, ...), поменути и друге, ређе коришћене елементе (на пример, <address>, <blockquote>, <code>, ...), али не инсистирати да их ученици напамет уче. Скренути пажњу ученицима на могућност коришћења документације и референтних прегледа и приручника.

Описати елементе за дефинисање табела (<table>, <tr>, <th>, <td>). Навести најзначајније атрибуте којима се ови елементи описују (width, height, border, rowspan и colspan за спајање ћелија итд.).

Описати елемент <a> и атрибут href за креирање хиперлинкова. Подсетити ученике на појам URL и описати референцирање објеката путем релативне и путем апсолутне адресе. Описати креирање линкова ка деловима унутар веб-странице.

Описати основне елементе за промену физичког и логичког стила карактера (, <i>, <u>, <emph>, , ...)

Описати елементе за уметање мултимедијалног садржаја у HTML стране: за уметање слика, <video> за уметање видео-записа и <audio> за уметање аудио-записа. Навести значај атрибута alt, значај компресије и прилагођавање формата мултимедијалног садржаја за коришћење на вебу, атрибуте width и height и слично.

Елементе за опис формулара у склопу веб страница описати у комбинацији са обрадом формулара (у склопу теме писања клијентских и серверских веб-скриптова).

Објаснити улогу CSS (Cascading Style Sheets) стилова код визуелног стилизовања HTML страна. Истаћи значај јасног разликовања логичког описа садржаја стране помоћу језика HTML и описа

њене визуелне презентације помоћу језика CSS.

Описати начине да се елементу измени стил: коришћење атрибута style, коришћење елемента <style> у заглављу веб-странице и коришћење екстерног стилског описа увезеног у веб-страницу. Описати када је пожељно користити од ове начине стилизовања (стилизовање на нивоу веб-сајта, стилизовање на нивоу веб-странице), као и приоритет различитих стилских описа.

Описати основне селекторе у језику CSS: селекцију на основу назива елемента, селекцију на основу идентификатора елемента (оператор #), селекцију на основу класе елемента (оператор .), селекцију угнежђених елемената (нпр. p img селекује све слике које се налазе унутар пасуса), комбиновање селектора (нпр. h1, h2 селекује све наслове првог и све наслове другог нивоа).

Описати основна својства елемената и њихове вредности: својства која се односе на фон и атрибуте текста, својства која се односе на боју текста и боју позадине, својства која се односе на ширину и висину елемената, својства која се односе на оквире елемената и својства која се односе на унутрашње и спољашње маргине.

Поменути употребу CSS-а за распоређивање садржаја на страници (својства која се односе на позиционирање елемената и на плутајуће елементе тј. својство float).

При реализацији ове тематске целине потребно је све странице креирати у текстуалном едитору, при чему то може бити едитор прилагођен креирању веб-страница, који нуди бојење кода на основу синтаксе, аутоматско допуњавање започетог кода, падајуће листе за избор HTML елемената и атрибута и слично. Подстаћи ученике да примене стечена знања из рада са програмима за обраду текста и програмима за обраду слика и тако припреме садржај за креирање сопствене веб стране. Пожељно је да, у виду пројекта на крају области, ученици креирају веб-странице која ће садржати одређене HTML елементе при чему садржај треба да представља истраживачки рад ученика, да буде аутентичан.

Пример пројекта је да ученици у тиму креирају веб-сајт, који ће имати најмање пет повезаних страница, при чему странице треба да садрже следеће елементе:

- три наслова и поднаслова; текст мора бити подељен у пасусе при чему се могу користити визуелни елементи којим се пасуси јасније раздвајају (хоризонтална линија или подешавање доњих или горњих оквира пасуса);
- форматиран текст коришћењем CSS-а;
- најмање 5 текстуалних линкова, којим ће се линковани садржај отворити у потпуно новој страници;
- најмање 5 слика (користити слике преузете са интернета, водећи рачуна о ауторским правима);
- најмање 2 линка у виду слике, којим ће се линковани садржај отворити у потпуно новој страници;
- 2 табеле, бар у једној табели приказати оквир и спојене колоне или врсте;
- 3 угнежђена видео материјала који покривају тему коју су ученици изабрали;
- најмање по једну уређену и неуређену листу.

Препоручује се да цео сајт буде стилизован коришћењем CSS-а при чему треба: користити стилизовање на нивоу веб-сајта, али и на нивоу појединачних страница; одредити фонт свим текстуалним деловима при чему кључне речи или реченице би требало да буду истакнуте неком опцијом за форматирање (искошена слова, подебљана, подвучена или промењена боја тог дела текста); прилагодити унутрашње и спољашње маргине неких елемената; променити боју текста и позадине и бар на једном елементу и поставити слику у позадини; увести бар једну класу елемената и стилизовати елементе на нивоу класе.

При свему овоме неопходно је перманентно радити на развијању свести о важности поштовања правних и етичких норми при коришћењу интернета, критичком прихватању информација са веба,

поштовању ауторских права при коришћењу информација са веба, поштовању права приватности.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе.

ИСТОРИЈА

Циљ учења *историје* је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, поштовању људских права и културних различитости, друштву и држави у којој живи.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем историје обогаћују се знања о прошлости, развијају аналитичке вештине неопходне за критичко сагледавање савременог света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова. Настава и учење историје припрема ученика за одговорно учешће у демократском друштву брзих друштвених, технолошких и економских промена, оспособљава да кроз удруживање и сарадњу допринесе да се адекватно одговори на савремене изазове на локалном, регионалном,

европском и глобалном нивоу. Ученику се кроз наставу историје омогућава развој групних идентитета (национални, државни, регионални, европски), чиме се обогаћује и лични идентитет. Посебан акценат је стављен на разумевање историјских и савремених промена, али и на изградњу демократских вредности које подразумевају поштовање људских права, развијање интеркултуралног дијалога и сарадњу, односа према разноврсној културно-историјској баштини, толерантног односа према другачијим ставовима и погледима на свет. Ученик кроз наставу историје треба да искаже и проактиван однос у разумевању постојећих унутрашњих и регионалних конфликта са историјском димензијом и допринесу њиховом превазилажењу.

Основни ниво

Ученик користи основна историјска знања (правилно употребљава историјске појмове, хронологију, оријентише се у историјском простору, познаје најважнију историјску фактографију) у разумевању појава и процеса из прошлости који су обликовали савремено друштво, као и одређене националне, регионалне, па и европски идентитет. Развијају се вештине неопходне за успостављање критичког односа према различитим историјским и друштвеним појавама. Ученик изграђује свест о сопственој одговорности у савременом друштву, развија ставове неопходне за живот у савременом демократском окружењу и учешћу у различитим друштвеним процесима (поштовање људских права, неговање културе сећања, толеранција и уважавање другачијег културног идентитета и наслеђа, и решавање неспоразума кроз изградњу консензуса).

Средњи ниво

Ученик развија посебна историјска знања и нарочито аналитичке вештине компарације различитих извора информација, процењујући њихову релевантност, објективност и комплексност. Веома важну димензију наставе историје представља разумевање функционисања савременог света, његових историјских корена и оних појава које својим дугим трајањем обликују садашњицу.

Напредни ниво

Ученик разуме, анализира и критички просуђује комплексније историјске, као и савремене догађаје, појаве и процесе са историјском димензијом, уз употребу различитих историјских извора. Ученик је у стању да уочи последице стереотипа и пропаганде на савремено друштво, људска права и политичко окружење, да аргументовано води дебату уз међусобно уважавање, неговање толеранције и унапређивање интеркултуралног дијалога, као и да писмено и графички приказује резултате свог истраживања уз коришћење одговарајућих компјутерских програма.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Разумевање историје и критички однос према прошлости и садашњости

Основни ниво

Именује најважније историјске догађаје, појаве, процесе и личности ученик ствара основ за боље разумевање прошлости сопственог народа, државе, региона, Европе и човечанства. Познаје и користи хронологију неопходну за сналажење у свакодневним животним ситуацијама. Оријентише се у историјском и савременом простору. Разуме историјске феномене који су утицали на стварање цивилизација, друштва, држава и нација. Препознаје друштвене, економске, културолошке промене које су обликовале савремени свет. Има критички однос према тумачењу и реконструкцији прошлости и тумачењу савремених догађаја примењујући мултиперспективни приступ. Квалитетно бира разноврсне информације из различитих извора, критички их анализира, пореди и синтетише да би свеобухватније сагледали прошлост и садашњост.

Средњи ниво

Анализира специфичности одређених историјских појмова и користи их у одговарајућем контексту. Разуме различите државне, политичке и друштвене промене у историји, чиме се боље оријентише кроз историјско време, историјски и савремени геополитички простор. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација преко којих се формира слика о појединим историјским

или савременим феноменима. Повезује поједине процесе, појаве и догађаје из националне, регионалне и опште историје. Развија и надграђује своје различите идентитете.

Напредни ниво

Анализира и критички просуђује поједине историјске догађаје, појаве и процесе из националне, регионалне и опште историје, као и историјске и савремене изворе информација. Унапређује функционалне вештине употребом различитих рачунарских програма неопходних за презентовање резултата елементарних историјских истраживања заснованих на коришћењу одабраних извора и историографске литературе. Продубљују разумевање прошлости анализирањем савремених, пре свега друштвених и културолошких појава и процеса у историјском контексту.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Разумевање историје и савремених идентитета као основа за активно учествовање у друштву

Основни ниво

Уочава различите културолошке, друштвене, политичке, религијске погледе на прошлост чиме гради и употпуњује сопствени идентитет. Развија вредносни систем демократског друштва утемељен на хуманистичким постулатима, поштовању другачијег становишта. Примењује основне елементе интеркултуралног дијалога ослањајући се на прошлост, идентитет и културу свог, али и других народа у Србији, региону, Европи и свету. Негује толерантан вид комуникације, поштовање људских права, разноврсних културних традиција. Препознаје узроке и последице историјских и савремених конфликта и развија ставове који воде њиховом превазилажењу. Уочава разноврсне последице преломних друштвених, политичких, економских и догађаја из културе и света науке, појава и процеса из прошлости, чиме се омогућава боље сагледавање савременог контекста у коме живе и стварање предуслова креативан однос према непосредном друштвеном окружењу.

Средњи ниво

Анализира предрасуде, стереотипе, различите видове пропаганде и њихове последице у историјским и савременим изворима информација. Вреднује објективност извора информација и гради одговоран однос према осетљивим појавама из прошлости и садашњости. Дефинише историјске појаве дугог трајања; уочава сличности и разлике у односу на савремени контекст, што доприноси разумевању историјску основу савремених појава. Препознаје регионалне везе на пољу заједничке политичке, друштвене, економске и културне прошлости. Гради толерантан однос према припадницима других нација или вероисповести у регионалном и унутардржавном контексту, неопходан у превенцији потенцијалних конфликта. Развија и надграђује своје различите идентитете и разуме различитост идентитета других људи.

Напредни ниво

Унапређује толерантни однос у комуникацији вођењем аргументоване дебате о важним темама из историје и савременог живота засноване на међусобном уважавању ставова, различитих националних, идејних, конфесионалних или културолошких позиција, чиме се гради конструктиван однос за квалитетан живот у мултикултуралном друштву.

Разред		Први
Годишњи фонд часова		74 часа
ИСХОДИ По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

– у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости; – идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; – објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; – уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлости на конкретним примерима; – учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу	ОСНОВИ ИСТОРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА	Хронолошки и научни оквири историје –историјски појмови и појмови историјске науке. Порекло, сазнајна вредност историјских извора и њихова примена у истраживању – примери. Анализа извора – примери (од праисторијских остатака и налазишта до савремених извора информација). Реконструкција и интерпретација прошлости. Употреба историје и манипулација прошлости.
	ДРЖАВА И ПОЛИТИЧКИ ОКВИРИ ЦИВИЛИЗАЦИЈА СТАРОГ ВЕКА	Географски простор цивилизација старог века – Медитеран, Средњи и Далеки исток. Основна обележја државног уређења цивилизација старог века – Египат, Месопотамија, Левант, Кина, минојски Крит, Микена, Хомерско доба, грчки полиси, антички Рим и Источно римско царство до средине VI века. Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике; римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова).
		Друштвени односи – Стари исток, античка Грчка и антички Рим. Привредни односи у старом веку.
	КУЛТУРА И СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У СТАРОМ ВЕКУ	Основне одлике религија у старом веку. Писменост и књижевност у старом веку. Научна достигнућа старог века – историографија; филозофија; право; природне науке. Свакодневни живот –обичаји, занимања, култура исхране и становања.
		Врсте, узроци и последице миграција.
	ПОЈАВЕ ДУГОГ ТРАЈАЊА – МИГРАЦИЈЕ	

одабраних историјских извора и литературе; – поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и кретање становништва;		Миграције у праисторији. Миграције и колонизације у старом веку. Велика сеоба народа. Миграције народа на Балканском полуострву. Савремене миграције.
– наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; – издвоји и међусобно пореди најважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века; – уочава специфичности и пореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; – идентификује основне елементе и одлике привреде у цивилизацијама старог века; – пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота међу различитим цивилизацијама старог века; – уочава присуство и препознаје важност тековина цивилизација старог века у савременом свету.	ЦИВИЛИЗАЦИЈСКЕ ТЕКОВИНЕ ЕПОХЕ СТАРОГ ВЕКА	Историјско наслеђе – повезивање прошлости и садашњости (институције, право, наука и уметност, демократија, спорт).

Кључни појмови садржаја: антика, демократија, институције, интерпретација, историјско наслеђе, историографија, колонизација, миграције, монархија, република.

ВЕЗА ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА И ИСХОДА ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	СТАНДАРДИ
---	-------------------------

– у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација;	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла).
– идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; – анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;	2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликта и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликта. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању и презентацији. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички презентује резултате елементарног истраживања уз употребу нових технологија.
– користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости;	2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту.

– поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и кретање становништва; – наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији;	2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.
– уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлости на конкретним примерима;	2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице.
– издвоји и међусобно пореди најважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века; – уочава специфичности и пореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; – идентификује основне елементе и одлике привреде у цивилизацијама старог века; – пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота међу различитим цивилизацијама старог века;	2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке.
– уочава присуство и препознаје важност тековина цивилизација старог века у савременом свету;	2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа.
– учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност.	2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

ИСТОРИЈА СА ИСТОРИЈОМ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

НОВИ ВЕК

Европа од краја 15. До 18. Века

Српски народ и његово окружење од краја 15. До 18. Века

Свет крајем 18. И у првој половини 19. Века

Српски народ крајем 18. И у првој половини 19. Века

Револуција 1848/1849.

Свет у другој половини 19. И почетком 20. Века

Наука и култура у другој половини 19. И почетком 20. Века

Србија и Црна гора и њихови суседи у другој половини 19. И почетком 20. века

III разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

САВРЕМЕНО ДОБА

Први светски рат и револуције у Русији и Европи

Србија и Црна гора у Првом светском рату

Свет између два светска рата

Југославија између два светска рата

Култура у периоду између два светска рата

IV разред

(1 час недељно, 32 часа годишње)

КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА 1918-1941 (4+3)

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ 1939-1945 (9+4)

СВЕТ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА (2+1)

ЈУГОСЛАВИЈА ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА (4+2)

КОРЕНИ РАСПАДА ЈУГОСЛАВИЈЕ (2+1)

Начин остваривања програма:

Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича“ тако да историјски догађаји, појаве и процеси буду предочени јасно, детаљно и динамично. У настави се што више користе различити облици организоване активности ученика, историјски текстови, фотографије и карте, које су нарочито важне јер омогућавају ученицима да доживе простор на коме су се догађаји одвијали

СОЦИОЛОГИЈА

Циљ проучавања предмета је да ученици овладају основним социолошким појмовима, како би боље разумели савремено друштво и успешно остварили своју улогу и место у њему; да ученици стекну применљива и функционална знања о друштвеним појавама, структури, развоју и

противречностима савременог друштва, како би развили кључне компетенције потребне за живот и партиципацију у демократски уређеном мултикултурном друштву.

Задаци наставе социологије су да ученици овладају основним знањима и најважнијим друштвеним појавама, као и о повезаности појединца и друштва; унапреде способности заузимања критичког и ангажованог става према друштву и друштвеним институцијама; развијају способности за улогу одговорног грађанина, за живот и партиципацију у демократски уређеном и хуманом друштву; усвоје вредности и формирају аутономни вредносни систем у складу са основним (универзалним) вредностима правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности; развију лични и национални идентитет у духу мултикултурализма, поштовања и очувања националне и светске културне баштине; унапреде и прошире општу културу; јачају осетљивост у односу на постојање друштвених неједнакости (економских, обазовних, родних, класних, етничких, глобалних...); развију спремност за успостављање активног односа према решавању друштвених проблема; унапреде способност да самостално проналазе релевантне информације и да успоставе критички однос према њима; унапреде способност свих облика комуникације, дијалога и исказивања аргументованог става; унапреде способност квалитетне и ефикасне сарадње са другима (групног рада, тимског рада)

І І р а з р е д

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

СОЦИОЛОШКИ ПРИСТУП ДРУШТВУ

ДРУШТВЕНА СТРУКТУРА И ДРУШТВЕНЕ ПРОМЕНЕ

ОСНОВНЕ ОБЛАСТИ ДРУШТВЕНОГ ЖИВОТА

ПОЈАВЕ И ПРОБЛЕМИ САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА

Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима активне, проблемске и истраживачке наставе, уз усаглашавање садржаја са одговарајућим методичким активностима.

ПСИХОЛОГИЈА

Циљ наставе психологије је да допринесе формирању зреле, одговорне, социјализоване особе као и подршка развоју компетенција значајних за обављање професионалних активности и наставак школовања, кроз стицање функционалних знања о основним карактеристикама психичког живота и понашања човека, разумевања психолошке основе уметничких делатности и формирање ставова, вредности и вештина значајних за живот у савременом друштву.

Задаци наставе психологије су да ученици:

- Стекну основна знања о психичким процесима, особинама, стањима и њиховом манифестовању у понашању
- Разумеју психички живот особе као целину међусобно повезаних особина, стања и процеса
- Стекну основна знања о психологији музике и уметничке игре
- Разумеју сопствену личност као део света око себе
- Разумеју психолошке основе међуљудских односа и унапреде комуникацијске вештине
- Унапреде сарадњу са другима као и способности за тимски рад
- Примењују стечена знања и вештине у свакодневном животу
- Негују интелектуалну радозналост и стваралачке способности

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Наставне теме (веће области градива) из којих се састоји градиво су следеће:

УВОД

ОСНОВНЕ ПСИХИЧКЕ ПОЈАВЕ-ПСИХИЧКИ ПРОЦЕСИ, ОСОБИНЕ И СТАЊА

ЛИЧНОСТ

ОСОБА У СОЦИЈАЛНОЈ ИНТЕРАКЦИЈИ

ОСНОВЕ ПСИХОЛОГИЈЕ УМЕТНИЧКЕ ИГРЕ

Начин остваривања програма

Настава психологије одвија се у учионици кроз фронтални, групни, индивидуални и комбиновани облик рада уз коришћење свих наставних метода, у складу са захтевима наставних јединица. Од наставних средстава највише се користе текстуална али има и часова када је могуће користити аудиовизуелна средства.

Садржај градива предмета Психологија је такав да је у већој или мањој корелацији са свим осталим предметима које ученици ове школе имају што наставница психологије знатно користи у припремама за часове ради: лакшег разумевања и усвајања основних појмова из области психологије, формирања позитивног става према стицању знања из ове области и формирања конкретних вештина (образовни, васпитни и функционални циљ).

ФИЛОЗОФИЈА

Циљ: Развијање самосвести и оспособљавање за критички приступ стварности. Формирање личног погледа на свет у складу са темељним моралним вредностима.

Задачи: Упознавање са структуром научног истраживања. Разумевање историјског контекста и упознавање са креативном компонентом проницања у структуру стварности. Овладавање различитим мисаоним стратегијама ради формирања властитог става према савременом свету. Преузимање одговорности за сопствене поступке и њихово разложно оправдавање. Усвајање целовитог приступа образовању.

IV разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

1. Одређење филозофије
2. Античка филозофија
3. Средњовековна филозофија
4. Филозофија новог доба
5. Савремена филозофија

Начин остваривања програма:

Предвидети већи број часова посвећених античкој филозофији ради постепеног увођења ученика у филозофска питања, терминологију и начин мишљења. Растерећење програма од сувишне фактографије.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења изборног програма *грађанско васпитање* је да ученик, изучавајући различите друштвене појаве и процесе, постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.

По завршетку програма ученик ће бити у стању да:

- исказује поштовање, брани и афирмише људска права, демократију и владавину закона;
- критички разматра питања безбедности младих и процеса глобализације и доводи их у везу са поштовањем људских права;
- својим понашањем не угрожава своју и туђу безбедност;
- препозна ситуације угрожености нечијих права и проактивно делује;
- критички разматра утицај медија на безбедност младих и процес глобализације са аспекта поштовања људских права;
- проналази релевантне и поуздане изворе информација на којима заснива своје ставове о безбедности младих и процесу глобализације;
- у комуникацији активно слуша друге и дискутује аргументима.

Разред		Први
Годишњи фонд часова		37 часова
ИСХОДИ На крају првог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ	САДРЖАЈИ
учествује у доношењу правила понашања у групи и поштује их; препозна појаве које угрожавају безбедност младих; повезује угрожавање права младих са угрожавањем њихове безбедности; процени када му треба помоћ јер му је угрожена безбедност и зна коме да се обрати; понаша се на начин којим се не угрожавају ни сопствена ни туђа безбедност; предлаже активности које доприносе повећању безбедности младих; критички разматра утицај медија на безбедност младих;	БЕЗБЕДНОСТ МЛАДИХ	Увод у програм. Безбедоносне претње, ризици, изазови за младе. Последице угрожене безбедности младих. Да ли је наше друштво безбедно? Како млади могу да се заштите од небезбедних ситуација? Породица као безбедно или небезбедно место за младе. Школа као безбедно или небезбедно место за младе. Друштвене мреже као безбедан или небезбедан простор за младе. Која се права младих угрожавају у ситуацијама које нису безбедне? Безбедност младих некада и сад. Има ли разлике? Какав је утицај медија на безбедност младих?

објасни на примеру процесе глобализације; критички разматра предности и недостатке глобализације; повезује процесе глобализације са степеном остварености људских права; објасни на примеру улогу међународних организација у процесу глобализације; критички разматра утицај медија у процесу глобализације; наведе основне захтеве антиглобалистичких покрета.		Ко је одговоран за безбедност младих?
	ГЛОБАЛИЗАЦИЈА	Шта је глобализација? Које су њене вредности? У којим све областима живота се одвијају процеси глобализације. Предности и недостаци глобализације. Како мале државе као што је наша, могу сачувати идентитет у глобалном друштву? Економска фокусираност глобализације насупрот социјалним и политичким правима. Међузависност глобализације и остварености људских права. Глобализација и проблем концентрације новца и моћи код малог броја људи. Улога медија у процесу глобализације. Да ли је могућа глобализација без медија? Глобализација и потрошачко друштво. Најпознатији светски брендови и њихове поруке младима. Каква је улога међународних организација у процесу глобализације (УН, ЕУ, Савет Европе, УНИЦЕФ, УНЕСКО, СТО, ММФ, Светска банка)? Култура, спорт, уметност и процес глобализације. Који су аргументи антиглобалистичког покрета и за шта се он залаже?

Кључне речи: људска права, безбедност, глобализација, активизам.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм *грађанско васпитање* ученици могу похађати у сва четири разреда гимназије. Он, као и други изборни програми, доприноси остваривању општих исхода образовања и васпитања и развоју кључних и међупредметних компетенција. Програм доприноси развијању *Кључних компетенција за целоживотно учење*: комуникација на матерњем језику, комуникација на страном језику, учење учења, друштвене и грађанске компетенције, културолошка освешћеност и изражавање. **Програм доприноси развијању Општих, међупредметних компетенција**: компетенција за целоживотно учење, одговорно учешће у демократском друштву, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција. То се постиже на тај начин што ученици путем истраживачког и пројектног рада остварују исходе који су дати на нивоу теме и целог програма. Ослонац за остваривање програма представља опште упутство које се односи на све изборне програме, као и упутство које изражава специфичности програма грађанског васпитања.

У првом разреду програм садржи две теме које су прилагођене узрасту и интересовањима ученика, односно прате актуелна дешавања у животу младих и у свету који их окружује. Програм је тако конципиран да одговара ученицима са различитим искуством у похађању *грађанског васпитања*. То значи да га могу успешно похађати и ученици који се први пут сусрећу са овим изборним програмом, као и они којима је то пета или девета година како га изучавају.

Теме пружају велике могућности за истраживачке активности и осмишљавање пројеката. За сваки од њих понуђено је више тема које наставник може допунити још неким јер постоје многи аспекти из којих се појам безбедности младих и процес глобализације могу посматрати. Предложене теме омогућавају да се сваки програм посматра не само из различитих углова већ и из различитих перспектива: временске (некад–данас–сутра) и просторне (локално–глобално). Ослонци за рад на било којој теми су кључна питања образовања за демократију – људска права, право и праведност, одговорност, грађанска иницијатива и међузависност различитих утицаја. У овом концепту *грађанског васпитања* питања комуникације, сарадње и решавања конфликта немају статус теме али наставник све време води ученике кроз теме имајући у виду ове компетенције које се постепено развијају. Свака дискусија је прилика да се ученици подстичу на активно слушање, аргументовање, нападање проблемаа не на особе, као и на друге вештине конструктивне комуникације.

Након избора теме којом ће се бавити, ученици, организовани у мање групе, треба да испланирају истраживање које не мора да буде велико и сложено али треба да буде реално изводљиво и да садржи потребне кораке. У истраживачким активностима ученици ће у највећој мери користити стандардне технике друштвених наука као што су прикупљање података, посматрање, интервјуисање, анкетирање, биографска метода, студија случаја, рад на тексту, испитивање ставова, анализа података или понашања. Наставник ће помоћи ученицима да, уколико буде потребно, припреме различите чек-листe или једноставне инструменте за испитивања знања, ставова и вредности, као и да на одговарајући начин обраде добијене податке.

Начин на који ће ученици реализовати истраживање у великој мери је повезан са темом коју су изабрали. Ако се, на пример, ученици одреде за тему „Да ли је наше друштво безбедно?“ могу је истраживати на следећи начин: прва група се може бавити прикупљањем података о броју младих у нашој земљи чија је безбедност током претходне године била угрожена – на пример, бројем настрадалих у саобраћају; друга група може да прикупља одговарајуће податке из земаља у окружењу, а трећа група може да припреми упитник којим ће испитивати мишљење вршњака о безбедности младих у саобраћају у нашој земљи у односу на земље у окружењу. Следећи корак је упоређивање добијених података и извођење закључака. Све наведено може се истраживати и из перспективе некад и сад ради сагледавања повећања или смањивања нивоа безбедности младих у саобраћају.

Уколико се група одреди да испитује да ли је школа безбедно место, то може урадити у сарадњи са стручном службом школе и прикупити потребне информације о томе колико је и каквих инцидената било у школи, на пример, у току претходне године, који су на било који начин утицали на безбедност ученика и који је степен остварености њихових права. Добијени подаци се могу квантитативно и квалитативно обрадити. Као додатак тим подацима може се обавити интервју са ученицима који су били укључени у инциденте. Група, која се одреди за истраживање електронског насиља и безбедности на мрежи, може да осмисли кратки упитник који ће ученици попуњавати анонимно ради утврђивања колико је њих и на који начин било узнемиравано путем интернета и која су им права тиме била угрожена.

Наставник подстиче ученике да осмишљавају што разноврсније начине истраживања теме и да развијају критички однос према добијеним подацима, пре свега у смислу њихове тачности. Међутим, без обзира коју тему обрађивали и на који начин, свака мала група на крају припрема

извештај и презентује резултате целој групи. На основу тих презентација развија се дискусија са циљем одабира резултата који је најинтригантнији или најподобнији за следећи корак – припрему пројекта. У зависности од величине групе, може се радити један или два пројекта у оквиру теме. Наставник води рачуна да се мале групе за истраживање и пројекат не формирају на основу личних преференција, већ да сваки ученик што више сарађује са свима у различитим активностима. Треба имати у виду да се програм реализује у групи састављеној од ученика који се међусобно не познају и да је потребно извесно време да се створи групна кохезија.

Код осмишљавања пројекта ученицима је потребна помоћ и подршка наставника, како би избегли проблем „широко“ постављених циљева који самим тим постају тешко оствариви. Имајући у виду природу изборног програма, највероватније ће многи пројекти бити усмерени ка организовању неке акције. На пример, ученици који су се определили да истражују на који начин се чува идентитет малих држава у свету глобализације, могу осмислити пројекат чији је циљ афирмисање очувања српског језика, промовисање куповине домаћих производа, залагање за покретање школске/локалне радио-станице која би емитовала домаћу музику младих неафирмисаних група... Пројекат може имати за циљ и организовање трибине, снимање едукативног двоминутног филма или прављење изложбе. Теме пружају велике могућности да се сарађује са ученицима који похађају друге изборне програме. На пример, може се осмислити заједнички пројекат који повезује тему глобализација из *грађанског васпитања* и загађеност ваздуха и вода у *образовању за одрживи развој*.

Без обзира какви су ефекти пројекта, ученици треба кроз рад на њему да овладају свим његовим сегментима од одабира проблема, преко дефинисања циља до провере остварености циља. Ученике треба охрабривати да превазилазе тешкоће које ће им се појавити у раду, да проблеме решавају сарадњом и да све време документују свој рад.

УВОД У ПРОГРАМ

Пример за подстицај

Група радника који месецима не добијају плату за свој рад штракује на улици и омета саобраћај. Због њиховог штрајка Хитна помоћ не успева благовремено да стигне до пацијента који умире.

Уводне активности треба спровести путем вођеног разговора чији је циљ да се ученици упознају са програмом и начином рада. У разговору се могу користити следећа питања која се односе на утврђивање знања и ставова ученика о важним питањима образовања за демократију: Шта једно друштво чини демократским? Да ли је могуће остварити нечија права не угрожавајући права других? Да ли су право и праведност исто? Шта грађанина чини грађанином? Како се постаје грађанин? Има ли смисла грађанско васпитање у школи? Има ли смисла покретање грађанских акција? На основу чега знамо да ли је наша група демократска? Којих правила у раду ћемо се придржавати да би свима било добро?

Тема: БЕЗБЕДНОСТ МЛАДИХ

Једна од приоритетних области *Националне стратегије за младе* за период од 2015. до 2025. године јесте безбедност младих. Тиме се потврђује схватање да млади, као група у друштву, имају специфичне безбедносне потребе и проблеме који захтевају посебан приступ. Као области од највећег безбедносног значаја препознате су: здравље, еколошка безбедност, насиље, безбедност у саобраћају, безбедност на интернету, ванредне ситуације. Угроженост безбедности младих се директно доводи у везу са степеном остварености њихових права. Одговорност за безбедност младих имају сви, од државе, различитих институција, организација, установа до сваког појединца. Посебно је важно да млади сами брину о сопственој безбедности и безбедности својих вршњака. КОМС, Кровна организација младих Србије, бави се планирањем и организовањем различитих активности које имају за циљ едукацију младих како да штите своју и туђу безбедност. У раду на

овој теми може се користити књига Безбедоносна култура младих, издавач Драганић (2006.), која је резултат рада на пројекту из ове области Министарства просвете и спорта.

Примери за подстицај

Страдање младих у саобраћају

Млади у Србији чине око 23% погинулих у саобраћајним незгодама. Свако четврто погинуло лице у саобраћају је млада особа. Млади, посебно мушкарци, имају највећи ризик да смртно страдају у саобраћају, од припадника свих других старосних група. Највећи ризик за младе је њихова физичка и емоционална незрелост, као и неискуство. Млади најчешће страдају викендом, у ноћним сатима, пред зору, непоштујући саобраћајна правила, возећи неприлагођеном брзином, услед вожње под дејством алкохола као и због не коришћења појасева.

Најважнији предлози измена и допуна Закона о безбедности саобраћаја које треба да допринесу смањивању саобраћајних незгода у којима су учесници млади су: продужење рока важења пробне возачке дозволе на две године особама које су положили возачки испит са навршених 19 година и продужење периода забране управљања моторним возилима од 23 сата увече до 6 сати ујутру.

Пожар у кафићу

У Новом Саду се 2008. године у кафићу Лаунц десио пожар у коме је осморо младих људи изгубило живот од гушења отровним димом. Том приликом, само породица Пекић изгубила је и сина и кћерку. У тренутку несреће у кафићу је било много више људи него што то простор дозвољава за безбедан боравак младих. За изазивање пожара оптужена су два власника локала али је суд и државу Србију прогласио одговорном јер, за све време рада кафића, који је имао дозволу, није извршена ни једна обавезна контрола о заштити од пожара. Пожар је касно идентификован, јер се у кафићу пушило и било је пуно дима, а када је примећен, настала је паника и људи нису успели да изађу због стампеда који се створио. Кафић није имао обележен пут у случају пожара, што је за такве локале обавезно.

Млади и насиље

Насиље младих људи представља један од највидљивијих облика насиља у друштву. Нема заједнице, колико год била богата или сиромашна, урбана или рурална, која је имуна на разорне последице овог насиља. Широм света су млади свакодневно и починиоци и жртве насиља на улицама, стадионима, у школама и у кафићима. Током прошле деценије главни узроци смрти адолесцената нису више били природни, већ су то постале ненамерне повреде и насиље. Његове последице су видљиве не само по броју смрти, болести и инвалидности, већ се одражавају и на квалитет живота. Проблем насиља младих не може се посматрати изоловано од других проблема у вези са ризичним понашањем. Статистички подаци указују да је око 65% свих убиства младих повезано са употребом алкохола и дроге, без обзира да ли је реч о починиоцу или жртви.

Трафикинг

Процењује се да је 80% младих свакодневно на интернету, 90% младих има профил на Фејсбуку, а просечни корисник ове мреже има више од 400 „пријатеља“. Ово су неки од налаза најновијег истраживања о коришћењу интернета у Србији. Многи млади користе интернет за информисање, за забаву, дружење али има и оних који су упали у замку трафикинга на сајтовима, најчешће маскиран у виду веома примамљивих понуда за добро плаћен посао у иностранству. Посетиоцима ових сајтова нуди се могућност да, без много формалности, добију посао. Озбиљност понуде се притом обично документује лажним уговорима и гаранцијама, не би ли све изгледало крајње уверљиво и веродостојно. Жртва на сајту попуњава формулар–пријаву са детаљним информацијама о свом материјалном, породичном и здравственом статусу, чиме у потпуности открива свој профил. Затим добија препоруку да о томе никоме не говори под изговором великог интересовања за добар посао. Жртве трафикинга најчешће су особе у узрасту од 16 до 22 године, са ниским материјалним и социјалним статусом породица из којих потичу. Они увек завршавају као

јефтина радна снага у иностранству, где су, лишени пасоша и новца, приморани да се баве или проституцијом или тешким физичким радом који није плаћен. Даљим директним уценама и застрашивањима, жртве трафикинга постају дугорочни робови.

Тема: ГЛОБАЛИЗАЦИЈА

Глобализацију треба посматрати као процес „смањивања“ света и његовог повезивања у целину са свим позитивним и негативним последицама. Тај процес је последица развоја науке, савремене технологије, тржишне економије, ширења демократије. Глобализација је омогућила слободно кретање капитала, робе, информација и људи, кроз ширење и укидање граница. Како је то процес који се појављује у различитим областима живота, ученици имају многе могућности да се баве истраживањем ове теме. Глобализација се може посматрати у области привреде, технологије, универзалних вредности, културе, животне средине, спорта и других области. Ученике треба подстицати да процесе глобализације критички истражују из што различитијих аспеката имајући у виду и позитивне и негативне ефекте.

Примери за подстицај

Да ли смо дебели?

Индекс телесне масе (енгл. BodyMass Index, БМИ) је метода рачунања ухрањености. БМИ се израчунава врло једноставно, а темељи се на односу телесне тежине и висине особе. Што је индекс више изван оквира дефинисаних вредности, то је већи ризик од оболевања од разних срчаних болести, дијабетеса и повишеног крвног притиска. Тако каже медицина али ко је и на који начин одредио вредности овог индекса по којој је претерана телесна тежина ако је он изнад 30, ризична ако је између 25 и 29 и у границама је нормале ако је до 25. Одговор је Светска здравствена организација, тачније њена међународна јединица за борбу против гојазности (ИОТФ) коју је водио професор Филип Џејмс. Након двогодишње студије, 1997. године, ИОТФ је спустио границу прекомерне тежине са тадашњих 27 БМИ на 25. Студију су финансирала два фармацеутска гиганта који производе неке од најпродаванијих таблета за мршављење. Иако је Џејмс тврдио како није било притисака да се индекс спусти, истина је да су ове компаније зарадиле право богатство кад су преко ноћи људи нормалне телесне тежине постали – дебели.

Развој или савремено ропство

Неразвијене земље, преузимајући знања, технологије и вредности развијених земаља путем опште глобализације, могу се много брже развијати и унапредити квалитет живота свог становништва. Да би се до тог позитивног ефекта глобализације дошло, најважније је да држава обезбеди квалитетно образовање за све. Без образованог становништва процес глобализације може увести земљу у такозвано савремено ропство где је економска експлоатација људи и деце као у 19. веку, а оствареност њихових права минимална.

Корпорације

Од 100 највећих светских економских сила, њих чак 69 нису државе већ су корпорације. "Walmart" вреди финансијски колико и Шведска држава, а "Shell" више зарађује него Мексико. "Global Justice Now", објаснио је какав утицај на свет има овакво економско стање. Огромно богатство и моћ тих корпорација сама је срж бројних светских проблема, од растуће неједнакости, па све до климатских промена. Ова организација се бори да се у Уједињеним нацијама донесе документ који би мултинационалне компаније правно обавезао на поштовање широке лепезе људских права широм света.

І І р а з р е д

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ПРАВА И ОДГОВОРНОСТИ

ПЛАНИРАЊЕ И ИЗВОЂЕЊЕ НАСТАВЕ У КОРИСТ ПРАВА

III разред (1 час недељно, 35 часова годишње)

ДЕМОКРАТИЈА И ПОЛИТИКА
ГРАЂАНИН И ГРАЂАНСКО ДРУШТВО
ГРАЂАНСКА И ПОЛИТИЧКА ПРАВА И ПРАВО НА
ГРАЂАНСКУ ИНИЦИЈАТИВУ
ПЛАНИРАЊЕ ЛОКАЛНЕ АКЦИЈЕ

IV РАЗРЕД (1 час недељно, 32 часова годишње)

ПРАВА И СЛОБОДЕ
СВЕТ ИНФОРМАЦИЈА
СВЕТ ПРОФЕСИОНАЛНОГ ОБРАЗОВАЊА И РАДА

ВЕРСКА НАСТАВА

I разред (1 час недељно, 35 часова годишње) (1 час недељно, 37 часова годишње, од тога око 20 часова за обраду, а око 17 часова за утврђивање и вежбање)

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- спознају да је хришћанство живот у литургијској заједници и живот за литургијску заједницу;
- уоче да је личност кључни појам у разумевању хришћанског учења о Богу и човеку;
- науче да је Бог личност и да се само у заједници личности открива;
- уоче да је подвиг неопходно средство за остварење личне заједнице с Богом у Христу у којој ће Бог бити извор нашег вечног постојања и личног идентитета;
- уоче разлике између црквеног и световног сликарства.

Садржај програма

Хришћанство је Црква (заједнички литургијски живот као израз вере у Бога).

Појам о Богу у хришћанству (вера и атеизам).

О богопознању (о знању уопште и о могућностима богопознања).

Познање Бога кроз Христа - у Цркви.

Крштење и рукоположење као сједињење са Христом у Литургији (подвижништво као средство за остварење личне заједнице с Богом у Литургији).

Сликарство као израз човековог односа према Богу и свету који га окружује (разлика између црквеног сликарства - иконографије и световног сликарства).

II разред (1 час недељно, 35 часова годишње) (1 час недељно, 37 часова годишње, од тога око 20 часова за обраду, а око 17 часова

за утврђивање и вежбање)

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- науче да правилно дефинишу појмове: личност, слобода, љубав - на основу православног учења о Светој Тројици;
- уоче да је човек као икона Божија личност и да је он једино биће које је у личним односима, односима слободе, љубави према другом бићу, способно да уочи ограниченост природе и њену угроженост од небића;
- запазе да је Литургија икона начина Божијег постојања.

Садржај програма

Света Тројица - Један Бог (Бог као биће заједнице слободе, љубави).

Онтолошке последице вере у Свету Тројицу као Једнога Бога.

Стварање света ни из чега (узрок постојања света јесте Бог као личност, Божија слобода).

Својства створене природе.

Стварање човека "по икони и подобију Божијем" (антрополошке последице вере у Бога који је Св.Тројица).

Првородни грех.

Проблем смрти (виђење овог проблема из перспективе природе и перспективе личности).

III разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

(1 час недељно, 37 часова годишње, од тога око 20 часова за обраду, а око 17 часова за утврђивање и вежбање)

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- стекну свест о томе да је Тајна Христова циљ стварања света;
- уоче да је првородни грех променио начин остварења циља због кога је свет створен, али не и сам циљ;
- запазе да се Тајна Христова поистовећује са Литургијом;
- уоче да апостолским прејемством, посредством Духа Светог, преко Литургије и као Литургија, будуће Царство Божије улази у историју;
- запазе разлику између иконографског приказивања распећа и васкрсења Христовог у православној и ренесансној традицији.

Садржај програма

Тајна Христова - јединство Бога и човека као циљ због кога је Бог створио свет.

Христово оваплоћење и страдање, смрт као последица греха првих људи.

Бог је васкрсао Христа из мртвих Духом Светим (превазилажење смрти за створену природу као плод слободне, личне заједнице Бога и човека у Христу).

Исус Христос као нови Адам и начелник све твари.

Улога Духа Светог у сједињењу људи и створене природе са Христом (Дух Свети конституише Цркву као конкретну Литургијску заједницу кроз Крштење, Миропомазање и Рукоположење).

Литургија као икона истинског постојања света - Царства Божијег (спасење света заједничко дело Св.Тројице и људи; разлика између Бога и људи али не и одељеност).

Апостолско прејемство (епископ као икона Христа, свештеници иконе апостола, Литургија као икона будућег века).

Распеће и Васкрсење Христово у православној иконографији.

IV разред

(1 час недељно, 32 часова годишње)

(1 час недељно, 32 часова годишње, од тога око 20 часова за обраду, а око 12 часова за утврђивање и вежбање)

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- уоче да историју ствара човек као слободно биће са једним конкретним циљем;
- испитујући историјске догађаје проникну у њихов крајњи смисао;
- уоче да се у делима људи огледа тежња за личним и бесмртним животом;
- науче да оцењују историјске догађаје на основу тога колико они дају правилан одговор на проблем превазилажења смрти у природи и слободног постојања човека као личности;
- упореде Литургију и литургијски начин постојања света са истином која подразумева превазилажење смрти и постојање човека као личности, као апсолутног и непоновљивог бића;
- уоче да православна уметност приказује свет не онаквим какав је сада, смртан и пролазан, већ какав ће бити у будућем Царству;
- стекну свест о томе да Црква није од овога света, али да је у свету и да постоји ради спасења света.

Садржај програма

Хришћанско схватање историје (старојелинско и савремено схватање историје без Бога).

Есхатон - будуће Царство Божије као узрок Цркве и историје (последњи догађај, догађај Царства Божијег даје валидност и постојање историјским догађајима).

Смрт природе као разједињење, распадање и смрт личности као прекид заједнице са личношћу за коју смо били везани, коју смо највише волели.

Литургија нам открива и циљ због кога је Бог створио свет и људе (да свет постане Царство Божије у коме неће бити смрти).

Помесна и Васељенска Црква, њихов однос.

Јединство Цркве (на помесном и васељенском нивоу).

Теологија православне уметности (књижевности, сликарства, архитектуре, музике ...).

Црква и свет (њихов однос).

ПРЕДМЕТ ЗАЈЕДНИЧКИ ЗА ОДСЕК КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА И ОДСЕК САВРЕМЕНЕ ИГРЕ

ИСТОРИЈА ИГРЕ

Назив предмета	ИСТОРИЈА ИГРЕ
----------------	---------------

Циљ	Циљ учења предмета Историја игре је да код ученика развије интересовање за игре различитих култура и цивилизација, кроз сагледавање целокупног развоја ове и њој сродних уметничких области, попут музике, костимографије, сценографије, режије и значаја игре и балета у развоју целокупне светске, али и националне историје уметности.		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	70 часова		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	
– објасни својим речима хронологију развоја игре од најранијег периода развоја цивилизације до данас; – анализира специфичности игре на различитим континентима; – опише различите утицаје ранијих стилова игре на данашње играчке правце и технике; – критички разматра и самостално прикупља информације везане за различите области из домена историје игре; – именује најзначајније уметнике, кореографе, играче, композиторе у свим историјским периодима; – идентификује најважније технике савремене игре настале у Европи и Америци; – уочи и изрази став у односу на предрасуде, неразумевање и лоше критике везане за балетска и играчка остварења, која су касније препозната као ремек дела у историји уметности; – усмено и писмено презентује развој различитих стилова игре, као и рад најзначајнијих кореографа; – препознаје и објасни утицај других уметничких грана на област игре и балета;	ПРАИСТОРИЈА	Порекло игре – покрет, гест, знак. Мит, ритуал, религија. Рад и игра. Врсте и технике игара.	
	СТАРИ ВЕК	Традиционалне културе Кина: – традиционална везаност за природу, симболи, маска, шминка, типови личности; – дворске игре и церемонијали; – Пекиншка Опера. Индија: – космички принцип игре, симболика и богатство форми; – Катакали плес. Египат: - Религиозне и државне свечаности, врсте игара. - Озирисов култ и ритуал као зачетак театарске игре. Грчка: – рађање позоришта; – идеал споја духа и тела као хармоније света; – митологија и игра;	

– објасни и анализира националну историју игре и најзначајније уметнике коју су је развијали; – сагледа значај и улогу наслеђа које су нам значајни уметници оставили у области игре и балета; – дискутује о уметности игре као интердисциплинарним системом који у себи садржи више уметничких грана;		– врсте игара (религиозне, сценске, државне и сеоске свечаности); – естетске вредности. Рим: – наслеђе Етрурије и утицај Грчке; – врсте религиозних и световних игара; – развој пантомиме.
– анализира снимке различитих балетских представа, као и представа савремених плесних стилова; – анализира и одреди културолошки значај друштвено ангажованих уметника од периода америчког модернизма до данас; – идентификује значај друштвеног контекста у оквиру кога тумачимо једно уметничко дело или правац; – самостално осмисли презентацију рада одређеног кореографа; – прати и анализира развој балета и игре у ширем контексту историје културе и уметности.	СРЕДЊИ ВЕК	Утицај цркве и црквене догме на игру, стагнација развоја игре, балска игра. Византија – античко наслеђе и богатство форми Истока, врсте игара, утицај хришћанства. Западно царство, рани феудализам, утицај хришћанства, народне игре, пантомимичари, улични играчи и певачи.
	НОВИ ВЕК	Стварање балета. Ренесанса – италијански карневали, развој опере и игра као саставни део оперских представа, појава учитеља игре. Комедија дел арт, импровизација. Канонозација балета. Прве балетске књиге. BALLET de COUR – дворски балет у Француској у време Катарине Медичи, алегоријски балети, одвајање балета од опере. Први професионалци. Барок – Луј XIV, дворски балети Молијера и Лилија.

		Симетрија и структура. Стварање Академије. Развој професионализма. Реформа – врхунац балетског формализма XVII и XVIII века. Развој балетске технике и маниризма. Садржај и форма. Реформа балета, Жан Жорж Новер.
	НОВИ ВЕК	Романтизам. Идеализација и естетски кодови, стварање великих балета, значајна имена кореографа, играча и педагога. Француска, Русија, Данска, Шведска. Руски академизам: – гостовање великих француских кореографа и играча; – Маријус Петипа; – значајни балетски уметници; – балети Петра Илича Чајковског.
	XX ВЕК	XX век – експлозија игре и балета. Фокинове реформе, трупa Сергеја Ђагиљева, руски играчи и кореографи Ана Павлова, Вацлав Нижински, Михаел Фокин. Постфокиновско време – почетак модернизма: Француска, Енглеска, Америка. СССР модернизам и соцреализам.
	НЕМАЧКА	Немачки експресионизам. Рудолф фон Лабан, Мери Вигман, Курт Јос.
	МОДЕРНА	Амерички модернизам; Ангажовани плесни театар, Марта Грејам, Дорис Хамфри, Исидора Данкан, Пол Тејлор.

		Утицај америчког модернизма на Европу. Ослобађање покрета. Танц театар Пине Бауш. Стварање балета у Краљевини Југославији. Балет у Европи и свету после другог светског рата. Велики пробоји нових форми седамдесетих година, минимализам, Мерс Канингам, Алвин Николај, импровизација Триша Браун и Стив Пекстон. Национални балет и игра -Мага Магазиновић, Димитрије Парлић. Савремена игра, најзначајније компаније и кореографи. Охад Нахарин, Акрам Кан, Саша Валц, Хофеш Шехтер. Пост модерна игра – уметност перформанса, документарни театар, улични плес – брејкденс, хип хоп, стрит денс.
--	--	---

Кључне речи: стилови и технике игре, кореографи, играчи, композитори, велика дела белог балета, модерне форме, историја уметности.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ПРАИСТОРИЈА – колевка мита и ритуала

СТАРИ ВЕК – традиционалне културе

СРЕДЊИ ВЕК – декаденција, забрана и балска игра

НОВИ ВЕК – стварање балета

IV разред

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

НОВИ ВЕК – пут ка модерном балету

XX ВЕК – експлозија игре и балета

НЕМАЧКА

МОДЕРНА

СТВАРАЊЕ БАЛЕТА У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ
БАЛЕТ У ЕВРОПИ И СВЕТУ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА
ПОСТ-МОДЕРНА ИГРА И БАЛЕТ
ВЕЛИКИ ПРОБОЈИ НОВИХ ФОРМИ, СЕДАМДЕСЕТИХ
ПОСТМОДЕРНА ИГРА И БАЛЕТ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ИСТОРИЈА ИГРЕ

Предмет Историја игре чини значајну теоријску потпору стручним играчким предметима, јер омогућава ученицима да сагледају настанак и развој уметничке игре од праисторије до најавангарднијих плесних стилова. Проучавањем свих историјских праваца, стилова игре и аутора који су их креирали, ученици су у могућности да сагледају улогу и значај уметничке игре кроз векове, као и њену данашњу позицију у ширем уметничком и друштвеном контексту.

Програм наставе и учења Историје игре садржи циљ изучавања ове уметничке области, затим кључне појмове везане за садржај предмета, као и листу исхода и упутство за њихово остваривање. Ови елементи програма представљају путоказ наставнику како да планира, оствари и вреднује наставу и учење овог предмета, на годишњем и на месечном нивоу.

Стављање фокуса на исходе омогућава наставнику да сагледа предмет и рад са ученицима у једном ширем контексту, да подстакне развој међупредметних компетенција, да повезује појмове и историјске одреднице у смислу широког сагледавања и поимања поља уметности и културе. Тако се реализација и циљ предмета остварују кроз корелацију са другим сродним предметима, попут Историје, Класичног балета, Савремене игре, Грађанског васпитања... Кроз повезивање знања и кроз ваннаставне активности, као што су посете галеријама и позоришним представама, долазимо до испуњења планираних исхода. На тај начин избегавамо пуко памћење историјских података, већ развијамо интересовање ученика да кроз анализу и праћење развоја уметности игре од њеног настанка до данас, кроз сагледавање одређених историјских епоха и праваца, могу да процене нове стилове и тенденције у уметничком деловању и да их ставе у одређени друштвени контекст.

Веома је важно да се настава употпуни додатним садржајима, као што су видео пројекције, анализа фото материјала и слично. Ученике треба подстицати да користе различите изворе информација и обогате своје знање, да истражују податке на интернету и у стручној литератури, да раде у групама на одређеној теми, и да науче да елоквентно излажу, анализирају, критички процењују и пренесу другим ученицима своја сазнања. Треба их подстицати да се баве истраживачким радом, развијати њихову радозналост, вештине конструктивне комуникације, међусобну сарадњу, оспособљавати их да сврсисходно и ефикасно уче, критички мисле и хармонизују изградњу свог естетског, интелектуалног, емоционалног и културног идентитета, усмеравајући га ка будућој професионалној улози. Наставник усмерава процес учења водећи рачуна о томе да ученици развијају знања, умења и ставове који су неопходни за живот у савременом свету и за наставак школовања.

І. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од задатих исхода и садржаја предмета наставник прво креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи који су дефинисани по областима олакшавају даљу припрему часа, односно конкретне наставне јединице. А свака наставна јединица, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за дати час, који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању часова треба такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, а да је за друге потребно више времена и више различитих активности. Зато наставник прилагођава темпо рада различитим наставним јединицама, али и образовним и

васпитним потребама ученика. За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати.

Оперативни планови и припреме за рад садрже самовредновање рада и напомене о реализацији планираних активности, а планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа и специфичним потребама ученика.

Веома је важно да наставници користе различите облике рада и наставне методе, које ангажују ученике и повећавају њихову заинтересованост, да користе различите изворе информација и да на њих упућују ученике, али и да оспособе ученике да самостално проналазе одговарајуће информације, успоставе критички однос према њима, затим да упућују ученике да погледају позоришне представе које ће додатно учврстити њихове ставове и знања о одређеној области или стилу игре. Такође, на тај начин они се подстичу да заузму свој критички став и да науче да аргументовано изнесу и бране своје мишљење.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава предмета Историја игре усмерена је на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу кроз активно гледање одабраних балетских и играчких дела смештених у одговарајући друштвено-историјски и културолошки контекст које ће допринети формирању уметничке личности ученика. Приступ програму подразумева отвореност и прилагодљивост процеса учења.

Садржаји су систематизовани по историјско-стилским целинама у циљу стицања општег играчког образовања ученика, као и повезивања овог предмета са осталим стручним предметима (класичан балет, савремена игра, игре двадесетог века, репертоар савремене игре), као и шире стручним предметима од којих су неки заступљени у школи као што је предмет историја, а неки се могу укључити у наставни процес због своје важности, као што су историја музике и историја уметности. Све наставне јединице градива илуструју се фотографијама и видео снимцима, са додатним предлозима о делима које ученици могу погледати код куће или на репертоару неког позоришта. Водећи ученике хронолошки кроз развој уметности игре, наставник ће распоређивати садржаје у односу на исходе учења. У поједине области ученике уводити информативно, на пример област Средњег века када уметност игре није била значајно заступљена, док ће највећу пажњу посветити значајнијим правцима, стиливима и ауторима, са посебним акцентом на период романтизма када долази до врхунца развоја класичног балета, или пак периоди немачког и америчког модернизма који су изузетно значајни за развој савремених плесних стилова. Наставник ће већу пажњу посветити одређеној области уколико ученици покажу посебно интересовање за њено изучавање. У подстицању максималног учешћа у уметничком доживљају и разноврсном развијању играчког и теоријског потенцијала, наставник има значајну улогу. Кроз гледање различитих балетских и играчких представа, ученици упознају музику различитих епоха, сценске елементе попут декора, костима, реквизите, упознају се са либретима најзначајнијих балетских дела, науче да разликују стилове, жанрове, правце..., као и да врше самосталну анализу и процену свих елемената једног уметничког остварења.

Развијање личног и професионалног односа према уметничкој игри и одређеном стилу, врсти и жанру и конкретном делу које се анализира, изграђује се разговором, аргументацијом, разменом мишљења и дебатом, и тиме се омогућава темељније разумевање одгледаног дела. Таква врста дискусија и аналитичке праксе подстичу код ученика развој самопоуздања и сигурности у будућим јавним и сценским наступима.

Међупредметна корелација може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, стручна литература...), затим рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у виду стручних

радионица је врло користан у комбинацији са другим начинима рада, јер развија социјалне и комуникацијске вештине ученика.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања знања ученика. Наставник у складу са прописима формативно и сумативно вреднује знање ученика, а ученици треба да буду унапред јасно упознати са начинима и критеријумима вредновања знања. Савремени приступ настави подразумева процену знања током савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су развијене а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно оцењивање подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су реализација практичних задатака, истраживања, писање есеја, радова, тестови различитог типа, посматрање и бележење активности ученика током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника. У настави оријентисаној на достизање исхода прате се и вреднују не само продукти већ и сам процес учења. Вредновање треба да се врши систематски и буде: објективно, валидно, одговарајуће, формативно. Било би пожељно да континуирану евалуацију и самоевалуацију примењују како наставници, тако и ученици. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем). Из тог разлога, сваки час и свака активност су прилика да се ученику пружи повратна информација о напретку. Ученике, такође, треба подстицати и оспособљавати да уз одговарајућу аргументацију сами процењују сопствени напредак у достизању исхода, као и напредак других ученика у одељењу. Тиме праћење и вредновање постају саставни део процеса учења.

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ

ОДСЕК КЛАСИЧАН БАЛЕТ

К Л А С И Ч А Н Б А Л Е Т

Назив предмета	КЛАСИЧАН БАЛЕТ – главни предмет
Циљ	Циљ учења предмета Класичан балет је да код ученика развије интересовање и љубав према класичном балету кроз индивидуално и групно играчко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, уметничког доживљаја, као и спремност ученика за професионално бављење игром и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	420 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– користи терминологију класичног балета; – објасни карактеристике и примењује правилан начин извођења балетских корака; – изводи комбинације вежби у одређеном ритму и темпу уз музичку пратњу; – демонстрира и објасни технику извођења pirouettes са разних припрема, на месту и са померањем по дијагонали; – правилно изводи вежбе скокова и повезује их у задатом ритму и темпу; – одржава статичку и динамичку равнотежу у различитим балетским позама; – користи и повезује кораке и вежбе на прстима који се изводе у одређеном ритму и темпу; – кроз једноставне кореографије испољава креативност и танцовалност; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – у заједничком игрању примени принцип узајамног праћења, поштује правила групе и ансамбла; – разликује значајне класичне балете, њихове композиторе, кореографе и либрета; – одржава личну хигијену и уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања;	EXERCISES КОД ШТАПА	Double rond de jambe en l'air en dehors et en dedans на целом стопалу, на полупрстима и са завршавањем у demi-plié. Flic-flac en tournant en dehors et en dedans изпозаупозуна 45 степени. Battements développés: – tombés en face и у позама, завршавајући врхом на под и на 90 степени; – ca balancé. Grand temps relevé en dehors et en dedans на целом стопалу и на полупрстима. Grands battements jetés: – на полупрстима; – balançoire (напред и назад); – passé на 90 степени; – développé („меки” battements) на полупрстима. Полуокрет en dehors et en dedans, из поза у позу кроз passé на 45 и 90 степени на полупрстима и са plié-relevé. Окрет fouetté en dehors et en dedans на 1/8, 1/4, и 1/2 круга, с ногом подигнутом напред или назад на 90 степени: – на целом стопалу; – на полупрстима; – са plié-relevé завршавајући на полупрстима; – са полупрстију завршавају у demi-plié. Пола tours en dehors et en dedans са plié-relevé, с ногом истегнутом напред и назад на 45 и 90 степени.

– поштује договорена правила понашања на балетском часу, школи и на јавним наступима.		Pirouette en dehors et en dedans почињући с отвореном ногом напред, у страну и назад на 45 степени. Pirouette en dehors et en dedans ca temps relevé. Flic ca pirouette en dehors et en dedans, почињући са отвореном ногом на II позицији на 45 степени. Pirouette tire-bouchon en dehors et en dedans почињућиса V позиције и из разних поза на 90 степени. Tour fouetté на 45 степени en dehors et en dedans.
	EXERCISES НА СРЕДИНИ САЛЕ	Battements fondus en tournant en dehors et en dedans на 1/4 круга. Battements frappés en tournant en dehors et en dedans на 1/8 и 1/4 круга врхом прстију на под и на 30 степени. Battements double frappés en tournant en dehors et en dedans на 1/8 и 1/4 круга, врхом прстију на под и на 30 степени. Battements battus sur le cou-de-pied напред и назад en face и en épaulement. Flic-flac en tournant en dehors et en dedans са завршавањем у V и IV позицији. Rond de jambe en l'air en dehors et en dedans: – double, на целом стопалу, на полупрстима и са завршавањем у demi-plié; – entourant на целом стопалу; – на 90 степени на целом стопалу (један до два ronds). Battements développés: – tombés en face и у позама, завршавајући врхом прстију на под и на 90 степени;

		– ballottés. Demi-rond et rond de jambe développé en dehors et en dedans en face и из позе у позу на полупрстима, на demi-plié и ca plié-relevé. Tour lent en dehors et en dedans у великим позама: – на demi-plié; – из позе у позу (без рада и са радом корпуса). Grand temps relevé en face en dehors et en dedans. Grands battements jetés на полупрстима. Grand port de bras-préparation за tours у великим позама. Grand fouetté en face ca coupé-кораком завршавајући у attitude effacée, I и II arabesque. Battements divisés en quarts (четвртни battements). Temps lié par terre ca pirouette en dehors et en dedans. Окрети en dehors et en dedans из позе у позу passé на 45 и 90 степени ca plié-relevé. Pirouettes en dehors et en dedans из II, IV и V позиције (дваокрета). Pirouettes en dehors et en dedans ca temps relevé (једандодваокрета). Pirouettes en dehors et en dedans ca temps sauté на V позицију и ca pas échappé на II и IV позицију (једандодваокрета). Pirouettes en dehors са ногом у положају sur le cou-de-pied и у пози attitude на 45 степени напред по један (два до четири, не спуштајући ногу у V позицију).
--	--	---

		Pirouette sur le cou-de-pied et pirouette tire-bouchon en dehors et en dedans из grand-plié у I и V позицији. Pirouettes tire-bouchon en dehors et en dedans из V и IV позиције (једандодваокрета). Tours fouettés на 45 степени (четири до осам). Pirouettes en dehors са dégagé по дијагонали (четири до осам). Pirouettes en dedans са coupé-кораком по дијагонали (pirouettes-piquées, 4-8). Tours chaînés (8-16).
	ALLEGRO	Entrechat-quatre са померањем. Royal са померањем. Pas assemblé en tournant (1/4 окрета). Pas brisé напред и назад. Petit pas jeté battu. Pas jeté fermé у свим правцима и позама. Pas ballotté (врхом прстију на под). Pas failli напред и назад. Sissonne fondue. Grande sissonne ouverte у свим правцима и позама (са померањем). Sissonne ouverte par développé en tournant en dehors et en dedans отварајући ногу у страну на 45 степени. Grande sissonne tombée у свим правцима и позама. Pas ballonné battu у страну, без померања и са померањем. Rond de jambe en l'air sauté en dehors et en dedans. Grand pas assemblé у страну и напред у положајима épaulement прилази: V

		позиција, coupé-корак, pas glissade, sissonne tombée, développé-tombé напред. Grand pas jeté напред у позама attitude croisée, III и I arabesque, прилази: V позиција, coupé-корак, pas glissade. Grand pas de chat. Grand temps lié sauté напред и назад. Temps levé у позама на 90 степени. Pas cabriole на 45 степени напред и назад са припремама: coupé-корак, pas glissade, sissonnetombé (мушки разред на крају године). Temps glissés (клизајући са померањем напред и назад на demi-plié) у позама I, II и III arabesque. Sissonne simple en tournant en dehors et en dedans. Pas emboîtés en tournant са померањем у страну и по дијагонали (4-6). Tour en l'air, са преносом ноге назад под колено, са завршавањем у IV позицији en face et effacée (мушки разред индивидуално).
	EXERCISES НА ПРСТИМА	Petits pas jetés en tournant на 1/2 окрета са померањем у страну. Pas de bourrée suivi у свим правцима и по кругу. Pas couru у разним правцима. Sissonne ouverte на 45 степени en tournant en dehors et en dedans на 1/4 и 1/2 окрета. Grande sissonne ouverte у свим правцима и позама (са померањем). Pas tombé из позе у позу на 90 степени. Rond de jambe en l'air en dehors et en dedans.

		Окрети fouetté en dehors et en dedans за 1/8 и 1/4 круга из позе у позу с ногом подигнутом на 45 и 90 степени. Grand battements jetés у свим правцима и позама Relevés на једној нози у свим позама на 45 и 90 степени са померањем напред (два до четири). Soutenu en tournant en dehors et en dedans за 1/2 и цео окрет, почињући из поза на 45 и 90 степени у demi-plié. Pas glissade en tournant са померањем у страну и по дијагонали (не мање од осам). Pirouette en dehors et en dedans из V и IV позиције и завршавањем у позама врхом прстију на под. Pirouettes en dehors et en dedans из V и IV позиције са pas tombé (један до два окрета). Pirouettes en dehors из V позиције по један (не мање од осам). Tours fouettés на 45 степени (не мање од четири). Pirouettes en dehors са dégagé по дијагонали (четири до осам). Pirouettes en dedans са coupé-корак по дијагонали (pirouettes-piquées, четири до осам). Tours chaînés (четири до осам). Скокови на прстима: pas emboîtés sur le cou-de-pied (назад) на месту и са померањем. Делови групне игре или варијације из класичног репертоара по избору наставника.
Јавни наступи – Најмање два јавна наступа.		

Годишњи испит

Exercices код штапа

- Double rond de jambe en l'air en dehors et en dedans на полупрстима и са завршавањем у demi-plié.
- Flic-flac en tournant en dehors et en dedans из поза у позу на 45 степени.
- Battements développés на 90 степени из позе у позу.
- Grand temps relevé en dehors et en dedans на полупрстима.
- Grand battement jeté balançoire.

– Окрет fouetté en dehors et en dedans на 1/2 круга, са ногом подигнутом на 90 степени en dehors et en dedans на полупрстима.

– Пола tours en dehors et en dedans са plié-relevé, с ногом истегнутом напред и назад на 45 и 90 степени.

– Pirouette en dehors et en dedans са temps relevé en dehors et en dedans.

Exercices на средини

- Battement fondu en tournant en dehors et en dedans на 1/4 круга.
- Battement frappé en tournant en dehors et en dedans на 1/4 на 30 степени.
- Flic-flac en tournant en dehors et en dedans са завршавањем у V и IV позицији.
- Rond de jambe en l'air en dehors et en dedans на полупрстима и на demi-plié на 90 степени.
- Battements développés на 90 степени у свим правцима и позама.
- Tour lent en dehors et en dedans у великим позама.
- Grand port de bras-préparation за tours у великим позама.
- Grand fouetté en face – завршавајући у attitude effacée, I и II arabesque.
- Temps lié par terre са pirouette en dehors et en dedans.
- Pirouettes en dehors et en dedans из окрета.
- Pirouettes en dehors et en dedans са temps sauté на V, II и IV позицију (један до два окрета).
- Pirouettes en dehors са ногом у положају sur le cou-de-pied и у пози attitude на 45 степени (два до четири).

Allegro

- Pas assemblé en tournant (1/4 окрета).
- Petit pas jeté battu.
- Pas jeté fermé у свим правцима и позама.
- Pas failli напред и назад.
- Sissonne fondue.

- Grande sissonne ouverte са померањем у свим правцима и позама.
 - Sissonne ouverte en tournant на страну на 45 степени кроз développé на 45 степени.
 - Grande sissonne tombée у свим правцима.
 - Pasballonné battu у страну и са померањем.
 - Rond de jambe en l'air sauté en dehors et en dedans.
 - Grand pas assemblé у страну и напред у положајима épaulement прилази: V позиција, coupé-корак, pas glissade, sissonne tombée, développé-tombé напред.
 - Grand pas jeté напред у позама attitude croisée, III и I arabesque, прилази: V позиција, coupé-корак, pas glissade.
 - Grand temps lié sauté напред и назад.
 - Sissonne simple en tournant en dehors et en dedans.
 - Tour en l'air, са преносом ноге назад под колено, са завршавањем у IV позицији en face et effacée (мушки разред индивидуално).
- Exercices на прстима**
- Petits pas jetés en tournant на 1/2 окрета са померањем у страну.
 - Pas de bourrée suivi у свим правцима и по кругу.
 - Sissonne ouverte на 45 степени en tournant en dehors et en dedans на 1/4 и 1/2 окрета.
 - Grande sissonne ouverte у свим правцима и позама (са померањем).
 - Rond de jambe en l'air en dehors et en dedans.
 - Окрети fouetté en dehors et en dedans за 1/8 и 1/4 круга из позе у позу с ногом подигнутом на 45 и 90 степени.
 - Pas glissade en tournant са померањем у страну и по дијагонали (не мање од осам).
 - Pirouette en dehors et en dedans из V и IV позиције и завршавањем у позама врхом прстију на под.
 - Pirouettes en dehors из V позиције по један (не мање од осам).
 - Tours fouettés на 45 степени (не мање од четири).
 - Pirouettes en dehors са dégagé по дијагонали (четири до осам).
 - Pirouettes en dedans са coupé-корак по дијагонали (pirouettes-piquées, четири до осам).
 - Tours chaînés (четири до осам).
 - Скокови на прстима: rasemboîté sur le cou-de-pied (назад) на месту и са померањем.
 - Делови групне игре или варијације из класичног репертоара по избору наставника.

Кључне речи: балетска терминологија, координација покрета, pirouettes, préparation zatury великим позама, велики скок, јавни наступ.

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

II разред
(12 часова недељно, 420 часова годишње)

Садржај програма

Усвајање tours у великим позама са различитих припрема. Комбинације pirouettes и tours са померањем до дијагонала и на месту на полупрстима и на прстима. Учење великих скокова. Рад са корпусом у разним корацима и exercises и adagio а такође и на изразу у позама и пластичношћу покрета. Обавезне су измене ритма и темпа у адађо и у осталим деловима часа. Учвршћивање и утврђивање пређених задатака у млађим и средњим разредима.

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ALLEGRO
EXERCICES НА ПРСТИМА

III разред
(12 часова недељно, 420 часова годишње)

Садржај програма

Различити видови окретања на прстима са померањем по кругу, овладавање великим скоковима у играчким комбинацијама. Израз и украси у покретима комбинацијама adagio, allegro и на прстима-развијање индивидуалности код ученика.

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ALLEGRO
EXERCICES НА ПРСТИМА

IV разред
(12 часова недељно, 384 часа годишње)

Садржај програма

Техничка обрада свих пређених корака у играчким комбинацијама adagio, allegro и на прстима, развијање уметничког израза. Овладавање различитим стиливима при извођењу варијација а сходно различитом карактеру музике. Рад са најталентованијим ученицима при извођењу најсложенијих техничких задатака.

EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ALLEGRO
EXERCICES НА ПРСТИМА

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КЛАСИЧАН БАЛЕТ
– главни предмет

Класичан балет је предмет који чини основну дисциплину током целокупног школовања играча. Програм наставе и учења је сачињен на основу програма и метода истакнутог балетског педагога Агрипине Ваганове. Основна начела ове методе заснивају се на развијању пластичности тела, координацији покрета и усавршавању балетске технике до виртуозности.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према балету, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно посматрање класичног балета и лично балетско изражавање ученика кроз извођење основних корака класичног балета. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање и стечене вештине у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Исходи представљају балетске, односно играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује све техничке и уметничке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему. Неопходно је при том у потпуности уважити разлике код ученика у способностима, интересовањима, као и индивидуални темпо савлађивања нових програмских садржаја.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз заједничко играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање мотивације и индивидуалности у подстицању максималног балетског доживљаја као и развијању потенцијала за балетско изражавање.

Игра у функцији здравља

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно изводе балетске кораке што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте корака и специфичног става при извођењу, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и примену теоријског знања.

На сваком часу ученике треба упућивати да су уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна исхрана и добар ниво хидратације организма од великог значаја за њихов рад и напредовање.

Балетска уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања култивисаним покретом. Класичан балет и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Познавањем и разумевањем класичног балета остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених, софистицираних облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат учења класичног балета који се пројектује на свакодневни живот је стицање радне дисциплине, подизање пажње, развијање меморије, моторике, правилан однос према здравој исхрани и здрављу у целини, развијање контроле емоционалних и физичких реакција/одговора као и одговарајућа когнитивна стимулација. Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је задатак наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања при гледању и извођењу балета. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања и хигијене, како у балетској сали, на сцени, тако и у публици.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у

социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, школе и локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У фази планирања и писања припреме за час, наставник дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом, имајући у виду балетске, интелектуалне, физичке и менталне могућности ученика. Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика.

С обзиром на дужину трајања часа (90 минута) рад треба ефикасно организовати.

Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Рад наставника обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања препоручених корака класичног балета, осмишљавања комбинација, кореографија, упоређивања различитих извођења и извођење делова варијација и варијација, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању.

Планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа ученика и специфичним потребама ученика. У планирању слободних активности уважавају се интересовања ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Свакодневно вежбање и добра организација часа је веома важна за будуће играче. Час је састављен из теоријског и практичног дела који се међусобно прожимају. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима класичног балета (јединство техничких и извођачких балетских елемената). Задатак наставника је да кроз такав час омогући хармоничан физички и интелектуални развој ученика, стицање балетске технике, уметничког израза и развијање музикалности. Такође је потребно, да се подједнако посвети пажња свим деловима часа – *exercises*-у код штапа, *exercises*-у на средини сале, *adagio*-у, *allegro*-у и извођењу *exercises*-а на прстима.

Наставник може да користи филм, видео снимке и друге различите изворе дигиталне комуникације. Клавирска пратња на часу је неопходна подршка ученику и наставнику. Она даје посебан темпо, ритам и динамику. Њоме се наглашава карактер корака и доприноси остваривању хармоније између играча и музике. У *allegro* корацима и на прстима користи се припремљен нотни материјал. Ако је у балетској представи кореограф потчињен музици, дајући кроз покрет њену садржину и форму, наставник на часу даје предност балетском кораку, а усаглашава музику. Корепетитор је део тима наставник – ученик.

У настави са учеником, важно је инсистирати на смисленом коришћењу физичке кондиције и снаге у циљу постизања издржљивости, гибкости, пластичности тела и покрета, као и изражајност у извођењу. Посебну пажњу треба обратити на однос према партнеру и саиграчима, интеракција са сарадницима, кореографом и публиком.

Избор комбинација и кореографија које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Веома је значајно код ученика развијати способност опажања и самоопажања, као и критичко мишљење како би се у што већој мери фокусирали на најважније детаље у овладавању појединих корака. У зависности од програма наставнику се препоручује да на часу комбинује фронтални, индивидуални, групни рад, рад у паровима, интерактивно учење и учење путем решавања проблема. При обради се препоручује кроз уводни део часа резимирање претходно обрађеног градива, посебно ако су кораци у функционалној вези. Наставник је у обавези да у процесу обраде демонстрира практичан садржај наставне јединице, било да га изводи сам или уз помоћ професионалног балетског играча у циљу што сигурнијег осамостаљивања ученика. Посебну пажњу усмерити на уредност, хигијену, однос према костиму, патикама и фризури. У формирању професионалног балетског играча неопходно је редовно похађање наставе и неговање радне дисциплине код ученика.

У првом и другом разреду ученици се срећу са новим појмовима, који се надовезују на већ стечено знање из основне школе, развијају технику играња, а посебна пажња је усмерена на учење великих скокова и окрета. У овим разредима започиње рад на усложњавању и усавршавању балетске технике – малих и великих окрета, као и других видова вртешки.

У првом разреду почиње учење *pirouettes* са разних припрема, померањем по дијагонали и у месту. Започиње се са усвајањем основне технике различитих *pirouettes* на прстима и основне технике окрета у великим позама. Уводе се сложеније форме *adagio*-а и промене у темпу унутар комбинације. Велики део часа се користи за задатке на средини сале. Убрзава се темпо часа.

Задатак наставника у другом разреду је да оспособи ученика да усвоји *tours* у великим позама са различитих припрема. Наставник ученицима задаје различите комбинације *pirouettes* и *tours* са померањем по дијагонали и у месту на полупрстима и на прстима. Посебна пажња се посвећује учењу великих скокова и раду са корпусом у разним корацима *exercises* и *adagio*, а такође и на изразу у позама и пластичношћу покрета. Обавезне су измене ритма и темпа у *adagio* и у осталим деловима часа. Свакодневним вежбањем учвршћују се и утврђују пређени задаци и кораци у млађим и средњим разредима.

У трећем и четвртном разреду се и даље развија балетска техника, сложени видови корака, скокова и окрета. Посебна пажња посвећена је прецизности и раду на уметничком изразу. Негује се индивидуалност ученика, али и групна игра (*pas de deux*, *pas de trois*, итд.). Такође је важан рад на варијацијама и кодама из познатих балетских представа да би се ученици што лакше и боље уклопили у рад професионалног ансамбла позоришта по завршетку школовања.

У трећем разреду потребно је да ученици овладају различитим видовима окретања на прстима са померањем по кругу и великим скоковима у играчким комбинацијама. Задатак наставника је да подстакне ученика на развијање индивидуалности, односно да ученик адекватно примењује израз и украсе у покретима који одговарају извођењу различитих комбинација *adagio*-а, *allegro*-а и вежби на прстима у складу са темпом и динамиком музичке пратње.

У четвртном разреду неопходна је обрада свих пређених корака у играчким комбинацијама *adagio*, *allegro* и на прстима, као и развијање уметничког изрази. Такође, потребно је свакодневно радити *exercises* код штапа како би се ученици загрејали и припремили за извођење захтевних вежби на средини сале, скокова и *exercises*-а на прстима. Кроз понуђени садржај ученици би требало да овладају различитим стилима приликом извођења варијација, у складу са различитим

карактерима музике. Посебан задатак наставника је рад са ученицима приликом извођења најсложенијих техничких задатака.

Веома је важно да ученици често наступају како би стекли сигурност у извођењу и развили самопоуздање приликом наступа као и да посећују балетске представе, концерте и представе. Дискусијом о одгледаним балетима и извођењем делова из истих, ученици стичу увид у тумачење балетских дела, различите техничке приступе, развијајући тако критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима класичног балета најбитније је развијање балетских и физичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од корака ка теоријском тумачењу.

Наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

Наставник формативно и сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученику треба саопштити критеријуме оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

Матурски испит мора садржати све елементе часа класичног балета: *exercises* код штапа, *exercises* на средини сале, велики *adagio*, *allegro* и *exercises* на прстима.

У оквиру свих балетских активности потребно је обезбедити подстицајну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, представама, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

РЕПЕРТОАР КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА

Назив предмета	РЕПЕРТОАР КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА
Циљ	Циљ учења предмета Репертоар класичног балета је да код ученика развије интересовање и љубав према класичном балету кроз индивидуално и групно играчко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости,

	креативности, естетског сензибилитета, уметничког доживљаја као и оспособљавање ученика за самосталан професионални јавни наступ и наставак уметничког школовања.		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	105		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	
– именује и демонстрира појединачне кораке у кореографији; – повезано изводи комбинације корака у задатој целини; – користи знања из класичног балета и примењује одређени стил извођења корака, у зависности од представе из које је варијација или групна игра; – објасни значај кореографске целине коју изводи (варијације или групне игре) у односу на читаву представу; – играњем у групи усклади сопствено извођење са извођењем осталих ученика, уз поштовање формације у класичном балету; – критички вреднује изведене варијације у односу на техничку припремљеност и балетску освешћеност; – критички прати сопствени развој и уз помоћ наставника бира начине за његово побољшање; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију балетске варијације у складу са узрастом ученика; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – активно посматра извођење варијација других ученика и примењује на себи искуства стечена на тај начин;	ИЗВОЂЕЊЕ СОЛО ВАРИЈАЦИЈЕ И ГРУПНЕ ИГРЕ ИЗ РЕПЕРТОАРА КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА	Варијације из репертоара класичног балета: – „Павиљон Армиде” варијација из балета „Павиљон Армиде”; – „Успавана лепотица” (П. И. Чајковски) варијације: – „Плава птица” – све варијације из пролога, – „Сребро” из балета; – „ Корсар” (А. Адам), варијације „Одалиске”; – „Вила лутака” (Ј. Бајер), варијација; – „Копелија” из балета „Копелија” (Л. Делиб); – „Дон Кихот” (Л. Минкус), варијација „Амор”; – „Рајмонда” из балета „Рајмонда” (А. К. Глазунов); – „Пахита” (Л. Минкус), варијације; – „Талисман” (Р. Дриго), варијација; – „Бајадера” (Л. Минкус), варијације из pas de trois;	

– самоиницијативно посећује балетске представе и друге играчке манифестације; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања на часу, води рачуна о уредности балетске опреме и хигијени.		– „Жизела” (А.Адам), I чин, Сељачки pas de deux; – „Узалудна предострожност” (П. Л. Хертл), варијација. Мушки разред: – „Крцко Орашчић” (П. И. Чајковски), варијација из pas de trois; – „Узалудна предострожност” (П. Л. Хертл), варијација; – „Жизела” (А.Адам), I чин, Сељачки pas de deux; – „Копелија” (Л. Делиб) варијација. Групне игре из репертоара класичног балета по избору наставника.
Јавни наступи Обавезан је најмање један јавни наступ, интерни и јавни час у току школске године.		

Кључне речи: соло варијација, групна игра, балетска представа, интерпретација, стил, естетски доживљај.

II разред

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВАРИЈАЦИЈЕ И ГРУПНЕ ИГРЕ ИЗ БАЛЕТА:

“Успавана лепотица”.

“Крцко Орашчић”

“Узалудна предострожност”.

“Дон Кихот” – II чин.

III разред

(4 часа недељно, 140 часова годишње)

ВАРИЈАЦИЈЕ:

“Корсар” – варијација, Pas de deux.

“Дон Кихот” – варијација II и III чин.

“Бајадера”.

“Пламен Париза”.

“Лабудово језеро”

“Пахита” – grand pas – варијација

“Жизела” – II чин

“Шопенијана”

“Бахчисарајска фонтана.

На све наведене варијације преносе се кореографије и стил класичних балетских представа које се изводе на репертоару позоришта (“Жизела”, “Лабудово језеро”, “Дон Кихот”, “Успавана лепотица”...).

I V р а з р е д

(4 часа недељно, 128 часова годишње)

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА РЕПЕРТОАР КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА

Репертоар класичног балета је предмет који има за циљ да формира играча класичног балета са развијеном способношћу за сарадњу и индивидуалним изразом.

Репертоар класичног балета је усмерен на развијање пластичности тела, координације покрета и усавршавање балетске технике до виртуозности али и на упознавање, разумевање и анализу многих балетских представа као и на практично савладавање варијација и групних кореографија из истих.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према балету. Искуствено учење подразумева лично балетско изражавање ученика кроз извођење постављених кореографија као и стицање уметничког израза и развијање музикалности. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање и стичу вештине у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује све техничке и уметничке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему. Неопходно је при том у потпуности уважити разлике код ученика у способностима, интересовањима, као и индивидуални темпо савлађивања нових програмских садржаја.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз групно играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање мотивације и индивидуалности у подстицању максималног балетског доживљаја као и развијању потенцијала за балетско изражавање.

Игра у функцији здравља

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно изводе балетске кораке што је важно за одржавање здравља коштаног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте корака, варијације и групне игре, при извођењу, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и примену теоријског знања.

На сваком часу ученике треба упућивати да су уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна

исхрана и добар ниво хидратације организма од великог значаја за њихов рад и напредовање. Балетска уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања култивисаним покретом. Класичан балет и друге уметности пружају прилику за креативност и самоизражавање. Познавањем и разумевањем класичног балета остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених, софистицираних облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат учења класичног балета који се пројектује на свакодневни живот је стицање радне дисциплине, подизање пажње, развијање меморије, моторике, правилан однос према здравој исхрани и здрављу у целини, развијање контроле емоционалних и физичких реакција/одговора као и одговарајућа когнитивна стимулација. Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је задатак наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања при гледању и извођењу балета. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања и хигијене, како у балетској сали, на сцени, тако и у публици.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред испланирати. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У фази планирања и писања припреме за час, наставник дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом, имајући у виду моторичке, интелектуалне, физичке и менталне могућности ученика. Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика. С обзиром на дужину трајања часа (90 минута), рад треба ефикасно организовати.

Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Рад наставника обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања препоручених кореографија, упоређивања различитих извођења, прилагођавања кореографија ученику и извођење делова варијација и целих варијација, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку, итд.

Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању.

Планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа ученика и специфичним потребама ученика. У планирању слободних активности уважавају се интересовања ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Час је састављен из теоријског и практичног дела који се међусобно прожимају. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима класичног балета (јединство техничких и извођачких балетских елемената). Задатак наставника је да кроз такав час омогући хармоничан

физички и интелектуални развој ученика као и стицање балетске технике. Такође је потребно, да се подједнако посвети пажња свим ученицима, односно да се примени индивидуални облик рада. Наставник може да користи филм, видео снимке и друге различите изворе дигиталне комуникације. Клавирска пратња на часу је подршка ученику и наставнику, неопходно је да корепетитор добро познаје и влада музиком из балета, темпом, динамиком да би успешно пратио рад ученика и прилагођавао темпо извођења до крајње форме. Музиком се наглашава карактер корака, помаже његовом извођењу и доприноси остваривању хармоније између играча и музике. Наставник на часу даје предност балетском кораку, а усаглашава музику. Корепетитор је део тима наставник – ученик. У настави са учеником, важно је инсистирати на смисленом коришћењу физичке кондиције и снаге у циљу постизања издржљивости, гipкости, пластичности тела и покрета, као и изражајност у извођењу. Посебну пажњу треба обратити на однос према партнеру и саиграчима, интеракција са сарадницима, кореографом и публиком.

Избор кореографија, варијација, групне игре које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак у техничком и у музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Веома је значајно код ученика развијати способност опажања и самоопажања, као и критичко мишљење како би се у што већој мери фокусирали на најважније детаље у овладавању појединих корака. У зависности од програма наставнику се препоручује да на часу комбинује фронтални, индивидуални, групни рад, рад у паровима, интерактивно учење и учење путем решавања проблема. При обради се препоручује кроз уводни део часа резимирање претходно обрађеног градива, посебно ако су кораци у функционалној вези. Наставник је у обавези да у процесу обраде демонстрира практичан садржај наставне јединице, било да га изводи сам или уз помоћ професионалног балетског играча у циљу што сигурнијег осамостаљивања ученика. Посебну пажњу усмерити на уредност, хигијену, однос према костиму, патикама и фризури. У формирању професионалног балетског играча неопходно је редовно похађање наставе и неговање радне дисциплине код ученика.

Задатак наставника је да подстакне ученика на развијање индивидуалности, односно да ученик адекватно примењује израз и украсе у покретима који одговарају извођењу различитих кореографија или улога.

Кроз понуђени садржај ученици би требало да овладају различитим стиливима приликом извођења варијација и групне игре у складу са различитим темпом, динамиком и карактером музике. Посебан задатак наставника је рад са ученицима приликом извођења најсложенијих техничких задатака.

Веома је важно да ученици често наступају како би стекли сигурност извођења и развили самопоуздање приликом наступа као и да посећују балетске представе, концерте и представе. Дискусијом о одгледаним балетима и извођењем деловима из истих ученици стичу увид у тумачења балетских дела, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима Репертоара класичног балета најбитније је развијање играчких и техничких способности, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од

корака ка теоријском тумачењу.

Наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

Наставник формативно и сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученици су упознати са критеријумима оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

У оквиру свих балетских активности потребно је обезбедити подстицајну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, представама, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ДУЕТНА ИГРА

ЦИЉ И ЗАДАЦИ:

Формирање успешног играчког дуета.

Задаци:

- развијање сазнања и свести о потреби успостављања партнерског односа између балерине и балетског играча;
- усвајање задатих облика партерне и ваздушне подршке;
- увежбавање повезивања покрета у складу са задатим темпом музике и кореографијом;
- увежбавање снаге, упорности, концентрације
- усавршавање технике класичне подршке до сигурности при извођењу;
- неговање сценског извођења;
- развијање смелости и одважности током игре у двоје;
- способност примене стечених знања и умења на нове играчке ситуације.

І І р а з р е д

(2 часа недељно - 70 часова годишње)

ПАРТЕРНА ПОДРШКА

ПОДРШКА УЧЕНИЦЕ – ОБЕМА РУКАМА ЗА СТРУК

ПОДРШКА УЧЕНИЦЕ ОБЕМА РУКАМА ЗА ДВЕ РУКЕ (за шаке и чланке)

ПОДРШКА ЈЕДНОМ РУКОМ (за шаку или чланке)

ВАЗДУШНА ПОДРШКА

ПОДРШКА УЧЕНИЦЕ ЈЕДНЕ И ДРУГЕ РУКЕ ЗА СТРУК

III разред
(2 часа недељно - 70 часова годишње)

ПАРТНЕРСКА ПОДРШКА
ПОДРШКА УЧЕНИЦЕ СА ОБЕ РУКЕ ЗА СТРУК
ПОДРШКА УЧЕНИЦЕ СА ОБЕ РУКЕ
ЗА ОБЕ РУКЕ (за шаке и за чланке)
ДРЖАЊЕ УЧЕНИЦЕ ЈЕДНОМ РУКОМ
ПОДРШКА У ВАЗДУХУ
СКОКОВИ СА ДРЖАЊЕМ ДВЕМА РУКАМА ЗА ОБЕ РУКЕ, ЗА ЈЕДНУ РУКУ И КОМБИНОВАНИМ ПРИПРЕМАМА, ТЈ. ЈЕДНОМ РУКОМ ЗА РУКУ, А ДРУГОМ ЗА СТРУК...
СКОКОВИ ДО ВИСИНЕ ГРУДИ И РАМЕНА УЧЕНИКА.
ПОДИЗАЊЕ УЧЕНИЦЕ СА ФИКСИРАЊЕМ ПОЗЕ НА ГРУДИМА ИЛИ РАМЕНУ УЧЕНИКА

IV разред
(2 часа недељно, 64 часа годишње)

ВАЗДУШНА ПОДРШКА ВЕЛИКИ СКОКОВИ И ПОДИЗАЊЕ УЧЕНИЦЕ СА ФИКСИРАЊЕМ ПОЗЕ НА РАМЕНУ УЧЕНИКА
ВЕЛИКИ СКОКОВИ И ПОДИЗАЊЕ УЧЕНИЦЕ СА ФИКСИРАЊЕМ ПОЗЕ НА ОБЕ ГОРЕ ПОДИГНУТЕ РУКЕ УЧЕНИКА
ВЕЛИКИ СКОКОВИ И ПОДИЗАЊЕ УЧЕНИЦЕ СА ФИКСИРАЊЕМ ПОЗЕ НА ЈЕДНОЈ ПОДИГНУТОЈ РУЦИ
БАЦАЊЕ УЧЕНИЦЕ ИЗ ФИКСИРАНИХ ПОЗА НА ОБЕ И ЈЕДНУ ПОДИГНУТУ РУКУ СА ЗАВРШАВАЊЕМ У ПОЗИ 'РИБКА'

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм овог предмета обухвата теорију и праксу. Час је и теоријски и практичан. Код ученика се развија осећај за заједничку игру, нарочито за темпо играња уз учење одговарајуће технике класичне подршке. Нарочиту пажњу посветити стилу играња, посебним формама и карактеристикама везаних за музику и кореографију. Наставник организује рад на часу уз помоћног наставника тако да се наставне јединице и комбинације вежбају у што већем броју. Комбинације треба да буду кратке и разумљиве, да увек имају ниво и различит приступ и не треба их показивати више од два пута, како би се сачувала ученикова пажња. Ученика треба поставити у нове услове - некад и неудобне - да би се код њега развијао осећај сналажљивости и сигурности. Часове класичне подршке почињати две недеље након почетка наставне године када су ученици у настави класичног балета ушли у потребну форму за овај предмет. Музику за час класичне подршке треба тако организовати да се поред репертоара класичног балета користе и импровизације за постављену балетску етиду, као и да се на одређену музику постави балетска етида. У раду у подршци у ваздуху наставник мора посветити посебну пажњу ученику мушкарцу који има велику одговорност и велико физичко оптерећење држећи балерину у ваздуху. Девојке које имају тежину преко 50 килограма не би требало да раде сложену ваздушну подршку.

САВРЕМЕНА ИГРА

Назив предмета	САВРЕМЕНА ИГРА		
Циљ	Циљ учења предмета Савремена игра је да ученик кроз индивидуално и групно играчко искуство усаврши вештине извођења савремених играчких техника, развије креативност и овлада телом као целином и простором које то тело осликава.		
Разред:	Први		
Годишњи фонд часова:	70 часова		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	
– именује и демонстрира елементе вежби на поду поштујући правилну технику њиховог извођења; – покаже активан однос између центра тела и зглобова приликом кретања; – показује способност динамичког и ефикасног кретања преко пода; – правилно покреће кичмени стуб приликом савијања, извијања, исправљања, увртања и нагиба; – изводи комбинације елемената у складу са музичком пратњом; – примени основне принципе контакта (roll, push, slide и pivot) приликом кретања преко пода; – просторно се оријентише приликом промена дирекција; – кроз задате вежбе импровизација испољава креативност; – у заједничком игрању примени принцип узајамног праћења и поштује правила групе; – одржава личну хигијену и уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања.	ВЕЖБЕ ПОДУ	Увод у савремену игру. Положај тела на поду: – Х позиција; – положај фетуса. Вежбе за: – центар (у раду на поду), – правилно ангажовање стопала (у раду на поду), – снагу/јачање, – релаксацију, – дисање, – истезање, – сливени ток кретања тела. Body rolls (котрљања). Leg wing (замах ноге). Legwing у седећем положају. Кружење главе и торза у седећем положају. Curve (савијање – напред, у страну). Arch (извијање). Свећа.	

		Кретања преко пода у лежећем положају кроз bodyrolls. Inandout кретање (кретање од центра тела и ка центру тела). Спуштање и дизање са пода.
	ВЕЖБЕ НА СРЕДИНИ САЛЕ	Поставка тела. Позиције ногу и стопала. Позиције руку и шака. Пренос тежине тела са ноге на ногу. Curve (напред, у страну). Arch (извијање грудног коша на горе). Комбинације равних и заобљених леђа (рад пршљенова). Spine wave (талас). Flat back. Plié у паралелним и отвореним позицијама. Plié-relevé комбинације са curve и arch. Grandplié (паралелни и отворени). Foot isolation (рад стопала). Battement tendu : – паралелна позиција; – отворени; – са brush; – са kicks.
		Battement tendu са преносом тежине.

		Исклизавање у дубоку II и IV позицију. Battement tendu jeté (паралелни, отворени). Passé (паралелни, отворени). Fondu (паралелни, отворени). Полу окрети: – ca plié; – ca relevé. Legswing (замах ноге – напред, назад, у страну). Legswing са исклизавањем у дубоку plié позицију. Développé (паралелни, отворени) ca releve и plie. Grand battement са опуштањем ноге на под. Трамплини. Sauté (из позиција). Sauté са радом главе и тела.
	КРЕТАЊЕ у ПРОСТОРУ	Простор и однос тела и простора. Разноврсни ходови (у свим правцима и смеровима). Offbalance (напред, у страну, назад). Трокорак (брзи, са променом ритма). Трчање у свим правцима. Трчање са скоком, поскоком. Скокови по дијагонали са ногом на passé и радом горњег дела тела. Скокови по дијагонали – sauté, jeté, chassé.

		Импровизације на задату тему.
Јавни наступи Најмање један интерни и јавни час		
Годишњи испит Вежбе на поду – Bodyrolls комбинације. – Legswing комбинације. – Кружење главе и торза у седећем положају са радом руку. – Комбинације кретања тела преко пода у лежећем и седећем положају. – Подизања и спуштања са пода. Вежбе на средини сале – Plié-relevé комбинације са curve и arch. – Bodyswing (замах тела). – Plié у паралелним и отвореним позицијама уз рад торза и руку. – Battementtendu паралелни и отворени са преносом тежине. – Исклизивање у дубоку II и IV позицију. – Полу окрети са радом главе и корпуса. – Développé комбинације. – Legswing комбинације. – Sauté у комбинацији са радом корпуса. Кретање у простору – Ходови. – Offbalance. – Трчање са скоком, поскоком. – Комбинације скокова по дијагонали.		

Кључне речи: тело, простор, покрет, савремена игра, swing, roll, скок, вежбе.

II разред
(4 часа недељно, 140 часова годишње)

Садржај програма

Други разред програмски обезбеђује вежбе релаксације, вежбе на поду и средини. Тежина елемената је повећана, за повезивање и увежбавање усвојених елемената кроз комбинације потребан савладани ниво координације и свесног вођења тела као инструмента игре. Вежба се техника али се потенцира код ученика и потреба за постојањем личне прераде усвојеног и активност која показује доживљај.

ВЕЖБЕ РЕЛАКСАЦИЈЕ
ПОД
СРЕДИНА
КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ

III разред
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Садржаји програма

Трећи разред као и програм четвртог разреда наставља се релаксационим вежбама, вежбањем на поду, на средини и у простору. Процес савладавања се усложњава, обилује вишечланим комбинацијама и тражи активно и стваралачко учешће ученика у импровизацијама и контакт импровизацијама.

ВЕЖБЕ РЕЛАКСАЦИЈЕ
ПОД
СРЕДИНА
КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ

IV разред
(2 часа недељно, 64 часова годишње)

ПОД
СРЕДИНА
КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА САВРЕМЕНА ИГРА

Програм наставе и учења предмета Савремена игра је произашао из потребе праћења савремених достигнућа у области игре у свету као и стечених искустава наставника у раду са ученицима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према игри. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује све техничке и играчке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему. Неопходно је при том у потпуности уважити разлике код ученика у способностима, интересовањима, као и индивидуални темпо савлађивања нових програмских

садржаја.

Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз заједничко играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање, буђење мотивације и индивидуалности у подстицању максималног играчког доживљаја као и развијању потенцијала за уметничко изражавање.

Игра у функцији здравља

Уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна исхрана и добар ниво хидрације организма од великог су значаја за рад и напредовање ученика. На сваком часу ученике треба упућивати да правилно изводе вежбе, што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте корака и специфичног става при извођењу ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и примену теоријског знања.

Савремена игра и друге уметности пружају прилику за људску креативност и само-изражавање. Њен позитиван утицај и ефекат се огледа у стицању радне дисциплине, подизању нивоа пажње, развијању меморије, изграђивању одговорног односа према здравој исхрани и здрављу у целини, когнитивној стимулацији и контролисаном емоционалном и физичком одговору.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је задатак наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања при гледању и извођењу игре.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Исходе прописане наставним планом и програмом потребно је операционализовати на месечном нивоу као и за сваки конкретан час. У оперативним плановима наставника и њиховим припремама за час видљиве су наставне методе којима је планирано активно учешће ученика у настави као и развој међупредметних компетенција. Они садрже самовредновање рада и напомене о реализацији планираних активности.

Наставник прилагођава темпо рада различитим образовним и васпитним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Природа савремене игре указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима игре. Кроз наставне теме и области ученици се упознају са елементима и техникама савремене игре, ради се на њиховом разумевању, вежба се овладавање њима и развијају се појмови сценског тела и сценског покрета као што су: дисање, фокус (поглед), тоничност мишића, држање тела, тежина тела у односу на пад и гравитацију, артикулација и музикалност покрета, свест о анатомији људског тела и разумевање начина на који се тело креће, употреба енергије на различитим нивоима, однос покрета према простору.

Класична балетска техника игре је основ на који се надограђују технике савремене игре као што су технике Хозе Лимона, Мерс Канингама, Лестер Хортон, Рудолф Лабана и Мет Метокса, Марте Грем, Дорис Хамфр. Корелација два наставна предмета омогућава ученику да лакше усваја

предвиђено градиво и систематично усавршава технику извођења – поставка тела, владање телом, осећај за ритам и фразу, динамика извођења игре обogaћене експресивношћу. Наставне јединице у програму које су дате сукцесивно уз правилно планирање односа обрада, понављање, вежбање, систематизацију, требало би да омогуће успешно реализовање предвиђених садржаја чиме би резултат наставног процеса довео до припремљености ученика за преузимање улога у конкретним кореографским задацима. У зависности од степена ангажовања ученика и наставника на развијању свих аспеката личности играча могу се очекивати и нови начини изражавања кроз покрет и игру.

Потребно је познавати што шири играчки речник и добро разумети однос између разних вежби; да су вежбе на поду припрема за рад на средини а ове опет припрема за разне комбинације вежби преко пода. Кад се каже преко пода мисли се на коришћење свеобухватног простора, односи разних праваца и смерова (дијагонала, круг, хоризонтала, вертикала, цик-цак, спирала итд.).

На часовима са ученицима треба радити на:

- индивидуалној креативности у покрету,
- комплетној употреби тела као инструмента,
- употреби простора,
- истраживању покрета,
- употреби разних ритмова и фраза.

Програм првог разреда је уводни, од упознавања ученика са појмом савремене игре, њеним историјским развојем, постојећим правцима и техникама, преко упознавања тела и његових функција, анатомијом, тежином, дисањем, равнотежом, тензијом и релаксацијом. Сазнају се основне позиције, став и употреба кичме, начини за савладавање силе земљине теже, однос тела и простора. Кроз наставне теме: вежбе на поду, вежбе на средини и у простору, упознају се основни елементи савремене игре, ради се на њиховом разумевању и увиђању односа: део тела – покрет – корак – тело – простор; вежба се овладавање њима и ученици се уводе у вештину телесног изражавања.

Други разред програмски обрађује вежбе на поду и на средини. Тежина елемената је повећана, за повезивање и увежбавање усвојених елемената кроз комбинације потребан савладани ниво координације и свесног вођења тела као инструмента игре. Вежба се техника али се потенцира код ученика и потреба за постојањем личне прераде усвојеног и активност која показује и доживљај.

Трећи разред као и програм четвртог разреда наставља са вежбањима на поду, на средини и у простору. Процес савладавања се усложњава, обилује вишечланим комбинацијама и тражи активно и стваралачко учешће ученика у импровизацијама.

Вежбе на поду представљају припрему за вежбе на средини. Приликом обраде наставних јединица на поду важно је да ученици остваре квалитетан однос са подлогом по undercurve принципу кретања. То се постиже систематичним радом на четири основна принципа контакта (roll, slide, push, pivot).

Вежбе на средини захтевају рад на узрочно-последичној повезаности кретања (органски низ), коришћењу тежине тела и правилну употребу мишића. Обратите пажњу на in and out принцип кретања. Важно је радити на правилној поставци тела, владању телом, осећају за ритам и фразу, динамици извођења игре. Динамика се постиже радом на ритмовима (impulse, impact, swing, accent, rebound, sway, pause, vibration).

Вежбе кроз простор подразумевају коришћење целокупног простора, коришћење одговарајућих тачки, нивоа и равни простора и односе разних праваца и смерова (дијагонала, круг, хоризонтала, вертикала, спирала, цик-цак). Ученици би требало да имају свест о центру тела и инерцији и да то примењују приликом кретања и да користе фокус и прогресивно и дигресивно.

Посебан аспект уметности савремене игре је стално истраживање нових начина изражавања кроз покрет и игру. Кроз часове импровизације психофизички потенцијали ученика се подстичу на даља

самостална изражавања у овој области.

Праћењем плесних представа и дискусијом о њима ученици стичу увид у различите приступе и начине извођења и на тај начин развијају критичко мишљење.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

Важан задатак наставника је да на почетку процеса учења спроведе иницијалну процену нивоа на коме се ученици налазе и тиме установи вештине, способности, интересовања, искуства, нивое постигнућа и потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. На основу тога могуће је ефикасно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу. У односу на иницијалну процену наставник ће пратити и процењивати даљи ток напредовања ученика узимајући у обзир могућности и способности ученика.

Од посебног значаја је да се обрати пажња код вежби на поду на снагу, брзину, централизацију тела, ток кретања, однос тела и подлоге; код вежби на средини на став тела, позиције стопала и руку, правилне *curve* и *arch* позиције, узрочно-последични ток кретања и на употребу динамике; код вежби у простору на однос тела и простора, употребу фокуса.

Наставник формативно и сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

Ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета као и напредак других ученика.

КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ

Назив предмета	КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ		
Циљ	Циљ учења предмета Сценско народне игре је да код ученика развије интересовање и љубав према сценским играма кроз индивидуално и групно играчко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, уметничког доживљаја, као и спремност ученика за професионално бављење игром и наставак уметничког школовања		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	105 часова		
ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:			
– правилно стоји у задатом ставу; – правилно отвара руке кроз основне позиције у једноставним комбинацијама; – препознаје различите карактере; – демонстрира основне кораке у различитим карактерима;	EXERCISES КОД ШТАПА	Demi и grand plié по I, II, III, IV, V и VI (сливено и реско). Battement tendu: – са прелазом радне ноге са врха прстију на штиклу;	

– изводи кораке сценско народних игара поштујући музички карактер, промене ритма и акцента; – кроз једноставне кореографске слике испољава креативност и танцовалност; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – у заједничком игрању примени принцип узајамног праћења, поштује правила формације; – примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком извођењу игре; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – одржава личну хигијену и уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – поштује договорена правила понашања у балетској сали и на јавним наступима; – користи усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу.		– са развијањем на штиклу са одизањем пете бедра радне ноге; Battement tendu jeté; – на demi plié (са акцентом од себе); – са проклизом кроз I позицију, без и са ударом пете ноге ослонаца; – са акцентом од себе, са завршетком у III позицију, полупрсти; Flic- flac: – припрема; – са ударом целог стопала у III позицију на demi-plié; – са pas tombé; Вежбе ударања штикли и полупрстију: – наизменично цело стопало и полупрсти 2/4 и ¾ такта; – исто са двојним ударом и са искорак; – наизменично ударање полупрста и штикле; – наизменично ударање штиклама 1/8 такта; Карактерни rond de jambe и rond de pied : – par terre са и без окрета стопала ноге ослонаца ; – на 45 степени; – истои rond de pied ; Pas tortillé: – легато и стакато; – са подизањем на полупрсте ноге ослонаца и са скоком; Припрема за tire-bouchon и tire-bouchon. Battement fondu на 45 и 90 степени. Припрема за „Вериовочку” и „Вериовочка” (у руском и мађарском карактеру). Вежбе за бокове: – цело стопало; – полупрсти; – „Голубац”; – један и двојни удар петом радне ноге о пету ноге ослонаца; – један и двојни удар петама обе ноге; – у скоку;
--	--	--

		Battement développé: – сливено; – одсечно; – са једним и двојним ударом ноге ослонца; Grand battement jeté: – цело стопало без и са plié; – цело стопало без и са plié – са подизањем на полупрсте – са coupé tombé Спуштање на рис. Обичан и двојни кључ (мађарски). Relevé са отвореном и затвореном позицијом; на две и једној нози. Port de bras у различитим карактерима (са прегибима корпуса). „Винт”. Припрема за „полуприсјатке” и „присјатке” (за дечаке). Избацивање на пете обе ноге у страну и напред из demi и grand plié и са одскоком. Избацивање на пету радне ноге (напред и у страну) из demi у grand plié.
	EXERCISES НА СРЕДИНИ САЛЕ	Елементи Руске игре: – Прост ход; – Народни клизајући ход; – Променљиви ход; – Шаркајући ход; – Шепажући ход; – Сценска форма pas de basque ; – Дробни ход; – Притоп прост и двојни; – Доскок на радну ногу и избацивање друге ноге на effacé (без и са скоком); – „Самоварчић”; – „Јолочка гармошка”; – Рад са марамицом. Елементи италијанске игре: – Pas ballonné; – Pas emboîté; – Pas de basque; – Pas échappé; – Pas échappé у комбинацији са tire-bouchon у окрету;

		– Узастопни скокови у пози arabesque; – Избацивање радне ноге са штикле на полупрсте; – Glissade jeté; – Троструко ударање са заустављањем на једној нози; – Учење руковања тамбурином. Елементи мађарске сценске игре: – I вид хода за лагани део игре; – II вид хода за лагани део игре; – I-II вид хода за брзи део игре; – Pas balancé на effacée и croisée (обичан soutenu) ; – Корак са ударањем дланова; – Pas cabriole, „Кабриол”; – „Вериовочка” (на месту и са померањем); – Saut de basque; – „Голубац” са померањем ноге напред са 1 и 2 удара; – Спуштање на рис.
	НАРОДНА ИГРА СРБИЈЕ	Игре из Централне Србије – Гајдице; – Ђурђевка; – Зајечарка; – Качерац; – Косо моја; – Крњевачко коло; – Моравац; – Моравско коло; – Шетња; Југоисточна Србија – Катанка; – Бела рада; – Пембе; Градске игре – Бојерка; – Топџијско коло; – Српкиња; – Кнез Михаилово коло; – Коло краљице Наталије.
Јавни наступи Најмање један јавни наступ, интерни и јавни час.		

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

Кључне речи: балетска терминологија, координација покрета, танцовалност, музикалност, формације, различити карактери, јавни наступ.

СЦЕНСКО НАРОДНЕ ИГРЕ

II разред

(3 часа недељно - 105 часа годишње)

Садржај програма

Током друге године учења се проширује дијапазон покрета, уводе се вишечлане комбинације, наставља се са обрадом елемената италијанске и мађарске игре, уводе се елементи руске игре и обрађују се нове игре нашег поднебља. Вежба се координација у сложенијим комбинацијама, усавршава музикалност и изражајност на играма из претходне године.

ВЕЖБЕ КОД ШТАПА:

ВЕЖБЕ НА СРЕДИНИ САЛЕ:

III разред

(3 часа недељно - 105 часа годишње)

Садржај програма

Трећа година програма обилује усложњеним комбинацијама покрета и корака, обрађују се и елементи пољске, шпанске и мађарске игре. Посвећује се већа пажња игри у паровима да би се постигао склад у координацији кретања, карактер и садржајност игре парова. Раније пређеним елементима поред штапа, на средини сале додају се нови елементи и на томе се праве сложеније етиде. Темпо се убрзава а ритмички цртежи су сложенији. Инсистира се на пластичности и стилу игре.

ВЕЖБЕ КОД ШТАПА

ВЕЖБЕ НА СРЕДИНИ САЛЕ:

IV разред

(2 часа недељно - 64 часа годишње)

Садржај програма

Четврти разред се бави елементима ромске игре, на средини. Ради се на кореографијама игара заступљених у програму и игара из репертоара оперета, опера и балета.

ВЕЖБЕ НА СРЕДИНИ САЛЕ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према балету, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно гледање разноврсних

сценско народних игара и лично балетско изражавање ученика кроз извођење корака сценско народних игара. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Циљ наставе и учења је хармоничан физички развој ученика, стицање балетске технике, уметничког израза и развијање музикалности. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима класичног балета (јединство техничких и извођачких балетских елемената).

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени кораци сценско народних игара остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика.

На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује све техничке и уметничке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз заједничко играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање, буђење мотивације и индивидуалности у подстицању максималног балетског доживљаја као и развијању потенцијала за балетско изражавање у различитим карактерима.

Игра у функцији здравља

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно изводе кораке што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте корака и специфичног става при извођењу ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и примену теоријског знања. На сваком часу ученике треба упућивати да су уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна исхрана и добар ниво хидрације организма од великог значаја за њихов рад и напредовање.

Балетска уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања култивисаним покретом. Класичан балет и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Познавањем и разумевањем класичног балета остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених, софистицираних облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат учења класичног балета који се пројектује на свакодневни живот је стицање радне дисциплине, подизање пажње, развијање меморије, моторике, правилан однос према здравој исхрани и здрављу у целини, развијање контроле емоционалних и физичких реакција/одговора као и одговарајућа когнитивна стимулација. Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања при гледању и извођењу балетског задатка. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања и хигијене, како у балетској сали, тако и у публици.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план

подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом, имајући у виду балетске, интелектуалне, физичке и менталне могућности ученика. Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика.

Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине. С обзиром на дужину трајања часа (45, 90 минута) рад треба ефикасно организовати.

Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Рад наставника обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања препоручених корака карактерне игре, осмишљавања комбинација, кореографија, упоређивања различитих извођења и прилагођавање сценско народних игара узрасту ученика, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку, итд.

Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању.

Планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа ученика и специфичним потребама ученика. У планирању слободних активности уважавају се интересовања ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења предмета Карактерне игре надовезује се на програм, односно знања и вештине које су ученици стекли током основног балетског образовања и обухвата карактерне игре (игре разних народа) обрађене за игру на сцени и фолклорне игре (наше националне игре).

Час је састављен из теоријског и практичног дела који се међусобно прожимају. Кроз понуђене садржаје наставник креира наставу током које ће ученици савладати основне кораке српске, руске, мађарске, италијанске и шпанске народне игре, усвојити ерауlement, специфичан рад руку, „лупања“, рад са лепезом и другим реквизитима (марама, деф, кастањете). Љубав према фолклору доприноси развоју хармоничне личности играча који познаје традицију свог и других народа, формира свој поглед на свет, поседује способност за сарадњу, разуме различитости и поседује умеће толеранције.

Програм првог разреда бави се појединачним покретима, корацима, њиховом комбинацијом, елементима италијанске, мађарске и игара са наших простора. На већ постављено тело ученика кроз овладавање корацима, ерауlement, радом руку, снажењем ногу, надограђује се хитрина, пластичност корпуса, танцовалност, изражајност, са циљем приказа особености карактера игара.

Током другог разреда наставе и учење проширује се дијапазон покрета, уводе се вишечлане комбинације, наставља се са учењем елемената мађарске, италијанске, руске игре и обрађују се нове игре нашег поднебља. Вежба се координација у сложенијим комбинацијама, техника, усавршава музикалност и изражајност на играма из претходне године.

Трећи разред обилује усложњеним комбинацијама покрета и корака, обрађују се елементи и игре са простора Пољске, Шпаније и Мађарске. Да би се постигао склад у координацији кретања,

карактер и садржајност игре, већа пажња се посвећује игри у паровима. Раније пређеним елементима поред штапа, на средини сале додају се нови елементи и на томе се праве сложеније етиде. Темпо се убрзава, а ритмички цртежи су сложенији. Инсистира се на пластичности и стилу игре.

Четврти разред се бави елементима ромске игре, на средини. Ради се на кореографијама игара заступљених у понуђеном садржају и играма из репертоара оперета, опера и балета.

У трећем и четвртом разреду препоручује се наставницима да осмисле комбинације код штапа и на средини сале у арапском и индијском карактеру.

Различите комбинације и кореографије у домену сценске и народне игре доприносе разумевању карактера одређене игре и формирању играчког лика у складу са тим.

Зато је избор комбинација и кореографија које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике који усвајају кораке карактерне игре, а кореографска слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Продуктивна интеракција између наставника и ученика доприноси осамостаљивању играча као креативне личности која има потребу за истраживањем и оригиналним изражавањем у домену игре и кореографије.

Наставник у свом раду треба да користи сва доступна средства дигиталне комуникације као што су филм, видео снимци и слично.

Клавирска пратња на часу је неопходна подршка ученику и наставнику. Она даје посебан темпо, ритам и динамику, њоме се наглашава карактер корака и доприноси остваривању хармоније између играча и музике. Ако је у балетској представи кореограф потчињен музици, дајући кроз покрет њену садржину и форму, наставник на часу даје предност балетском кораку, а усаглашава музику. Корепетитор је део тима наставник – ученик.

У настави са учеником, важно је инсистирати на смисленом коришћењу физичке кондиције и снаге у циљу постизања издржљивости, гипкости, пластичности тела и покрета, као и изражајност у извођењу. Посебну пажњу треба обратити на однос према партнеру и саиграчима, интеракција са сарадницима, кореографом и публиком.

Веома је значајно код ученика развијати способност опажања и самоопажања, као и критичко мишљење како би се у што већој мери фокусирали на најважније детаље у овладавању појединих корака. У зависности од програма наставнику се препоручује да на часу комбинује фронтални, индивидуални, групни рад, рад у паровима, интерактивно учење и учење путем решавања проблема. Посебан део пажње наставника треба да буде усмерен на развијање одговарајућег односа према уредности и хигијени када се ради о костиму, обући и фризури. Висок ниво радне дисциплине и редовност похађања наставе су предуслови оптималних резултата у реализацији програма.

Веома је важно да ученици често наступају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посеђивања балетских представа, концерата и представа. Дискусијом о одгледаним балетима и извођењем делова из истих, ученици стичу и лично искуство у тумачењу балетских дела, карактерних игара у оквиру дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима карактерних игара најбитније је развијање балетских, стилских и физичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од корака ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, инсистира се на дефиницијама и препознавању, извођењу и идентификовању корака карактерних игара. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и балетским физичким могућностима.

Наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе. Наставник формативно и сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

У оквиру свих активности карактерних игара потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, представама, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ГЛУМА И ВОКАЛ

ЦИЉ

Оспособљавање за интерпретацију лика у балетском репертоару и у савременим музичко-сценским облицима.

ЗАДАЦИ

Стицање општих и посебних знања из области драмске уметности (епохе, жанр, стилови);
Савладавање основних елемената кореографске композиције и сценске поставке музичког дела;
Развијање сценског мишљења, могућности за доживљавање драмске радње и пластичне изражајности;

Упознавање, вежбање и утврђивање улога конкретних ликова из балетских или савремених музичко-сценских облика.

III разред

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ПОЈАМ ДРАМСКИХ УМЕТНОСТИ:
ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ГЛУМЕ:
ДРАМСКА АНАЛИЗА МУЗИЧКОГ ДЕЛА:
ЕЛЕМЕНТИ ПЛАСТИЧНОГ ИЗРАЗА:
ГОВОРНА РАДЊА:
ПРОСТОР КАО ЕЛЕМЕНТ ДРАМСКОГ ИЗРАЖАВАЊА:

І V р а з р е д

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

ЕЛЕМЕНТИ ОБЛИКОВАЊА:
СЦЕНСКИ ЛИК У ДРАМСКОЈ ЛИТЕРАТУРИ:
ГРУПНЕ И ИНДИВИДУАЛНЕ ВЕЖБЕ И ЗАДАЦИ:
СЦЕНСКИ ЛИК У БАЛЕТСКОЈ ЛИТЕРАТУРИ:
СИНТЕЗА ДРАМСКИХ, МУЗИЧКИХ И ИГРАЧКИХ ЕЛЕМЕНАТА:

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Радам на програмским садржајима који се уче током две године, обрађују се и увежбавају наставне теме: појам драмских уметности, основни елементи глуме, драмска анализа књижевног дела, елементи пластичног израза, говорна радња, простор, обликовање, сценски лик у драмској и балетској литератури.

Индивидуална вежбања и групни рад су водећи облици рада у реализацији градива. Фронтални се може користити при извођењу уводних часова нових наставних тема. Могуће је коришћење метода покушаја и погрешака или “властите коже” пре него класична демонстрација коју изводи наставник, јер ученици већ поседују одређена несистематизована знања, а овим методама се врши максимална активизација и избегава се постојећа тенденција губљења индивидуалног израза под утицајем класичног, већ постојећег начина извођења или стила. Ове методе погодују развоју мотивације, интересовања, способности, стваралачких индивидуалних могућности, упорности и сигурности

ОДСЕК САВРЕМЕНА ИГРА

САВРЕМЕНА ИГРА

Назив предмета	САВРЕМЕНА ИГРА
Циљ	Циљ учења предмета Савремена игра је да ученик кроз индивидуално и групно играчко искуство усаврши вештине извођења савремених играчких техника, развије своју креативност и инвентивност и у потпуности овлада телом као целином и простором које то тело осликава градећи своју уметничку личност и припремајући се за професионално бављење савременом игром и наставак уметничког образовања.
Разред:	Први

Годишњи фонд часова:	350 часова		
ИСХОДИ		ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:			
– именује и демонстрира вежбе на поду поштујући правилну технику њиховог извођења; – правилно покреће кичмени стуб приликом савијања, извијања, исправљања, увртања и нагиба; – покаже активан однос између центра тела и зглобова приликом кретања; – примени основне принципе контакта (roll, push, slide и pivot) и изводи покрете тежином сопственог тела приликом кретања преко пода; – покаже способност динамичког и ефикасног кретања преко пода; – изводи комбинације елемената у складу са музичком пратњом; – просторно се оријентише приликом промена дирекција; – објасни карактеристике и правилно изводи партерне скокове; – у заједничком игрању примени принцип узајамног праћења и поштује правила групе; – кроз задате импровизације испољава креативност; – учествује у јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – одржава личну хигијену и уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – поштује договорена правила понашања на часу, у школи и на јавним наступима.		ВЕЖБЕ НА ПОДУ	Увод у савремену игру. Положај тела на поду: – Х позиција; – Положај фетуса. Скупљање тела из центра – веза врха главе и репа. Вежбе за руке (у раду на поду). Вежбе за центар (у раду на поду). Вежбе за правилно ангажовање стопала (у раду на поду). Вежбе за снагу/јачање. Вежбе релаксације. Вежбе дисања. Вежбе истезања. Вежбе за сливени ток кретања тела. Body rolls (котрљања). Spine rolls. Twist (увртање). Leg swing (замах ноге). Legswing са twist. Legswing са издизањем карлице од пода и преко главе. Legswing у седећем положају. Кружење главе и торза у седећем положају. Кружење главе и торза у седећем положају са радом руку. Bounces (федерисање торза). Curve (напред, у страну). Arch (извијање грудног коша на горе). Tilts (нагиби). Колутови преко рамена (напред и назад). Колутови преко рамена са једном ногом у ваздуху. Свећа. Мост. Партерни скокови:

		– са две ноге на једну; – са две ноге на две; – у лежећи положај; – у седећи положај. Кретања преко пода у: – лежећем положају кроз twists; – лежећем положају кроз body rolls; – лежећем положају са одизањем у склек. Кретања преко пода у седећем положају кроз slides (проклизавања): – са ослонцем на две руке; – са ослонцем на једну руку; (бочно, фронтално, уназад). Кретање преко пода са ослонцем на четири тачке (шаке, стопала): – хомолатерална; – контралатерална. Вежбе за освешћивање односа између главе и карлице. Основни принципи односа тела и пода (roll, push, slide, pivot). Вежбе за освешћивање рада кичменог стуба (змијице). Inand out кретање (кретање од центра тела и ка центру тела). Primal squat. Спуштања и дизања са пода.
	ВЕЖБЕ НА СРЕДИНИ САЛЕ	Поставка тела. Позиције ногу и стопала. Позиције руку и шака. Пренос тежине тела са ноге на ногу. Curve (напред, у страну). Arch (извијање грудног коша на горе). Комбинације равних и заобљених леђа (рад пршљенова). Standing bounces. Spine wave (талас). Flat back. Tilts (нагиби). Body swing (замах тела).

		Plié у паралелним и отвореним позицијама. Plié са кружењем горњег дела тела и радом руку. Plié-relevé комбинације са curve и arch. Grandplié (паралелни и отворени).
		Grand plié са кружењем главе и горњег дела тела. Footisolation (рад стопала). Battement tendu: – паралелна позиција; – отворени; – са brush; – са kicks. Battement tendu са преносом тежине. Battement tendu са радом руку и радом корпуса. Исклизавање у дубоку II и IV позицију. Battement tendu jeté (паралелни, отворени). Passé (паралелни, отворени). Fondu (паралелни, отворени). Полуокрети: – са plié; – са relevé; – са радом главе; – са радом корпуса. Leg swing (замах ноге) (напред, назад, у страну). Leg swing са исклизавањем у дубоку plié позицију. Брзи пренос тежине са ноге на ногу (у страну, напред, назад). Développé(паралелни, отворени) са releve и plié. Grandbattement са опуштањем ноге на под. Трамплини. Sauté(из позиција). Sauté са радом главе и тела. Sautéca body rolls (у седећем и лежећем положају).

	КРЕТАЊЕ у ПРОСТОРУ	Простор и однос тела и простора. Разноврсни ходови (у свим правцима и смеровима). Off balance (напред, у страну, назад). Падови. Брзи падови и подизања. Трокорак (брзи, са променом ритма). Трчање у свим правцима. Трчање са скоком, поскоком, падом и наглим дизањем. Скокови по дијагонали са ногом на passé и радом горњег дела тела. Скокови по дијагонали- sauté, jeté, chassé. Импровизације на задату тему: – изолација и освешћивање кичменог стуба; – тежина/осећање и контрола тежине тела у простору; – наизменична изолација појединих делова тела у покрету; – рад на различитим квалитетима покрета.
Јавни наступи Најмање два јавна наступа.		
ГОДИШЊИ ИСПИТ Вежбе на поду – Комбинације скупљања тела из центра. – Body/spine rolls. – Leg swing комбинације. – Кружење главе и торза у седећем положају са радом руку. – Колутови преко рамена. – Партерни скокови. – Комбинације кретања тела преко пода у лежећем и седећем положају. – In and out кретања. – Спирална подизања и спуштања. Вежбе на средини сале – Plié-relevé комбинације са curve и arch. – Body swing (замах тела). – Plié у паралелним и отвореним позицијама уз рад торза и руку. – Battement tendu паралелни и отворени са преносом тежине. – Исклизавање у дубоку II и IV позицију. – Брзи пренос тежине са ноге на ногу. – Полуокрети са радом главе и корпуса.		

- Développé комбинације.
- Leg swing комбинације.
- Sauté у комбинацији са радом корпуса и body rolls.

Кретање у простору

- Ходови.
- Off balance.
- Брзи падови и подизања.
- Трчање са скоком, поскоком, падом и дизањем.
- Комбинације скокова по дијагонали.

Кључне речи: тело, простор, покрет, савремена игра, swing, roll, скок, вежбе.

II разред

(10 часова недељно, 350 годишње)

Садржај програма

Други разред програмски обезбеђује вежбе релаксације, вежбе на поду и средини. Тежина елемената је повећана, за повезивање и увежбавање усвојених елемената кроз комбинације потребан савладани ниво координације и свесног вођења тела као инструмента игре. Вежба се техника али се потенцира код ученика и потреба за постојањем личне прераде усвојеног и активност која показује доживљај.

ВЕЖБЕ РЕЛАКСАЦИЈЕ

ПОД

СРЕДИНА

КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ

Садржаји програма

Трећи разред као и програм четвртог разреда наставља се релаксационим вежбама, вежбањем на поду, на средини и у простору. Процес савладавања се усложњава, обилује вишечланим комбинацијама и тражи активно и стваралачко учешће ученика у импровизацијама и контакт импровизацијама.

III разред

(10 часова недељно, 350 годишње)

ПОД

СРЕДИНА

КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ

IV разред

(10 часова недељно, 320 годишње)

ПОД

СРЕДИНА

КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ

ЏЕЗ ЕЛЕМЕНТИ И КОМБИНАЦИЈЕ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА САВРЕМЕНА ИГРА – ГЛАВНИ ПРЕДМЕТ

Програм наставе и учења предмета Савремена игра је произашао из потребе праћења савремених достигнућа у области игре у свету као и стечених искустава наставника у раду са ученицима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према игри. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује све техничке и играчке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему. Неопходно је при том у потпуности уважити разлике код ученика у способностима, интересовањима, као и индивидуални темпо савлађивања нових програмских садржаја.

Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз заједничко играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање, буђење мотивације и индивидуалности у подстицању максималног играчког доживљаја као и развијању потенцијала за уметничко изражавање.

Игра у функцији здравља

Уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна исхрана и добар ниво хидрације организма од великог су значаја за рад и напредовање ученика. На сваком часу ученике треба упућивати да правилно изводе вежбе, што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте корака и специфичног става при извођењу ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и примену теоријског знања.

Савремена игра и друге уметности пружају прилику за људску креативност и само-изражавање. Њен позитиван утицај и ефекат се огледа у стицању радне дисциплине, подизању нивоа пажње, развијању меморије, изграђивању одговорног односа према здравој исхрани и здрављу у целини, когнитивној стимулацији и контролисаном емоционалном и физичком одговору.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је задатак наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања при гледању и извођењу игре.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Исходе прописане наставним планом и програмом потребно је операционализовати на месечном нивоу као и за сваки конкретан час. У оперативним плановима наставника и њиховим припремама за час видљиве су наставне методе којима је планирано активно учешће ученика у настави као и развој међупредметних компетенција. Они садрже самовредновање рада и напомене о реализацији планираних активности.

Наставник прилагођава темпо рада различитим образовним и васпитним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Природа савремене игре указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима игре. Кроз наставне теме и области ученици се упознају са елементима и техникама савремене игре, ради се на њиховом разумевању, вежба се овладавање њима и развијају се појмови сценског тела и сценског покрета као што су: дисање, фокус (поглед), тоничност мишића, држање тела, тежина тела у односу на пад и гравитацију, артикулација и музикалност покрета, свест о анатомији људског тела и разумевање начина на који се тело креће, употреба енергије на различитим нивоима, однос покрета према простору.

Поред рада на техници ученици би требало да се упознају са настанком и развојем савремене игре, са различитим периодима развоја уметности, да уоче промене до којих је долазило током развоја и које кључне личности су својим радом и креативношћу допринеле том развитку. Савремена игра је подложна честим променама, а наставник би на основу знања и искуства, а држећи се онога што је у традицији вредно, требало да одлучи које су то нове идеје које ће прихватити и тиме надоградити своје знање и компетентност.

Потребно је познавање стручне терминологије као и уочавање на који начин различите вежбе доприносе целокупном играчком изразу. Вежбе на поду представљају припрему за вежбе на средини а оне даље припремају ученика за комбинације вежби преко пода. Кад се каже преко пода мисли се на коришћење свеобухватног простора, односа разних праваца и смерова (дијагонала, круг, хоризонтала, вертикала, цик-цак, спирала итд.).

На часовима са ученицима треба радити на:

- индивидуалној креативности у покрету,
- комплетној употреби тела као инструмента,
- употреби простора,
- истраживању покрета,
- употреби разних ритмова и фраза.

Програм првог разреда је уводни и подразумева упознавање ученика са појмом савремене игре, постојећим правцима и техникама; упознавање тела и његових функција (анатомијом, тежином, дисањем, равнотежом, тензијом и релаксацијом); усвајање основних позиција, става тела и употребе кичменог стуба приликом савијања и исправљања, начине за савладавање силе земљине теже и односа тела и простора. Посебна пажња посвећује се вежбама на поду и изградњи односа тела и пода. У другом разреду повећава се тежина елемената који се обрађују. За повезивање и увежбавање усвојених елемената вежби на поду кроз комбинације потребан је виши ниво координације и свесног вођења тела као инструмента игре. Посебна пажња посвећује се вежбама на средини сале. У трећем и четвртом разреду тежина елемената се континуирано повећава и усложњава. Акценат је више стављен на кретање ученика кроз простор, велике скокове и падове, offbalance и спиралне окрете, скокове и падове кроз простор. Вежба се техника, али је важан и лични доживљај и аутентично изражавање ученика, њихових мисли, осећања и могућност да их изразе кроз игру.

Вежбе на поду представљају припрему за вежбе на средини. Приликом обраде наставних јединица на поду важно је да ученици остваре квалитетан однос са подлогом по undercurve принципу

кретања. То се постиже систематичним радом на четири основна принципа контакта (roll, slide, push, pivot).

Вежбе на средини захтевају рад на узрочно-последичној повезаности кретања (органски низ), коришћењу тежине тела и правилној употреби мишића. Обратити пажњу на in and out принцип кретања. Важно је радити на правилној поставци тела, владању телом, осећају за ритам и фразу, динамици извођења игре. Динамика се постиже радом на ритмовима (impulse, impact, swing, accent, rebound, sway, pause, vibration).

Вежбе кроз простор подразумевају коришћење целокупног простора, коришћење одговарајућих тачки, нивоа и равни простора и односе разних праваца и смерова (дијагонала, круг, хоризонтала, вертикала, спирала, цик-цак). Ученици би требало да имају свест о центру тела и инерцији и да то примењују приликом кретања и да користе фокус и прогресивно и дигресивно.

Од посебног значаја за савремену игру је стално истраживање нових начина изражавања кроз покрет. Вежбе импровизације важне су за добијање жељених ефеката у игри као што су различити квалитети, сливеност, лакоћа и виртуозност покрета. Ученици кроз вежбе импровизације развијају креативност.

Уметност превазилази прелаз између поза и планираних покрета, она у себи укључује многе елементе који се међусобно преплићу, пре свега експресивност и мотивацију. Сваки играч мора да открије суштину игре у оквиру тела као сопственог инструмента, да научи да се користи својим емоционалним, интелектуалним и физичким капацитетима.

Веома је важно да ученици што чешће јавно наступају како би стицали сигурност, изражајност и експресивност извођења. Праћењем плесних представа и дискусијом о њима ученици стичу увид у различите приступе и начине извођења и на тај начин развијају критичко мишљење.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Важан задатак наставника је да на почетку процеса учења спроведе иницијалну процену нивоа на коме се ученици налазе и тиме установи вештине, способности, интересовања, искуства, нивое постигнућа и потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. На основу тога могуће је ефикасно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу. У односу на иницијалну процену наставник ће пратити и процењивати даљи ток напредовања ученика узимајући у обзир могућности и способности ученика.

Од посебног значаја је да се обрати пажња код вежби на поду на снагу, брзину, централизацију тела, ток кретања, однос тела и подлоге; код вежби на средини на став тела, позиције стопала и руку, правилне curve и arch позиције, узрочно-последични ток кретања и на употребу динамике; код вежби у простору на однос тела и простора, употребу фокуса.

Наставник формативно и сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

Ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета као и напредак других ученика.

РЕПЕРТОАР САВРЕМЕНЕ ИГРЕ

Назив предмета	РЕПЕРТОАР САВРЕМЕНЕ ИГРЕ		
Циљ	Циљ предмета Репертоар савремене игре је оспособљавање за интерпретацију и извођење разноврсних стилова и техника савремене игре кроз учење и стварање индивидуалних и групних кореографија у циљу развијања сценичности, музикалности, креативности, сарадње и осећаја самопоуздања и сналажења на сцени.		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	70 часова		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	
– повезано изводи комбинације покрета у задатој целини; – прави разлику у интерпретацији приликом извођења групне и извођења индивидуалне кореографије; – правилно употребљава фокус (поглед) током извођења кореографије; – самостално и прецизно изводи одређени кореографски материјал; – користи одговарајуће просторне тачке, нивое и равни и оријентише се у простору у зависности од промене дирекција; – изводи кореографски материјал у складу са музиком; – правилно изводи техничке елементе савремене игре у одређеној кореографији; – у заједничком игрању примени принцип узајамног праћења и поштује правила групе; – изрази сопствени уметнички доживљај у интерпретацији кореографског задатка; – примени вежбе дисања у циљу савладавања треме пре наступа; – учествује у јавним наступима у школи и ван ње; – посећује позоришта и прати репертоар плесних представа и фестивала; – поштује договорена правила понашања на часу, у школи и на јавним наступима.	ИЗВОЂЕЊЕ КОРЕОГРАФИЈА	Увод у репертоар савремене игре. Фокус. Сценско присуство. Лидер и праћење. Вежбе поверења. Кореографија која садржи: – освешћивање односа између главе и карлице, – основне принципе односа тела и пода (roll, push, slide, pivot), – разноврсна кретања преко пода – хомолатерална и контралатерална. Фразирање (однос покрета и музике). Трема. Изражавање емоција кроз покрет. Кореографија која садржи: – освешћивање рада кичменог стуба (змијице), – In and out кретање од центра тела и ка центру тела. Простор и однос тела и простора. Значај и значење простора сцене (делови сцене). Кореографија која садржи:	

		– разноврсне ходове или трчања у свим правцима, – offbalance (напред, у страну, назад), – падове. Група као један организам. Музикалност групе. Формирање и одржавање формација.
Јавни наступи Најмање један јавни наступ.		

Кључне речи: кореографија, група, соло, музикалност, фокус, сценско присуство, покрет, фразирање, простор, праћење.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ГРУПНА КОРЕОГРАФИЈА

ИНДИВИДУАЛНА КОРЕОГРАФИЈА (СОЛО И ДУЕТ)

III разред

(4 часа недељно – 140 часова годишње)

1. ГРУПНА КОРЕОГРАФИЈА

-групна кореографија актуелног домаћег кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета трећег разреда средње школе

- групна кореографија актуелног иностраног кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета трећег разреда средње школе

-групна интерпретација

-индивидуалност у групи

-групна импровизација на задати кореографски материјал

-поигравање са темпом и динамиком

-извођачки простор /пејзаж

2. ИНДИВИДУАЛНА КОРЕОГРАФИЈА (СОЛО И ДУЕТ)

- индивидуална кореографија (соло или дует) актуелног домаћег кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета трећег разреда средње школе

- индивидуална кореографија (соло или дует) актуелног иностраног кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета трећег разреда средње школе

-квалитети извођења покрета

-локализација импулса

-детаљна анализа кореографске замисли

-соло импровизација на задати кореографски материјал

-импровизација импровизације

IV разред

(4 часа недељно – 128 часова годишње)

ГРУПНА КОРЕОГРАФИЈА

1. групна кореографија актуелног домаћег кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета четвртог разреда средње школе
2. групна кореографија актуелног домаћег кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета четвртог разреда средње школе
3. групна кореографија актуелног иностраног кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета четвртог разреда средње школе
4. ослушкивање групе (праћење затворених очију у тишини)
5. групна реинтерпретација задате кореографије
6. увод у групну композицију
7. заједничко осмишљавање кореографске идеје
8. групна кореографија самих ученика

ИНДИВИДУАЛНА КОРЕОГРАФИЈА (СОЛО И ДУЕТ)

1. индивидуална кореографија (соло или дует) актуелног домаћег кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета четвртог разреда средње школе
2. индивидуална кореографија (соло или дует) актуелног иностраног кореографа одабрана у складу са програмом главног предмета четвртог разреда средње школе
3. индивидуална реинтерпретација задате кореографије
4. увод у индивидуалну композицију
5. самостално осмишљавање кореографске идеје
6. соло или дуента кореографија самих ученика

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА РЕПЕРТОАР САВРЕМЕНЕ ИГРЕ

Репертоар савремене игре је наставни предмет који се изучава од првог до четвртог разреда, пратећи програм главног предмета и допуњавајући га уметничком интерпретацијом, синхронизацијом групног извођења и подизањем целокупне играчке технике на виши ниво креативности. Путем овог предмета ученици стичу знање и охрабрење за сопствени кореографски рад чиме се профилишу и будући кореографи.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према игри. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује све техничке и играчке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему. Неопходно је при том у потпуности уважити разлике код ученика у способностима, интересовањима, као и индивидуални темпо савлађивања нових програмских садржаја.

Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз заједничко играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање, буђење мотивације и индивидуалности у подстицању максималног играчког доживљаја као и развијању потенцијала за уметничко изражавање.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања.

Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У оперативним плановима наставника и припремама за час видљиве су наставне методе којима је планирано активно учешће ученика у настави као и развој међупредметних компетенција. Оперативни планови, са уситњеним исходима који треба да буду тако формулисани да обезбеђују мерљивост или бар проверљивост, омогућавају наставнику бољи увид у напредовање ученика, као и у ефекте сопственог рада. Уколико постоје тешкоће да се неки исход из оперативног плана достигне, то је знак наставнику да изврши неке промене у планирању. Наставник прилагођава темпо рада различитим образовним и васпитним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању. Оперативни планови и припреме за рад садрже самовредновање рада и напомене о реализацији планираних активности.

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа ученика и специфичним потребама ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На овом предмету акценат је на групном и индивидуалном раду тј. активности ученика уз сарадничку и подстицајну функцију наставника. Природа садржаја предмета омогућава коришћење различитих облика рада и наставних метода, које ангажују и мотивишу ученике у раду. Осим демонстрационе методе, пожељно је комбиновати метод проучавања случаја, дијалогски метод, метод репродукције и метод доживљавања. Аналитичка и синтетичка су компатибилне методе које су такође пожељне у раду. Кроз наставне области развијају се техничке и креативне способности ученика. У реализације програма наставник поштује дидактичке принципе, полазећи од познатог ка непознатом, од простог ка сложеном, од конкретног ка апстрактном и од појединачног ка општем.

Веома је важна стална упућеност ученика на посећивање представа и презентација истих на настави путем видео записа. Детаљна анализа кореографије доприноси интерпретацији покрета и даљој мотивацији ученика за одређене теме и феномене. Потребно је ученицима препоручивати сродну литературу, изложбе, концерте и друге уметничке форме које ће обогатити њихово знање о темама обрађеним у задатим кореографијама.

Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима игре. Анализа и извођење кореографија подразумева синтезу елемената савремене игре у задату целину, усавршавање технике савремене игре уз поштовање кореографских захтева, развијање и неговање музикалности и сарадничког духа, подстицање креативности и имагинације и разумевање интерпретације покрета.

Наставне теме и садржаји за све четири године су у складу са програмом главног предмета-Савремене игре, те се тако одређени елементи усавршавају и синтетишу у кореографске целине. Програм првог разреда подразумева и рад на освешћивању и употреби фокуса, развијању сценског присуства, односу тела и простора, праћењу и слушавању групе и формирању и одржавању формација. У другом разреду акценат је стављен на динамику појединца и групе, промене темпа и динамике, и рад на квалитету покрета и употреби енергије. Програм трећег разреда акценат ставља на значају соло интерпретације, групне интерпретације и индивидуалности у оквиру групе и на укључивању техника импровизације као алата за стварање кореографског материјала. Програм

четвртог разреда подразумева самостално и групно осмишљавање кореографског материјала и анализу кореографије при чему се ученик упознаје са драматуршким линијама, током мисли и доношењем одлука у плесу, употребом музике и улогом костима.

Важно је да ученици редовно јавно наступају како би развијали сигурност, изражајност и експресивност извођења. Праћењем и дискусијом репертоара плесних представа ученици стичу увид у различите приступе и начине извођења и на тај начин развију критичко мишљење.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања знања ученика. Наставник у складу са прописима формативно и сумативно вреднује знање ученика, а ученици треба да буду унапред јасно упознати са начинима и критеријумима вредновања знања. Важан задатак наставника је да на почетку процеса учења спроведе иницијалну процену нивоа на коме се ученици налазе и тиме установи вештине, способности, интересовања, искуства, нивое постигнућа и потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. На основу тога могуће је ефикасно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу. У односу на иницијалну процену наставник ће пратити и процењивати даљи ток напредовања ученика узимајући у обзир могућности и способности ученика.

Савремени приступ настави подразумева процену знања током савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су развијене а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља.

Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

Ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета као и напредак других ученика.

Потребно је обезбедити подстицајну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Значајно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима ученика, наставника, родитеља или законских заступника.

КЛАСИЧАН БАЛЕТ

Назив предмета	КЛАСИЧАН БАЛЕТ – Одсек савремене игре
Циљ	Циљ учења предмета Класичан балет је да код ученика развије интересовање и љубав према класичном балету кроз индивидуално и групно играчко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, уметничког доживљаја, као и спремност ученика за професионално бављење игром и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	280 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– користи терминологију класичног балета; – објасни карактеристике и примењује правилан начин извођења балетских корака; – изводи комбинације вежби у одређеном ритму и темпу уз музичку пратњу; – демонстрира и објасни технику извођења pirouettes са разних припрема, на месту и са померањем по дијагонали; – правилно изводи вежбе скокова и повезује их у задатом ритму и темпу; – одржава статичку и динамичку равнотежу у различитим балетским позама; – користи и повезује кораке и вежбе на прстима који се изводе у одређеном ритму и темпу; – у заједничком игрању примени принцип узајамног праћења и поштује правила групе; – одржава личну хигијену и уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – поштује договорена правила понашања на балетском часу и школи.	EXERCISES КОД ШТАПА	Double rond de jambe en l'air en dehors et endedans на целом стопалу, на полупрстима и са завршавањем у demi-plié. Flic-flac en tournant en dehors et en dedans изпозеупозуна 45 степени. Battement développé: – tombés en face и у позама, завршавајући врхом на под и на 90 степени; – ca balancé. Grand temps relevé en dehors et en dedans на целом стопалу и на полупрстима. Grand battement jetés: – на полупрстима; – balançoire (напред и назад); – passé на 90 степени; – développé („меки” battement) на полупрстима. Полуокрет en dehorset en dedans, из поза у позе кроз passé на 45 и 90 степени на полупрстима и са plié-relevé. Окрет fouetté en dehors et en dedans на 1/8, 1/4 , и 1/2 круга, с ногом подигнутом напред или назад на 90 степени: – на целом стопалу; – на полупрстима; – са plié-relevé завршавајући на полупрстима; – са полупрстију завршавају у demi-plié. Пола tours en dehors et en dedans са plié-relevé, с ногом истегнутом напред и назад на 45 и 90 степени. Pirouette en dehors et en dedans почињући с отвореном ногом напред, у страну и назад на 45 степени. Pirouette en dehors et en dedans са temps relevé. Flic ca pirouette en dehors et en dedans, почињући са отвореном II позицијина 45 степени. Pirouette tire-bouchon en dehors et en dedans почињући с V позиције и из разних поза на 90 степени.

	EXERCISES НА СРЕДИНИ САЛЕ	Battement fondus en tournant en dehors et en dedans на 1/4 круга. Battement frappé en tournant en dehors et en dedans на 1/8 и 1/4 круга врхом прстију на под и на 30 степени. Battement double frappé en tournant en dehors et en dedans на 1/8 и 1/4 круга, врхом прстију на под и на 30 степени. Battement battus sur le cou-de-pied напред и назад en face и en épaulement. Flic-flac en tournant en dehors et en dedans са завршавањем у V и IV позицији. Rond de jambe en l'air en dehors et en dedans: – double, на целом стопалу, на полупрстима и са завршавањем у demi-plié; – на 90 степени на целом стопалу (један до два ronds). Battement développé: – tombés en face и у позама, завршавајући врхом прста на под и на 90 степени; – ballottés. Demi-rond et rond de jambe développé en dehors et en dedans en face и из позе у позу на полупрстима, на demi-plié и са plié-relevé. Tour lent en dehors et en dedans у великим позама: – на demi-plié; – из позе у позу без рада корпуса. Grand battement jeté на полупрстима. Grand port de bras—préparation за tours у великим позама. Grand fouetté en face са coupé кораком завршавајући у attitude effacée, I и II arabesque. Окрети en dehors et en dedans из позе у позу кроз passé на 45 и 90 степени са plié-relevé. Pirouettes en dehors et en dedans из II, IV и V позиције (два окрета). Pirouettes en dehors et en dedans са temps relevé (један до два окрета).
		Pirouettes en dehors et en dedans са temps sauté на V позицију и са pas échappé на II и IV позицију (један до два окрета). Pirouettes en dehors са ногом у положају sur le cou-de-pied и у пози attitude на 45 степени

		напред по један (два до четири, не спуштајући ногу у V позицију). Pirouette sur le cou-de-pied et pirouette tire-bouchon en dehors et en dedans из grand-plié у I и V позицији. Pirouettes tire-bouchon en dehors et en dedans из V и IV позиције (један до два окрета). Tours fouettés на 45 степени (четири до осам). Pirouettes en dehors са dégagé по дијагонали (четири до осам). Pirouettes en dedans са coupé кораком по дијагонали (pirouettes-piquées, 4–8 индивидуално – факултативно). Tourschaînés (8–16).
	ALLEGRO	Royal са померањем. Entrechat-quatre са померањем. Sissonne fermée у свим правцима и позама. Sissonne ouverte у свим правцима и позама. Pas brisé напред, назад. Grande sissonne ouverte у свим правцима и позама (са померањем). Sissonne ouverte par développé en tournant en dehors et en dedans отварајући ногу у страну на 45 степени. Grande sissonne tombée у свим правцима и позама. Grand pas assemblé у страну, напред, у положају épaulement, помоћу coupé корака, pas glissade, sissonne tombé, développé tombée. Grand pas jeté напред у позама attitude croisée, III и I arabesque помоћу coupé корака, pas glissade и из V позиције. Grand pas de chat. Temps levé у позама на 90 степени. Pas cabriole на 45 степени напред и назад помоћу coupé корака pas glissade, sissonne tombée (за мушкарце на крају школске године).
	EXERCISES НА ПРСТИМА	Pas de bourrée suivi у свим правцима и по кругу. Pas couru у свим правцима. Sissonne ouverte на 45 степени у свим правцима и позама.

		Grand sissonne ouverte у свим правцима и позама. Pas tombé из позе у позу на 45 и 90 степени. Grand battements jetés у свим правцима и позама. Relevé на једној нози на sur le cou-de pied и у свим позама на 45 степени са померањем напред (2). Soutenu en tournant en dehors et en dedans на ½окрета почињући из позе на 45 и 90 степени. Pas glissade en tournant са померањем у страну и по дијагонали (8). Pirouette en dehors et en dedans из V и IV позиције, са завршетком у позе прстима на поду (индивидуално).
Јавни наступи Најмање један интерни и јавни час.		

Кључне речи: балетска терминологија, координација покрета, pirouettes, préparation за tour у великим позама, велики скок.

II разред

(8 часова недељно, 280 часова годишње)

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ
ALLEGRO
EXERCICES НА ПРСТИМА

III разред

(6 часова недељно, 210 часова годишње)

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ
ALLEGRO
EXERCICES НА ПРСТИМА

IV разред

(6 часова недељно, 192 часова годишње)

EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ALLEGRO
EXERCICES НА ПРСТИМА

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КЛАСИЧАН БАЛЕТ –
Одсек савремене игра

Класичан балет је предмет који чини основну дисциплину током целокупног школовања играча. Програм наставе и учења је сачињен на основу програма и метода истакнутог балетског педагога Агрипине Ваганове. Основна начела ове методе заснивају се на развијању пластичности тела, координацији покрета и усавршавању балетске технике до виртуозности.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према балету, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно гледање класичног балета и лично балетско изражавање ученика кроз извођење основних корака класичног балета. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање и стичу вештине у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује све техничке и уметничке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему. Неопходно је при том у потпуности уважити разлике код ученика у способностима, интересовањима, као и индивидуални темпо савлађивања нових програмских садржаја.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз заједничко играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање мотивације и индивидуалности у подстицању максималног балетског доживљаја као и развијању потенцијала за балетско изражавање.

Игра у функцији здравља

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно изводе балетске кораке што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте корака и специфичног става при извођењу, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и примену теоријског знања.

На сваком часу ученике треба упућивати да су уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна исхрана и добар ниво хидратације организма од великог значаја за њихов рад и напредовање.

Балетска уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања култивисаним покретом. Класичан балет и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Познавањем и разумевањем класичног балета остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених, софистицираних облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат учења класичног балета који се пројектује на свакодневни живот је стицање радне дисциплине, подизање пажње, развијање меморије, моторике, правилан однос према здравој исхрани и здрављу у целини, развијање контроле емоционалних и физичких реакција/одговора као и одговарајућа когнитивна стимулација. Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је задатак наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања при гледању и извођењу балета. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања и хигијене у балетској сали.

І. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у

социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У фази планирања и писања припреме за час, наставник дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом, имајући у виду балетске, интелектуалне, физичке и менталне могућности ученика. Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика.

С обзиром на дужину трајања часа (90 минута) рад треба ефикасно организовати.

Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Рад наставника обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања препоручених корака класичног балета, осмишљавања комбинација, упоређивања различитих извођења, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку, итд.

Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању.

Планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа ученика и специфичним потребама ученика. У планирању слободних активности уважавају се интересовања ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Свакодневно вежбање и добра организација часа је веома важна за будуће играче. Час је састављен из теоријског и практичног дела који се међусобно прожимају. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима класичног балета (јединство техничких и извођачких балетских елемената). Задатак наставника је да кроз такав час омогући хармоничан физички и интелектуални развој ученика, стицање балетске технике, уметничког израза и развијање музикалности. Такође је потребно, да се подједнако посвети пажња свим деловима часа – *exercises*-у код штапа, *exercises*-у на средини сале, *adagio*-у, *allegro*-у и извођењу *exercises*-а на прстима.

Наставник може да користи филм, видео снимке и друге различите изворе дигиталне комуникације. Клавирска пратња на часу је неопходна подршка ученику и наставнику. Даје посебан темпо, ритам и динамику, њоме се наглашава карактер корака и доприноси остваривању хармоније између играча и музике. У свим сегментима часа користи се припремљен нотни материјал. Ако је у балетској представи кореограф потчињен музици, дајући кроз покрет њену садржину и форму, наставник на часу даје предност балетском кораку, а усаглашава музику. Корепетитор је део тима наставник – ученик.

У настави са учеником, важно је инсистирати на смисленом коришћењу физичке кондиције и снаге у циљу постизања издржљивости, гибкости, пластичности тела и покрета, као и изражајност у извођењу. Посебну пажњу треба обратити на однос према партнеру и саиграчима, интеракција са сарадницима, кореографом и публиком.

Избор комбинација које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је

посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Веома је значајно код ученика развијати способност опажања и самоопажања, као и критичко мишљење како би се у што већој мери фокусирали на најважније детаље у овладавању појединих корака. У зависности од програма наставнику се препоручује да на часу комбинује фронтални, индивидуални, групни рад, рад у паровима, интерактивно учење и учење путем решавања проблема. При обради се препоручује кроз уводни део часа резимирање претходно обрађеног градива, посебно ако су кораци у функционалној вези. Наставник је у обавези да у процесу обраде демонстрира практичан садржај наставне јединице, било да га изводи сам или уз помоћ професионалног балетског играча у циљу што сигурнијег осамостаљивања ученика. Посебну пажњу усмерити на уредност, хигијену и фризури. У формирању професионалног балетског играча неопходно је редовно похађање наставе и неговање радне дисциплине код ученика.

У првом разреду почиње учење *pirouettes* са разних припрема, померањем по дијагонали и у месту. Започиње се са усвајањем основне технике окрета у великим позама. Уводе се сложеније форме *adagio*-а и промене у темпу унутар комбинације. Велики део часа се користи за задатке на средини сале. Убрзава се темпо часа.

Задатак наставника у другом разреду је да оспособи ученика да усвоји *tours* у великим позама са различитих припрема. Наставник ученицима задаје различите комбинације *pirouettes* и *tours* са померањем по дијагонали и у месту на полупрстима и на прстима. Посебна пажња се посвећује учењу великих скокова и раду са корпусом у разним корацима *exercises* и *adagio*, а такође и на изразу у позама и пластичношћу покрета. Обавезне су измене ритма и темпа у *adagio* и у осталим деловима часа. Свакодневним вежбањем учвршћују се и утврђују пређени задаци и кораци у млађим и средњим разредима.

У трећем и четвртном разреду се и даље развија балетска техника, сложени видови корака, скокова и окрета. Посебна пажња посвећена је прецизности и раду на уметничком изразу. Негује се индивидуалност ученика, али и групна игра. Посебан задатак наставника је рад са ученицима приликом извођења најсложенијих техничких задатака.

Дискусијом о одгледаним балетима и извођењем деловима из истих ученици стичу увид у тумачења балетских дела, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима класичног балета најбитније је развијање балетских и физичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од корака ка теоријском тумачењу.

Наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

Наставник формативно и сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (односно према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

У оквиру активности на часу потребно је обезбедити подстицајну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима наставника, родитеља и ученика.

СЦЕНСКО НАРОДНЕ ИГРЕ

ЦИЉЕВИ

Припремити тело ученика за рад на средини сале, где се кроз мање етиде савлађује техника разних игара, њихова особеност, а кроз разне поскоке снага мишића ногу.

ЗАДАЦИ

На већ постављено тело ученика надоградити изражајност и танцовалност кроз упознавање корака, еполмана и рада руку у разним особеностима карактера нашег фолклора, руске, мађарске, италијанске игре из програма.

Развијањем способности за разна лупања длановима, полупрстима, штиклама, окрета на полупрстима или из *demi-plié*-а и *grqnd-plié*-а, владање марамицом, тамбурином развија се хитрина и пластичност корпуса и ногу.

І І р а з р е д

(2 часа недељно - 70 часа годишње)

Садржај програма

ВЕЖБЕ КОД ШТАПА

ВЕЖБЕ НА СРЕДИНИ САЛЕ

Током једне године програма ученици се упознају са појединачним покретима, корацима, њиховом комбинацијом, елементима италијанске, мађарске, руске и игара са наших простора. На већ постављено тело ученика кроз овладавање корацима, еполманом, радом руку, снажењем ногу, надограђује се хитрина, пластичност корпуса, танцовалност, изражајност, са циљем приказа особености карактера игара.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм предмета је конципиран тако да се надограђује на знања, навике и вештине које су ученици стекли током основног балетског образовања. Програм обухвата карактерне игре (игре разних народа) обрађене за игру на сцени и фолклорне игре (наше националне игре). Предмет могу предавати два наставника- чија специјалност су сценске и фолклорне игре.

Потребно је наставни процес организовати тако да се поред обраде, понављања и вежбања, код ученика формирају навике које подразумевају такву усвојеност корака и покрета која је

аутоматизована. За комбинације и комплексније облике се ради на изградњи вештине играња сценске или фолклорне игре. Савладана вештина је предуслов за пребацивање тежишта образовно-васпитног рада на исказивање разумевања карактера конкретне игре како би се изградио играчки лик у складу са њеном суштином.

Пробуђено и континуирано интересовање за задате видове игара је услов за ангажовање наставника на даљем подстицању активности ученика и учениковом делању које ће као резултат донети осамостаљеног играча, који има потребу да проналази нове начине за сопствено изражавање. Овим ритмом се стварају играчи оспособљени за реализацију разноврсних задатака и обогаћивање кореографије игара.

Љубав према фолклору доприноси развоју хармоничне личности играча који познаје традицију свог и других народа, формира свој поглед на свет, поседује способност за сарадњу, разуме различитости и поседује умеће толеранције.

МОДЕРНА ПОДРШКА

ЦИЉ

СТИЦАЊЕ вештине функционисања у пару или групи како би се формирала успешна модерна подршка.

ЗАДАЦИ

Савлађивање контроле сопственог тела и енергије;
Развијање "Чула" које региструје партнерове кретње;
Успостављање склада у заједничкој кретњи два или више тела;
Неговање креативности и инвентивности у заједничкој игри.

Садржај програма

Вежбе на самом почетку изучавања врло су једноставне и базиране на успостављању поверења између партнера, вођењу и праћењу, а све са циљем да доведу до склада у њиховом заједничком кретању. Затим се прелази на лаке подршке прво у већим групама, па све мањим, да би се завршило на подршкама у пару. Исто тако, подршке су у почетку са ослонцем на поду, затим партерне и тек онда ваздушне. Уколико ученици адекватно савладају програм, могуће је са њима радити на контакт импровизацији која представља најсложенији облик овог наставног предмета.

III разред

(2 часа недељно - 70 часова годишње)

Увод у модерну подршку.

Вежбе поверења у партнера.

Вежбе вођења и праћења партнера.

Вежбе контра-теже у паровима.

Вежбе контра-теже у паровима из хода и трка.

Комбинације вежби контра-теже у паровима.

Групне подршке по четворо где група подржава појединца ван тежишта.

Групне подршке по четворо где се појединац придржава за групу кад је ван тежишта.

Комбинације групних подршки у четворо.

Групне подршке у троје у месту и у ходу.

Комбинације групних подршки у троје.

Подне-партерне подршке у групи.

Подно-партерне подршке са подизањем у стојећи положај.
Комбинације подних-партерних подршки.
Утврђивање пређеног градива првог полугодишта.
Обнављање градива првог полугодишта.
Подршке са окретима по паровима уз држање за руке.
Подршке са окретима у пару где један партнер манипулише другим.
Комбинације подршки са окретима.
Вежбе за увод у скочне подршке.
Подршке у пару за мале скокове.
Подршке у пару за велике скокове.
Комбинације скочних подршки у паровима.
Комбинације скочних подршки из окрета у паровима.
Скочне подршке са пода у ваздух.
Утврђивање скочних подршки по паровима.
Утврђивање пређеног градива у другом полугодишту.
Испитни програм.

I V р а з р е д
(2 часа недељно - 64 часа годишње)

Обнављање пређеног градива претходне године.
Увод у ваздушне подршке-вежбе припреме.
Ваздушне подршке у групама по четворо из места.
Ваздушне подршке у групама по четворо из хода и трка.
Комбинације ваздушних подршки у групама по четворо.
Ваздушне подршке у групама по троје са пода.
Ваздушне подршке у групама по троје из места.
Ваздушне подршке у групама по троје из хода и трка.
Комбинације ваздушних подршки у групама по троје.
Ваздушне подршке у групама по троје где група манипулише појединцем.
Ваздушне подршке у групама по троје где се појединац сам држи за групу.
Ваздушне подршке у групама по троје са пропадањем.
Комбинације ваздушних подршки у групама по троје (усложњене).
Утврђивање пређеног градива у првом полугодишту.
Обнављање пређеног градива првог полугодишта.
Увод у ваздушне подршке по паровима (вежбе припреме).
Ваздушне подршке у паровима из места.
Ваздушне подршке у паровима из хода и трка.
Ваздушне подршке у паровима из скока и окрета.
Ваздушне подршке у паровима са пропадањем.
Ваздушне подршке у паровима са завршетком на поду.
Велике ваздушне подршке.
Велике ваздушне подршке.
Комбинације ваздушних подршки у паровима.
Испитни програм.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Модерна подршка је наставни предмет са чијим изучавањем се почиње у трећем разреду и који се учи током наредне две године.

Наставни предмет Модерна подршка усредсређен је на однос два или више тела у простору. Он није условљен физичком снагом већ вештином оба (или више) партнера.

Из тог разлога је важно међусобно "ослушкивање" партнера као и изузетна контрола сопственог тела и енергије. Уколико је играч способан да контролише своју енергију и учврсти центар тела, он представља минимално оптерећење за свог партнера. Управо ту способност развија овај наставни предмет током прве године изучавања. Тек када се она савлада може се прећи на сложене облике модерне подршке.

Педагошки поступак подразумева методу демонстрације, реконструкције и проучавања случаја.

Препоручљиво је да педагог има асистента који би помогао у демонстрацији.

ГЛУМА И ВОКАЛ

ЦИЉ

Оспособљавање за интерпретацију лика у балетском репертоару и у савременим музичко-сценским облицима.

ЗАДАЦИ

Стицање општих и посебних знања из области драмске уметности (епохе, жанр, стилови);

Савладавање основних елемената кореографске композиције и сценске поставке музичког дела;

Развијање сценског мишљења, могућности за доживљавање драмске радње и пластичне изражајности;

Упознавање, вежбање и утврђивање улога конкретних ликова из балетских или савремених музичко-сценских облика.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ПОЈАМ ДРАМСКИХ УМЕТНОСТИ:

ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ГЛУМЕ:

ДРАМСКА АНАЛИЗА МУЗИЧКОГ ДЕЛА:

ЕЛЕМЕНТИ ПЛАСТИЧНОГ ИЗРАЗА:

ГОВОРНА РАДЊА:

ПРОСТОР КАО ЕЛЕМЕНТ ДРАМСКОГ ИЗРАЖАВАЊА:

IV разред

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

ЕЛЕМЕНТИ ОБЛИКОВАЊА:

СЦЕНСКИ ЛИК У ДРАМСКОЈ ЛИТЕРАТУРИ:

ГРУПНЕ И ИНДИВИДУАЛНЕ ВЕЖБЕ И ЗАДАЦИ:

СЦЕНСКИ ЛИК У БАЛЕТСКОЈ ЛИТЕРАТУРИ:

СИНТЕЗА ДРАМСКИХ, МУЗИЧКИХ И ИГРАЧКИХ ЕЛЕМЕНАТА:

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Радам на програмским садржајима који се уче током две године, обрађују се и увежбавају наставне теме: појам драмских уметности, основни елементи глуме, драмска анализа књижевног дела, елементи пластичног израза, говорна радња, простор, обликовање, сценски лик у драмској и балетској литератури.

Индивидуална вежбања и групни рад су водећи облици рада у реализацији градива. Фронтални се може користити при извођењу уводних часова нових наставних тема. Могуће је коришћење метода покушаја и погрешака или “властите коже” пре него класична демонстрација коју изводи наставник, јер ученици већ поседују одређена несистематизована знања, а овим методама се врши максимална активизација и избегава се постојећа тенденција губљења индивидуалног израза под утицајем класичног, већ постојећег начина извођења или стила. Ове методе погодују развоју мотивације, интересовања, способности, стваралачких индивидуалних могућности, упорности и сигурности.

ОДСЕК НАРОДНА ИГРА

НАРОДНА ИГРА

Назив предмета	НАРОДНА ИГРА – главни предмет		
Циљ	Циљ учења предмета Народна игра је да код ученика развије интересовање и љубав према игри и народној традицији кроз индивидуално и групно играчко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности, осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, уметничког доживљаја, као и спремност ученика за професионално бављење народном игром и наставак уметничког школовања		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	350 часова		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	
– објасни значај традиционалних вредности; – користи терминологију народне игре; – одреди стил и начин игре одређене области; – класификује кола по областима и повезује кола из исте области кроз сплет игара; – прикаже играчки ставу карактеру етнокорееолошке области које изводи; – уз помоћ наставника изводи кораке и мења ритам извођења у складу са музичком пратњом;	УВОД У НАРОДНУ ИГРУ	Етнокорееологија појам и дефиниција, игра и плес, текст и контекст, играчки обрасци. Прва истраживања народних игара. Основни појмови и тумачење плеса на сцени (класичан балет, савремена игра и народна игра). Лабанотација основне информације и историја употребе у записивању народне игре Србији и региону. Формација народних игара. Историјски преглед истраживања и истраживача народних игара Србије и региона.	

– објасни и прилагоди стил игре области кола и музичкој пратњи; – објасни сличност и разлику у стилу играња кола из различитих етнокореолошких области; – користи усвојене моторичке вештине у свакодневном животу; – поштује договорена правила понашања на часу и на јавним наступима; – одржава личну хигијену и уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања.	ЦЕНТРАЛНА СРБИЈА	Игре из Шумадије и Поморавља – Грозница. – Девојачко коло. – Дивна, дивна. – Ђурђевка. – Жижино коло. – Заврзлама. – Зајечарка. – Качерац. – Кокоњеште. – Коленике. – Крива. – Крива крушка. – Криво куче. – Крњевачко коло. – Моравац. – Моравско коло. – Нова влахиња. – Ој Јело Јелена. – Оријент. – Осмица. – Поп Маринково коло. – Проломка. – Ромунка.
		– Рудничанка. – Рузмарин. – Стара влахиња. – Старинска влахиња. – Тасино коло. – Тескавац. – Тројанац. – Чачанка. – Шета. – Шумадијско коло. – Гајдице.
	ЗАПАДНА СРБИЈА	Игре околине Ужица – Бајинобаштенка. – Ђурђевка. – Заплет. – Лежевичко коло. – Јованчица. – Колање. – Кукуњеш. – Љубово коло. – Небеско коло. – Осмица.

		– Палеграј. – Проломчица. – Тројак. – Тројанац. – Чачак. – Четворак. – Шуматовац.
	СЕВЕРОИСТОЧНА СРБИЈА	Српске игре из Црноречја – Поломка. – Руменка. – Ђурђевка. – Кесер. – Тедена. – Циганчица. – Басара. – Ситница – Катапек. – Орловка. – Дрдавка. – Тројанац. – Шапчанка. – Стара дунда. – Старо коло. – Хајдук Вељково коло. – Повозно коло. – Богданка. – Трговачко коло.
	ЈУГОИСТОЧНА СРБИЈА	Игре околине Ниша – Једностранка. – Руменка. – Чачак. – Четворка. – Луда четворка. – Осампутка. – Пешачка. – Љубавно коло. – Заврзлама. – Девла. – Катанка.
	ВОЈВОДИНА	Игре из Срема – Коло на једну страну. – Сремско коло. – Сремачко коло. – Зурка. – Кетуша. – Циганчица.

		– Келеруј. – Подвоје. – Ајде Тодоре. – Шантави мађарац.
	ГРАДСКЕ ИГРЕ	– Бојерка. – Ђачко коло. – Учитељско коло. – Трговачко коло. – Официрско. – Кнез Михаилово коло. – Коло Краљице Наталије. – Топцијско коло. – Сељанчица. – Сарајевка. – Срба. – Бисерка. – Докторско. – коло циганске омладине. – Радничко. – Неда гривне изгубила. – Аје лепа Маро. – Четворка. – Шапчанка. – Балканка.
Јавни наступи Обавезан је најмање један јавни наступ у току школске године		
Годишњи испит – Сплет игара који се састоји од кола централне Србије предвиђених садржајима и кола по избору наставника; – Сплет игара који се састоји од кола западне Србије предвиђених садржајима и кола по избору наставника; – Сплет игара који се састоји од кола североисточне Србије предвиђених садржајима и кола по избору наставника; – Сплет игара који се састоји од кола југоисточне Србије предвиђених садржајима и кола по избору наставника; – Сплет игара који се састоји од кола из Војводине предвиђених садржајима и кола по избору наставника; – Сплет игара који се састоји од кола градских игара предвиђених садржајима и кола по избору наставника.		

Кључне речи: коло, круг, традиција, фолклор.

І І р а з р е д
(8 часова недељно - 280 часова годишње)

Садржај програма

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

Програм другог разреда, поред обнављања и увежбавања претходних садржаја, обрађује сложеније типове и облике народне игре са територије Србије, уз рад на кретању у простору, структури и развоју стила.

ТЕМАТСКЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ(обнова и обрада):

ИГРЕ СРЕДИШЊЕ СРБИЈЕ

ГРАДСКЕ ИГРЕ

ЦРНОГОРСКЕ НАРОДНЕ ИГРЕ

ИГРЕ ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

III разред

(8 часова недељно - 280 часова годишње)

Садржај програма

У трећем разреду обрађују се све обредне игре са територије наше земље.

ОБНОВА И ОБРАДА:

ИГРЕ СРЕДИШЊЕ СРБИЈЕ:

СРПСКЕ ИГРЕ ИЗ БОСНЕ И ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ:

ИГРЕ КОСОВСКОГ ЕТНО-КОРЕОЛОШКОГ ПОДРУЧЈА И ПОДРУЧЈА ЈУЖНЕ СРБИЈЕ:

ВЛАШКЕ ИГРЕ:

IV разред

(8 часова недељно - 256 часова годишње)

Садржај програма

Програм четвртог разреда, поред наведеног програмског садржаја, усмерен је на психолошку припрему играча за излазак пред публику, поштовања закона сцене и развијање способности за пренос уметничког доживљаја са играча на публику.

ОБРАДА И ОБНОВА:

ИГРЕ СРЕДИШЊЕ СРБИЈЕ:

ИГРЕ ЗАПАДНЕ СРБИЈЕ:

ВРАЊАНСКЕ ИГРЕ:

ВЛАШКЕ ИГРЕ - ИГРЕ ИЗ ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ:

ВОЈВОЂАНСКЕ ИГРЕ:

ИГРЕ И ПЕСМЕ СА ГОЛИЈЕ:

ИГРЕ РАШКОГ КРАЈА: - (АРХАИЧНЕ)

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКУ РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА НАРОДНА ИГРА

Богата ризница народног стваралаштва најразноврснијих облика и садржаја заузима значајно место у културном наслеђу нашег народа. Народна игра, песма и музика су део ове велике целине. Разноврсност образаца игре, кореографских, ритмичких и поетских структура, етничка, лепота и инвентивност игре носе у себи све одлике живота и надарености нашег народа сублимиране у

целину. Бављење народном игром подстиче развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са сродним предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према игри, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом. Искуствено учење подразумева активно гледање народне игре и лично изражавање ученика кроз извођење кореографије.

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. Неопходно је уважавати разлике код ученика у способностима, интересовањима, као и индивидуални темпо савладавања нових програмских садржаја.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење кореографија и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и индивидуалности у подстицању максималног учешћа у игри као и развијању потенцијала за сценско изражавање.

Народна игра (игра, песма и музика) у функцији здравља и сценски бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно користе извођачки апарат (наше тело) изводе основне кораке што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника, је да у том смислу, у зависности од специфичног става при игрању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре, извођење различитих физичких вежби. Народна игра је веома важна за очување националног идентитета и културе. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

На сваком часу ученике треба упућивати да су уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна исхрана и добар ниво хидратације организма од великог значаја за њихов рад и напредовање.

Народна игра нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли, осећања кроз игру и песму. Народна игра пружа прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици и игри остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат игре и музике у виду опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је задатак наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања (сценски бонтон) при извођењу. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. На основу датог програма планирају и остварују настава и учење који одговарају конкретним потребама ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у месечним плановима, а потом и на нивоу конкретног часа.

У планирању наставе је неопходно уважавање индивидуалних, физичких, интелектуалних, музичких и менталних способности сваког ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

С обзиром на дужину трајања часа рад треба ефикасно организовати, па је динамичан час који садржи више различитих активности са краћим временским интервалима добар начин за подстицање мотивације за рад код ученика.

Припремање наставника за час је комплексна и одговорна активност која подразумева адекватан избор наставних метода којима се планира активно учешће ученика у настави, програм физичке припреме тела, одабир основних играчких елемената, детаљно проучавања игара и кореографија, континуирано вођење евиденције о учениковом раду и напретку, али и способност наставника да се прилагоди конкретној ситуацији на самом часу.

Планирање додатне и допунске наставе засновано је на праћењу постигнућа ученика и њиховим специфичним потребама. У планирању слободних активности уважавају се интересовања ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе, посебно је значајно код ученика развијати свест о важности исправног и систематског вежбања, поштовања процедура у припреми тела за вежбање и игру и неговања физичке кондиције у циљу овладавања различитим стиливима и техникама играња (стилске одреднице типских представника). Од посебног је значаја ученицима указати на кореографске, мелодијске и ритмичке појединости које карактеришу игру, као и емотивну, поетску, психолошку и филозофску позадину, њене уметничке представе и њене естетске вредности.

Избор игара/кореографија које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве од великог је значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би прилагодио програм који ће ученика довести до практичних вештина.

Смер наставе је такав да се увек креће од физичке припреме тела и теоријског тумачења ка увежбавању. Посебну пажњу треба посветити јачању мускулатуре мишића, крупне моторике, гипкости, координације и усаглашавању свих делова тела. Разумевање значаја физичке припреме тела као и повезивање са теоријским знањима је од посебног значаја за напредак ученика. Како се народна кола састоје из основних играчких елемената, континуирани рад на њима (двокорак, трокорак, преплет...) ученицима ће омогућити да лакше савладају компликованије играчке обрасце. Потребно је указати на јасне разлике и сличности стила, карактера и начина играња у различитим етнокореолошким целинама. Инсистира се на препознавању, извођењу и идентификовању игара и њиховој практичној примени у кореографијама. Након завршетка обраде игара из одређене типске области ученике треба подстицати да своју креативност и уметничко изражавање представе кроз кореографију те типске области. Кроз обраду кола треба инсистирати на сценском преношењу игре, обреда и обичаја кроз покрет и фацијалне експресије. Током прављења годишњег плана треба обратити пажњу на ритам народних игара и кренути од лакших (парних ритмова) ка тежим (непарним ритмовима). Важно је упознати ученике са законима и културом сцене. Теоријско објашњење народне ношње припремиће ученике за практични приказ на сцени. У настави са учеником, важно је инсистирати на смисленом коришћењу физичке кондиције и снаге у циљу постизања издржљивости, гипкости, пластичности тела и покрета, као и изражајност у извођењу. Посебну пажњу треба обратити на однос према партнеру и саиграчима, интеракција са сарадницима, кореографом и публиком.

Час је састављен из теоријског и практичног дела. Садржај овог програма чине игре различитих структура, образаца, облика, стилова, садржине и намене. Неопходно је уважити разлике код

ученика у способностима, интересовању, као и индивидуални темпо савлађивања нових програмских садржаја. Препоручује се приказивање етно филмова, одговарајућег видео садржаја као и коришћење слика и фотографија.

Свакодневно планирање, вежбање и добра организација часа су предуслов за савладавање програма и формирање играча потребне издржљивости, снаге и кондиције. Кроз овај предмет ученик треба да савлада технике и стилске карактеристике народне игре етнокореолошких целина, координацију, изражајност покрета и начин одевања/народне ношње.

Музичка пратња на хармоници као нераздвојиви део игре усаглашена је са садржајем часа. Корепетитор доприноси развоју музикалности играча, усмерава га да поштује музички карактер и стилску одређеност.

Важно је да ученици јавно наступају како би се ослободили страха од наступа. Посећивања концерата и представа уметничке игре (народне игре, класичног балета, савремене игре) значајна је подршка развоју народног играча. Дискусијом о концертима и различитим приступима извођача у реализацији истих или сличних кореографија, ученици развијају критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу које им помаже у даљем развоју и напредовању.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски настројена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум у оцењивању је и уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и играчким могућностима.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу и социјалну климу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима наставника или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

РЕПЕРТОАР НАРОДНЕ ИГРЕ

Назив предмета	РЕПЕРТОАР НАРОДНЕ ИГРЕ
Циљ	Циљ учења предмета Репертоар народне игре је да код ученика развије интересовање и љубав према народној игри кроз индивидуално и групно играчко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, уметничког доживљаја као и оспособљавање ученика за самосталан професионални јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред	Први		
Годишњи фонд часова	70 часова		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– именује и демонстрира појединачне кораке у кореографији; – повезано изводи кола у задатој целини; – користи знања из предмета народне игре и примењује одређени стил извођења корака, у зависности од кореографије; – објасни значај кореографске целине коју изводи; – играњем у групи усклади сопствено извођење са извођењем осталих ученика, уз поштовање формације; – критички вреднује изведене кореографије у односу на техничку припремљеност и играчку освешћеност; – критички прати сопствени развој и уз помоћ наставника бира начине за његово побољшање; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – активно посматра извођење кореографија других ученика и примењује на себи искуства стечена на тај начин; – посећује концерте народне игре и друге играчке манифестације; – користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања на часу, води рачуна о уредности играчке опреме и хигијени.		КОРЕОГРАФИЈЕ	Игре из Србије (О. Сковран, Б. Талевски, С. Михаиловић, Д. Ђорђевић). Црноречје (Д. Ђорђевић, Б.Талевски) Игре из околине Ниша (С.Михаиловић, Драган Мићић) Игре из Срема (М. Лонић) Игре из Баната (Д.Путник) Кореографија која се састоји од обрађених кола на предмету народна игра.
Јавни наступи Обавезан је најмање један јавни наступ, интерни и јавни час у току школске године.			

Кључне речи: групна игра, концерт, склад, стил, естетски доживљај.

И л а з р е д
(2 часа недељно – 70 часа годишње)

Ромска игра (Д. Путник, Б. Талевски)
Шопске игре (Д. Вуковић)

Влашке игре (Д. Вуковић, Б.Талевски, В. Аговски)

Буњевачке игре (Д. Марача)

III разред

(2 часа недељно – 70 часа годишње)

Игре из западне Србије (Д.Вуковић)

Игре из Ибарског Колашина (Р.Ђуровић)

Игре из Књажевца (Б.Талевски, Д. Ђорђевић)

Игре Лесковца (Д.Ђорђевић)

Црноречје (Д.Ђорђевић)

IV разред

(2 часа недељно – 64 часа годишње)

Игре из Брањског поља (Б.Талевски, М.Лонић, С.Рац)

Српске игре из Баната (Д.Путник)

Игре Румуна и Мађара из Војводине (Б.Марчетић)

Дубочке краљице (Б.Талевски)

Коретиште – Српске игре са Косова (Р.Кузмановић).

УПУТСТВО ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА РЕПЕРТОАР НАРОДНЕ ИГРЕ

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према народној игри, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно гледање народне игре и лично изражавање ученика кроз извођење основних корака народне игре. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Циљ наставе и учења је хармоничан физички развој ученика, стицање технике, уметничког израза и развијање музикалности.

Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима народне игре (народне ношње, кореографских решења, јединство техничких и извођачких елемената).

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени кораци остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика.

На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује све техничке и играчке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему. Корелација између предмета треба бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз заједничко играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање, буђење мотивације и индивидуалности у подстицању максималног играчког доживљаја као и развијању потенцијала за играчко изражавање.

Игра у функцији здравља

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно изводе основне играчке кораке што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте корака и специфичног става при извођењу ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и примену теоријског знања. На сваком часу ученике треба упућивати да су уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна исхрана и добар ниво хидрације организма од великог значаја за њихов рад и напредовање.

Уметност народне игре нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања култивисаним покретом. Народна игра као и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Познавањем и разумевањем народне игре остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених, софистицираних облика комуникације, поштовање традиције и културе. У том смислу позитиван ефекат народне игре је стицање радне дисциплине која се пројектује на свакодневни живот, подизања пажње, развијања меморије, однос према здравој исхрани и здрављу у целини, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја. Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања при гледању и извођењу кореографије. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања и хигијене, како у сали, тако и у публици.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом, имајући у виду балетске, интелектуалне, физичке и менталне могућности ученика. Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика.

Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

С обзиром на дужину трајања часа рад треба ефикасно организовати. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Рад наставника обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања препоручених основних корака народне игре, осмишљавања сплета игара, кореографија, упоређивања различитих извођења и прилагођавање делова кореографије и кореографије узрасту ученика, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку, итд.

Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању. Планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа ученика и специфичним потребама ученика. У планирању слободних активности уважавају се интересовања ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Свакодневно вежбање и добра организација часа је веома важна за будуће играче. Час је састављен из теоријског и практичног дела, који се међусобно прожимају.

Репертоар народне игре обухвата кореографије народне игре соло и групне игре.

Програм наставе и учења за наведени предмет садржи и кореографије професионалних ансамбала које дају прилику ученицима, будућим професионалцима да се уведу у репертоар ансамбала који их могу ангажовати.

Наставник треба да кроз понуђен садржај упозна ученике са народним колима, обредом, песмом, музиком, обичајима и карактером одређене кореографије. Током наставе ученици би требало да усвоје стил и савладају техничке задатке у одабраној кореографији соло или групној игри из репертоара народне игре. У настави са учеником, важно је инсистирати на смисленом коришћењу физичке кондиције и снаге у циљу постизања издржљивости, гипкости, пластичности тела и покрета, као и изражајност у извођењу. Посебну пажњу треба обратити на однос према партнеру и саиграчима, интеракција са сарадницима, кореографом и публиком.

Дискусијом о концертима и различитим приступима извођача у реализацији истих или сличних кореографија, ученици развијају критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу које им помаже у даљем развоју и напредовању.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима репертоара народне игре најбитније је развијање играчких, стилских и физичких способности и израђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од корака ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, инсистира се на дефиницијама и препознавању, извођењу и идентификовању основних корака. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и балетским физичким могућностима.

Наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

Наставник формативно и сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност

и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, представама, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

КЛАСИЧАН БАЛЕТ

Назив предмета	КЛАСИЧАН БАЛЕТ- Одсек народна игра		
Циљ	Циљ учења предмета Класичан балет је да код ученика развије интересовање и љубав према класичном балету кроз индивидуално и групно играчко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	140		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	
– правилно стоји у балетском ставу бочно, лицем ка штапу и на средини сале; – самостално стоји у задатим основним балетским позицијама ногу; – самостално поставља руке у припремни положај, I, II и III позицију; – кратко опише основне карактеристике и правила основних балетских корака; – демонстрира основне балетске кораке; – објасни и демонстрира појам радне, отпорне ноге; – објасни и демонстрира правац en dehors et en dedans; – објасни терминологију основних балетских корака; – изводи балетске кораке у складу са музичком пратњом; – правилно изводи основне вежбе скокова; – одржава личну хигијену и уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – поштује договорена правила понашања у балетској сали;	EXERCICES ШТАПА	КОД	Балетски став. Позиције ногу. Позиције руку. Demi-plié. Grand plié из I, II, III позиције. Battements tendus из I позиције у страну, напред, назад. Battements tendus са спуштањем пете у II позицију полазећи из I позиције. Battements tendus са спуштањем пете у II позицију на demi-plié. Passé par terre. Појам правца en dehors и en dedans. Demi-rond de jambe par terre en dehors и en dedans. Rond de jambe par terre en dehors и en dedans. I и III port de bras као завршетак вежбе. Battements tendus jetés из I и III позиције на страну, напред и назад. Battements tendus jetés piqués напред, назад и у страну Положај ногу на surle cou-de-pied, условни, напред (обухватни) и назад. Battement fondu унакрст.

– користи усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу.		Battement soutenu унакрст. Battement frappé и double frappé. Développée у свим правцима. Rond de jambe на 45 степени en dehors et en dedans Grand battements pointes.
	EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ	Demi-plié из I, II, III позиције. Grand plié из I, II, III позиције. Battement tendu из III позиције у свим правцима и са demi-plié. Battement tendu jeté из III позиције у свим правцима. Battement frappé и double frappé на 30 степени у свим правцима. Battement fondu на 45 степени у свим правцима. I, II, III arabesque – позе, врхом прста на под. Relevé на полупрстима из I, II, III позиције. Pas de bourrée simple en dedans и en dehors. Окретање на обе ноге по III позицији на полупрстима. Мала и велика поза croisée и effacée. Temps lié.
	ALLEGRO	Temps sauté по I, II, III позицији. Changement de pied. Pas échappé у II позицију. Pas assemblé са покретом ноге у страну. Pas glissade са померањем у страну. Sissonne simple (код штапа).
Јавни наступи Најмање један интерни или јавни час у току школске године.		

Кључне речи: балетски став, позиције ногу и руку, координација покрета, балетска терминологија.

I I р а з р е д

(2 часа недељно – 70 часова годишње)

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ALLEGRO

III разред
(2 часа недељно- 70 часова годишње)

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ALLEGRO

IV разред
(2 часа недељно-64 часова годишње)

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ALLEGRO

**УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКУ РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА КЛАСИЧАН БАЛЕТ –
ОДСЕК НАРОДНА ИГРА**

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према балету, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно гледање класичног балета и лично балетско изражавање ученика кроз извођење основних корака класичног балета. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Исходи представљају играчке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени основни балетски кораци остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика. На путу остваривања циља и исхода улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе, учења и активности ученика у коме ће моћи да репродукује техничке и уметничке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика би требало развијати дух заједништва кроз заједничко играње и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе би требало да буде развијање, буђење мотивације и индивидуалности у подстицању балетског доживљаја као и развијању потенцијала за балетско изражавање.

Игра у функцији здравља

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно изводе основне балетске кораке што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте корака и специфичног става при извођењу ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и примену теоријског знања. На сваком часу ученике треба упућивати да су уравнотежено и ефикасно вежбање, правилна исхрана и добар ниво хидрације организма од великог значаја за њихов рад и напредовање.

Балетска уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања култивисаним покретом. Класичан балет и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Познавањем и разумевањем класичног балета остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених,

софистицираних облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат учења класичног балета који се пројектује на свакодневни живот је стицање радне дисциплине, подизање пажње, развијање меморије, моторике, правилан однос према здравој исхрани и здрављу у целини, развијање контроле емоционалних и физичких реакција/одговора као и одговарајућа когнитивна стимулација. Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да на ученике васпитно делује кроз правила понашања при гледању и извођењу балета. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања и хигијене на часовима класичног балета.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, школе и локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У фази планирања и писања припреме за час, наставник дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом, имајући у виду балетске, интелектуалне, физичке и менталне могућности ученика. Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика.

С обзиром на дужину трајања часа (90 минута) рад треба ефикасно организовати. Код ученика је потребно дуже задржати пажњу, па је динамичан час најбољи начин за постизање резултата.

Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине. Рад наставника обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања препоручених основних корака класичног балета, осмишљавања комбинација, упоређивања различитих извођења и континуирано вођење обимне евиденције о учениковом раду и напретку, итд.

Наставник континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби врши корекције у свом даљем планирању.

Планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа ученика и специфичним потребама ученика. У планирању слободних активности уважавају се интересовања ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Садржај је сачињен на основу програма и метода истакнутог балетског педагога Агрипине Ваганове и прилагођен складном развоју играча народне игре. Основна начела ове методе заснивају се на развијању пластичности тела, координацији покрета и развијању балетске технике у функцији народне игре- главног предмета ученика.

Вежбање и добра организација часа је веома важна за будуће играче. Час је састављен из теоријског и практичног дела који се међусобно прожимају. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима класичног балета (јединство техничких и извођачких балетских елемената).

Посебна пажња се посвећује усвајању основних корака класичног балета, развијање психофизичких потенцијала ученика и осећаја за ритам као основе за бављење уметничком игром. Наставник може да користи филм, видео снимке и друге различите изворе дигиталне комуникације.

Основе класичног балета, садржајно су подељене на три области које су намењене ученицима народне игре. То су вежбе код штапа, вежбе на средини сале и скокове. Свака област садржи велики број могућих варијација и комбинација. Часови морају бити праћени музиком. Ради се на координацији покрета, посебна пажња обраћа се изучавању окрета и изучавању скока. Покрет се усклађује са музиком и ради се на ширини покрета у простору. Код ученика народне игре потребна је добра поставка тела, правилно држан корпус и правилно вођење руку кроз позиције. Не инсистира се превише на отворености ногу и академској прецизности. Поред демонстративне пожељно је служити се и текстуалном методом. Наставницима се препоручује да у раду користе више метода, техника и облика рада како би на што бољи начин нашли пут за реализацију предвиђених садржаја рада. Неопходно је при том у потпуности уважити разлике у способностима, интересовањима, као и индивидуални темпо савлађивања нових програмских садржаја.

Клавирска пратња на часу је подршка ученику и наставнику. Даје посебан темпо и ритам, њоме се наглашава карактер корака и доприноси остваривању хармоније између играча и музике. Корепетитор користи припремљен нотни материјал. Ако је у балетској представи кореограф потчињен музици, дајући кроз покрет њену садржину и форму, наставник на часу даје предност балетском кораку, а усаглашава музику. Корепетитор је део тима наставник – ученик.

У настави са учеником, важно је инсистирати на смисленом коришћењу физичке кондиције и снаге у циљу постизања издржљивости, гибкости, пластичности тела и покрета, као и изражајност у извођењу. Посебну пажњу треба обратити на однос према партнеру и саиграчима, интеракција са сарадницима, кореографом и публиком.

Веома је значајно код ученика развијати способност опажања и самоопажања, као и критичко мишљење како би се у што већој мери фокусирали на најважније детаље у овладавању појединих корака. У зависности од програма наставнику се препоручује да на часу комбинује фронтални, индивидуални, групни рад, рад у паровима, интерактивно учење и учење путем решавања проблема. Посебну пажњу усмерити на уредност, хигијену, патицама и фризури. Неговањем радне дисциплине ствара се, од самог почетка, навика редовног похађања наставе.

Избор комбинација које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике Одсека народне игре, који тек усвајају основне кораке класичног балета, а кореографска слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Веома је важно да ученици стекну навику посеђивања балетских представа, концерата и представа. Дискусијом о одгледаним балетима ученици стичу увид у тумачења балетских дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима класичног балета најбитније је развијање балетских и физичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од корака ка теоријском тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању основних корака класичног балета. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и физичким могућностима.

Наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

Наставник формативно и сумативно оцењује ученике у складу са прописима.

Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједночког рада наставника, ученика и школе у целини.

У оквиру свих активности на часовима класичног балета, потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове и несигурност који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

СЦЕНСКО НАРОДНЕ ИГРЕ

ЦИЉЕВИ

Припремити тело ученика за рад на средини сале

Савлађивање техника разних игара и њихових особености

Развијање способности да се помоћу разних поскока појача снага мишића ногу.

ЗАДАЦИ

На већ постављено тело ученика надоградити изражајност и танцовалност кроз упознавање корака, еполмана и рада руку у разним особеностима карактера нашег фолклора, руске, мађарске, италијанске игре из програма.

Развијањем способности за разна лупања длановима, полупрстима, штиклама, окрета на полупрстима или из *demi-plié*-а и *grand-plié*-а, владање марамицом, тамбурином развија се хитрина и пластичност корпуса и ногу.

І І р а з р е д

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

EXERCICES КОД ШТАПА

EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ

ЕЛЕМЕНТИ РУСКЕ ИГРЕ

ЕЛЕМЕНТИ ИТАЛИЈАНСКЕ ИГРЕ

ЕЛЕМЕНТИ МАЂАРСКЕ ИГРЕ-‘ХАРО-МУРГОШ’

ЕЛЕМЕНТИ МАЂАРСКЕ СЦЕНСКЕ ИГРЕ

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ЕЛЕМЕНТИ РУСКЕ ИГРЕ
ЕЛЕМЕНТИ МАЂАРСКЕ ИГРЕ
ЕЛЕМЕНТИ ШПАНСКЕ ИГРЕ

IV разред (2 часа недељно, - 64 часова годишње)

EXERCICES КОД ШТАПА
EXERCICES НА СРЕДИНИ САЛЕ
ЕЛЕМЕНТИ ПОЉСКЕ ИГРЕ
ЕЛЕМЕНТИ ШПАНСКЕ ИГРЕ
ЕЛЕМЕНТИ МАЂАРСКЕ ИГРЕ
ЕЛЕМЕНТИ ЦИГАНСКЕ ИГРЕ

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Предмет сценско-народне игре прати тенденцију савремених кореографа да националну игру поставе на виши ниво од дивертисмана, формирају њену драматизацију и њен специфичан сценски лик.

Изучавање сценско народних игара има и посебан задатак да код народног играча усаврши координацију покрета, посебну руку, било да оне постају пластичније (као у циганским играма, било да се у руке узима лепеза, кастањете, даире, вео или шал).

Градиво треба обрађивати уз примену аудио-визуелних средстава, код обрађивања кореографских задатака користећи се и видео касетама, постојећим литературама, сликама, цртежима, шемама а све у циљу да се ученику што верније прикаже оригиналност и стил појединих игара. На часу, у оквиру теорије, ученика упознати и са свим етно-историјским особеностима појединих народа и њихових игара. Потребно је дати и основне информације о костиму и реквизитима који се употребљавају у играма.

САВРЕМЕНА ИГРА

ЦИЉЕВИ

Оспособљавање играча балета за успешно извођење савремене игре
Синтеза елемената класичног балета у задату целину

ЗАДАЦИ

Упознавање ученика са достигнућима у области савремене игре;
Савладавање основних елемената и играчких техника;
Рад на развијању ученикових диспозиција;
Подстицање на истраживање и изналажење нових начина изражавања;
Неговање креативности у доживљају и интерпретацији.

III разред (2 часа недељно – 70 часова годишње)

ПОД
СРЕДИНА
КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ

I V р а з р е д
(2 часа недељно – 64 часова годишње)

ВЕЖБЕ РЕЛАКСАЦИЈЕ
ПОД
СРЕДИНА
КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм предмета савремена игра је прилагођен играчима народних игара и нивоу до кога су овладали класичном балетском техником и техником народних игара. Поштовање принципа да се свака идеја, емоција, импулс и његови многобројни преливи могу изразити кроз нову ритмичку форму даје могућност педагогу да у раду са ученицима комбинује методе естетског васпитања. Свака позиција, покрет и кретање, уз разноврсне окрете и скокове може прерасти у организовану игру. Поред усвајања задатог пожељно је код ученика развијати сазнања и способност да се свака идеја може изразити новим покретима, својственим персоналном изразу играча што је потпора за стваралачки ток игре. Онда игра постаје интерпретација живота у свом свом богатству.

ГЛУМА И ВОКАЛ

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Оспособљавање за интерпретацију лика у репертоару народних игара и у музичко-сценским облицима.

I I I р а з р е д
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ПОЈАМ ДРАМСКИХ УМЕТНОСТИ
ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ГЛУМЕ
ДРАМСКА АНАЛИЗА МУЗИЧКОГ ДЕЛА
ЕЛЕМЕНТИ ПЛАСТИЧНОГ ИЗРАЗА
ГОВОРНА РАДЊА
ПРОСТОР КАО ЕЛЕМЕНТ ДРАМСКОГ ИЗРАЖАВАЊА

I V р а з р е д
(2 часа недељно, 64 часа годишње)

ЕЛЕМЕНТИ ОБЛИКОВАЊА
СЦЕНСКИ ЛИК У НАРОДНОЈ ИГРИ
ГРУПНЕ И ИНДИВИДУАЛНЕ ВЕЖБЕ И ЗАДАЦИ

СЦЕНСКИ ЛИК У НАРОДНОЈ ИГРИ СИНТЕЗА ДРАМСКИХ, МУЗИЧКИХ И ИГРАЧКИХ ЕЛЕМЕНАТА

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Радам на програмским садржајима који се уче током две године, обрађују се и увежбавају наставне теме: појам драмских уметности, основни елементи глуме, драмска анализа књижевног дела, елементи пластичног израза, говорна радња, простор, обликовање, сценски лик у драмској и балетској литератури.

Индивидуална вежбања и групни рад су водећи облици рада у реализацији градива. Фронтални се може користити при извођењу уводних часова нових наставних тема. Могуће је коришћење метода покушаја и погрешака или “властите коже” пре него класична демонстрација коју изводи наставник, јер ученици већ поседују одређена несистематизована знања, а овим методама се врши максимална активизација и избегава се постојећа тенденција губљења индивидуалног израза под утицајем класичног, већ постојећег начина извођења или стила. Ове методе погодују развоју мотивације, интересовања, способности, стваралачких индивидуалних могућности, упорности и сигурности.

ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Назив предмета	ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ		
Циљ	Циљ учења предмета Традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	70 часова		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	
– опише значај традиционалног певања; – уз правилно држање тела исправно изводи техничке вежбе дисања; – изводи вокалне вежбе за поставку гласа и вежбе за промену интонације и покретљивост гласа уз помоћ наставника; – задаје себи интонацију за упевавање са или без клавира; – примени основне елементе нотне писмености у певању; – отпева деоницу водеће и пратећегрупе у антифоним примерима;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе – Правилан став и држање тела при певању. – Вежбе за разгибавање виличних мишића који учествују у певању. – Вежбе дисања. – Различите вежбе за распевавање (вокализе). Обрада једногласних песама – Обрада и тумачење текста. – Географско порекло песама – лоцирање на карти.	

– изведе примере антифоног типа у целини уз пратњу групе; – усагласи интонацију и артикулацију са осталим члановима групе; – комуницира са групом кроз извођење антифонних примера; – контролише дах и певање у току играња; – разликује традиционално од стилизованог певања; – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања.		– Стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче. Обрада антифонних песама – Обрада текста и тумачење текста. – Географско порекло песама – лоцирање на карти. – Стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче. – Спајање гласова у чему наставник и ученик мењају улоге. – Грлено певање, извикивање и понирање гласом. – Заједничко извођење у оквиру кореографија. – Заједничко извођење једногласних примера. – Заједничко извођење антифонних примера. – Заједничко певање уз пратњу инструмента. – Усаглашавање гласова. – Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција).
Годишњи испит: – Стицање способности самосталног и једногласног певања (без инструменталне пратње) једноставнијих народних песама у ђусто силабик ритму. – Способност интерпретације тзв. грленог певања са карактеристичним рефренима извикивања и понирања. – Захтев – две песме: – једна песма новије традиције; – једна песма старије традиције.		

Кључне речи: тон, интонација, техника дисања, текст, певање.

І І р а з р е д

(2 часа недељно – 70 часова годишње)

Увођење бордунског певања са 1) унисоном завршетком, 2) са завршетком "на бас", 3) секундним завршетком.

Увођење певања "на бас", хомофонија, бурдон и терцна кретања.

Тонске структуре које се базирају на комбинацији дијатонике и хроматике.

Вибрато, тремоло артикулација.

III разред (2 часа недељно – 70 часова годишње)

Увођење бордунске хетерофоније, старија традиција са честим паралелизмом секунди.
Певање "на бас", новија традиција.
Дијатоника, дијатонско хроматска комбинација, увођење у инфрапентатонску структуру.
Гангање, квоцајући тонови.

IV разред (2 часа недељно – 64 часа годишње)

Хеторофоно певање, увођење;
инфрапентатоника,
назално певање, тонови блиски говору, певање на неутрални слог,
рекапитулација свих врста извођења и артикулационих захтева.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Настава и учење усмерено је на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике, описмењавање и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са индивидуалним могућностима ученика. Наставник има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан програм, којим ће обезбедити раст и развој свих ученика у најширем смислу, како да репродукују све техничке и музичке задатке, тако и да развија код њих љубав према музици, мотивацију за учење, толеранцију, способност за сарадњу са свим актерима школског живота, одговорност, активан однос према учењу, способност за превазилажење препрека, посматрањем истих као могућност за напредак, а не као потешкоће.

Корелација са играчким предметима је од великог значаја. Може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко певање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. У настави је најважнији принцип мотивације и индивидуалности у циљу развијања максималог потенцијала код ученика.

Игра и музика у функцији здравља и музички бонтон

Задатак наставника је да у зависности од врсте специфичног става при певању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби, као и вежбе дисања (јога вежбе). У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике у смислу опуштања,

подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је задатак наставника да указују на значај правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи, оперативни плани припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У оперативним плановима наставника и њиховим припремама за час видљиве су наставне методе којима је планирано активно учешће ученика у настави као и развој међупредметних компетенција.

Наставник прилагођава темпо рада различитим образовним и васпитним потребама ученика.

Оперативни планови и припреме за рад садрже самовредновање рада и напомене о реализацији планираних активности.

Планирање додатне и допунске наставе је засновано на праћењу постигнућа ученика и специфичним потребама ученика. У планирању слободних активности уважавају се интересовања ученика.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку битно је стицање основног теоријског знања о улози и значају традиционалног певања са солфеђом. Вештина извођења традиционалног певања не сме бити базирана на стилизацијама и обрадама, већ искључиво на репродукцији традиционалних примера.

Приликом певања инсистира се на техници самог певања, затим на правилном распевавању и дисању и на разумевању функције / улоге песама (да ли су песме обредног типа, песме за плодност, забавне или шаливе песме, лирске, љубавне, посленичке – песме за различите послове (жетелачке, копачке, рабацијске, итд), печелбарске, да ли су песме уз игру, хајдучке, итд).

На почетку се изводе примери једноставније мелодијско-ритмичке фактуре, са мало украсних тонова и уским амбитусом. Продубљивањем рада на самој техници, овладавају се сложенији примери и постепено се уводи двоглас – испрва преко антифонних примера, потом преко бордунских примера, а напослетку примерима песама „на бас” и песама „на глас”.

Обрада примера традиционалног певања мора бити припремљена теоријском експликацијом која подразумева упознавање ученика са географским одликама области из које је песма која се обрађује, одликама дијалекта дате области (боја гласа, начин певања и терминологија везана за начин певања, резонатори који су карактеристични за дати стил, итд...), контекстом и начином извођења, обраду и тумачење поетског садржаја песме; мелодијским и метро-ритмичким карактеристикама примера и др.

Посебна пажња усмерена је на тачност извођења, корелацију са играчким предметима, сарадњу са другим ученицима, усклађивање гласова, како би се добила звучно кохерентна слика. Потребно је инсистирати на прецизности интонације и ритмичког извођења, како појединачно, тако и у групи што ће допринети квалитетнијем извођењу традиционалних песама.

Од великог је значаја функционална примена и повезивање знања, што подразумева да ученике учимо да знања примене у новим, различитим ситуацијама, да се ствара баланс између индивидуалних и групних активности, да се развије лична одговорност према обавезама и користе потенцијали групе.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима традиционалног певања са солфеђом најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу.

Наставник сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и ангажовање ученика (однос према раду, активно учествовање у настави, сарадњу са другима и исказано интересовање и мотивацију за учењем и напредовањем).

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини.

Потребно је обезбедити подстицајну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Значајно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима ученика, наставника или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

ЦИЉЕВИ

Савладавање техничких елемената

Упознавање са различитим музичким формама

Упознавање инструменталне традиције на територији Србије у функцији солистичког музицирања, као пратња играчких нумера, и у вокално инструменталном контексту.

Овладавање особеностима извођења појединих форми

Обогаћивање репертоара

ЗАДАЦИ

Рад на савладавању техничких елемената

Рад на упознавању различитих музичких формама

Рад на овладавању способности извођења појединих форми

Овладавање техником свирања на најтипичнијим и данас актуелним традиционалним инструментима (фрула, окарина, двојнице)

Рад на обогаћивању репертоара

І І р а з р е д

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Усавршавање свих начина свирања научених током претходних година рада

Профилирање артикулације, украшавања, динамике

Импровизација (варирање на одређене мелодијске моделе)

Корелација са традиционалним певањем: „игре с певањем“; корелација са народном игром: корепетиција игара које се традиционално изводе уз фрулу

Групно свирање-уз тапан, тарбук, дромбуље, тамбуру. Групно свирање: фрула, двојнице, окарина.

І І І р а з р е д

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Рад на ванлествичним тоновима постојећег звучног фонда са полуотвореним рупама.

Специфичне технике свирања:

- старинско - „брундање“, „извијање“ (лествично и хроматско “на дах”);
- новије - „украсно“ мелизматично

Регулисање интонације „одушком“.

Регулисање интонације рупом са унутрашње стране инструмента у случају да је има (савременије фруле)

Развијање инструменталне форме: новија кола са више самосталних одељака који чине целину (транскрипције хармоникашких кола)

Свирање у пару:

- терцна дијафонија;
- хетеробурдонско кретање

Развијање виртуозитета и музичког израза

IV разред

(1 час недељно, 32 часа годишње)

1. Усавршавање свих начина свирања научених током претходних година
2. Профилирање артикулације, украшавања, динамике
3. Импровизација (варирање на одређене мелодијске моделе)
4. Корелација са Традиционалним певањем: „игре с певањем“, корелација са Народном игром: корепетиција игара које се традиционално изводе уз фрулу
5. Групно свирање уз тапан, тарбук, дромбуље, тамбуру. Групно свирање фрула, двојнице, окарина

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Специфичан програмски садржај указује на стратегијски карактер методе рада према индивидуалним могућностима ученика. Преношење информација се врши путем демонстрације наставника; свирање по слуху, како је то традиционално у народу; свирање по нотним записима.

Фрула, двојнице и окарина су традиционални, и данас актуелни, народни инструменти, па је корисно да ученици одека НАРОДНА ИГРА науче да свирају на овим инструментима.

ЕТНОЛОГИЈА

Назив предмета	ЕТНОЛОГИЈА		
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етнологија је да код ученика развије знања о <i>традиционалној култури</i> и интересовање за изучавање традиционалног културног наслеђа кроз неговање традиционалне играчке и вокалне праксе.		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	70 часова		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	

– објасни предмет, циљеве и методе етнологије као науке и дефинише основне појмове етнологије и антропологије; – идентификује и тумачи главне културне процесе и њихову улогу у мењању културе – опише историјски развој етнологије у Европи и Србији; – изабере и илуструје пример примене етнологије у савременом друштву; – наведе и прикаже различите епохе и културне утицаје у српској традиционалној култури; – дефинише <i>етнички идентитет</i> и објасни чиниоце који утичу на његово формирање; – опише главне карактеристике различитих друштвених институција у традиционалном друштву; – објасни значај институционализованих друштвених односа; – пореди разлике између друштвених институција у традиционалном и савременом друштву; – опише најважније обреде и обичаје у ритуалима из животног циклуса појединца и објасни њихову функцију и значење; – анализира ритуале из животног циклуса у светлу теорије обреда прелаза; – изражава критичко мишљење о културним различитостима као културном богатству.	УВОД У ЕТНОЛОГИЈУ И ИСТОРИЈА ЕТНОЛОГИЈЕ ПОРЕКЛО И РАЗВОЈ НАРОДНЕ КУЛТУРЕ НА ПОДРУЧЈУ БАЛКАНА И СРБИЈЕ ЕТНИЧКИ ИДЕНТИТЕТ СОЦИЈАЛНА КУЛТУРА – ДРУШТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА	Етнологија као наука –предмет и циљеви истраживања. Етнологија, антропологија, Етнографија. Одређење појмова <i>култура</i>, традиција, народна култура. КУЛТУРНИ ПРОЦЕСИ Настанак етнологије у Европи – просветитељски корени и утицаји романтизма. Зачеци етнолошке мисли код нас – просветитељска основа и улога романтизма у формирању наше етнологије. Српска етнологија у 20. веку. Методологија етнолошких истраживања: Значај етнологије и могућност њене примене у савременом друштву. Културне епохе на подручју Балкана и Србије: – праисторијска епоха, – старобалканска епоха, – словенска епоха. Прожимање елемената културних епоха. Романски, оријентални и средњеевропски културни утицаји. Модерно доба и европски утицаји. Миграције као чинилац прожимања култура. Појам етничког идентитета. Чиниоци који утичу на формирање етничког идентитета. Савремени етнички идентитети на подручју Балкана и Србије: Срби и друге етничке групе. Области социјалне културе у етнолошким истраживањима. Појам институције или установе и феномен институционализованих друштвених односа. Село као друштвена заједница. Сродство: дефиниција, улога и значај.
--	--	---

		Врсте сродства: крвно, духовно и вештачко сродство. Дефиниција брака и облици брачне заједнице Основне карактеристике брачне заједнице у традиционалној култури српског становништва Појмови породица и домаћинство. Задруга као традиционални тип домаћинства.
	ДРУШТВЕНИ ОБИЧАЈИ – ДОГАЂАЈИ У ЖИВОТНОМ ЦИКЛУСУ ПОЈЕДИНЦА	Ритуали из животног циклуса у функцији регулисања друштвеног статуса појединца. – Рођење – Склапање брака – Смрт и погребни обичаји Ритуали из животног циклуса као обреди прелаза.
	УСТАНОВЕ ДРУШТВЕНИХ ОДНОСА	Гостопримство као установа успостављања и одржавања друштвених веза. Званица или увоз – установа узајамног посећивања и гошћења. Моба као друштвено-економска институција. Установе обичајног права Крвна освета

Кључне речи/појмови: етнологија, антропологија, етнографија, наука, култура, традиционална култура, народна култура, српска етнологија, етнички идентитет, социјална култура, институција, друштвена организација, животни циклус, догађаји из животног циклуса, друштвени односи.

II разред (2 часа недељно - 70 часова годишње)

Садржај програма

Програм за другу годину обухвата религију са нагласком на српској народној религији, њеном пореклу и специфичностима, религиозним обредима и ритуалима, њиховим функцијама и симболици, и три области народног стваралаштва: ношња (делови народног костима, материјали, начини украшавања, класификација), народна књижевност (појам и класификација) и народна игра (облици игара, етнокореолошке зоне и обредне игре).

НАРОДНА РЕЛИГИЈА

НАРОДНА НОШЊА:

НАРОДНА (УСМЕНА) КЊИЖЕВНОСТ

НАРОДНЕ ИГРЕ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЕТНОЛОГИЈА

Програм предмета Етнологија усмерен је на развијање интересовања за изучавање традиционалног културног наслеђа, посебно са становишта разумевања значаја очувања материјалног и нематеријалног културног наслеђа, уз развијање свести о јединствености сваке културе и културне разноврсности као друштвеног богатства и неговање интеркултурног дијалога. Изучавање традиционалне културе, под којом се подразумевају различити видови културног наслеђа од значаја за очување идентитета и континуитета етничких заједница и друштвених група, овде је стављено у функцију сагледавања настанка, развоја и друштвене улоге традиционалних народних игара и њиховог сценског извођења.

Програм наставе и учења Етнологије садржи циљ, кључне појмове садржаја, листу исхода и упутство за његово остваривање. Како за Етнологију нису развијени стандарди постигнућа, наведени елементи програма представљају путоказ наставнику како да планира, оствари и вреднује наставу и учење овог предмета. Оствареност циља и достизање исхода доприносе развоју кључних и међупредметних компетенција ученика, посебно компетенције за целоживотно учење, рад са подацима и информацијама, комуникацију, сарадњу, одговорно учешће у демократском друштву и естетичку компетенцију.

Кључни појмови садржаја су дати у оквиру једанаест тема, а листа исхода се односи на појединачне теме. Исходи су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави – захваљујући знањима, вештинама и ставовима које је градио и развијао током једне године учења социологије. Настава је фокусирана на остваривање исхода који представљају функционална знања и вештине стечене у процесу остваривања програма наставе и учења. У циљу преношења и усвајања знања најважнији покретач наставе треба да буду принципи мотивације и инклузивности, чиме би се код ученика подстицао максимум у остваривању резултата рада, али и развој потенцијала за примену стеченог знања не само у сврху школовања, него и у циљу изградње властитог, индивидуалног система вредности и погледа на свет.

С дидактичког становишта, настава и учење етнологије треба да истовремено задовољи неколико циљева.

То су:

- когнитивни циљеви – стицање знања о традиционалној култури и етнологији;
- формативни циљеви – развијање мисаоних и изражајних способности ученика, употреба појмова, категорија, дефиниција, синтетизовање идеја;
- васпитни циљеви – развијање уверења, ставова и понашања везаних за разумевање важности очувања сопственог културног наслеђа, али и културног наслеђа других етничких заједница и друштвених група, мултикултуралности као друштвеном богатству и неговању интеркултуралног дијалога, подстицање индивидуалности, критичког мишљења и толерантности као основних вредности савременог друштва.

Пуно остварење програма реализује се у корелацији са другим општеобразовним и стручним предметима и изборним програмима (Историја, Социологија, Српски језик и књижевност, Грађанско васпитање, Верска настава, Народна игра, Традиционално певање), као и укључивањем ученика у различите ваннаставне активности. Обрада тема треба да буде усмерена тако да ученици успешно повезују своја знања из других предметних области са етнолошким садржајима. На тај начин знања постају функционална јер се ефикасније усвајају и трајно задржавају.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати компетенције које ће му бити потребне за професионално бављење игром, наставак школовања као и у свакодневном животу.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године, наставне теме и број планираних часова за сваку наставну тему. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припремом за час обухваћена је детаљна разрада наставне јединице, тако да у току трајања часа, чија је дужина 45 минута, она буде обрађена на ефикасан начин. Приликом припреме часа треба водити рачуна о томе да организација наставе мора бити прилагођена свим ученицима у разреду, узимајући у обзир индивидуалне карактеристике и интересовања сваког ученика, а час треба да буде организован на начин да његов садржај буде разноврстан и маштовит, како би пажња ученика била у максималној мери закупљена.

С обзиром да за етнологију не постоји уџбеник, препоручује се да наставник изради скрипту као помоћ ученицима у савладавању градива. Наставник пише скрипте уз помоћ стручне етнолошке литературе, релевантних извора и етнографске грађе до које евентуално, као етнолог, долази сопственим истраживачким радом. Списак етнолошке литературе која се наставнику препоручује за припрему наставе за два разреда средње школе дат је у прилогу на крају овог документа. Реч је о основној литератури, те се од наставника очекује да се на наведеном списку не задржи, већ да га, у настојању да градиво и себе као наставника стално усавршава, постепено проширује.

Планирање наставе подразумева рад на властитом усавршавању наставника: прати научну литературу из области које су обухваћене наставним планом и програмом, присуствује семинарима, предавањима, трибинама из уже научне области, посећује изложбе и манифестације и по могућностима практикује сопствена теренска истраживања са којих би искуства преносио ученицима и тиме их за учешће у настави и учење градива додатно мотивисао. Важно је да сами наставници користе различите изворе информација и да на њих упућују ученике, али и да оспособе ученике да самостално проналазе одговарајуће информације, успоставе критички однос према њима. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, али и у сарадњи са колегама због успостављања корелације међу предметима, тематског планирања и пројектне наставе. За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава предмета Етнологија конципирана је тако да програм и у првом и другом разреду представља компактну целину, састављену из области међусобно повезаних логичким редоследом. Неопходно је да процес остваривања наставе буде постављен тако да ученици у материју буду увођени постепено, уз императив да се основе етнологије као науке, односно школског предмета, морају савладати у првом разреду. Главни принцип на ком учење треба да почива мора бити разумевање градива од стране ученика, сходно чему се од наставника очекује да наставу реализује на начин да сваком ученику његова излагања буду јасна.

Поред класичних облика и метода наставе, неопходних код обраде нових наставних јединица, препоручује се примена бројних техника активног и кооперативног учења, искуственог учења, учења открићем, упознавање са техникама истраживачког рада као и пројектног рада. Наставник може да користи и различите технике, као што су: рад у групама, текст метода, дискусија... Ученике треба подстицати да проналазе информације, да их критички процењују, да постављају релевантна питања, да унапређују културу дијалога, да аргументовано заступају или оспоравају одређена становишта или сопствене ставове. С обзиром да су наставне теме етнологије везане за

традиционалну културу и традиционално друштво, веома је важно подстицати ученике на компаративну анализу традиционалног и савременог друштва, издвајање историјских, друштвених и цивилизацијских узрока културних промена и различитих културних процеса који утичу на континуитет и промену културних образаца. У балетским школама настава етнологије треба да буде усмерена и ка оспособљавању ученика за примену усвојених знања и вештина пре свега при сценском извођењу (освешћивање и разумевање играчких образаца, прилагођавање игара и ношње захтевима сцене, сценски приказ ритуала...), али и другим различитим формама чувања и представљања нематеријалног културног наслеђа.

Реализација програма наставе и учења зависи и од опремљености школе савременим техничким уређајима. У том смислу настава укључује пројекцију етнолошких филмова као визуелног извора за сазнавање етнографских чињеница, који могу послужити као допуна грађи обрађеној у склопу појединих тема. Од визуелних извора употребљавају се и фотографије документарног типа, што треба да буде од посебног значаја у оном делу наставе којим је обухваћено учење и савлађивање методологије етнолошких истраживања.

У циљу упознавања материјалних извора као грађе за истраживање елемената народне културе настава треба да се остварује и кроз посете појединим институцијама, на првом месту етнографским збиркама и музејским поставкама. Препоручљиво је да се осим установама овог типа на локалу организују посете Етнографском музеју у Београду, где се ученици кроз поставку сталне изложбе под називом „Народна култура Срба у 19. и 20. веку” могу упознати са разним аспектима традиционалног стваралаштва српског становништва: ношњом, становањем, покућством, алатима, оруђем, итд.

Неопходно је да процесом наставе буде обухваћен рад ученика ван активности у оквиру часа. Пракса израде домаћих задатака, као допунског рада на плану учења и савлађивања градива, од посебног је значаја. Домаћи задаци треба да се израђују у форми писмених састава или есеја, као и презентација које могу укључивати видео/фото материјал, и слично. У осмишљавању начина израде домаћих задатака не треба имати ограничења, што значи да он може бити онолико иновативан и креативан колика је маштовитост наставника, али и ученика. Важно наставно средство, на основу ког ученици савлађују програм, и које им служи за израду домаћих задатака, представља етнолошка литература препоручена програмом, односно садржајем наставе. Ова литература се користи као додатак предавањима на часу, а не као њихова замена, с тим да слободу да њен састав осмишљава и допуњује може да има сâм наставник.

Веома је важно да се на часовима етнологије традиционална култура српског народа изучава у ширем географском/етнографском простору са акцентом на заједничком културном наслеђу различитих народа са којима живимо и делимо исти простор. Тиме се на часовима етнологије усвајају ставови и вредности усмерени не само ка чувању и неговању сопственог културног наслеђа већ и ка поштовању култура других етничких група, негује се толеранција и интеркултуралност, развија свест о јединствености сваке културе и релативности културних вредности. Тиме настава етнологије добија и високи васпитно-вредносни потенцијал.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Вредновање ученичког постигнућа треба да укључи, поред степена усвојеног знања, сваку од поменутих активности ученика, јер је то добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације. Потребно је да континуирану евалуацију и самоевалуацију примењују како наставници, тако и ученици. Ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању циљева, задатака и исхода предмета, као и напредак других ученика у групи, увек уз одговарајућу аргументацију. Вредновање може бити: непрекидном контролом активности на часу; писмено – путем разних врста тестова (тестови са

кратким одговорима, са алтернативним одговорима, са комбинованим тестовима, тестови са понуђеним одговорима, есеји итд.); усмено – кроз домаће задатке или практичне радове. Вредновање треба да се врши систематски и буде: објективно, валидно, одговарајуће, формативно. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење

У настави оријентисаној на достизање исхода прате се и вреднују не само продукти учења већ и сам процес учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

ОСНОВИ КОРЕОГРАФИЈЕ

ЦИЉЕВИ

Циљ предмета је да се ученик упозна са начином и вештином процеса стварања кореографија. На часовима се ради на подстицању и развијању маштовитости и на стварању нових кореографских решења. Ученици се подстичу да на креативан начин самоиницијативно праве мала кореографска решења - етиде из којих ће се даљим усавршавањем покушати направити нове кореографије.

Искуства старијих кореографа као и њихово гледање, дискусија о њима, на који начин је појединачно свако од њих долазио до решења, представља основу за даље усавршавање сваког ученика. Подстицати на индивидуални стваралачки рад путем покрета а све кроз префињени уметнички израз. Коришћење литературе сестара М. и Д. Јанковић кроз осам њихових књига је одлична основа за даље развијање креативности код ученика, и способности да покушају да стварају самосталана кореографска дела.

Часови кореографије се базирају на креативним радионицама где ће сваки ученик на задату тему на свој начин покушати да осмисли и направи неко кореографско дело.

ЗАДАЦИ

Задатак предмета је да употпуни знања ученика са основним елементима кореографије, њихове примене, одабира етнокореолошких региона и других фактора који утичу на стварање кореографија:

постављање играча у кореографији

држање тела, и поставка тела

прихватање основних знања и информација о игри

прикупљање играчких елемената са терена
избор народне ношње
избор песама и мелодија

II разред
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Начин прикупљања етно грађе.

Теренски рад је најадекватнији за прикупљање елемената. Када се ступи у контакт са људима са терена који смо одабрали приступа се учењу играчких елемената на стандардни начин. Кораци се разброје, меморишу, запишу или сниме, науче се песме, сниме се костим и забележи све оно што мислимо да је потребно за стварање нове кореографије.

Врсте кореографија

По свом начину постављања кореографије могу бити: изворне, изворне прилагођене сценском извођењу, стилизоване и виокостилизоване.

Изворне би биле оне које се изводе директно на поселу, забави, слављу, прослави, свадби, без икаквих додатака нити кореографских решења. Дакле, аутохтоно како постоји и како се данас изводи.

Стилизација у себи има готово све изворне елементе али је дозвољена измена и блага кореографска решења. Стилизована кореографија се снажно наслања на извор.

Облик рада може бити колективни, групни и појединачни.

Високостилизована кореографија обухвата све врсте и начине кореографисања.

Слобода покрета, идеја, солистички моменти, паровне игре и друго. Кореографу је дозвољено да маштари, да не води рачуна о изворности и да прикладно направи кореографију у границама могућности извођача.

III разред
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ЗАКОНИТОСТ СЦЕНЕ

Постоје основни постулати којих сваки кореограф треба да се придржава:

- почетак кореографије (одакле, из ког угла ће се започети)
- број играча у зависности од величине сцене

ПОПУЊЕНОСТ СЦЕНЕ

- динамика кореографије

ПОЈАМ РАМПЕ

- шта значи прелаз преко рампе
- комуникација са публиком
- сценска равнотежа
- простор кретање и савладавање сцене
- техничка помагала

IV разред (2 часа недељно – 64 часа годишње)

ПАНОНСКА ИГРАЧКА ЗОНА

ДИНАРСКА ИГРАЧКА ЗОНА

ЦЕНТРАЛНА ИГРАЧКА ЗОНА

ИСТОЧНА ИГРАЧКА ЗОНА

ЈУЖНА ИГРАЧКА ЗОНА

Часови кореографије се базирају на задатим темама. На основу великог броја задатих тема ученици могу вршити селекцију за прављење свог играчког материјала који ће користити за прављење своје кореографије. На часовима се врши структурална анализа материјала који се обрађује, сваког покрета, композиције, динамике песме и народне ношње.

ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ

Развијање разумевања основних појмова етномузикологије.

Развијање ученика да вреднује тековине традиционалне музичке културе и упознавање са основним принципима српске вокалне и инструменталне музике.

Развијање способности за анализу, разумевање, систематизацију, препознавање и вредновање како српске тако и традиционалне музике Балкана

Савладавање система транскрипције финском методом

ЗАДАЦИ

Рад на реразвијању разумевања основних појмова етномузикологије.

Рад на развијању ученика да вреднује тековине традиционалне музичке културе и упознавање са основним принципима српске вокалне и инструменталне музике.

Рад на развијању способности за анализу, разумевање, систематизацију, препознавање и вредновање како српске тако и традиционалне музике Балкана

Стицање знања о традиционалној музичкој пракси Срба на свим просторима живљења као и о народностима које живе на тлу Србије.

Рад на савладавању система транскрипције финском методом.

III разред (2 часа недељно – 70 часова годишње)

Развој науке у свету и код нас и открића која су утицала на бржи напредак етномузикологије. Значајни ствараоци код нас (Вук Караџић, Стеван Мокрањац), остали наши и страни сакупљачи који су радили на нашем терену и етномузиколози после Другог светског рата.

Настанак народне песме, варијанте и разврставање.

Календарске и некалендарске песме.

Једногласне песме (стара и нова традиција).

Двогласно певање (стара и нова традиција).

Синкретизам.

Појам стиха, мелострофа.

Врсте облика и каденце.

Врсте ритма.
Лествични системи.

I V р а з р е д
(2 часа недељно – 64 часа годишње)

Класификација инструмената (аерофони, кордофони, идиофони, мембранофони).
Једноставни аерофони инструменти.
Лабиални аерофони.
Свирале са једноструким језичком.
Свирале са двоструким језичком.
Са левкастим наусником.
Кордофони инструменти (гусле, лирица, гусла, све врсте тамбура, виолина, цитра и цимбало).
Идиофони инструменти.
Мемброфони инструменти.
Народни састави и оркестри.

СОЛФЕЂО

Назив предмета	СОЛФЕЂО		
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина из домена музичке писмености и теорије ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији.		
Разред	Први		
Годишњи фонд часова	70 часова		
ИСХОДИ	По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– објасни лествичне појмове; – користи солмизацију, абецеду и чита предзнаке; – чита и записује нотна трајања и паузе; – пева мелодијске примере солмизацијом и народне песме са текстом у Це-дуру и а-мол лествици; – препозна и пева лествично и терцно кретање и тонични трозвук;		МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Нотне вредности и одговарајуће паузе: цела нота, половина, четвртина, осмина и шеснаестина нота. Равномерно читање нота- четвртина као јединица бројања у бас кључу од великог Це до малог Ге и у виолинском кључу. Хроматски знаци повисилице, снизилице и разрешилице. Појмови такт, тактна црта, предтакт и узмах. Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом. Ознаке за динамику forte, piano, mezzoforte, mezzopiano, crescendo и decrescendo.

– именује главне и споредне ступњеве; – препозна и пева скок у тонику, субдоминанту, доминанту и вођицу; – именује и изводи три врсте молске лествице; – чита ритам на неутралном слогу и солмизацијом уз тактирање или куцање; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два система; – примени основне ознаке за динамику и темпо; – опажа и интонира дурски, молски и хармонски тетрахорд, интервале, и дурски и молски квинтакорд.		Ознаке за темпо <i>lento</i>, <i>andante</i>, <i>moderato</i>, <i>allegro i vivo</i>. Ознаке за артикулацију <i>legato</i>, <i>staccato</i>, <i>tenuto</i> и фразирање.
	ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ	Опажање и интонирање тонова и мотива у Це-дуру и а-молу. Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда Опажање метра. Писмени мелодијски диктат. Опажање и интонирање интервала, дурских и молских квинтакорада. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива.
	МЕЛОДИКА	Инсerti из литературе и инструктивне композиције различитих жанрова и музичких епоха и српских народних песама са и без текста: Функције ступњева у тоналитету. Природни, хармонски и мелодијски мол. Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања Скок у тонику и доминанту Тонични трозвук Це-дура и А-мола. Развој музикалности.
	РИТМИКА	Покрет у функцији ритма. Ритмичке инструктивне композиције у тактовима 2/4, 3/4, 4/4 са дводелном и четвороделном поделом јединице бројања. 6/8, 5/8, 7/8, 8/8, 9/8, 11/8 са припремним инструктивним композицијама са осмином као јединицом бројања. Примена лукова, пауза, предтакта, синкопе, пунктираног и обрнуто пунктираног ритма. Начини извођења ритма-изговарање уз тактирање и куцање.

Кључне речи: нотно писмо и звук

СОЛФЕЂО СА ТЕОРИЈОМ МУЗИКЕ

II разред
(2 часа недељно – 70 часа годишње)

МЕЛОДИКА
РИТМИКА
ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКУ РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА СОЛФЕЂО

Као саставни и нераскидиви део уметничке игре, музика је присутна и заступљена у образовању и кроз наставу солфеђа.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Исходи представљају музичке опажајне и сазнајне активности ученика којима се стичу и подржавају функционална знања и вештине у домену игре.

Корелација између предмета народне игре, традиционалног певања, осталих играчких предмета и солфеђа је полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, ствараоци и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважније је код ученика развијати мотивацију и индивидуалност у подстицању максималног балетског доживљаја као и развијању потенцијала за балетско изражавање кроз музички размер, темпо и динамику.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Образовно-васпитна пракса се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У фази планирања и писања припреме за час, наставник дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом, имајући у виду интелектуалне, физичке и менталне могућности ученика. Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи Солфеђа, конкретним садржајима и карактеристикама ученика.

С обзиром на дужину трајања часа рад треба ефикасно организовати. Код ученика није лако дужу задржати пажњу, па је динамичан час најбољи начин за постизање резултата.

Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Наставник ће дати програм да контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области – тема: музичка писменост, опажање – интонирање, мелодика и ритмика.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључа, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на солфеђу.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног извођења мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, инсерте из литературе. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем пробраних садржаја поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивање лествице абecedним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе. Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова и певањем инсерата из литературе.

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функционалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају музичку меморију.

Записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима. Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем наученог градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет.

Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и инсерти из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских инструктивних вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем и при том опажа и усваја елементе ритма.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања-музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга – другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу.

Наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење.

Праћење напредовања ученика започиње почетном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабрити да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

Наставник сумативно оцењује ученике у складу са прописима. Ученику су јасни критеријуми оцењивања. Важан критеријум оцењивања јесте индивидуално напредовање ученика у односу на могућности ученика, као и уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању.

Оцена представља објективну и поуздану меру остварености циљева, исхода учења, као и напредовања и развоја ученика и показатељ је квалитета и резултата заједничког рада наставника, ученика, школе у целини и родитеља.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ, ДОДАТНЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

Допунска настава

На основу Закона о средњој школи, професор је обавезан, да због тешкоћа појединих ученика у савладавању наставних садржаја појединих наставних предмета, организује допунски рад са ученицима. Годишњи фонд часова зависи од конкретног предмета и постигнућа ученика током

текуће школске године, а прави га сваки наставник у складу са својим годишњим планом и потребама ученика.

Часове реализују предметни наставници по распореду допунске наставе.

Тема	Циљеви	Исходи	Начин реализације
Допунска настава потенцијално обухвата све теме предвиђене планом и програмом, а обрађују се највише оне које ученици, који су упућени на допунску наставу, најтеже савладавају.	Да се објасне делови градива који су ученику остали нејасни Да се провери колико су ученици савладали обрађивано градиво и дају корекције у складу са постигнућима Да се са ученицима понавља пређено градиво и дају корекције у складу са постигнућима Да се ученици подучавају како да уче у складу са њиховим индивидуалним карактеристикама	Минимална очекивања: Ученик је усвојио кључне појмове/вежбе из одређене области/предмета, уме уз помоћ наставника да их објасни/изведе, уме да примени знање у једноставнијим теоријским и практичним задацима	Усмено излагање Рад на писаном материјалу Демонстрација Практичан рад

Додатна настава

Додатна настава организује се за ученике у складу са њиховим интересовањима и досадашњим постигнућима (показују надпросечне резултате) кроз проширивање и продубљивање градива које се обрађује у наставним предметима. Организује се и за све ученике који се припремају за наступе, концерте и такмичења.

Тема	Циљеви	Исходи	Начин реализације
Додатна настава обухвата све теме предвиђене планом и програмом а проширивање и продубљивање се ради у зависности од интересовања ученика и потреба које изискује припрема за конкретна такмичења и наступе ученика.	Да се обради градиво шире него што је предвиђено наставним планом. Да се ученици мотивишу и усмеравају за коришћење стручне литературе и самосталан	Ученици су припремљени за такмичења и наступе Ученици су припремљени за сналажење у новим ситуацијама кроз анализу, критички осврт и примену стечених знања и вештина	• Усмено излагање • Рад на писаном материјалу • Демонстрација • Увежбавање • Практичан рад • Коришћење и израда мултимедијалног материјала

-Групни и индивидуални делови репертоара класичног балета; -Варијације из балета Крцко орашчић, Успавана лепотица, Дон Кихот, Лабудово језеро... -Групни и индивидуални делови репертоара савремене игре -Групни и индивидуални делови репертоара народне игре -Увежбавање варијација такмичарског програма	истраживачки рад. Да се систематизују знања стечена из различитих извора. Да се ученици припреме за наступе, такмичења и аудиције.	Ученици су мотивисани да раде на усавршавању својих знања и вештина како кроз рад у школи тако и самосталан рад.	
---	--	--	--

Припремна настава

Припремна настава организује се за ученике који полажу разредне и поправне испите, у складу са Правилником о испитима Балетске школе "Лујо Давичо".

ПРОГРАМ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈЕ, ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПОДСТИЦАЊЕ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ ДУХА

Школа у оквиру својих часова одељењске заједнице, обавезних наставних предмета и грађанског васпитања, као изборног предмета, развија способност за препознавање проблема, вештине планирања акција за решавање проблема, удруживање и тимски рад, подстиче самоиницијативу и предузетнички дух ученика.

Циљ	Активност	Носиоци
Развијање способности за препознавање проблема	Анализа поштовања права и обавеза ученика Парламентаризам у дијалогу Асертивност Дебате о различитим друштвеним проблемима Примена теоријских знања у конкретним (практичним) ситуацијама на часовима	Наставници грађанског васпитања на часовима редовнениставе Наставници психологије, социологије, филозофије(у оквиру редовне наставе) Наставници српског језика и књижевности Одељењске старешине, психолог, педагог
Развијање вештине планирања акција за решавање проблема	Израда плана акције, нацрта пројекта и реализација	Наставница грађанског васпитања Председник ученичког парламента уз подршку

	пројекта у оквиру наставе ГВ за I разред. Израда годишњег плана рада Ђачког парламента. Подстицање на праћење сајтова на којима се објављују конкурси за ђачке пројекте.	директора и стручног сарадника Педагог, психолог, наставница грађанског васпитања, други предметни наставници
Развијање вештине за тимски рад и конструктивну комуникацију	Групни облик рада у оквиру обавезне и изборне наставе. Радионице за ученике са наставницима и стручним сарадницима. Радионце за ученике са вршњачким едукаторима.	Предметни наставници Одељенске старешине, Психолог, педагог
Подстицање самоиницијативе ученика	Подршка акцијама ђачког парламента. Израда пројеката и аплицирање код донатора. Похваљивање ученика који покрећу иницијативе за школске акције.	Предметни наставници, стручни сарадници и директор према својим личним компетенцијама и афинитетима Наставничко веће на предлог одељењског старешине.
Развијањ предузетничког духа ученика	Пружање помоћи у организовању хуманитарних и других акција.	Наставници, стручнисарадници, директор. Одељенске старешине, психолог, педагог

ФАКУЛТАТИВНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ, ЊИХОВИ ПРОГРАМСКИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ ОСТВАРУЈУ

Програм наставе и учења и Школси програм Школе дефинишу факултативне предмете и факултативне ваннаставне активности. У оквиру факултативних предмета постоје услови за реализацију предмета Етнологија и Игре 20 века. Програм и начин остваривања су идентични програмима и начинима остваривања наведених предмета у редовној настави.

У оквиру факултативних ваннаставних активности такмичења се реализују сваке године школско и сваке друге године Републичко, екскурзија се реализује у случају да постоји заинтересованост ученика а семинари, кампови и остале активности у складу са интересовањем ученика и објективним могућностима Школе.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА И ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА МУЗИЧКОГ И БАЛЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА, ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ, УЧЕНИКА СА ПОСЕБНИМ СПОСОБНОСТИМА И ДВОЈЕЗИЧНО ОБРАЗОВАЊЕ

У школи се не реализују активности образовања одраслих, ученика са посебним способностима нити двојезично образовање.

ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

Школа систематски и организовано уводи ученике у културни живот друштвене средине, организује сарадњу са институцијама кроз јавне наступе и концерте; учествује у културним манифестацијама; на снимању за радио и телевизију; на смотри, фестивалима и такмичењима; сарађује са балетским школама у земљи и иностранству.

Балетска представа "Крцко Орашчић"	Средња школа – сва три одсека и основна школа	Децембар
Светосавска приредба у школи	Ученици свих одсека	Јануар
Годишњи концерт одсека за савремену игру	Сва четири разреда	Април
Годишњи концерт одсека за народну игру	Сва четири разреда	Април
Учешће на различитим културно-уметничким манифестацијама	Ученици свих одсека по одлуци стручних већа	Континуирано током школске године
Наступи и концерти ученика	Ученици свих одсека по одлуци стручних већа	Континуирано током школске године
Сарадња и гостовања у другим школама	Ученици сва три одсека	По позиву
Матурско вече	Четврти разред средње школе	Јун
Посете музејима, изложбама, позоришним представама и другим културним манифестацијама	Предметни наставници	Континуирано током школске године
Наступи у предшколским установама	Ученици основне школе	Током школске године
Учешће на балетским такмичењима	Ученици трећег и четвртог разреда основне школе	Април, јун
Учешће на Фестивалу музичких и балетских школа	Ученици трећег и четвртог разреда основне школе	Април/мај
Учешће на манифестацијама које организују различите организације, хуманитарни концерти и институције Руски дом, Светосавска академија..)	Ученици основне школе	Током године
Присуство и учешће у медијима	Ученици основне школе	Током године

ПРОГРАМ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

У оквиру слободних активности у школи се организује лингвистичко рецитаторска секција.

Циљ рада секције је да се код ученика пробуди интерес за рецитовањем, учењем рецитала и играка. Секција подстиче развијање ученичке маште, креативности и оригиналности. Оспособљава ученике за лепо изражајно рецитовање. Лингвистичко - рецитаторска секција омогућава развој личних склоности за књижевност и књижевно стваралаштво те развија и негује интерес за литерарно и говорно презентовање књижевне уметности. Развија се код ученика љубав према књизи, као и проширују знање о књижевном стваралаштву. Ученици ће на секцији упознати се с дикцијом, акцентом и темпом. Ученици ће откривати лепоте поезије и бити подстакнути на читање и самостални истраживачки рад.

Програм секције и начини реализације активности дефинисани су годишњим планом рада секције и прилагођавају се објективним условима и епидемиолошкој ситуацији, односно, прописаним моделима извођења образовно васпитних активности.

ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА

Циљ програма каријерног вођења и саветовања у Балетској школи јесте развијање спремности ученика да стиче знања и искуства о себи и свету рада, да доноси реалне одлуке у погледу свог даљег играчког усавршавања и образовања, избора високошколског образовања, пружање информација ученицима у погледу могућих играчких ангажмана и даљег играчког усавршавања, али и развијања способности ученика у самосталном прикупљању информација о темама везаном за њихово даље како формално тако и неформално образовање и тражењу играчких ангажмана.

Основни задаци Програма каријерног вођења и саветовања су:

1. Упознавање, праћење и подстицање развоја индивидуалних карактеристика личности ученика значајних за усмеравање њиховог професионалног развоја и њихово подстицање да и сами свесно допринесе сопственом професионалном развоју.
2. Упознавање ученика са светом рада,
3. Формирање правилних ставова о раду.
4. Оспособљавање ученика за планирање свог професионалног развоја и доношење реалних и зрелих одлука у вези са избором занимања и правцима стручног оспособљавања.
5. Успостављање сарадње са ученичким родитељима и њихово оспособљавање за пружање помоћи деци у подстицању и усмеравању њиховог професионалног развоја.
6. Успостављање сарадње са установама и институцијама које могу допринети успешнијем професионалном развоју ученика.
7. Стварање базе података о иностраним балетским и играчким академијама.
8. Стварање базе података о високошколским установама у Србији.
9. Сарадња са Народним позориштем, Позориштем на Теразијама, Битеф денс компани..., Националним ансамблом Коло, Културно уметничким друштвима
10. Информисање ученика о аудицијама и начинима конкурисања на истим.

Одељењски старешина	ЧОС анкетирање ученика, разговори и успостављање сарадње са родитељима	Током године
Наставници ГВ	Грађанско васпитање- свет професионалног образовања и рада	Прво полугодиште
Психолог и педагог (у сарадњи са наставницима)	Тестирање, разговори, информисање, успостављање сарадње са родитељима, сарадња са НСЗ, сајмови образовања, фејсбук групе, презентовање високошколских установа, „стручњак у посети школи“	Током године

Ученички парламент	Размена информација међу ученицима и успостављање контакта са бившим ученицима	Током године
Наставници стручних предмета	Давање информација, стручна помоћ и подршка	Током године
Медијатекар	База података	Током године

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Заштита животне средине обухвата активности усмерене на развој еколошке свести као и очување природних ресурса.

Школа доприноси заштити животне средине развијањем еколошке свести ученика и свих актера рада и живота школе као и промовисањем значаја развоја еколошке свести. У оквиру овог програма ученици се информишу о значају очувања животне средине са посебним освртом на њихов лични допринос и ангажовање у свакодневном животу.

Планира се обрађивање тема везаних за еколошку свест и очување животне средине у оквиру часова одељењског старешине као и у оквиру часова редовне наставе.

Уређење и одржавање хигијене у салама, учионицама и свлачионицама	Разговори, едукација, акције	Одељенске старешине, наставници, током године
Развијање еколошке свести	Предавања, радионице, обрада теме у оквиру наставних предмета.	Час одељенског старешине
Рециклажа	Рециклажа у школи.	Ученици и запослени

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНемаривања И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА

Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања, програм спречавања дискриминације и програми превенције других облика ризичног понашања, као што су, нарочито, употреба алкохола, дувана, психоактивних супстанци и малолетничка деликвенција остварују се кроз различите наставне и слободне активности са ученицима, запосленима, родитељима, односно другим законским заступницима, у сарадњи са јединицом локалне самоуправе, у складу са утврђеним потребама.

У остваривању програма сарађује се са физичким и правним лицима са територије јединице локалне самоуправе, установама у области културе и спорта, вршњачким едукаторима и лицима обученим за превенцију и интервенцију у случају насиља, злостављања и занемаривања, дискриминације и других облика ризичног понашања, које утврђује министар.

Превенцију дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања чине мере и активности којима се у установи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, развија позитиван систем вредности. Дужност установе је да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој сваког учесника у образовању, заштиту од свих облика дискриминације и понашања којим се вређа углед, част или достојанство личности.

У оквиру превенције насиља и злостављања установа остварује васпитни рад, појачан васпитни рад и васпитни рад који је у интензитету примерен потребама, самостално или у сарадњи са другим надлежним органима, организацијама и службама.

Програм заштите утврђује се на основу анализе стања безбедности, присутности различитих облика и интензитета насиља, злостављања и занемаривања у установи, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада установе. Програмом заштите дефинишу се превентивне и интервентне активности, одговорна лица и временска динамика њиховог остваривања.

ПРОГРАМ ТИМА ЗА ЗАШТИТУ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Током школске 2007/08. године Министарство просвете је издало *Посебни протокол о заштити деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама* који је обавезујући за школе. Примена овог Протокола се надовезује на програм превенције насилног понашања међу ученицима.

Општи циљ протокола:

- мера превенције за стварање безбедне средине за живот и рад деце/ученика;
- мера интервенције у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање у установама.

Циљеви у превенцији:

- Стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања;
- Подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих актера школског живота за препознавање насиља, злостављања и занемаривања;
- Дефинисање процедура и поступака за заштиту ученика од насиља;

Циљеви у интервенцији:

- Спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља;
- Стално праћење и евидентирање врста и учесталости насиља;
- Ублажавање и оклањање последица насиља;
- Саветодавни рад са ученицима који трпе насиље, који врше насиље и који су посматрачи насиља.

Програм превентивних активности се операционализује сваке године Годишњим планом рада а интервентне активности се реализују по потреби, у складу са Законом, Правилником и Протоколом.

АКТИВНОСТИ	ДИНАМИКА	НОСИОЦИ
Формирање Тима за заштиту ученика од насиља за текућу школску годину	Јул	Директор

Упознавање нових чланова Тима и наставника са досадашњим активностима Тима	Септембар	Директор, секретар, чланови Тима
ПРЕВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ		
Активности које се одвијају кроз наставу, ваннаставне активности, као и оне које су део уобичајене радне динамике школе: часови одељењске заједнице са изабраним темама, кроз наставу на појединим предметима (општеобразовним, кроз обраду градива), вршњачка едукација, дежурства, размена информација на свим нивоима, сарадња са ученичким парламентом...	Током целе године	Тим, одељењске старешине, наставници, стручни сарадници, ученици
Активности ПП службе: предавања, радионице, обилазак наставних и ваннаставних активности, едукација за медијацију, панои и плакати...	Током године	Психолог, педагог, Тим, наставници, ученици
Сарадња са родитељима и ученицима: обраде значајних тема кроз родитељске састанке, Савет родитеља, групно или индивидуално (отворена врата), Ученички парламент	Током године	Тим, одељењске старешине, ПП служба
Сарадња са локалном заједницом: МУПом, ЦСР, ученичким домовима, другим основним и средњим школама, владиним и невладиним организацијама релевантним за тему	Током године	Директор, ПП служба, наставници, ученици
ИНТЕРВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ		
Уочавање и реаговање у ситуацијама насиља: Заустављање насиља Посредовање у сукобу (медијација) Окупљање Тима и прављење плана реаговања Вођење разговора са учесницима Тимско реаговање (укључивање разредног старешине, родитеља) Сарадња са институцијама ван Школе-по потреби	По потреби	Наставници, Тим, одељењски старешина, ученици, родитељи
Праћење ученика учесника у насиљу		Наставници, Тим, одељењски старешина, ученици, родитељи
Вођење евиденције		Тим
ЕВАЛУАЦИЈА РАДА ТИМА Анализа рада и писање извештаја	Јул	Директорка, Тим

ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА

Природа активности које се одвијају током наставе у балетској школи је таква да захтева знатно физичко ангажовање ученика те се у школи не одржавају активности школског спорта. Развој свести о важности сопственог здравља и безбедности као и и развој и пратковање здравог начина живота одвија се током свакодневних активности ученика. Програм културних активности школе обухвата манифестације везане за промоције здравих стилова живота.

ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ

Школа располаже значајним ресурсима средине у којој се налази. У те ресурсе, између осталих, спадају:

1. Месна заједница, општина и град: школа учествује у културним и осталим манифестацијама и акцијама за омладину које се организују на свим овим нивоима.
2. Министарство просвете.
3. Здравствене институције се контактирају по потреби и у складу са препорукама Министарства.
4. МУП се контактира по потреби.
5. Центар за социјални рад се контактира по потреби.

ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

Циљ сарадње са родитељима је обезбеђивање целовитости и трајности образовно-васпитних утицаја. Перманентним радом морају се пратити: дечји развој, организација породичног и школског живота и сва савремена достигнућа науке и технике која имају утицај на васпитање младе генерације. Дужности и права сваког родитеља су да непрестано стичу неопходна сазнања о подизању и васпитавању деце, па отуда рад са родитељима има превентиван карактер. Родитељи би требало да познају физички и психички развој своје деце, као и деловање основних фактора у васпитавању, односно деловање породице, школе и друштва.

Однос школе и родитеља гради се на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења.

Програм сарадње са родитељима обухвата:

- рад и сарадња са родитељима у реализацији појединих активности;
- информисање родитеља о захтевима који се постављају ученицима, о резултатима ученика и др.;
- заједнички рад на подизању ефикасности ученика у учењу и раду;
- укључивање родитеља у остваривање образовно васпитних послова и задатака из појединих програма и свих облика сарадње школе и друштвене средине (секције, професионална оријентација, друштвено-користан рад, манифестације и сл.);
- рад на подизању нивоа педагошко-психолошког образовања родитеља.

Област	Садржај	Облик	Носиоци активности	Време
--------	---------	-------	--------------------	-------

ИНФОРМИСАЊЕ	Размена информација о ученику: карактеристике интелектуалног, емоционалног, социјалног развоја ученика Интересовања и потребе ученика Породичне прилике Услови за рад ученика Успех и напредовање ученика Понашање и владање ученика Упознавање родитеља са правилима и организацијом рада у школи, програмом активности одељенске заједнице, правилницима о дисциплинској и материјалној одговорности ученика, кућном реду, радом и улогом Савета родитеља Упознавање родитеља са Програмом заштите ученика од насиља Професионална оријентација–информисање Упознавање родитеља са слободним активностима, акцијама, пројектима које реализује Школа Анкетирање родитеља о квалитету сарадње са школом	Усмено, писмено	Одељењске старешине, предметни наставници, стручни сарадници, директор Родитељи, школски тимови и активи	
Саветовање	Планирање мера за превазилажење проблема у похађању наставе, понашању или образовном напредовању ученика Развојни, индивидуални проблеми ученика Избор занимања	Идидулуано, групно	Одељењске старешине, предметни наставници, стручни сарадници, директор Родитељи, школски тимови и активи	

Укључивање у активности школе	Рад у Савету родитеља Рад у Школском одбору Рад у тиму за самовредновање, тиму за Школско развојно планирање, Тиму за заштиту ученика од насиља злостављања и занемаривања	Индивидуално	Директор, школски активи и тимови	
-------------------------------	--	--------------	-----------------------------------	--

ПРОГРАМ ИЗЛЕТА И ЕКСКУРЗИЈА

У Школи се организују екскурзије за ученике средње Школе. Предвиђено је да ученици првог и другог разреда иду на екскурзију у оквиру територије Републике Србије, а ученици трећег и четвртог разреда у иностранство. Одлуку о програму и правцима путовања доноси Савет родитеља. Реализација екскурзија зависи од броја заинтересованих родитеља/ученика.

Циљ и задаци екскурзије

Циљ екскурзије је савлађивање и усвајање дела наставног програма непосредним упознавањем, појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе, као и рекреативно-здравствени опоравак ученика.

Задаци екскурзије су образовно-васпитни и здравствени и то:

- упознавање ученика са историјским објектима, насељима, градовима, привредним, географским, урбанистичким карактеристикама централне Србије и елементима садржаја која су у вези са програмима одговарајућих наставних предмета,
- уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима,
- развијање интереса за природу и изграђивање еколошких навика,
- упознавање начина живота и рада људи у централној Србији,
- развијање позитивног односа према националним, културним и естетским вредностима, навикама, социјалним односима, као и схватање значаја здравља и здравих стилова живота, подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја.

ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

У Школи постоји Правилник о мерама, начину и поступку заштите и безбедности деце/ученика. Са овим Правилником одељенске старешине упознају родитеље на првим родитељским састанцима. На часовима одељењске заједнице разговара се и о безбедности ученика.

У Школи постоји Правилник заштите од пожара и Акт о процени ризика на радном месту и радној околини. Сви запослени у Школи су прошли обуку из Заштите од пожара и Обуку за безбедан и здрав рад.

ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Задаци Програма здравственог васпитања реализоваће се кроз редовну наставу, кроз рад на часовима одељенских старешина, рад са психологом, и педагогом, сарадњом са здравственим и другим институцијама које могу да омогуће правилан психофизички развој ученика.

Циљ програма је промоција здравља ученика и стварање услова за развијање здраве животне средине. Конкретније задаци су унапређивање здравља ученика, хигијенских услова у школској средини, оспособљавање ученика да брину и одлучују о сопственом здрављу, здрављу своје породице ближе околине и заједнице.

Предавања и радионице са темама из области здравствене заштите оствариваће се на часовима редовне наставе, часовима одељенског старешине, семинарима и радионицама у организацији ученичког парламента уз помоћ психолога и педагога Школе.

Међупредметна компетенција *одговоран однос према здрављу* обухваћена је, имплицитно или експлицитно свим наставним предметима.

Предложене теме:

- Здрава исхрана
- Мере превенције заразних болести
- Изграђивање самопоштовања
- Брига о телу-редовно одржавцање личне и опште хигијене.
- Физичка активност и здравље
- Испуњавање обавеза без стреса и непријатности, развијање снажне личности
- Развијање одговорности и самоодговорности
- Односи са другима
- Хумани односи међу половима, родна равноправност
- Правилно коришћење здравствених служби
- Едукација ученика о болестима зависности
- Репродуктивно здравље
- Ментално здравље

ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА У ШКОЛИ

Школа у сарадњи са надлежним установама брине о социјалној заштити ученика у складу са објективним околностима. Програм социјалне заштите првенствено се спроводи кроз сарадњу и комуникацију са ученичким домовима у којима привремено бораве ученици који нису из Београда. Сарадњу и комуникацију редовно одржава одељенски старешина, а по потреби психолог и директор Школе. Осим тога у програм социјалне заштите улази и сарадња са центрима за социјални рад, по потреби.

САДРЖАЈ

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ЗА СРЕДЊЕ БАЛЕТСКО ОБРАЗОВАЊЕ.....	3
УВОД.....	3
ЦИЉЕВИ СРЕДЊЕГ БАЛЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА.....	3
ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	4
ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА У БАЛЕТСКОЈ ШКОЛИ.....	6
НАСТАВНИ ПЛАН ЗА СРЕДЊЕ БАЛЕТСКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ.....	1
НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА СРЕДЊЕ БАЛЕТСКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ.....	1
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ.....	1
СТРАНИ ЈЕЗИК.....	37
ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК.....	58
МАТЕМАТИКА.....	79
БИОЛОГИЈА.....	90
РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА.....	100
ИСТОРИЈА.....	117
ИСТОРИЈА СА ИСТОРИЈОМ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ.....	124
СОЦИОЛОГИЈА.....	124
ПСИХОЛОГИЈА.....	125
ФИЛОЗОФИЈА.....	126
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ.....	127
ВЕРСКА НАСТАВА.....	133
ИСТОРИЈА ИГРЕ.....	135
СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ.....	142
КЛАСИЧАН БАЛЕТ.....	142
РЕПЕРТОАР КЛАСИЧНОГ БАЛЕТА.....	155
ДУЕТНА ИГРА.....	161
САВРЕМЕНА ИГРА.....	163
КАРАКТЕРНЕ ИГРЕ.....	170
СЦЕНСКО НАРОДНЕ ИГРЕ.....	174
ГЛУМА И ВОКАЛ.....	178
ОДСЕК САВРЕМЕНА ИГРА.....	179
САВРЕМЕНА ИГРА.....	179
РЕПЕРТОАР САВРЕМЕНЕ ИГРЕ.....	188
КЛАСИЧАН БАЛЕТ.....	192
СЦЕНСКО НАРОДНЕ ИГРЕ.....	200
МОДЕРНА ПОДРШКА.....	201
ГЛУМА И ВОКАЛ.....	203
ОДСЕК НАРОДНА ИГРА.....	204
НАРОДНА ИГРА.....	204
РЕПЕРТОАР НАРОДНЕ ИГРЕ.....	211
КЛАСИЧАН БАЛЕТ.....	216
СЦЕНСКО НАРОДНЕ ИГРЕ.....	221
САВРЕМЕНА ИГРА.....	222
ГЛУМА И ВОКАЛ.....	223
ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ.....	224
ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ.....	228
ОСНОВИ КОРЕОГРАФИЈЕ.....	235
ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА.....	237
СОЛФЕЋО.....	238
СОЛФЕЋО СА ТЕОРИЈОМ МУЗИКЕ.....	240
ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ, ДОДАТНЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ.....	242
ПРОГРАМ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈЕ, ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПОДСТИЦАЊЕ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ ДУХА.....	244
ФАКУЛТАТИВНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ, ЊИХОВИ ПРОГРАМСКИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ ОСТВАРУЈУ.....	245
НАЧИН ОСТВАРИВАЊА И ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА МУЗИЧКОГ И БАЛЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА, ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ, УЧЕНИКА СА ПОСЕБНИМ СПОСОБНОСТИМА И ДВОЈЕЗИЧНО ОБРАЗОВАЊЕ.....	245
ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ.....	246
ПРОГРАМ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ.....	246
ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА.....	247
ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ.....	248
ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА.....	248
ПРОГРАМ ТИМА ЗА ЗАШТИТУ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА.....	249

Балетска школа «Лујо Давичо», Београд, Кнез Милетина 8

ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА.....	250
ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ	251
ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ.....	251
ПРОГРАМ ИЗЛЕТА И ЕКСКУРЗИЈА.....	253
ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ	253
ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ	253
ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА У ШКОЛИ.....	254
САДРЖАЈ	255